

קובץ גליונות

פרשת ויגש

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

ועידת בני הישיבות מוצש"ק הנוכה
בראשות מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב שלוחה
לידידינו היקר אלכסנדר ספיקר שיח'י
לרגל שמחת הנישואין של בתו
הכלה חנה עמנואל תח'י
עב"ג החתן יונתן חי נ"י
בן משה מזהרב שיח'ו
זכות הלימוד בקובץ מוקדש להצלחת הזוג
הצעיר ברוח ובגשם
ושיוכו להקים בית נאמן בישראל
בברכה מרובה
מערכת "קובץ גליונות"

זמני השבת

בחסות:	עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
 גינות דוד לגור בבני ברק, לחיות על הפארק! 03-900-9944	ירושלים	4:10	5:25	6:02
	בני ברק	4:23	5:26	5:58
	קרית ספר	4:18	5:25	6:01
	בית שמש	4:09	5:26	6:01
	אופקים	4:19	5:28	6:01
	חיפה	4:15	5:24	5:57

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

בקשה

העתירו בתפילה עבור הנערה **טובה בת פערל** תחי'
שתשוב במהרה לאיתנה בבריאות שלמה
בתושח"י

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משיבתות השנה,
ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

• י"ד טבת ויחי	• י"א אדר תצוה	• מצורע	• י"ד סיון בהעלתך	• ד' אב דברים
• כ"א טבת שמות	• י"ח אדר כי תשא	• ח' אייר אחרי קדושים	• כ"א סיון שלח	• י"א אב ואתחנן
• כח טבת וארא	• כ"ה אדר ויקהל פקודי	• ט"ו אייר אמור	• כ"ח סיון קרח	• ב' אלול שופטים
• ו' שבט בא	• ג' ניסן ויקרא	• כ"ב אייר בהר בחוקותי	• ה' תמוז חקת	• ט' אלול כי תצא
• יג שבט בשלח	• חג הפסח	• כ"ט אייר במדבר	• י"ב תמוז בלק	• ט"ז אלול כי תבא
• כ' שבט יתרו	• כ"ד ניסן שמיני	• ז' סיון חג השבועות	• י"ט תמוז פינחס	• כ"ג אלול נצבים וילך
• כ"ז שבט משפטים	• א' אייר תזריע	• נשא	• כ"ו תמוז מטות	• א' תשרי ר"ה ויו"כ
• ד' אדר תרומה			• מסעי	• חג הסוכות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

סוד ההצלחה - "והעמידו תלמידים הרבה"

אמן מלאכת החינוך

פרקי חיים מאלפים ודוויי הוד של בן-עליה צעיר שנמלט מהעיר פרשבורג בצ'כסלובקיה מאימת הנאצים, ועלה כמעט בגפו ארצה. התמודד בכוחות נפש עילאיים לגדול ולצמוח, מתוך שאיפות עזות וצימאון-דעת.

דבק בגדולי-התורה ובראשם מרן ה'חזון איש' זצ"ל, וסלל דרכו למעלה למעלה לדמות מופת של תלמיד-חכם וצדיק, אשר גבה לכו בדרכי ד', וזכה לחנך דורות שלמים של תלמידים ברגש בווער לאהבת תורה ויראת שמים.

מוקד ראשי ולפרטים: 08-9742475

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

• ירושלים: מכני ישראלי 17 // רימניה פינת ברנדייס // צומת בר איכו 1 // נבעת שאוכ 28 // בית וון הפסנה 50 // בית הרפוס 32 // נוה יעקב: פנת 1 פינת פרדס חדש! • בית: דרכי איש 5 בחנה מוסל שטיבלר קארן // מודיעין עילית-קרית ספר: אבני נזר 26 // שור חמד 1 // הרב מוסטובי 1 • ברנסלד: רבי יהודה הנשיא 4 • בית שמש: חפציבה-בן איש חי 29 // חזון איש 17 // רמה א-חבל שורק 31 מעל שוק מהרדיון • בני ברק: רבי עטיבא 130 // אהרונביץ 19 מוס מרכז רימונים // ברסגורא 3 // רבי עקבא 43 // ערא 45 חדש! המכבים 63 פרדס כץ • אשדוד: ענק הספרים - יוסי בן חלפתא 50 רובע ז' • סתח תקוה: קהילת יעקב 4 בני הדר // ההסתדרות 2 פינת רושילד • אלעד: רבי יהודה הנשיא 90 • לוד: הרב אישיב 8 שכונת בני איימן (האיילנות) • קרית גת: האדמו"ר מחב"ד פינת נתיבות שנים (בנין קרעסטיף) • רכסים: סבון 39 (בנה ביתך) • נתיבות: האר"י 86 • אופקים: חפץ חיים מוסל בית הכנסת אורחל משה. חדש! • סבריה: שפע חיים 4

טלפון: 1-599-581-581 // אתר: YEFE.CO.IL חפשו: יפה נוף פלדהיים // משלוחים בכל רחבי הארץ

לחזקת העמידה הזרוא בישדא

לחזקת העמידה הזרוא

ברכה מזרוא טבא וגזרוא יא יאר ה
לרבנים הגאונים שליט"א מסיימי חבורת 'קנין הלכה'
שמים מפארים ברוב ברכות והילולים, צנא מלא ספדא, גריסי באורייתא תדידא, לרגל יום שמחת לבם עת זכו לברך על המוגמר ולהתעטר בנזר התורה

על כן יאמר להם חילך להזרוא לעלות ולהתעלות בקנין ההלכה הברורה, עדי יתעטרו בנזר ועטרה להורות דבר ה', זו הלכה, ויזכרם הזורא יתברך להורות הלכה לרבים ולהאיר עיני ישראל בדרך ההלכה הפסוקה, ולהפיץ מעיינותיהם חוצה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתנו באהבה

אברהם ישעיה טרופר שליט"א	משה שלמה קופמן שליט"א	צבי ספטימס שליט"א	ישעיה מגורי שליט"א
זסף צבי ולדמן שליט"א	שמעון יעקב קרוש שליט"א	זסף שלמה לוי שליט"א	יעקב צבי מור שליט"א
ישעיה בלאס שליט"א	צבי איוונגר שליט"א	שמואל גלוי שליט"א	עמרם קופמן שליט"א
אשר זקסברגר שליט"א	זסף דוטשילר שליט"א	שלום סימון שליט"א	אליעזר פוזן שליט"א
מאיר ויסמן שליט"א	מתנה קומבי שליט"א	יהודה אוביץ שליט"א	חוקיה ארנד שליט"א
שלמה מאיר לוי שליט"א	מרדכי ברדיל שליט"א	נחמיה ישראל כהן שליט"א	ראובן שמואל שליט"א
אפרים ורשוד שליט"א	משה וויס שליט"א	שמעון ממן שליט"א	שלמה לוי שליט"א
יצחק זאב גולברגר שליט"א	אברהם בר ששת שליט"א	יעקב משה צוויג שליט"א	צבי טייטלבוים שליט"א
אבישי אוהן שליט"א	כן ציון בערל שליט"א	מוסון ברגל שליט"א	משה גולדמן שליט"א
ישראל מושקוביץ שליט"א	אלרין צוברי שליט"א	אליעזר מרדכי פרידמן שליט"א	יונה גרוסמן שליט"א
יהושע גולבי שליט"א	יהודה משה עברני שליט"א	חיים ישעיהו אלבוים שליט"א	אברהם הירש שליט"א
שלמה חיים נפתלי שליט"א	יודיה דייטש שליט"א	אברהם לייב בורנשטיין שליט"א	אברהם פרוש שליט"א
דוד אשר שליט"א	שלמה בנימין צרל שליט"א	ישראל מאיר דוד שליט"א	יהודה אריה מרגליות שליט"א
זסף שילביץ שליט"א	משה מרדכי ליפשיץ שליט"א	גד טחן שליט"א	עמית כהן שליט"א
משה דובי מוריק שליט"א	אברהם בנימין אטונג שליט"א	חיים משה גוטשטיין שליט"א	יצחק מרגליות שליט"א
חיים נחמיה גמון שליט"א	ישראל אשר קרויז שליט"א	זסף חיים לוי שליט"א	צבי קר שליט"א
אליעזר יהושע בן גוני שליט"א	משה קמיל שליט"א	יהודה מקול שליט"א	דוד שטיינברג שליט"א
אברהם ישעיהו הירש שליט"א	יעקב יהודה ארדי שליט"א	יודיה שלום גרינפלד שליט"א	משה ויחאל דויטש שליט"א
ישראל סמועלינסקי שליט"א	ישראל יעקב קרפ שליט"א	זסף בכרך שליט"א	שמואל לוי שליט"א
דניאל משה כרמי שליט"א	משה גומין שליט"א	משה כהן שליט"א	דב קרקובר שליט"א
אהרון יצחק במבר שליט"א	זסף נריה חובשו שליט"א	ויחאל יהושע רובין שליט"א	אהרון אמיל שליט"א
יונה מוריס שליט"א	שלמה ולמן פרוש שליט"א	ישראל מוימון שליט"א	חיים סטשטסקי שליט"א
שבתא ויאר ביטרמן שליט"א	שי אסנפי שליט"א	שמעון ווייס שליט"א	חיים מורד שליט"א
משה לנדוי שליט"א	יאיר קרקובר שליט"א	יעקב ישראל אסטוס שליט"א	מרדכי אליהו איגל שליט"א

יעקב טרבוט שליט"א	חיים נתן נטע גליק שליט"א	משה אלטמן שליט"א	אהוד זקק שליט"א
מנחם שיער שליט"א	אליעזר זוסא לעבאוויטש שליט"א	אלהו פישד שליט"א	חיים דובברג שליט"א
אלהו בלחרב שליט"א	נתן גינבורג שליט"א	משה שמואל אקוה שליט"א	נחום ונה גמון שליט"א
משה יהודה קופשיץ שליט"א	שמוחה זיסקינד ווילנער שליט"א	יצחק מרדכי לובריבוים שליט"א	חיים מרדכי הכהן פיגדר שליט"א
דפאל אליהו אליעזר קורן שליט"א	זאב פרידמאן שליט"א	אלחנן לטוב שליט"א	מיכאל לוי שליט"א
נתן אלון שליט"א	יעקב זוסף פאל שליט"א	זוסף חיים ששון שליט"א	אהרון זאב קרויטשסקי שליט"א
וואל מויער שליט"א	לוי יצחק מייזעל שליט"א	אלחנן פרויס שליט"א	מיכאל גבאי שליט"א
אברהם פרינקנבוים שליט"א	משה באט שליט"א	יהודה משה צבי מושקוביץ שליט"א	יששכר חשין שליט"א
שאול דלפרין שליט"א	משה מרדכי מוליער שליט"א	יהודה לסיי שליט"א	דודן כהן שליט"א
אהרון נפחא שליט"א	שלמה הלל בריענער שליט"א	מתתיהו גרויסן שליט"א	אביהו כהן שליט"א
מרדכי אליעזר שליט"א	קלמן שטייט שליט"א	ליאוד גנות שליט"א	משה רובינשטיין שליט"א
גדשון זילבר שליט"א	שמעון יחזקאל טראג שניק שליט"א	שמואל גרשון גינבורג שליט"א	פנחס רוטמן שליט"א
איסר יהודה הלוי שליט"א	מנשה לייב גלאץ שליט"א	דניאל חיים כהן שליט"א	יצחק יעקב ולטניק שליט"א
אלהו רב ברסלר שליט"א	דוד בנבשטיין שליט"א	יעקב גלביט שליט"א	פנחס זעליג ברבר שליט"א
שמואל גינור כהן שליט"א	שמואל הלפרין שליט"א	איתמר גומין שליט"א	אליעזר שלקוביץ שליט"א
זוסף גראסקאן שליט"א	אריה מרדכי רבנינוביץ שליט"א	חיים קסטנר שליט"א	אריה קנר שליט"א
ישראל ברק שליט"א	יצחק קרני שליט"א	אייל עטח שליט"א	איתמר הלר שליט"א
מרדכי אריה שטיינבעץ שליט"א	עודו עסוס שליט"א	שלמה ששון שליט"א	אמיר ימיני שליט"א
זאל מאסקאוויטש שליט"א	יונה זאב טאוב שליט"א	משה שטיינבוין שליט"א	יחזקאל אנדרוסקי שליט"א
גדשון זוסף לעווער שליט"א	דב רובינשטיין שליט"א	ראובן סעדון שליט"א	וואל טוב שליט"א
שמואל זאב מאגל שליט"א	שלמה וויס שליט"א	יהודה לייב שיינר שליט"א	חיים יחזקאל אברמזעק שליט"א
וואל מויער שליט"א	צבי וונגרט שליט"א	שלמה גולדוסר שליט"א	זוסף בנדיקט שליט"א
שלמה אוביץ שליט"א	זוסף סנד שליט"א	חגי דני שליט"א	שלמה פרידמן שליט"א
משה מרדכי לבקוביץ שליט"א	משולם צבי פרידמן שליט"א	נתנאל ליבערמן שליט"א	נתנאל ליבערמן שליט"א

המשך בעמוד הבא

דרשו ה' ועזרו

החילוך להודאה

עזרא פליישמן שליט"א מודיעין עלית	פנחס מונדרי שליט"א אשדוד	אברהם זינברג שליט"א קרית גת	יוחנן ברנדווין שליט"א מודיעין עלית	דוד ארלך שליט"א ירושלים
רון פנחס שליט"א בני ברק	יצחק מורד שליט"א ירושלים	דפאל זנדרולדה שליט"א מודיעין עלית	אברהם בקוביץ שליט"א בעת זאב	שלמה אהרונביץ שליט"א מודיעין עלית
יעקב פקוביץ שליט"א מודיעין עלית	שמעון נפתלי מושקוביץ שליט"א מודיעין עלית	יעקב זעקנון שליט"א ירושלים	ברוך ברק גואטה שליט"א קרית יערים	מאיר אטנר שליט"א פתח תקווה
שלמה פרידמן שליט"א נתבות	דפאל אליהו מיטקובסקי שליט"א ירושלים	דוד ודהפטיג שליט"א בית שמש	בנימין גדרון שליט"א ירושלים	חיים איגד שליט"א בני ברק
דניאל פרייב שליט"א בני ברק	אפרים נחמן מרגליות שליט"א בית שמש	שמואל זלבר שליט"א ירושלים	ישראל גיאת שליט"א מודיעין עלית	חיים אורי אייזנבאך שליט"א בית שמש
מרדכי דזונטל שליט"א בני ברק	אברהם מרציאנו שליט"א בני ברק	שמואל זלושינסקי שליט"א בני ברק	נתנאל גיאת שליט"א פתח תקווה	משה אורי אייזנשטיין שליט"א בית שמש
יוסף דזוטמן שליט"א בית שמש	אליהו מרקוביץ שליט"א מודיעין עלית	יונה זלושינסקי שליט"א בני ברק	יעקב גולדנר שליט"א בני ברק	יעקב אלטמן שליט"א ירושלים
אפרים דזטנבור שליט"א פתח תקווה	יצחק רב נויבירט שליט"א מודיעין עלית	אליהו חוגי שליט"א בני ברק	זרח אורי גרוס שליט"א בני ברק	אברהם ישעיהו אלקיים שליט"א בני ברק
אשר דזטשטרויך שליט"א מודיעין עלית	שלמה נחמן שליט"א בית שמש	נריה חסן שליט"א פתח תקווה	יצחק גרינאוז שליט"א מודיעין עלית	אליהו מאיר אלקיים שליט"א פתח תקווה
אברהם ריזל שליט"א ירושלים	דוד אריה ניהוז שליט"א נתבות	חיים וקוטיאל חשק שליט"א ירושלים	עלי יהודה הרב שליט"א אשדוד	נתנאל אנקווה שליט"א בני ברק
יעקב חננה דיונד שליט"א בני ברק	ישראל נתנוז שליט"א בני ברק	יצחק איזוק טאוב שליט"א אלעד	ידידיה דייטש שליט"א מודיעין עלית	יוחנן אקער שליט"א בית שמש
ישראל שדרוביטקי שליט"א בני ברק	דוד קוגל שליט"א מודיעין עלית	מאיר סגן שליט"א רמתי	אברהם משה בונים דינר שליט"א מודיעין עלית	עזרא ארז שליט"א בני ברק
יהודה לייב שוב שליט"א ירושלים	פנחס שלמה קופרברג שליט"א בני ברק	יעקב סגל שליט"א בית שמש	חיים אליעזר דסקל שליט"א בני ברק	מרדכי רב ארלבוים שליט"א ירושלים
מרדכי שובקס שליט"א מודיעין עלית	אליהו קנדיכה שליט"א קרית יערים	אפרים סגל שליט"א בית שמש	אברהם ישעיהו דרייפוס שליט"א בני ברק	מרדכי ארנפרוינד שליט"א מודיעין עלית
חנן שטרלינג שליט"א בני ברק	יוסף הלל קניג שליט"א בית שמש	צבי סומפולניסקי שליט"א מודיעין עלית	אברהם ישעיהו הבלין שליט"א בני ברק	אשר בורד שליט"א מודיעין עלית
יעקב שטרן שליט"א בית שמש	יוסף קסלר שליט"א ירושלים	גד אברהם סופר שליט"א מודיעין עלית	מרדכי טננבאום שליט"א בני ברק	אלימלך אליהו כייפוס שליט"א ירושלים
ברוך שטרן שליט"א בני ברק	יוסף קצאר שליט"א בני ברק	שמעון סיוטה שליט"א מודיעין עלית	מנחם עזריה טשנר שליט"א ירושלים	מאיר בינט שליט"א ירושלים
יוסף שינפלד שליט"א בית שמש	יוסף חיים קרביץ שליט"א בני ברק	שלמה סלוביטקי שליט"א בית שמש	ססנון יעקב שליט"א ירושלים	ישעיהו בלאס שליט"א מודיעין עלית
טל שינפלד שליט"א פתח תקווה	דוד קרויזר שליט"א בית שמש	אליהו אליעזר סעני שליט"א ירושלים	גדעון יפה שליט"א בית שמש	בנימין בלוז שליט"א ירושלים
צבי אריה שכטר שליט"א אלעד	יהודה קרמר שליט"א ירושלים	יהודה משה עכני שליט"א מודיעין עלית	ישראל רון שליט"א בני ברק	דוד יצחק בן שטרית שליט"א מודיעין עלית
יצחק משה שכטר שליט"א בני ברק	יוסף ראטה שליט"א בית שמש	חיים עובדיה שליט"א בני ברק	אריאל ראובן כהן שליט"א אלעד	יוסף חיים בצלאל שליט"א בני ברק
יצחק שלמון שליט"א ירושלים	משה אהרן רבינוביץ שליט"א בית שמש	איתן עמר שליט"א מודיעין עלית	יצחק כהן שליט"א בני ברק	אליעזר ברגר שליט"א בני ברק
דפאל שמעון שמואלאן שליט"א מודיעין עלית	דניאל רבצנסקי שליט"א בני ברק	משולם פרידשטיין שליט"א עפולה	אליהו כהן שליט"א ירושלים	אלעזר פנחס ברוד שליט"א בני ברק
לוי יצחק שדרוביטקי שליט"א מודיעין עלית	תומר דרעי שליט"א אלעד	הלל פולק שליט"א ירושלים	משה כהן ארז שליט"א ירושלים	שניאור זלמן ברודמן שליט"א ירושלים
שיאול שרעבי שליט"א בני ברק	שמעון רובין שליט"א בית שמש	מאיר פומרין שליט"א הצור הגלילית	שלום כרמל שליט"א בית שמש	נתן ברונבר שליט"א מודיעין עלית
אורי שרעבי שליט"א אופקים	שמעון דודמן שליט"א בני ברק	שלמה פינק שליט"א בני ברק	שמעון לודיניץ שליט"א ירושלים	יעקב ישראל ברונר שליט"א בני ברק
אוהד תורג'מן שליט"א בית שמש	יוסף דזונבלום שליט"א בני ברק	צבי יהודה פישל שליט"א בני ברק	יצחק צבי ליברמן שליט"א ירושלים	יעקב ברמן שליט"א ירושלים

גיליון מס' 500 פרשת ויגש

תשפ"ג שנה אחת עשרה

נשמת כל חי תברך

בהגיענו לגיליון ה-500

אילו פינו מלא שירה
שנזכה הלאה בברכה מרובה
יצחק גולדשטוף

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מקור שי"ח

אהבת תורה

עושה כן? ובאמת כבר נמצא כדברי רבינו באחרונים בס' ספרי דבי רב לר"ד פארוו (פ' ראה פסקא קט"ז) ובשור"ת מים עמוקים למהראנ"ח (ח"ב סי' ע') ובעוד אחרונים.

רבינו זצ"ל כבר בא כע"ז לפרש מה שלמדו שכל מעשיהן של צדיקים במהירות מרות המואביה ולא מאברהם אבינו או ממושה רבינו, וז"ל (בטעמא דקרא שופטים פ"ג פ"י): **ותמהר האשה וגו'. ובמדרש (במדבר פ"י) מכאן שכל מעשיהן של צדיקים במהירות. קשה למה לא יליף ממ"ש וימהר אברהם וימהר משה. וז"ל דגבי איש פשיטא שצריך למהר מפני ביטול תורה אבל גבי אשה שאין אצלה ביטול תורה שפיר ילפי' שכל מעשיהן של צדיקים במהירות. עכ"ל.**

שמעתי מרבינו שמרן החזו"א הורה שא"צ להתענות ביא"צ בזה"ז כיון שהדורות חלושין וגורם לביטול תורה. עוד אמר בשם אביו הקה"י שא"צ לעלות ביא"צ לקברי האבות אם גורם ביטול תורה, דת"ת עדיף.

שאלתיו שבאפשרותי להתקין בביתי מיכל מים לשבת בעצמי וההוצאות יעלו לסך 700 ₪, ואם אקרא לבעל מלאכה יעלה כפול, אבל כשאעשה לבד יעלה בטרחה מרובה האם זה נחשב להוצאות שבת, וענה שצריך לבדוק אם לא יבטל מהלימוד ואם יבטל מקרי הוצאות שבת.

נגע באמצע הלימוד במקומות המכוסים צריך ליטול ידיו ואין להקל לנקות במידי דמנקי משום ביטול תורה דהא הנטילה היא צורך הלימוד.

רבינו שאל ממרן החזו"א שחומרנו שלא לקרוא לאור החשמל בליל שבת משום לא פלוג בגזירת שמא יטה, גורמת לביטול תורה, והשיבו החזו"א: **הרי גם חז"ל ידעו שיגורם לביטול תורה ובכל זאת גזרו** (ס' מ"א ח"ב עמ' ק"ד).

יש כמה דברים ששמעתי מרבינו שא"צ לחשוש בהם לביטול תורה.

א' שהוא ר"מ בישיבה ואם יקדים לעשות ברית מילה בבוקר השכם, יתבטלו התלמידים שיבואו לשמחת הברית [משא"כ בצהרים], יכול לומר להם שלא יבואו, אבל עליו מוטל להקדים.

ת"ח צריך שיהא בקי בכ"ד ספרים כמש"כ ברש"י עה"פ ויתן אל משה ככלותו, וע"כ א"צ לחשוש מביטול תורה באיכות, ויש לבן ישיבה לקבוע עת בכל יום לכתבי הקדש.

אין לבן תורה לנהוג ברכב, והוא מנהג אמריקאי שאצליהם הוא כמו מנעלים, ופ"א אמר: אברך לא צריך להיות בעל עגלה, ואפי' במקום שאלה של ביטול תורה ושמירת העינים.

נפלו תפילין מידו צריך להתענות בו ביום לכפרה ואף שע"ז יתבטל מלימודו מ"מ משמאי גרמו לי'.

בזמן שבין התנאים לנישואין לא יפגש אלא פעם אחת בחודש ולא יתבטל מלימודו, ואם חפצה בפגישות יוכל להפגש פעם בג' שבועות.

א' בא לבקש ברכה להתיצבותו בלשכת גיוס, הזהירו ליקח עמו גמרא, שמבטלין שם הרבה זמן.

דבר מופלא ראו אצל רבינו זיע"א בצמאונו היוקד לדברי תורה, וממש קיים בגופו את משל חז"ל (ב"ר פצ"ז) מה דגים הללו גדלין במים כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון, כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון, ובהגיעו לשמחות אף שכל העת היה כל שיחו ושיגו בד"ת, מ"מ משהיה החתן או הדרשן פותח בד"ת היה פניו נדרכים בשקיקה עזה לשמוע את הדברים, וכל שמחה שרבינו היה אמור להשתתף בה, ידע חתן הברמצוה כי עליו להתכונן כראוי כי יצטרך להרצות דברים לפני רבינו, וכמה חידושים חידש רבינו בענייני ביטול תורה, שהם עצמם מלהיבים להתמדת התורה ואציין קצת מהם בע"ה.

רבינו זצלה"ה חידש שדין שכר פסיעות לא נאמר לגבי אנשים לומדי תורה אלא רק לגבי נשים, שהרי האיש מצווה על ת"ת וא"כ אינו יכול להרבות בפסיעות שהרי בזמן זה מתבטל מת"ת, ובשלמא קיום המצוה עצמה הרי דוחה ת"ת, וכל שישנו בעשייה ישנו בלמידה (יבמות קט ב'), אבל פעולות שאינם עוסקות בעצם קיום המצוה כמו הליכה לקיום המצוה אין דוחה ת"ת, והוכיח דבריו מהגמ' סוטה (כ"ב א') אמר רבי יוחנן למדנו וכו' דההיא אלמנה דהואי בי כנישתא בשיבבותה כל יומא הות אתיא ומצלה בי מדרשיה דר' יוחנן אמר לה בתי לא בית הכנסת בשיבבותך אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי קיבול שכר מאלמנה.

אמנם המ"א (סי' צ' סקל"ב) הביא את הדין של שכר פסיעות מהגמ' בבא מציעא (ק"ז א') ששם מיירי לגבי איש שנחלקו שם בברכת ברוך אתה בעיר שרב פירש שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת [ובס' שמחת מרדכי (עמ' שני') שאל מרבינו הרי מאבד שכר פסיעות וא"כ מה הברכה בזה? תשובה: **משום ביטול תורה**]. ור' יוחנן פ' שיהא בית הכסא סמוך לשולחן אבל בית הכנסת לא ורבי יוחנן לטעמיה דאמר שכר פסיעות יש. ונשאל רבינו שא"כ חזינן שיש גם באיש שכר פסיעות, והשיב (בסר"ס שיח התורה ח"א): **רוב העולם אינם ת"ח**. וא"כ לפי דברי רבינו יוצא שרב ור"י נחלקו אם ברכת ברוך אתה בבואך נאמרה על ת"ח או על ע"ה.

בס' דרך שיחה (ח"ב עמ' כ"ה) שאל מרבינו: כשהולכים לבקר חולה ויש מעלית בבית האם יש ענין שלא לעלות במעלית ולקבל שכר פסיעות? והשיב רבינו: אצלינו זה ביטול תורה וצריך לעלות במעלית אבל נשים אם רוצות שכר פסיעות ילכו ברגל. ובמנחת תודה (עמ' ת"ה) הביא שאמר רבינו דמש"כ המ"ב (סי' צ' סקל"ז) שאם יש שתי בתי כנסיות בעיר טוב לילך לרחוקה כי שכר פסיעות יש, מיירי באשה או בעם הארץ, ואחד שאל הרי אפשר ללמוד בדרך? השיבו רבינו האם אתה

מדור זה מוקדש לע"נ א"מ הרבנית ברכה רבקה ב"ר שלמה אריה רוזנברג הכ"מ

הצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושור"ת מרבינו.

שְׁנַיִם קָדְמוּנִיּוֹת עַל גְּדוּלַת הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שְׁנַיִם קָדְמוּנִיּוֹת - לשבועות הבאים בעזה"י

הגאון הגדול רבי יששכר מאיר (כ"ה טבת)

הגאון הצדיק רבי דוד פרנקל (ז' שבט)

הגאון הגדול רבי אריה פורמנצ'ק בעל 'עמק ברכה'

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להג"ל

הגאון הגדול ר' חיים קרייזווירט זצוק"ל

מבינים היטב אחד את השני, וכעבור מספר רגעים הם נפרדו בחיוך רחב. "לא היו הרבה אנשים שאבי היה יכול לשוחח אותם בזמן כה מועט על כמות גדולה כל כך של נושאים..." מסיים הבן שליט"א.

הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל

כך גם מתאר בנו של רבי מיכל גוטפרב, מגדולי עסקני החסד בירושלים שהיה מקורב מאוד לרבי חיים קרייזווירט ('עין המים' קריאת שמע עמוד ש"ז):

מחזה נורא הוד היה לראות את הגר"ח קרייזווירט זצ"ל והגר"ח קניבסקי זצ"ל כשהם מדברים ביניהם בלימוד, וכל הש"ס בבלי, ירושלמי, מדרשם, ראשונים, ואחרונים, וספרי השו"ת, שגורים על פיהם.

באחד מהביקורים הללו לפני שנכנסנו להגר"ח קניבסקי אמרתי להגר"ח קרייזווירט ששמעתי מספרים על הגר"ח קניבסקי שלמד פעם בגמרא על סוג מסוים של ציפור, ורצה לראות את הציפור כדי שיוכל ללמוד עליה,

ומיד באה הציפור והיא וישיבה על חלוננו של הגר"ח, שלקחה בידו, ואחר גמר לימודו שילחה, וביקשתי מהרב קרייזווירט שישאל את מרן הגר"ח אם מעשה זה נכון, וכשנכנסנו שאל אותו, ומרן הגר"ח הנהן בראשו בענוה.

רבי חיים קרייזווירט (שני משמאל)

אצל רבינו עם בני משפחת גוטפרב (מתוך 'שירת חיי')

'שידפס את ספרו של השואל ומשיב'

באחת הפעמים בהם הגיע רבי חיים קרייזווירט אל רבינו המתינו תור של אנשים, ובעונות הרבה עמד גם הוא והמתין, והנה לפניו עמד ראש ישיבה נכבד שהזכיר את עצמו לרפואה שלימה לפני רבינו, ומכיון שרבינו הבחין בהגאון מאנטוורפן שנמצא בסמוך, ביקש ממנו להצטרף לתפילה ולהאציל גם הוא את ברכתו.

השיב הרב דאנטוורפן בתשובה תמוהה "אני מציע בתור עיצה טובה שראש הישיבה יקבל על עצמו לרפאותו השלימה להדפיס את אחד מספרי השואל ומשיב שעומד עתה לצאת לאור".

כולם תמהו והתפלאו למשמע דבריו, וגם רבינו התפלא, ואחרי שעזב הראש ישיבה ההוא את החדר, אמר לו רבינו שמעולם לא שמע סגולה כזו.

ענה הגר"ח, נכון שאין כזו סגולה, אבל הנה לפני כשלושים שנה אותו ראש ישיבה בא אלי לאנטוורפן ושוחחני בדברי תורה, ובתוך הדברים הוא דיבר באופן שיכול להתפרש כפגיעה בהגאון רבי יוסף שאול נתנון בעל 'שואל ומשיב', ומיד הוכחתי אותו על כך, מאז אמנם עברו שלושים שנה, אבל אם הזדממו שנינו לפונדק אחד, מי יודע אם לא לעת כזו, כדי שאזכיר לו על הזלזול בכבודו של

הגאון השואל ומשיב, ולכן ייעצתי לו להדפיס את אחד מספריו ובכך לתקן את הפגיעה שנעשה בו (וע"ע 'מים חיים' עמוד תרט"ו בנוסח דומה).

בנו של רבי חיים - רבי דוב קרייזווירט זצ"ל

גאון ישראל ותפארתו

הגאון רבי חיים קרייזווירט זצוק"ל, מגדולי הרבנים בדור האחרון, שהתפרסם יותר כאשר כיהן בהמשך שנותיו כגאב"ד בעיר אנטוורפן, היה נערץ מאוד אצל רבינו מרן הקהילות יעקב, שנהג בו כבוד רב לפי ערכו. הגר"ח זצ"ל שעוד היה יוצא ובא אצל מרן החזון איש הכיר מאז את הסטייפלה, ובשנים הבאות אף סייע בידו כמה פעמים להדפיס את ספרי קהילות יעקב ולמסור בידו כספי צדקות שונות, [וראה בספר אגרות ורשימות הקהילות יעקב חלק ב' סימן ג', ובחלק ו' סימן ל"ט, ובסופו שם סימן כ"א, כ"ט, חילופי מכתבים במו"מ של הלכה].

על הערכתו העצומה שהיתה אליו ניתן ללמוד מכך, שפעמים רבות כאשר נודע למרן הסטייפלה

שרבי חיים שוהה

בבני ברק אצל גיסו

הגר"י גרודזינסקי,

היה הולך לבקרו שם

ולשוחח בדברי תורה.

ה ה ר מ ה

בע"ז

הערך החדש והמיוחד הזה בכל חמ המעשרות הוא מה שהוציא לנו כבוד הרב הגאון רבי חיים קרייזווירט זצוק"ל, ומה שיש בו של חסד ושל אהבה והוא שיש בו חלק גדול מלבנו. אמר הכותב בנתיבות ה' ספר הגדול מכתוב עמק וכו' ע"פ.
אברהם א"ל שליחי יתעוררו בקרב עמנו בזה אהלים צמח הו' היו חסידים וכו' נתן כבוד ודין הגאון הגדול המפורסם ספרו של ירחם במס תולדות סקאקא. שיש לידידיו חיים קרייזווירט שליטיא וחמ"ל של הגאון הגדול והמפורסם גר"י גרודזינסקי זצ"ל. ויש לידידיו חיים קרייזווירט זצ"ל ויש לידידיו חיים קרייזווירט זצ"ל ויש לידידיו חיים קרייזווירט זצ"ל ויש לידידיו חיים קרייזווירט זצ"ל.

מתוך ההקדמה של אחד מספרי 'קהילות יעקב'

מלבד מה שהיה הגר"ח קרייזווירט פוסק הלכה מובהק שעוד שימש את ארזי הלבנון בדורות הקודמים שלפני השואה, כמרן רח"ע גרודזינסקי ועוד, היה מופלא ביותר בהיותו בקי בכל חדרי ביתו, שיידע את שני התלמידים על פה, לא נעלם ממנו שום דבר. "בבחינת שואלין אותו בכל מקום ואומרה בעל פה".

ובעקבות כך שהיתה לו קשר עמוק עם מרן הסטייפלה, התיידד והכיר היטב את בנו יחידו של הסטייפלה, רבינו זצוק"ל, ובמשך תקופה מסוימת אף גידל רבינו עם רעייתו הצדקנית ע"ה את בנו יחידו של רבי חיים קרייזווירט, רבי דוב זצ"ל, בהיותו ילד, כיון שאביו ואמו רצו שילמד בארץ הקודש ויתגורר אצל משפחה טובה, ולפיכך שהה בביתם. באותם שנים אף זכה הצעיר ללמוד עם רבינו בחברותא אחדים ממוסדות הש"ס.

שני תלמידי חכמים המחבבים זה את זה

אחרי פטירתו של הסטייפלה כמעט בכל פעם ששהה בארץ ישראל היה נכנס להשתעשע עם רבינו במחמני התורה. הוא העריך את רבינו בצורה יוצאת מן הכלל, והתבטא עליו בהפלה יתירה על כוחו הגדול וידענותו התורה בכל התורה כולה.

מסופר, כי פעם הגיע רבי חיים קרייזווירט לרבינו ושאלו אודות הלכה פלונית, ורבינו השיב לו רגע כמימרא, כי ברמב"ם במקום פלוני ישנו דיוק לנושא זה, וסיפר הרב קרייזווירט שהרגיש חלישות את הדעת, על שבא זה והושיט לו בקנה את מה שחיפש (דברי שיח).

חוויה רוחנית

מאיך, רבינו יצא מגדרו כדי לכבד אותו. כשהיה מגיע רח"ק אל רבינו היה נכנס בהכנעה רבה ובעונה יתירה, ורבינו היה מביע השתוממות על כך, כאילו אומר 'מה ראה תלמיד חכם זה לכבדני כל כך'.

פעם תיאר בנו הגדול של רבינו, הגר"ר אברהם ישעיהו, כיצד היה נראית הפגישה ביניהם: "מידי פעם היה רבי חיים קרייזווירט מגיע אלינו, והפגישה ביניהם אמנם לא היתה ארוכה, אבל היתה כל כך מרתקת, שעזבנו את הכל ובאנו לראות... מיד כשאבא זצ"ל שמע על בואו הוא קם ממקומו ובא לקבלו בכבוד גדול, כשהוא מכבדו לשבת. הרב קרייזווירט היה מתיישב ומיד מציג שאלה מהסוגיא בה עסק באותו רגע.

"אבא היה מגיב, הלא על פי דברי התוספות שם ושם ניתן ליישב. והרב קרייזווירט היה מיד עונה, אבל אין זה תואם לדברי הרמב"ם בהלכה פלונית. ואבא היה עונה כי הרמב"ם שליטתו ותוספות לשיטתו". וכך היו שניהם יושבים בלי שום ספר על השולחן, ומדברים בקודים' כשהם

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת ויגש תשפ"ג

דיני עשרה בטבת

(מתוך שיעור שנמסר ע"י מרן שליט"א בשנת תשפ"א)

- א] תענית עשרה בטבת חמור יותר כיון שהוא זמן התחלת הפורענות, ולדעת אבודרהם אם היה חל בשבת היו חייבים להתענות.
- ב] אדם חלש לא יתענה, ולא צריך לאכול לשיעורים, אלא אוכל בצנעא כדי שלא יזלזלו בתענית.
- ג] טעה ובירך ברכת הנהנין על דבר מאכל, יאמר ברוך שם ולא יטעם. ואם טעם, חייב להימנע מאכילה ושתייה עד סיום זמן התענית.
- ד] מעוברת ומניקה לא תצום.
- ה] הספרדים אינם מפטירים במנחה ולכן לא יקראו לספרדי לעלות בתורה, אבל אם קראוהו יעלה.
- ו] אם מתענה כל היום אומר עננו, והש"ץ אומר עננו בחזרת הש"ץ אחרי גאל ישראל, ואם לא התענה לא יהיה ש"ץ.
- ז] במנחה אין הכהנים נושאים כפיהם, אלא אם מתפללים 'מנחה קטנה' - סמוך לשקיעה, אבל לדעת החזון איש נושאים כפים אפילו במנחה גדולה.
- ח] כשם שמקפידים על תפילת שמונה עשרה קודם השקיעה, כך גם יש לקרוא קריאת התורה קודם השקיעה.
- ט] בליל עשרה בטבת לא יעשה שמחה אלא אם היא שמחה של מצווה.

מלשכת הגזית

במהלך ימי החנוכה נכנסו למעונו של מרן רבינו שליט"א ראשי ומנהלי ארגון 'בנינו' יחד עם מאות יתומים החוסים תחת הארגון לשמיעת דברי חיזוק מפי מרן רבינו שליט"א.

לפני כניסת היתומים, נכנסו מנהלי הארגון להתייעצות עם מרן רבינו שליט"א במספר נושאים, וכמו"כ הציגו את פעולות הארגון כאשר בין היתר במשך השנה האחרונה בלבד זכו לסייע ביד נדיבה לנישואי כארבע מאות יתומים, וכל זה מלבד האולם המפואר שבנו בבית שמש לצורך נישואי היתומים.

ולהלן הבאנו תשובות שהשיב מרן רבינו שליט"א לשאלות ראשי הארגון:

שאלה: יש שאלה גדולה שמעסיקה הרבה אנשים, והפסיכולוגים כבר הביעו דעתם בזה, אבל אנחנו צריכים לשמוע דעת תורה. כשהרופאים בבית חולים מודיעים למשפחה שאבי המשפחה עומד למות רח"ל. האם להודיע לבנים שהמצב הוא מאוד לא טוב ואולי ח"ו אביהם ימות בקרוב וצריכים להתפלל חזק, או עדיף לא לומר כלום.

תשובה: אם הבן ישנה את דרכיו לזכות אביו או שיתפלל יותר טוב צריך בוודאי לומר לו, אבל אם לא אין צריך לומר לו שאבא ימות. **שאלה:** ומה עם הצורך להכין את הילד לכך.

תשובה: בוודאי צריך להסביר לו שהמצב הבריאותי של האבא לא פשוט, אבל לא צריך לומר שהאבא עלול למות.

שאלה: יש בתים שלא מודיעים לילדים שהאבא הולך למות, ואח"כ הילדים חושבים שהאבא שנהא אותם שלא שיתף אותם במצב.

תשובה: צריכים כאמור להסביר לבנים שהמצב לא פשוט, ואם ח"ו לבסוף אירע שמת האב, יש להסביר לבנים שלא אמרו להם כן במפורש כדי לא להדאיג אותם לחינם.

* * *

שאלה: כשהאמא הולכת להינשא זיווג שני לאחר פטירת האבא, איך להסביר לילדים, האם לומר להם שמגיע 'אבא אחר במקום האבא שלכם', או לומר להם 'מגיע אבא חדש לבית', והאבא שלכם נשאר בשמים, ורק מגיע אבא חדש לבית.

תשובה: לומר שהאבא שלכם מאושר בשמים שמגיע אבא חדש לבית במקומו.

שאלה: יש להם חיוב לכבד את האבא החדש?

תשובה: יש חיוב וכמבואר ברמב"ם. ומה עוד, שבלא זה הילדים לא יקבלו את סמכות האב ולא ישמעו בקולו, ובהכרח לכבדו.

הדרכות והנהגות

הדרכות בענייני שידוכים חלק ו

האיסור לבייש בת ישראל בשידוכים

סיפר ראש ישיבה חשוב אחד: עובדא הוי בבחור ישיבה שהשתדך עם בת ישראל ממשפחה שהייתה ידועה כמשפחה עשירה, ולאחר שסגרו את השידוך החלו צד הכלה לטעון שאין ביכולתם לקיים את ההתחייבות, שאין להם מהיכן לשלם את ההתחייבות, ובעקבות כך ביקשו הורי החתן לבטל את השידוך. הצעתי להם שבדבר כזה צריך לשמוע דעת תורה מפי מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א, והם הסכימו שכל אשר יורה כן יעשו.

מרן שליט"א שמע את פרטי השאלה, והשיב "לבייש בת ישראל בגלל שהוריה מתנהגים שלא כשורה?" חס ושלום. אחרי שכבר נהיה השידוך אסור לבייש את בת ישראל. ומה שההורים לא משלמים את ההתחייבות זהו באמת כאב לב גדול, וכמו כל ביזנעס' שלפעמים הולך ולפעמים לא הולך, אך אין בזה הצדקה לבייש בת ישראל.

ההורים של החתן קיבלו על עצמם את ההוראה, וניגשו לשידוך, ובי"ה השידוך יצא בטוב טעם ודעת, וזכו לגדל משפחה נאה של בני תורה ושומרי תורה ומצוות.

דברי הדרכה לבחור מבוגר המתקשה במציאת זיווג

נכנס לרבינו בחור אחד תושב חו"ל והוא בן שלושים ואחד ועדיין לא מצא עדיין את זיווגו וביקש ברכה לזיווג. רבינו השיב לו בגערה, "מדוע לא נישאת עדיין?", השיב הלה, "לא מצאתי שידוך", אמר לו רבינו, אתה מברר יותר מידי, אין זה שלא מצאת שידוך, אלא לא רצית עדיין למצוא... והורה רבינו לבחור שיעזוב את כל עיסוקיו השונים, וישים לנוכח עיניו בעיקר רק את מציאות זיווגו, שהרי זהו המצווה הראשונה שנצטווה האדם - פריה ורביה ומתוך כך הוא מחויב להינשא.

הבחור שאל שברצונו להתגורר בארץ ישראל לאחר נישואיו כדי ללמוד בכלל טוב וכו' ובכדי לגור בסביבה טובה, ואם יחפש זיווג מבנות חו"ל יקשה לו למצוא מי שתסכים לגור בארץ ישראל, והשיב לו רבינו, דלאחר שהגיע

עובדות והנהגות

מעשה רב - דנהגות מרן שליט"א

השידוך של מרן שליט"א חלק ג'

(מדור זה מועתק מהספר המבוקש רב המכר 'פּו פּעמִיך' על רעייתו של מרן רבינו שליט"א)

הסבירה דבר, לשם מה. הרי היא יודעת שהיהלום היקר ביותר בעולם הוא שלה, שלה.

יתפלאו אנשים? יעקמו את אפם? יחפשו על צווארה ריבדי זהב וכסף? ומה בכך. טובה לה התורה מאלפי זהב וכסף, ומענקי יהלומים.

במכתב נוסף לחמותה לעתיד, כתבה בזה הלשון: ליבי מלא בשמחה אשר זכני ה' ובהר בי להיות עזר לתלמיד חכם ירא שמים בעל מידות כבנך היקר לי מאד שליט"א. אזני כאפרכסת לשמוע כל מילה, כל אות על חתני היקר נ"י. הוא עניו מכל אדם, אינו מספר אודותיו ואודות משפחתו כמעט כלום. אף על פי שאינו מספר, אישיותו ועליונותו גדלים בעיני בכל פעם שאנו נפגשים. מודה אני לקב"ה על אשר זכני בחתן יקר זה, אשר כל מחשבותיו נתונים בתורה. חוששת אני שעוד איני יודעת מספיק להעריך אדם נעלה קדוש וטהור כמוהו (אשרי יולדתו). יתן לי הקב"ה כוח ואוכל לשמש כל ימי חיי את בעלי לעתיד תלמיד חכם וירא שמים כמותו ולהיות לו תמיד לעזר ויוכל ללמוד ולקיים את התורה לשמה מתוך הרחבת הדעת ובלי כל הפרעות. ידריכהו ה' בדרך הנכונה.

קוריו מעניין: כאשר הגיע שמעם של השבחים העצומים שקשרה הכלה במכתב זה לאוזניו של החתן, מיהר לכתוב לכלתו בהשתוממות אין קץ ובענוות אמת: "מכתבך לאמי גרם לה שמחה עצומה. לכן אף שלדעתי את טועה מאוד מכל מקום לא אמנע מאמי היקרה נ"י שמחה ואני שבע רצון מאד שהיא ב"ה שמחה. אמנם באמת אגיד לך שאני מאוד מתפלא היאך אפשר לטעות כ"כ בי שאפילו את כותבת עלי תואר "קדוש וטהור" ותסמר שערות ראשי שאני כ"כ מטעה אפילו חכמה כמוך והוא רחום יכפר עוון. ואולי כוונתך כשנהיה יחד בע"ה בזכותך ועזרתך אוכל ליגע קצת אלו המדרגות והלואי שיהיה כן".

במדור זה הובא בשבועות הקודמים עובדות ומעשה רב על השידוך של מרן שליט"א, ולהשלמת הדברים הננו להביא עובדות והנהגות מצד הרבנית ע"ה בשידוך זה, כאשר עובדות אלו משמשים כלימוד לדורות אודות דרכה של אשת בן תורה:

לאחר אירוסיה כתבה הרבנית ע"ה מכתב מרעיש לחמותה, כשבתוך מכתבה כתבה את השורות הבאות שיש בהם לימוד לדורות: מאוד יכול להיות שאינן בי המעלות שחושבים, ואולי ישנן בי החסרונות שלא חושבים, אבל יכולה אני להרגיע אותך שאת המעלה הזו תמצאי בי: שאשקוד תמיד להיות כזו, מה שבעלי לעתיד רוצה למצוא בי.

במכתב אחר היא כותבת: "אני מודה לאבינו שבשמים שזיכני לחתן יקר כזה תלמיד חכם ירא שמים ובעל מידות אשר רצונו עז לעשות את רצון אבינו שבשמים. מודה אני להקב"ה שיש לי תכלית בחיים שאוכל לשמש תלמיד חכם כל ימי חיי".

בשעה שמשפחתו של רבינו ביקשה לשגר תכשיטים מכובדים לכלה החשובה, היא ביקשה מחתנה - מרן שליט"א כי מוטב שבכסף זה יתמכו במשפחת תלמידי חכמים, וכך היה. כיום זה נשמע בלתי ייאמן, שכלה תיאור לוותר על תכשיטי זהב וכסף, ותמורתם תרכוש תכשיטים פשוטים וזולים, אבל באטמוספירת אותם ימים זה היה הרבה יותר מכך. זה היה מעבר לכל היגיון. במפעל העורות של משפחת שכטר, הכירו אותה כל העובדות. כולן שמחו עם בתו של בעל המפעל שזכתה למצוא את זיווגה, ועיניהן בלשו היכן תכשיטי הפאר שאמורה היא לענוד, כמקובל וכמתבקש. העובדות, נשים פשוטות, לא כמסו את פליאתן "איפה התכשיטים שלך?" חקרו "לא מתאים לך", סנטו בה "הבת של שכטר עם כאלו תכשיטים זולים?" אבל היא לא השיבה. עיניה זהרו כיהלומים. היא לא

לגיל זה, עליו לוותר גם על דרישה זו, והעיקר שישא אשה, ואפילו אם יצטרך לגור בחו"ל, מ"מ לבסוף תרצה אשתו ללכת אחריו לארץ ישראל.

עת רצון לעורר ישועות לזיווג הגון
כאשר בחור מבוגר בישיבה נעשה חתן, אמר רבינו, דאפשר שבחורים אחרים התעכבו עד עכשיו מלהתארס כי עיכבם הקב"ה כדי שלא יצטער הבחור המבוגר בישיבה, אבל עכשיו שהוא התארס ואינו מקפיד, השער פתוח ואפשר לפעול ישועה.

בזמנינו יש לכלה דרישות על החתן - מה שלא היה בדורות הקודמים

מרגלא בפומיה דרבינו בדרשות בשבע ברכות, אודות הא דאיתא במסכת כלה (פ"ט א') "כיצד מרקדים לפני הכלה - כלה נאה וחסודה", דהנה לכאורה תמוה מדוע לא מצאנו להפך גם כיצד מרקדים לפני החתן וכו', ופירש הטעם מפני שבזמנים הקודמים כתיקונם, לא היה לכלה שום דרישה מהחתן, דהא טב לה למיתב תן דו מלמיתב ארמלו, ולכן לא היה צריך לשבח לה את החתן, אלא הייתה מקבלת אותו בשמחה, אולם בזמנינו הלא לכלה יש דרישות על החתן, וא"כ בזמנינו צריך לשבח גם את החתן.

תביעת החותן על חתנו כשהוברר לו שכל עסקו הוא בפלפול ולומדעס

סיפר רבינו שפעם אחת ביושבו על מדין בבית הדין שע"י העדה, הגיע יהודי נכבד וגביר, לבקש מבי"ד פסק הלכה שאינו מחויב לשלם את התחייבויותיו שהתחייב לחתנו, כי קודם שהשיא בתו לחתנו הוא בא ליישיבה וביקש את הבחור הטוב ביותר, והצביעו לו על בחור מסוים, ולקחו לחתנו, ולאחר זמן נתברר לו שבתו 'תלמיד חכם' הרבה יותר מהבחור, שהבחור אינו יודע כלום, לא בהלכה ולא בחומש רש"י, אלא רק יודע להתפלפל בלומדעס, והוא ריק מכל ידיעה, ודורש הסכמה שעפ"י הלכה אינו חייב לשלם את הדירה שהתחייב לו... ועורר רבינו את תלמידיו ע"י מעשה זה, להתבונן כמה צריך לקנות ידיעות בכל חלקי התורה ולא לצאת רק עם לומדות ופלפולים בלבד...

מערכי תורה

ויגש

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

בכית יוסף ובנימין - בכיה על חורבן בתי מקדשות ומשכן שילה

בעת שנתגלה יוסף אל אחיו כתוב (מ"ה, י"ד) 'ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צואריו'. ובטעם בכיה זו שבכו שניהם האחד על צואריו של השני כתב רש"י ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, ובנימין בכה על צואריו, על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב.

וצריך ביאור מה ענין החורבן לענין שיוסף נפגש עם אחיו, ולמה כאן הוא המקום לבכות על החורבן העתידי של המקדשות.

ונראה לבאר בזה, דהנה מכירת יוסף והמחלוקת של השבטים עם יוסף, היא יסוד מה שנחלקה מלכות ישראל לשתי ממלכות, ונפרדו למלכות יהודה ומלכות ישראל, ודבר זה יש ללמוד ממה שקורין בהפטרה את נבואת יחזקאל על השלמת והתאחדות מלכות יהודה עם מלכות ישראל, שאומר 'דבר אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו אחד ביד, ולהלן שם עוד כתוב, 'ולא יהיו עוד לשני גויים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד', ומבואר דענין חלוקת המלוכה בישראל לשתי ממלכות, יסודו הוא במחלוקת האחים עם יוסף, וההתחלקות של ישראל לשתי ממלכות שורשו הוא בחלוקת יוסף עם אחיו.

וכן מבואר דבר זה בדברי המדרש (צ"ג, ה'), דהנה דרשינן הכתוב בנביא עמוס 'הנה ימים באים נאום ה' ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע והטיפו ההרים עסיס', חורש זה יהודה, בקוצר זה יוסף, דורך ענבים זה יהודה, ומושך הזרע זה יוסף, וביאור דברי המדרש שלעתיד לבא בעת הגאולה העתידה יגש יהודה אל יוסף ויאחדו מלכות יהודה וישראל למלוכה אחת.

והנה המדרש מביא דרשה זו על הכתוב 'ויגש אליו יהודה' שגישה זו של יהודה שניגש אל יוסף, היא הגישה האמורה בכתוב בעמוס ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע. הרי מבואר דפלוגתת האחים עם יוסף, היא יסוד ההתחלקות של המלוכה בישראל לשתי ממלכות, והפיוס של יוסף עם אחיו הוא הפיוס שיהא לעתיד לבא בין המלוכות להיות מלוכה אחת לכל ישראל.

והנה בגמ' בשבת דף נ"ו ע"ב איתא אמר רב יהודה אמר רב אלמלי לא קיבל דוד לשון הרע, לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה זרה, ולא גלינו מארצנו, וברש"י שם כתב שעל ידי שנחלקה המלוכה, העמיד ירבעם העגלים שלא יעלו ישראל ירושלים לממשלתו של רחבעם. והיינו כמו שכתוב בנביא מלכים (פרק י"ב) שירבעם העמיד העגלים כדי שלא יעלו ישראל לרגל לירושלים שהייתה מקום מלכותו של ירבעם, וכמבואר בגמ' בסנהדרין דף ק"א ע"ב הטעם דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה, ורק רחבעם שהוא מבית יהודה יוכל לישיב בעזרה וירבעם עצמו לא יוכל לישיב בעזרה, ויאמרו דרחבעם הוא מלך וירבעם הוא עבד, ולכן מנע את ישראל מלעלות לירושלים והעמיד עגלים, הרי מפורש בדברי הגמ' דיסוד חורבן הבית נגרם ובא מכח שנחלקה המלוכה לשתיים ונעשו לשתי ממלכות.

ולפי זה נמצא דבמעשה זה של מכירת יוסף והמחלוקת עם האחים מונח השורש והיסוד גם לתוצאה של החורבן, שמכח המחלוקת הזו עתידה מלכות ישראל להתחלק לשתי ממלכות, ומכח ההתחלקות לשתי ממלכות עתידיים לעבוד ע"ז, ומחמת חטא זה יבא ויגרם חורבן הבית. ובזה מבואר היטב השייכות של חורבן הבית לענין מכירת יוסף והמחלוקת עם אחיו, וכאן הוא המקום והשעה לבכות על החורבן, כי בזה מונח השורש והיסוד לחורבן הבית. ואף שעכשיו כבר נפגשו האחים עם יוסף והשלימו עמו, מ"מ כיון שממעשה זה נתגלגל לבסוף חורבן הבית שפיר שייך הכא בכיה ע"ז.

'ועינכם אל תחוס על כליכם'

כתוב (מ"ה, כ') שפרעה אמר להם 'ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא'. ואין צורך בהבאת רכושם אשר רכשו בארץ כנען, כי טוב כל ארץ מצרים לכם, מ"מ יעקב ובניו לא שמעו לדבריו, כמו שנאמר להלן (מ"ו, ו'), 'ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה'. וצריך ביאור מדוע באמת הורידו למצרים את מקניהם ורכושם, והלא אמר להם פרעה 'כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא'. ולפי פשוטו יש לומר, דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, וכמו שחזר יעקב על פכים קטנים לקחתם, כן גם בירידתו למצרים, חס על רכושו ולא השאירו בארץ כנען, אף שכל טוב ארץ מצרים לו הוא.

ונראה לומר בזה עוד, דכיון דירידת יעקב ובניו למצרים הייתה מחמת גזירת בין הבתרים של ארבע מאות שנות גלות, לפיכך סבר יעקב שאם ירד בגפו למצרים, אבל רכושו וקנינו ישארו בביתו שבארץ כנען, יחסר בזה מהענין של הגלות, שנשאר לו שייכות וחלק עם ארץ כנען.

וכעין זה מצינו לגבי עשו, כשהלך מארץ כנען, דאיתא בחז"ל והובא ברש"י (לעיל ל"ו ז'), שאמר עשו, מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, עכ"ל. וכתוב שם (פסוק ו') 'ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת נפשות ואת כל נפשות ביתו, ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, הרי שכשעשו הסתלק מארץ כנען, לא הניח אחריו כלום אלא לקח אתו הכל, כי אם היה מניח כמה מחפציו בארץ כנען לא היה נחשב שהסתלק מן הארץ. ועל דרך זה י"ל, דגם אצל יעקב כשירד מצרימה, היה זה הטעם שלקח עמו כל רכושו.

'אל תרגזו בדרך'

כתוב (מ"ה, כ"ד) 'וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך', וברש"י הביא דברי הגמ' בתענית דף י' ע"ב, שבזה אמר להם, אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו בחמה בעיר. וצריך ביאור למה אמר להם הלכות הדרך, וכי עד עתה לא ידעו הלכות אלו, שלא לפסוע פסיעה גסה וליכנס לעיר בחמה, ואטו זה פעם ראשונה שהם יוצאים לדרך.

ויש לבאר, דהרי השתא כששלחם יוסף להביא את יעקב אבינו, כתוב (לעיל פסוק ט') שציווה אותם 'מהרו ועלו אל אבי', ואם כן היו מצוים לילך במהירות, ועל כן היה צריך להזהירם דאע"פ שנצטוו לעלות במהירות, מ"מ עליהם לנהוג כדין הולכי דרכים, ויזהרו שלא יפסעו פסיעה גסה, ושיכנסו לעיר בחמה.

וטעם הדבר שציווהם לעלות במהירות, הוא על פי דברי הרמב"ן (פר' מקץ, פרק מ"ב, ט') שכתב דהטעם שיוסף לא שלח להודיע את יעקב אבינו כי הוא חי, ואע"פ שבכל אותם ימים רבים, היה יעקב אבינו שרוי בצער, ובשכול ואבל על יוסף ועל שמעון, שכל זה היה משום שידע יוסף שהחלומות צריכים להתקיים, ועל כן המתין עד שבאה העת והזמן לקיום החלומות, ורק אז שלח להודיע ולהביא את יעקב אבינו, ולולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול, במה שהמתין והשאיר את אביו שרוי בצער ובאבל. אבל מעת שהגיע הזמן שיכול להודיע ליעקב כי עודנו חי, מאותו רגע צריך להודיע את יעקב במהירות ובהקדם האפשרי, ולא להתמהמה ולהמתין כלל, ועל כן ציווהם שיעלו אל יעקב במהירות, שלא יהיה שרוי יותר בצער.

'ויעמידהו לפני פרעה'

כתוב (מ"ז, ז') 'ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמידהו לפני פרעה'. מלשון הכתוב 'ויעמידהו', משמע דיעקב אבינו לא נעמד בעצמו, אלא יוסף הוא שהעמידו. וצריך ביאור, דממה נפשך אם יעקב אבינו היה חפץ לעמוד לפני פרעה, למה לא נעמד מעצמו, ואם יעקב אבינו לא היה חפץ לעמוד לפני פרעה, למה העמידו יוסף.

ונראה לבאר הטעם דהאבות הקדושים אין אצלם מציאות שהם עומדים לפני פרעה, והם אינם כפופים לשום מציאות בעולם, בלתי לה' לבדו, ועל כן יעקב מצד עצמו אינו נעמד לפני פרעה, ורק יוסף הוא שמעמידו. [וגדולה מזו חזינו, דאפילו קיום החלום שחלם יוסף, שיעקב אבינו ישתחוה ליוסף, נתקיים רק כשנשתחוה לו על ראש המיטה, ולא נתקיים להדיא, וכמו שכתב רש"י שהיה זה השתחואה לשכינה].

ונראה להוסיף בזה עוד, דבאמת מה שיוסף העמידו, לא חשוב עמידה, על פי דברי השיטה מקובצת בזבחים דף י"ט ע"ב שהביאו מהירושלמי, דבכל מקום שצריך עמידה, כגון בתפילה והקורא בתורה, צריך לזוהר שלא יסמוך, דאם סומך לא שמה עמידה, ולפי זה יש לומר דכיון דיוסף העמידו, ונסמך על יוסף, לא שמה עמידה, ולא נחשב שעמד לפני פרעה.

'הוציאו כל איש מעלי'

כתוב (מ"ה, א') 'ולא יוכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו', וברש"י כתב, לא היה יכול לסבול, שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם. הנה התורה כתבה פסוק שלם, שיוסף דאג להוציא כל איש מעליו, כדי למנוע את בושות אחיו, ועוד הוסיפה התורה והעידה, שאמנם כן היה, שלא עמד איש אתו באותה שעה, ושבאמת נתקיים הענין שלא היה שם איש שיתביישו ממנו. למדנו מזה דגם בעת שעוסקים בדבר גדול ונשגב, מכל מקום צריך לזוהר שלא יהא נגרם מזה שום דבר קל שאינו כדון, ואם יכול ליגרם תוצאה של איזה בושא למישהו, אז אי אפשר לעשות הדבר, על אף גדלו ורוממותו.

ומעשה היה עם אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל שבעת כהונתו ברבנות בבריסק, בעקבות ביקורות ודרישות השלטונות מבתי המטבחים, התפתחה תופעה של שחיטה שחורה שלא בבית המטבחים, תופעה כזו של שחיטה בלתי מוסדרת, טומנת בחובה סכנות לכשרות השחיטה, על כן קרא אא"ז זצ"ל לאסיפה את כל הנהגת העיר, על מנת לפעול למניעת תופעה זו, ואולם גם אחר שכל המוזמנים נתאספו בביתו, נמנע אא"ז זצ"ל מלפתוח את האסיפה ולא פתח את פיו. סיבת הימנעותו הייתה מחמת שאחד מן השוחטים, ששוחט במסגרת השחיטה השחורה, הגיע לאסיפה בלא שהוזמן, ומכיון והדברים שהיה אא"ז זצ"ל צריך לומר היו גורמים לו לבושה, ועל אף שהיה בלתי קרוא, מכל מקום נמנע אא"ז זצ"ל מלקיים את האסיפה, ובלבד שאותו יהודי לא יתבייש, באומרו כי אי אפשר לפעול תועלת לאידישקייט על ידי שיגרם בושה ליהודי.

נפגשתי עם הגאון ר' חיים שינקר (ר"י דרכי משה), והוא סיפר לי על בחור שהיה להם בישיבה, בחור בטלן שלא למד כלום, ולא רק זה אלא כל הזמן הוא היה לו ביקורת על כולם, ומדבר בגנות של חבריו... הרב, פלוני קם מאוחר, פלוני לא לומד טוב, והוא צוחק בתפילה... וכולם בטוחים שהוא כזה מושחת, בלי לב, רק רע כל היום.

אמרתי להם, אתם טועים... אמנם הוא בטלן ומשועמם - כמו שרואים. אבל הוא לא מושחת. והסיבה שעושה כן, כי אדם לא יכול לסבול הרגשה תמידית על עצמו שהוא אפס וכולם מעליו. הוא רוצה להיות כמו כולם, ואם כולם אפסים אז הכל בסדר, אני כמו כולם...

יון רצתה להרגיש עליונות וחשיבות אז היא רצתה להשפיל את העם היהודי. זו היתה המטרה שלה. ברגע שהיהודים יאבדו את התורה שבעל פה, הם יירדו, והיא תהיה נחשבת עם הפילוסופיה שלה, וממילא כל זמן שתורה שבעל פה נמצאת - זה מכחיש אותה.

היוונים נלחמו בקדושת התורה

החת"ם סופר מסביר את הדברים, ע"פ מה שכותב השולחן ערוך (סימן תקפ) את הימים שארעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם, 'בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים'.

והנה, מה כל כך איכפת לנו שיתרגמו את התורה ליונית? מה כל כך רע בזה?... אומר החת"ם סופר, כל עיקר התורה שבע"פ מגיע מהקדושה שיש בתורה, וכל אות בתורה חשובה לאין ערוך! ולא רק האותיות... כתוב בגמרא במנחות (כט, ב) שאמר הקב"ה למשה, יש אחד שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות!!! בכל מילה של תורה יש המון דרשות בלי סוף, עם כל י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. וכל זה נמצא בתורה הקדושה כמו שהיא נתנה מהר סיני. אם אתה מתרגם אותה ליונית - הפכת את התורה לחכמה בעלמא והנלמדת ב'פיקולטה לתלמוד' באוניברסיטה, זה לא תורה, ולא קדושה של תורה... שמעתם פעם שלומדים תורה באוניברסיטה?!... אולי גם מוציאים על זה בגרות... חוץ מדרך הלימוד המסולפת שלהם, יש שם - להבדיל - כמו שיש משפט האנגלי ומשפט התורכי יש גם 'משפט התורה'... זה חושך בעולם שלשה ימים!!! זה אפילו לא מספיק... זה סוף העולם! בפרט כשיהודים עושים את זה ככה...

את הקדושה של תורה - היונים לא יכלו לסבול. מה מונח בזה?... [יש בזה מאמר נפלא בספר של הגאון רבי נפתלי קופשיץ שליט"א, חלק מהאמור נלקח משם], הם רצו לאבד את כל המציאות של "קדושת התורה". וזה נקרא להשכיחם תורתך. מי שלמד את התורה רק באוניברסיטה - מהר מאד עוזב את הדף גמרא!!! **להישאר עם תורה - זה רק עם קדושה של תורה, ועם מתיקות של תורה, ועם דבקות בתורה.**

וכל ילד יודע את זה... איך משכיחים תורתך?... אם תגייד לאחד אל תלמד את התורה בישיבה, תלמד אותה באוניברסיטה, לא רק שהוא לא יהיה 'תלמיד חכם', אלא לא ישאר ממנו יהודי בכלל... תורה לומדים בישיבה בקדושה ובטהרה! זה דברים מאד פשוטים.

חנוכה - חביב ונעים

הרמב"ם בסוף הלכות חנוכה (פ"ד הל' י"ב) כותב: **"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד"**. זה לא לשון השגורה ברמב"ם... ועלינו להבין מה המיוחד בנר חנוכה שזו "מצוה חביבה עד מאד"...

הבאנו פעם שהגאון ר' אביעזר פילץ ראש ישיבת תפחה, קורא לנס חנוכה - **הנשיקה האחרונה שהקב"ה נתן לעם ישראל לפני שיצאו לגלות**. אחרי זה היו עדיין מאתיים שנה שעמד בית המקדש, ואחרי זה יצאנו לגלות, והנס ב'פורוס' הזה שבא להראות שהקב"ה איתנו ולא עוזב אותנו - זה היה נס חנוכה, שהוא הנס האחרון שהיה לפני הגלות הגדולה.

אז אמנם זוהי 'הנשיקה האחרונה' שהקב"ה נתן לעם ישראל לפני שהוא יצא לגלות, אבל עדיין לא נראה שזה המיוחד בנר חנוכה עד כדי לקרוא לזה 'מצוה חביבה עד מאד'. מה החביבות המיוחדת שיש במצוה הזו?...

יש עוד לשון במסכת סופרים (פרק כ' אות ה') 'נר חנוכה מצוה להניחו בפתח הסמוך לרשות הרבים, שתהא מזוזה בימין ונר חנוכה משמאל, לקיים מה שנאמר (שה"ש ז, ז) "מה יפית ומה נעמתי", מה יפית במזוזה, ומה נעמתי בנר חנוכה"'.
נר חנוכה זה נעים. זה עוד לשון... גם חביב וגם נעים, כמו באמת ויציב וכזו וחביב ונחמד ונעים... אך עלינו להבין מה בדיוק התארים האלו שמתייחדים בנר חנוכה, גם חביב וגם נעים?...

היוונים רצו להשפיל את היהודים

במהר"ל באור חדש כתוב שעיקר המאבק של יון - היה נגד התורה שבעל פה. [ולכן מסבירים, בענין י"ג פרצות שהיונים פרצו בחיל. י"ג פרצות - זה כנגד י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. שזה עיקר תורה שבעל פה. ובחיל - היינו בסורג של החיל, שזהו הגבול של העכו"ם, מהחיל ואילך הכניסה לגויים אסורה, ואת זה הם רצו לעקור].

המהר"ל מסביר שהיונים נתקנאו בתורה הקדושה. הם כל הזמן מדברים על 'חכמתם', ומתגאים בפילוסופיה היוונית, והתורה עושה מהם לעג וקלס... חכמת התורה עושה אותם לכאין וכאפס. והם לא יכלו לסבול זאת, אז לכן הם רצו לבטל את התורה שבעל פה.

דבר מאד מעניין מביא הרמח"ל: יש ארבע חיות שהראו לדניאל בנבואה, וזה כנגד ארבעה שיעבודים שהיו לישראל. החיה השלישית היא כנגד מלכות יון, והראו אותה לדניאל בתורה - נמר. וזה רומז ליון, כי נמר זה 'עז פנים'. עז פנים - כל המטרה שלו היא רק להשפיל אותך. אדם חצוף - כל החשבון שלו זה איך להוריד את השני... הוא נהנה לראות אותו למטה.

יון רצתה להשפיל את העם היהודי, להראות שהחכמה שלהם אפס, והיוונים - ממילא - הם הגדולים. ידוע שהיטלר ימח שמו כתב בספר שלו (על כל האידיאולוגיה המושחתת שהיתה לו), שהגזע הארי (הגרמני) הוא גזע עליון. אך היתה לו בעיה עם העם היהודי, שעליהם נאמר "כי אתה עליון על כל הארץ", אז הוא בכוונה היה משפיל אותם, לא רק שעשה להם צרות, הוא דחס המוני בני ישראל ברכבות של בהמות המלוכלכות בצרכיהם, הסירחון היה גדול, ושם הוא 'העמיס' מלא יהודים... לתת להם את ההרגשה שאתה בכלל לא בן אדם. אתה סך הכל 'אבק אנושי'. וממילא אני יותר גדול ממך.

הגמרא במכות (י, א) אומרת "עומדות היו רגלינו בשערייך ירושלים", בזכות שערייך ירושלים! מה השאלה בכלל... בזכות הבני תורה, הם אלו שמנהלים את המלחמה!! זה פשוט ככה. מי מנהל את המלחמה של אלכסנדר מוקדון? שמעון הצדיק. שמעון הצדיק - המהות שלו לחמה נגד יון. וזוהי הקדושה של תורה, אין טבע! ואם רגע אחד לא תהיה תורה - אומר רבי חיים מואלוז'ין - העולם יתהפך לתוהו ובוהו! דברים פשוטים.

התורה קובעת את המציאות!

כתוב בחז"ל שהיוונים גזרו שלשה גזירות על עם ישראל, לבטל שבת, קידוש החודש, וברית מילה. והנה שמירת שבת - מובן. "אות היא בני וביניכם"... וכן ברית מילה, זה הברית בינינו לקדוש ברוך הוא. אבל קידוש החודש - למה?... מה איכפת להם?...

התירוץ הוא כמו שכתוב בירושלמי (שהחזו"א מביא בתחילת או"ח) 'לקלל גומר עלי'. עד בת ג' שנים ויום אחד עם יצאו בתוליה - בתוליה חוזרין, כמו דמעה בעין שאם יצתה היא חוזרת. אבל בת ג' שנים ויום אחד ואילך, אם יצאו בתוליה - אינן חוזרין. והנה אם היא נהייתה בת שלש שנים ויצאו בתוליה, ונמלכו בית דין לעבר את השנה - חזרו בתוליה!!!

את זה היוונים לא יכלו לסבול. שהתורה תקבע את המציאות... הרי כבר יצאו בתוליה! אבל בגלל שבי"ד חזרו ועשו שנה מעוברת - אז הבתולים חוזרים. זה הרי מראה בחוש ובעליל את רוממות התורה וקדושתה, והיא היוצרת ומשפיעה על הבריאה כולה.

ועד כדי כך שהחתי"ם סופר תמה, כתוב בגמרא שכהן גדול לא ישב עם הסנהדרין שמכריעים אם לעבר את השנה או לא, כי יש לו נגיעות... אם יעברו את השנה, אז יום כיפור כבר ייכנס לתוך החורף בחודש נוסף, ויהיה לו קר... ותמה החתי"ם סופר, הרי אם בי"ד יעברו את השנה, אז גם אם יום כיפור יתאחר בחודש יהיה לו דין של 'חודש תשרי' כמו כל שנה עם אותו מזג אוויר... הטבע מתהפך! (ויש לו שם תירוץ עי"ש).

התורה קובעת לנו את המציאות. וכל התורה שקובעת לנו את המציאות - זה מכח הפנימיות והקדושה שיש בתורה. חכמה חיצונית בלי קדושה - אין בזה שום דבר. איסתכל קודשא בריך הוא באורייתא וברא עלמא, זה אורייתא כמו שעם ישראל קבלו! וזה לא ניתן בתרגום ליוונית ולא לשום דבר אחר.

הבאנו פעם שאמרו בשם הרב פירר, שגם אם יהיה לו פעם יצר הרע להיות אפיקורס חלילה, מרן שה"ת ר' חיים קניבסקי זצ"ל לא נתן לו... המציאות של ר' חיים אומרת שיש אלוקים!!! אין לזה שום הבנה ושכל לתופעה הזו, שכאשר הוא היה מברך - גם אם זה נגד כל הרפואה והרופאים, ונגד כל ההיגיון, כאשר הוא אמר - -- ויהי! צדיק גוזר והקב"ה מקיים. למה, כי התורה קובעת את מציאות הבריאה. וכאשר רבי חיים אומר - כל היוצא מפיו - יעשה.

כח התורה תלוי במנורה, וכיום בנרות חנוכה

ומכאן נעבור לשלב השני: כל ההשפעה של התורה שבע"פ - תלויה במנורה. הנצי"ב ריש פ' תצוה מביא שמכל הכפתורים הגביעים והפרחים שיש במנורה, משם נובעת כל החכמה של התורה שבעל פה. ולכן לפעמים מוצאים ביטוי כזה בחז"ל - 'כפתור ופרח'. וגם היום, כשמתלהבים מאיזה חידוש מקובל להגיד אה! כפתור ופרח... מה זה קשור?... זה הולך על הכפתור ופרח שהיו במנורה, כי החכמה של התורה נובעת מן המנורה.

[והדברים ידועים, וע"י בספר 'מי החנוכה' להגר"ד כהן שליט"א מה שהביא והאריך בזה].

באוצר המדרשים, יש מדרשי חנוכה, ובמדרש האחרון על חנוכה מובא, שהיוונים לחמו בכל עוז עם כלל ישראל - ולא הצליחו. עד שאמר להם משומד א' בליעל, מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזה הדלקת נר בבית המקדש, וכל זמן שהמנורה קיימת - לא תוכלו לנצח אותם. ולכן הם טמאו את כל השמנים.

מביא הרב קופשיץ וורט נפלא של הגה"צ ר' שלמה ברעוודה זצ"ל. כתוב בגמרא (מגילה יא, א) "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפך בריתי אתם, כי אני ה' אלוהיהם". לא מאסתים - בימי כשדים, שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה. ולא געלתים - בימי יוונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כהן גדול. לכלותם - בימי המן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר. להפך בריתי אתם - בימי פרסיים, שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות. כי אני ה' אלקיהם - לעתיד לבא, שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהן.

הוא הביא שאביו אמר לו, כשהחזון אי"ש היה קורא את הגמ' הזו והיה מגיע למילים - שהעמדתי להם בית רבי וחכמי הדורות, אמר החזו"א - העמדתי להם 'קצות החושן', העמדתי להם 'רבי עקיבא אייגר'... ואחרי שהחזו"א נפטר נמשיך ונאמר - והעמדתי להם 'חזון אי"ש'... מול גדולי הדורות - הם לא יכולים לעשות כלום!

שאל רבי שלמה ברעוודה, מתי היה הזמן של שמעון הצדיק?... בגמרא ביומא (סט, א) מבואר שזה היה בזמן אלכסנדר מוקדון. אז היתה תחילת מלכות יון. הרבה הרבה שנים קודם הגזירות של היוונים. נשאלת השאלה, מה זה נוגע למלחמה נגד יון?... 'שהעמדתי להם שמעון הצדיק'!... הרי זה היה עוד לפני כל הגזירות. מילא חשמונאי ובניו, מתתיהו כהן גדול, אבל שמעון הצדיק כבר לא היה אז!

ואז הוא מביא דבר מעניין: הרמב"ן בפרשת אחרי מות מביא, מה היתה התרבות של יון?... יון דגלה בפילוסופיה. ראש הפילוסופים היה אריסטו. הוא היה המורה של אלכסנדר מוקדון. הרמב"ן מכנה אותו 'היווני הזה'. היווני הזה הכחיש כל דבר שהוא לא רואה בעין. רק מה שיש בטבע - קיים. בפילוסופיה היוונית אמנם מאד אחזו מהחכמה, אבל רק מה שקיים בטבע, מה שאנחנו לא רואים - לא קיים. וממילא - זה הסתירה הגדולה לכל התורה הקדושה.

ומתי הגיע אריסטו?... בסוף תקופת הנבואה. כל זמן שהיתה נבואה, ראו בחוש איך הנביא אומר שיהיו דברים - והכל התקיים בדיוק! זה לא שייך ב'טבע'... ברעג ונסתיימה הנבואה, בא אריסטו והתחיל להפריך ניצנים ראשונים של האידיאולוגיה שלהם, מה שלא רואים - לא קיים. רק טבע.

המציאות של שמעון הצדיק - לחמה בהם עצמם! הגמרא מספרת ביומא (לט, א) את כל הניסים שהיו במשך ארבעים שנה ששמעון הצדיק שמש כהן גדול, [היה גורל עולה בימין, והיה לשון של זהירות מלבין, והיה נר מערבי דולק, והיה אש של מערכה מתגבר ולא הוצרכו הכהנים להביא עצים למערכה, ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, וכל כהן שמגיעו כזית - יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותיר...].

והגמ' (בדף סט, א) מספרת על אלכסנדר מוקדון, שהכותיים בקשו ממנו את בית המקדש - להחריבו, ונתנו להם. באו והודיעו את שמעון הצדיק, מה עשה, לבש בגדי כהונה, ונתעטף בבגדי כהונה, ומיקירי ישראל עמו, ואבוקות של אור בידיהן, וכל הלילה הללו הולכים מצד זה והללו הולכים מצד זה, עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר, אמר אלכסנדר - מי הם הללו! אמרו לו (הכותיים) יהודים שמרדו בך! כיון שהגיע לאנטיפרס - זרחה חמה ופגעו זה בזה.

כיון שראה לשמעון הצדיק - ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו! אמרו לו מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה?... אמר להם, דמות דיוקנו של זה - מנצחת לפני בבית מלחמת.

אמר להם למה באתם? אמרו לו אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב יתעוד עובדי כוכבים להחריבו! אמר להם מי הם הללו, אמרו לו כותיים הללו שעומדים לפניך. אמר להם "הרי הם מסורין בידכם" וכו'.

שמעון הצדיק - במהות שלו - הוא התחיל את המלחמה נגד היוונים. מלחמת היוונים לא היתה על הגוף אלא על הנשמה. והקדושה של תורה היא בדיוק הפוך, אין טבע! איסתכל קודשא בריך הוא באורייתא, וברא עלמא. אין טבע! מי מנהל מלחמה?...

ולכן הימים האלו מסוגלים מאד לתורה

כתוב בגמ' בשבת (כג, ב) ה'זהיר בנר - הויין לו בניס תלמידי חכמים, ורש"י מסביר - נר שבת ונר חנוכה. ובכף החיים (סי' תרע"א) מביא ופירש רש"י - דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה - בא אור דתורה.

והביא עוד מהלבוש: 'ולא שייך לומר הוא עצמו יזכה לתורה, כי עם האיש השלם ידבר שכבר הוא בשלמותו', והב"ח כתב, אי לאו בר הכי הוא - מכל מקום זוכה לבנים תלמידי חכמים.

ולכן באמת ימי החנוכה הם ימים שמשוגלים לתורה. והזכרנו בשבוע שעבר, שמרן רה"י ר' גרשון אדלשטיין שליט"א, לא יכול להבין איך בחורים נוסעים בשבת חנוכה לביתם... **הרי זה הזמן ליכות לתורה, ולהתפלל על תורה! ה"אהבה רבה" צריך להיות אחרת, לא פחות משבועות!!! הוא יפתח לבנו בתורתו... זה הזמן שאפשר להשיג כל כך הרבה!**

אגב, בעולם הישיבות קוראים לשבת הקרובה 'שבת חנוכה'. אך בישיבת פוניבז' קוראים לשבת הזו 'שבת רבי גרשון'... מי שרוצה, שייך בשבת לישיבת פוניבז' ויראה איך כל ההיכל מלא מלא... זו שבת של רבי גרשון... האהבת תורה והעמקה שלו בערך ימים קדושים אלו - מדביקה את כל הסובב - אשרי עין ראתה זאת.

אתם יודעים מה אפשר להשיג בימים הללו?!... השטן לוקח לנו את כל הימים הכי טובים והורס לנו אותם! חנוכה... מה זה חנוכה? להודות ולהלל! מה הכוונה להודות ולהלל?... עם התמדה בתורה, עם דביקות בה... דבר פשוט כל כך... אבל להפוך את הימים לכל מיני ביטולים של מסיבות וכיוצא ב, הרי זה מאבד את הרכוש היקר שנותנים לו, שבחז"ל ריש חגיגה מבואר שהוא לא סימן לחכמה.

לעמוד בנסיונות של הדור

דבר נוסף, מרן רה"י זיע"א דיבר בפוניבז' הקטנה (לפני כשלושים וחמש שנה) על הגמרא הזו במגילה, 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים'.

שאל הראש ישיבה, למה זה נקרא שלא מאסתים?... בהתחלה כאשר עברנו עבירה - הוא מאס אותנו, וגעל בנו. ואחרי זה עשינו תשובה, ואז הקב"ה סלח לנו. אבל למה זה נקרא לא מאסתים?... אמר הרה"י יסוד עצום: היום כל כותבי התולדות כותבים בספרי זכרונות על גדולי הדור, נותנים להם תארים כמו 'כוכב שביט מדורות קודמים שנפל בדור הזה'... וכדומה. אומר הרה"י הם לא היו כוכבים יוצאי דופן, הם גדלו על הרקע של אותו דור. לכל דור יש את הנסיונות שלו, ומי שעומד בהם - גדל!

אצל מרדכי היה הנסיון לא להשתחוות להמון, והוא עמד בזה! לא יכרע ולא ישתחוה, ובימי היוונים היו צריכים מסירות נפש להילחם ביוונים, ועמדו בזה מתתיהו ובניו. וכך כל גדולי הדורות שבכל דור ודור - עמדו בנסיונות של אותו הדור, וזה מה שגדל ורומם אותם מעל כל בני דורם. ולכן לא שייך לקרוא לדבר שיכול לרומם אותי לשמי רום... מאסתים וגעלתים.

וכאשר שאלו את מרן הרה"י מה הנסיון של הדור שלנו? ענה: **לחפש את האמת, מה ד"א שואל ממך.**

ובעיני הרה"י היתה חשיבות גדולה לענייני קדושה שהיא המביאה לקדושת התורה, וזה א' מנסיונות של הדור שלנו.

סיפר לי אברך בן עלייה גדול (לפני ימים ספורים) שהיו לו ילדים חולים בבית - ל"ע, והוא נצרך לטוס לחוץ לארץ. והיה לו בחור ישיבה שעזר לו כל הזמן, אותו אברך רצה שהבחור ההוא יבא איתו גם לחו"ל, ויהיו שם במלון. אך הוא בא קודם לשאול את מרן ראש הישיבה. שאל אותו הרה"י: אתה לוקח אחריות עליו?!... אמר, בודאי... הוא לא זז ממני!... ואז הרה"י החל לצעוק בקול (שלא כהרגלו) אתה יודע על מה אתה מדבר?!... בחור - הולך ברחוב, ורואה באקראי דברים שאסור לראות - הוא רץ מהר לבית מדרש והוא שוכח מהכל... אבל בבית מלון הוא נמצא עשרים וארבע שעות עם כל הנסיונות!!! אוכל עם הנסיונות, מדבר עם הנסיונות, וישן איתם... **הגיהנם בוער שם!!! אתה מביא בחור ישיבה לגיהנם?!... מבנים של הראש ישיבה - תובעים יותר...**

נמצינו למדים, כל הכח של התורה הוא במנורה. כאשר כבתה המנורה - אבדנו את הכח של תורה שבעל פה, ואז יכלו לכבוש את עם ישראל.

והשאלה נשאלת: היוונים, אתם רוצים לבטל את המנורה, למה לא **לשפוך את השמן?** תשפכו אותו... למה לטמאת?...!

התירוץ הוא, הם באמת כן רצו שידליקו את המנורה! אבל בלי קדושה... שידליקו בטומאה... טומאה הותרה בציבור?! אדרבה... תדליקו שמן טמא. לא קדושה... תהיו ככל העמים בית ישראל. את הקדושה של התורה - הם לא יכלו לסבול... בזה הם נלחמו, במנורה שמביאה לקדושה של תורה. אך שידליקו בטומאה, אז התורה נלמדת כיעוד חכמה, זה לא הפריע להם... אדרבה זה מה שהם רצו. ולכן צריך לדעת, כאשר נחרב בית המקדש אבדנו את המנורה שמסמלת על הקדושה.

הרמב"ן בתחילת בהעלותך פותח לנו עיניים: הרי ברגע ונחרב בית המקדש - את עיקר ההשפעה של התורה שבעל פה - אין. אין מנורה! אם כן איך היינו זוכים למתיקות התורה?... איפה יהיה לנו את תורת רבי חיים מבריסק, ובנו הבריסקערב, את הקצות החשן ורבי עקיבא אייגר... וכל שכן את תורת רבותינו הראשונים...

וכאשר באו היוונים - בזכותם זכינו לנס חנוכה...! כתוב על אהרן הכהן שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, 'חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות'. (רש"י שם)

והרמב"ן שם מסביר: אבל ענין ההגדה הזו, לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו.

(וכן הביא שם ממגילת סתרים לרבינו נסים).

יונה דבר ידוע שכשאינו בית המקדש קיים והקרבת בטלים מפני חורבנו - אף הנרות בטלות. **אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכת בית חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן, בגלותנו.** וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנוכת הנשיאים נוהגת לעולם, דרשו סמוכין לחנוכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם.

נרות חנוכה - ממשכים עד היום! וזהו - אומר הרמב"ן - ההמשך של אהרן! המשך של המנורה בבית המקדש.

אם כן מי נתן לנו את המשך התורה בכל יופיה והדרה, ואת הכח להילחם נגד יון וכל הטומאה של רחוב?... היוונים. שהם נלחמו אתנו, והי' עשה עמנו נסים ונפלאות ונצחנו, והתורה ממשכה...! איזה מתיקות של קצות, רעק"א, רבי חיים...

בבית הכנסת שלנו מתפלל הגי"ר נחום נבנצל שליט"א, (גיסו של רבינו הגרב"ד), הוא שאל פעם איזה אברך חשוב, החזון אי"ש אמר שלקצות החשן לא היה טעם בקוגל, מאיפה החזון אי"ש ידע את זה? מי סיפר לו?... אמר לו אותו אברך, מקל וחומר... אנחנו כשאנו לומדים את הקצות - אין לנו טעם בקוגל, וכי"ש שלקצות עצמו לא היה...

מה שיש לנו היום את חנוכה זה בזכות היוונים. [ובמאמר המוסגר, גם בהמן, הדר קיבלוה בימי אחשורוש, וזכינו לקבלת התורה מאהבה], וכמו שמביא השערי תשובה (שער שני אות ה), מדרש תהלים (מזמור כ) - אלמלא נפילתי לא קמתי. אלמלא ישבתי בחושך - לא היה ה' אור לי. **כי יהיה החושך סיבת האורה!!!**

מהיוונים קבלנו את התורה ביופיה עד היום הזה, ובזכות המן קבלנו את התורה מאהבה... פלאי פלאים...!

וממילא הכל מובן... מצות נר חנוכה מצוה 'חביבה' היא עד מאד... יש שאלה בכלל?... ומה 'נעמת' - בנר חנוכה! זה תארים הלוקחים מאמת ויציב.

מרן ר' חיים קניבסקי זצ"ל בסדורו אומר - שתארים אלו של האמת ויציב נאמרו כולם על התורה והמצוות. חנוכה זה הקיום של תורה!!!

אנחנו יכולים לחלום על עולם של תורה בלי 'יציבים ופרחים'?!... בלי הגרי"א, בלי הקצות, בלי רבי עקיבא אייגר, ובלי רבי חיים?...? זו מצוה חביבה עד מאד! ועוד איך חביבה...!

"רכין כשושנה" - לעשות רק את רצון ה'!

אומרים בפיוט: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים".
למה עם ישראל נקראים 'שושנים'?! אמנם בסליחות שלפני ראש השנה אומרים, 'קנויה קרויה שושנה', אנחנו שושנים... אבל מה זה נוגע למנותר קנקנים?... [אצל החסידים אומרים, והוא מובא כבר בספרים, שאם יש שושנה ברגל - שיקחו מהשמן זית שנשתייר בנרות חנוכה ויסוכו על הרגל, וזו סגולה טובה מאד לרפאת את הרגל... אמנם צריך להתנות שלא מקצים את כל השמן למצוה].
על כל פנים, למה אנחנו נקראים שושנים?... כתוב במדרש שה"ש (ז, ז) א"ר לוי, בנוהג שבעולם אדם נושא אשה בן שלשים שנה ובן ארבעים שנה, משמוציא יציאותיו (היינו כל הוצאות החתונה) הוא בא לזקק לה, והיא אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי, ופורש ממנה מיד, מי גרם לו שלא יקרב לה? איזה כותל ברזל יש ביניהם, ואיזה עמוד ברזל ביניהם? איזה נחש נשכו ואיזה עקרב עקצו שלא יקרב לה?... דברי תורה שרכין כשושנה... וכן אדם רעב שהביאו לו תמחוי של חתיכות - מנה של חתיכות בשר מהבילות... ולפתע אמרו לו 'חלב נפל שם', ומשך ידו ולא טעמו! מי גרם לו שלא לטעום, איזה נחש נשכו שלא יטעום ואיזה עקרב עקצו שלא יקרב ויטעם אותו?... דברי תורה שרכין כשושנה שכתוב בה "כל חלב וכל דם לא תאכלו".
מה זה רכין כשושנה?... זה כח! זה עוצמה! אדרבה - זה לא רוך. ונסביר: המושג של "רכין כשושנה" הכוונה היא אני - לא קיים! כל המושג שאני כולי מתבטל, אני נמס... (יש ביטוי כזה היום...) וכן רחל ויתרה על הסימנים ללאה אחותה, למה, בשביל שלא תתבייש.

במושג זקנים מביא, שכאשר רחל באה לבקש על הגלות מהקב"ה, היא אמרה לו וכל זה לא עשיתי אלא באהבתך! אני אהבתי אותך וידעתי שזה מה שאתה רוצה שאעשה! זה היה כל החשבון שלי - מה אתה רוצה, והסכמתי להביא על עצמי את כל מה שבא עלי, בשביל לעשות את רצונך. [ועי"ש בפנים את לשונו הנפלאה].
בשבוע האחרון במוסף שבת של יתד נאמן במלאת חמש שנים לפטירת מרן רה"י זיע"א הביאו הרבה סיפורים נפלאים, חדשים גם ישנים, יש שם וורט א' כ"כ נפלא, שמבטא היטב מיהו הראש ישיבה... הרה"י ידוע שהוא רעד מכבוד, ורעד שיכבדוהו כשהוא נוסע לאמריקה. **רק אתמול סיפר לי התדב"ן - הגאון ר' זאב ברלין, שהרה"י נסע יחד עם הרב"ה מגור בפעם הראשונה לארה"ב, וכשהלכו פ"א בדרך הרה"י בכה בדמעות - אני מפחד מהכבוד שאני אקבל... הוא הלך ונכה - כפשוטו. הלך ילך ונכה...**
ובמוסף שם מסופר, שהרה"י אמר למישהו, אנחנו אומרים בסוף שמונה עשרה "ונפשי כעפר לכל תהיה - פתח ליבי בתורתך"...! בשביל שיהיה "פתח ליבי בתורתך", צריך שיהיה קודם "ונפשי כעפר לכל תהיה". והיו כמה אנשים שקבלו יותר מידי כבוד, וקצת ירד אצלם ה-"ונפשי כעפר לכל תהיה", ומיד נסתם קצת ה-"פתח ליבי בתורתך". אמר הרה"י אני מפחד מזה... שלא יסתם לי הלב... אבל מה אעשה שזה מה שהקב"ה רוצה ממני, שאלך לאמריקה לחזק יהודים. אני אעשה מה שהקב"ה רוצה בכל מחיר שאצטרך לשלם... רכין כשושנה... אין לי מול העיניים שום דבר... הראש ישיבה... הדבר הכי יקר שיש לו בעולם - פתיחת הלב בתורה, והוא באמת פחד מזה!! אבל זה מה שהקדוש ברוך הוא רוצה... והלך ונסע כעשר פעמים - כי כך רצון ה'.

והוסיף לי אמש הגאון רבי זאב ברלין, שים לב... שכבר חמש שנים אחרי הפטירה ואנשי לומדים עדיין מידי יום לעילוי נשמתו! ישיבה על קברו... אלפים לומדים ובכל מיני מסלולים... הראש ישיבה היה מוכן למסור את התורה שלו עבור הכלל, והוא לא הפסיד מזה... הוא מקבל טונות...
החשמונאים ידעו שיתכן וזה יעלה להם בחיים כפשוטו - אבל זה ה"י רצון השי"ת - אנחנו לא קיימים. וזה אנו צריכים לצאת עם ימי החנוכה, ולצאת עם חיזוק מיום הזכרון ממרן רה"י זיע"א - ולקבל ע"ע ללכת בדרכו.

הראש ישיבה אמר פעם, מחשבה אחת שאדם יכול לשנות לו בזה את כל החיים: לפני כל דבר שאני הולך לעשות לחשוב קודם לכן מה הקב"ה רוצה ממני. אני לא קיים... לא לערב מחשבות אישיות של מתאים לי, כדאי לי או לא... רק לחשוב מה הקב"ה רוצה. וכל בן אדם יכול לדעת מה באמת הקב"ה רוצה ממנו, אם הוא מחפש את זה באמת. גם דברים שהם הידור או לפנים משורת הדין שיש המשתמטים מזה כי לא חייבים, ואמר מרן הרה"י זיע"א, בלי כל החשבונות, סוף סוף הקדוש ברוך הוא רוצה את זה? זה עושה לו נחת רוח? אז למה לא?... יש הידור במצוות, אל תחשוב אני חייב או לא חייב, אם זהו רצון ה' - תעשה את זה! **מי שחי כל הזמן סביב רצון ה' - כל החיים שלו אחרת!**

גם מתניהו ובניו הבינו שהם לא הולכים לחזור מן המלחמה... אבל הם הבינו שכך רצון ה', ובשביל האהבה שאהבתי אותך, הם יצאו להילחם, וכך זכינו לימי החנוכה ולאור המנורה שממשיך ע"י אור החנוכה, וממנו פנה ויתד לכל מה שזכינו במתיקות ופתיחת הלב בתושבי"ע.

במסירות נפש - זוכים!

מרן רה"י זיע"א היה מביא את הב"ח בהל' חנוכה, לפי שנתרשלו מן העבודה - נלקחה מהם, וכשמסרו את נפשם עליה - החזירה להם. וביאר הרה"י, כדי לקחת להם - מספיק 'נתרשלו', אך בשביל להחזיר להם צריך 'מסירות נפש'. יש בחור שתקופה הוא התבטל. כאשר הוא התחיל להתחזק - באו לו מפריעים, והא מתרעם... רבונו של עולם! אני רוצה להתחזק, למה מפריעים לי... מה אתה לא מבין... כעת? אתה צריך מסירות נפש בשביל לחזור ללמוד. אבל אם תעמוד בזה כעת - אתה זוכה עד למעלה ראש.

זה התפקיד שלנו. נזכור: עוד מעט כבר עובר חנוכה... נשאר לנו ימים בודדים ותכף גם זה עובר... אפשר כל כך הרבה לזכות ולקבל, אין סוף!!! הימים של חנוכה הם "נר מצוה ותורה אור"! זה הימים לזכות, וכך כתוב בספרים, כמה אפשר לזכות על ידי עמל ויגיעה... לא שוטה הוא מי שלא מנצל?!... גם אם נוסעים הביתה לשבת וראשון, אם יגידו לבן אדם יש לך פה עיסקה של מליונים, אבל אתה יכול לצאת עכשיו כמה ימים לחופשה על חשבונך. יהיה מישהו שיסכים ללכת לחופשה?!... וגם אם הולכים הביתה ורוצים לקיים מצות כיבוד הורים, אבל אל תבזבז את הזמן... זה ימים של חנוכה!

החסידים אומרים 'ליכטיקער חנוכה', חנוכה מאיר!!! אל תחשיך את האור הגדול של חנוכה... תן לאור הגדול הזה להאיר לך ולהיכנס לך לנשמה! ואחרי זה כל החיים אחרת... מי יתן, וה' יזכה אותנו בקרוב ל"אור חדש על ציון תאיר". אמן.

לע"נ

הגאון ר' אפרים פישל בן ר' לוי יצחק מגיד זצ"ל

מח"ס כתבי שיעורי הגר"ש רזובסקי זצ"ל

נלב"ע כ"ה כסליו תשע"ה

תנצב"ה

הוצאת הגיליון נתרם לע"נ של האי גברא רבא משמח אלוקים ואדם

הר"ר יששכר בן הר"ר אברהם רוטשילד ז"ל

ציריך - ירושלים

נלב"ע השבוע יום ב' דחנוכה כ"ו כסלו

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגיליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729 כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלווחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025 כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגיליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

העולם הזה תכנית העולם הבא

זה, מצד אחד 'יפה שעה אחת של מעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא', ומן הצד השני 'יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא יותר מכל חיי העולם הזה', ומשמע שהמשפט השני הוא כעין המשך או תשובת המשקל אל המשפט הראשון, ואילו לדברים האמורים לא קרב זה אל זה, ומה ענין זה אצל זה. הלא המשפט הראשון עוסק בכך שהאדם מוכרח להכין לעצמו צידה בעולם הזה, ואילו המשפט השני עוסק בשכר הצפון לו לאחר מכאן בעולם הבא, והיכן יש כאן דבר והיפוכו דא לקבל דא.

משלך יתנו לך

וביאור הדברים נראה, שהנה השכר הצפון לעתיד לבוא אינו מגיע סתם כך כנגד המעשים, אלא רק לאחר שהאדם הכין את עצמו כאן בזה העולם. והיינו, שכאשר האדם מזכך את נפשו ומעלה את דרגתה בתורה ומעשים טובים, הוא מכשיר אותה להיות ראויה לעולם המתוקן לצדיקים, וכאשר הוא מניח אותה על מכונה כפי שהיא בגוף ארצי ועכור, אין לו יכולת להכנס לגן עדן ולזכות לקרבת אלוקים.

ועומק הענין הוא כפי שביארנו מלפנים, שהשכר שיקבל האדם בעולם הגמול אינו 'תגמול' בעלמא, 'שכר' או 'פרס' חלף עבודתו, אלא הוא המשך ישיר למה שהאדם יצר בכוחות עצמו. אותם מעשים שהאדם עשה כאן בעולם הם מציאות של טוב שעולה איתו לעולם האמת, ואותה מציאות עצמה חוזרת על ראשו ומקרבת אותו אל הבורא, לזכות לרב טוב השמור לו מאז ומקדם.

ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, אנחנו נמצאים כאן בעולם מצומצם, שכל המושגים בו מוגבלים וגשמיים, ולפיכך אין לנו יכולת להכיר בכוחו של כל מעשה, אבל אותם מעשים גופם שנעשים כאן בזה העולם - מעלים את האדם, עולים איתו למעלה, ושם הם מקבלים משמעות נצחית של עולם האמת, והופכים לאוצרות של עולמות על גבי עולמות.

כל מצוה ומצוה שנצטוונו בה על ידי הבורא, אינה רק פעולה בעלמא - שאם נתאמץ לעשות אותה יגיע לנו יותר שכר, אלא היא המציאות של השכר שאנו עתידים לקבל בעולם הבא, ומשום כך הקדים 'קב"ה' ונתן לנו את המצוות כבר בעולם הזה - כדי שנוכל בכוחות עצמנו ליצור את השכר, ולאכול את פירותיו מהקרן הקיימת לעולם הבא.

ומפני שרצה 'קב"ה' לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות ונתן להם כבר בעולם התחתון אפשרות לעסוק בענינים רוחניים שייכים לעולם העליון, כשכל מעשה שעושה האדם היא מציאות אין סופית של נצח שניתנת לו על ידי עבודתו, וכאשר הוא מגיע לעולם הבא הוא נכנס לתוך מציאות קיימת ועומדת שאותה כבר הכין בעצמו על ידי מה שעשה במשך ימי חייו.

כפי המידה שבה האדם יזכך את עצמו יותר, יהפוך את עצמו למציאות רוחנית ויעשה דברים שמזכים אותו בקרבת אלוקים בעודו כאן בעולם הגשמי, כך הוא יוכל לקטוף את הפירות בעולם הבא, ומה שלמדונו רבותינו שהאדם לא נברא אלא בעבור מצבו בעולם הבא - אין הכוונה שרק בעולם הבא האדם יוכל להתחיל ולזכות, אלא ששם יהיה מקום האכילה, אבל כבר בעולם הזה האדם מתחיל להכין וליצור את אותה מציאות שמעותדת לו.

והם הם הדברים המפורשים במה שאמרו חז"ל סוף פרק אמר להם הממונה (יומא ל"ט, א'): "תנו רבנן, והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא י"א, מ"ד) - אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא".

הרי לנו להדיא, שהקדושה שתהיה לאדם בעולם הבא אינה קדושה חדשה שתבוא לו להתענג אל ה' שכר חלף עבודתו, אלא היא תהיה אותה קדושה ראשונה שהיתה לו בעולם הזה, שקדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, כי כאשר האדם מקדש עצמו מלמטה - מקדשים אותו מלמעלה, וכאשר הוא עושה מעשים טובים בעולם הזה - בשמים מודדים זאת לפי מושגים של נצח, והופכים את אותה קדושה עצמה לקדושה עליונה שמזכה אותו לאין סוף.

אמנם בהיות האדם כאן בעולם השפל אין לו כח להשיג איזו קדושה עצומה הוא פועל עם כל מעשה ומעשה, אבל חז"ל באו ולמדונו שבעולם העליון לוקחים כל מעשה בפני עצמו ומודדים אותו באופן שונה לגמרי, כי על אף שמקום המעשים היה במושגים של עולם הזה - משמעותם נקבעת למעלה

"רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה" (ד, ט"ז - י"ז).

מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת

אמרתו של רבי יעקב 'העולם הזה דומה לפרוזדור' נודעה בפי כל לבטא את חיי האדם בעולם הזה, כפי שמצינו במקומות אין ספור בדברי חז"ל, שמטרת כל המצוות היא למען יטב לך בעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך, כי היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, ואין מטרת העולם הזה עומדת בשביל קיום התכלית כי אם בשביל להכין את המזומן לאורחא רחיקא ביום שכולו שבת ומנוחה.

ועל זה אמרו בגמ' ריש מסכת עבודה זרה (ג', א'), שלעתיד לבוא יתחרטו האומות על מעשיהם ויאמרו לפני 'קב"ה' תנה לנו מראש ונעשה, והקב"ה יאמר להם "שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת".

ובמסכת שמחות (פרק ב') ובמדרש (רות רבה פ"ג) הביאו לכך חז"ל עוד כמה משלים, שעולם הזה דומה ליבשה ועולם הבא לים, עולם הזה דומה ליבשה ועולם הבא למדבר וכו', שמי שלא הכין לעצמו כדי חייו במקום מושבו בישוב, לא יהיה לו מה לאכול לעתיד לבא בבואו לפני בית דין של מעלה.

ולכא' יש לשאול מה חידש רבי יעקב במשנתו יתר על מה שידוע לנו מלפנים, הלא הכל יודעים שהאדם לא נברא אלא בעבור מצבו בעולם הבא, וכבר לא יוכל שום בעל שכל להאמין שתכלית בריאת האדם הוא למצבו בעולם הזה, כי מה הם חיי האדם בעולם הזה וכו', כשם שאמרו לנו כל רבותינו, ואף כי רבי יעקב הציג את הדברים בצורת משל של פרוזדור וטרקלין, הלא ודאי שבא ללמדנו דבר, ומה זה אשר בא לפנינו.

והנה המשנה שלאחר מכן ממשיכה להביא עוד מדבריו של רבי יעקב; "הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ופירושו של דבר על פי פשוטו הוא כפי שפירש ברבינו יונה, כי אין מעשה וחכמה ודעת בשאול אשר אתה הולך שמה, ורק בעולם הזה אפשר לאסוף עוד ועוד מצוות ולזכות על ידם לחיי נצח, מה שאין כן בכל חיי העולם הבא - ששם כבר לא יוכל האדם להוסיף מאומה, ויוכל לאכול רק מעמלו אשר הביא בידו.

ועל כך אומרת המשנה לענין המעשה, שלגבי התוספת שהאדם יכול להוסיף לעצמו ולקנות עוד ועוד - יפים חיי העולם הזה מהעולם הבא, שרק בהיות האדם כאן הוא יכול לקנות את עולמו בשעה אחת, ואשריו כי צידק נפשו בשעה קלה, אבל לאחר מכן יהיו ימים שאין בהם לא זכות ולא חובה.

ואם כן נמצא לכאורה שרבי יעקב לא הוסיף מאומה בדברים אלו יתר על דבריו הקודמים, והמשנה הקודמת אינה אלא משל לדברים האמורים כאן במשנה זו, דהאי עלמא כבי הילולא דמיא, חטוף ואכול חטוף ושתה, "ועשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך".

ולאחר מכן מוסיפה המשנה ואומרת עוד: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", ויזועים הדברים בשם הסבא מקלם, שאם ניקח את כל התענוגות העולם במשך כל ימי חייו עלי אדמות, ונכפיל את התענוגות במנין כל מליארדי יושבי תבל על פני כל הארץ, ואותם נכפיל במשך כל שנות הבריאה למשך כל שית אלפין שנין - עדיין אין שווה כל זה ל'שעה אחת של קורת רוח' בעולם הבא, שהיא גדולה לאין ערוך יותר מכל תענוגות העולם יחד לאין שיעור.

ודקדקה המשנה בלשונה ואמרה 'שעה אחת של קורת רוח', וכפי שפירש בנו של הסבא, רבי נחום זיו מקלם, ש'קורת רוח' פירושה דבר שאינו תענוג בעצם אלא רק הנאה בעלמא שנגרמת לאדם אגב גררא, כמו הנאת ריחא וכדומה שמטיבה את לב האדם מלבד הנאת המאכל עצמו, וגם אותה 'קורת רוח' שתהיה בעולם הבא אינה משתווה כי הוא זה לכל תענוגי העולם הזה גם יחד. אך הנה בלשון המשנה נראה שבאה להשוות בין דבריה ולהעמידם זה לעומת

על פי המושגים שיש למעלה, ושם כל מעשה מקבל משמעות של נצח, שאין לנו שום יכולת ודמיון לקבוע את מידתה.

ונמצא אם כן, שיש בידי האדם כבר בעולם הזה כח אין סופי שאין מי שיוכל להעריך את ערכו, בכל מעשה הוא בונה עולמות או חלילה לוקח עולמות ומחריבו, ובמעשים פשוטים של יום יום הוא מתקן שנים אין סופיות של נצח שישמשו אותו לעתיד לבוא, כל מעשה קטן כנגד שוויות שלמה של נצח בפני עצמה.

וכן הוא גם לאיך גיסא, וכשם שאמרו שם במסכת יומא כלפי הצד השני - "תנו רבנן, ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם (ויקרא י"א, מ"ג) - אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה, מלמטה מטמאין אותו מלמעלה, בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא."

הוי אומר, שהעונש שיהיה לאדם רח"ל לעתיד לבוא גם הוא לא יהיה עונש בפני עצמו, אלא תוצאה ישירה מהמציאות שהעמיד כבר מקדם, שכאשר הוא עושה עבירות בעולם הזה ומרחיק את עצמו מהקב"ה - הוא ישאר לעולם הבא עם אותה מציאות של ריחוק, שהיא שלא נותנת לו להתענג אלא מקבלת משמעות כפולה ומכופלת שמניחה אותו באש של גיהנום.

ועל זה אמר מרן בעל החפץ חיים, שהאפשרויות הבלתי מוגבלות שיש לאדם בזה העולם לרכון וללקט מרגליות הם אפשרויות מיוחדות של העולם הזה, שבעולם הבא לא יהיה אפילו כדוגמתם, כי כאן הכל בנוי בצורה של 'שורשים' ואילו שם הכל בנוי בצורה של 'פירות' - תוצאה של מה שיצר האדם לפני כן, ולשון החפץ חיים היתה שלעתיד לבוא לא יתנו לאדם לראות 'אפילו את הכריכה', אלא כל מה שיהיה מתוקן לו הוא רק מה שדאג להכין לעצמו מלכתחילה.

עולם הזה דומה לפרוזדור

ומעתה לפי זה נמצא דהא גופא מה שבא רבי יעקב לבאר, שההבדל בין העולם הזה לבין העולם הבא הוא לא רק ש'היום לעשותם ומחר לקבל שכרם', כי לזאת אין צורך דוקא ברבי יעקב לבאר את הידוע לכל, שלעתיד לבוא יזכה האדם לשכר תמורת מה שעבד בעולם הזה.

מה שבא רבי יעקב להשמיע בפנינו הוא, שהעולם הזה הוא 'פרוזדור' לעומת 'טרקלין', כלומר, שהעולם הבא בנוי על אותו בסיס שנוצר בעולם הזה. היינו יכולים לשם דוגמה להמשיך את העולם לחנות, שבה האדם קונה את מה שיאכל בבית או את מה שימכור לאחרים, כמו כן היינו יכולים להמשיך את העולם לרכב ולטוסים שעל ידם האדם מעביר את חפצו ממקום למקום, וכן עוד כהנה וכהנה, אך על דא קמ"ל רבי יעקב שלא זהו המשל - אלא דוקא משל של 'פרוזדור' ו'טרקלין'.

כי מהו 'פרוזדור'? פרוזדור הוא חלק בלתי נפרד מהבית, שבנוי באותה צורה, ומעוצב בתבנית מתאימה שתוכל לשמש מעבר נאות אל הטרקלין. אין זה רק תחנת מעבר, שמעבירה את האדם מרציף זה לרציף אחר, אלא כעין הקדמה למה שמצפה אל האורח לאחר מכן.

ומכאן המשיל רבי יעקב, שהעולם הזה דומה לפרוזדור, שהוא עצמו מכין את האדם למה שיהיה לו בטרקלין. כפי אין שייראה הפרוזדור כך יראה הטרקלין - אלא ששם המושגים יהיו אחרים לחלוטין, בצורה גדולה לאין שיעור ומפוארת לאין שיעור, והכל על פי מה שקיבל האדם בפרוזדור. כי הפרוזדור, הוא עצמו מקום ההכנה שקובע כיצד תהיה הכניסה אל הטרקלין.

ולפרש את דבריו, הוסיף רבי יעקב במשנה הבאה ופירש עוד יותר: "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא" - וביאור הדברים, שאין זה רק הבחנה גרידא, שבעולם הזה יש אפשרות להוסיף ולתקן ובעולם הבא לא, אלא שהעולם הזה מהווה בסיס ושורש לכל העולם הבא - ולכן הדגש הוא על 'יפה שעה אחת', כי אותה שעה בודדת של עולם הזה יש בכוחה לקבוע עולמות שלמים של נצח בעולם העליון, וממנה יתד וממנה פינה לכל חיי העולם הבא.

אמנם העולם הבא הוא הטרקלין והוא מקום האכילה, אולם אין בו את אותו כח מיוחד של היסודות שנקבעים כאן בעולם הזה, שיש באפשרותם ליצור עולמות ולהכין קדושה עליונה שתשמש בסיס לכל מה שיהיה על ידה אז לעתיד לבוא, ומשום כך יש יופי בשעה אחת של עולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא.

ועל כך מגיעים דברי המשנה הבאים, שבאים כהמשך אל הדברים הקודמים: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא יותר מכל חיי העולם הזה", ללמדך כאמור, שמכיון שהעולם הזה הוא בית היצר של העולם הבא, אם כן שם נמדדת היצירה במושגים שונים מהעולם הזה - כי בעוד שכאן יש רק מעשים פשוטים שמשמשים יסודות בתוך הקרקע, שם מגיעות קומות הבנין שנותנים משמעות אחרת לגמרי לכל מה שהיה לפני כן. אין כאן יסודות בלבד, אלא מושגים חדשים של נצח, שהופכים את אותם מעשים עצמם למעשים נצחיים שאין להם גבול, עד שגם שעה אחת בלבד של קורת רוח אינה משתווה לכל

תענוגות חיי העולם הזה.

ואם כן מבואר כיצד כל דברי המשנה באים כאחד במקשה אחת, מצד אחד עולם הזה הוא פרוזדור שמהווה בית יצירה אל הטרקלין, ולפיכך יש משמעות יתירה לתשובה ומעשים טובים בעולם הזה שיוצקים את מה שיהיה על ידם בעולם הבא, אולם מן הצד השני מגיעים אותם המעשים ומקבלים למעלה פירוש של נצח, שהוא הופך את המציאות שכבר נוצרה ונותן לאדם שכר אין סופי שאין לו ערך ודמיון.

ומדברי המשנה הללו יוכל האדם להתעורר ולהוסיף לקח, כי הנה אחד המכשולות שעולות על לב האדם הוא להמעיט בערך עצמו ולהחליש את כוחו לאמר מי אני ומה אני, גם אם אעשה ואפעל בכל כוחי - לאיפה כבר אוכל להגיע, ומה יהיה חלקי מכל עמלי. אך על כך באה המשנה ומבארת, שכאן בעולם הזה הוא רק מקום בית התבשיל מאחורה, שבו עוד לא זוכים לשבת ולאכול וליהנות מכל העמל. ואם כי כבר בעולם הזה זוכה האדם למדרגות עליונות, ואין ספק שאם יעבוד בכל כוחו יהיה לו שפע סיעתא דשמיא שתעלה אותו למעלה - מכל מקום עיקר התוצאה תבחן למעלה בעולם האמת, ששם כל מעשה ומעשה יקבל משמעות אחרת ויתן לו פירות לנצח נצחים.

ועיקר הלימוד מכאן הוא, שפעמים רבות יש לאדם תכונה שנותנת לו מחשבת טעות - אם לא זכיתי להכל אז כבר לא אעשה כלום, אם כבר נפלתי - אמשך ואפול, ואם כבר לא הצלחתי - מה שייך להצליח, הרי בין ובין כך לא זכיתי כבר להגיע לשלימות, אם כן מה יש להמשיך הלאה.

וכאן נמצונו למדים, שבהיות האדם בעולם הזה, אין רגע אחד ששייך לבטל אותו ברוב ולומר דכיון דאידיחי אידיחי. כי אכן, ביחס למושגים של עולם הזה, יש דברים רבים שמהווים טפל אל העיקר, ואם אין עיקר טפלה מנין, אך מכיון שהמדד האמיתי נקבע שם למעלה, על פי מה שעתידי להיות מכך לנצח - כל מעשה פעוט וכל חלקיק של רגע בפני עצמו שווים ערך של מליארדי מליארדים של שנים, שאין לנו דרך להשיג את ערכם.

מכיון שהאדם מונח בעולם הזה, עם מושגים מוגבלים, הוא רגיל להסתכל על החיים כרצף אחד ארוך, שכולו תלוי אחד בשני. אבל עליו לחלק את החיים לרגעים ולהבין שכל רגע הוא עולם בפני עצמו. כל רגע טומן בחובו עולמות שלמים שאפשר ליצור על ידם אין סוף, וכאשר מסתכלים על כל רגע בצורה האמיתית, של מה שעתידי להוצר מכוחו - אין לו מדד לעומת הרגע הקודם או הרגע הבא.

פעמים אפשר לראות בני תורה מאחרים לסדר חצי שעה, מזה אחד ומזה אחד, והכל מתוך תחושה של 'מה זו חצי שעה'. ובאמת, ביחס לחיי העולם הזה - מהי חצי שעה. היא לא משנה הרבה להספק היומי של פועל מן השורה. אולם אם מסתכלים במבט הנכון, שכל 'שעה אחת של מעשים טובים בעולם הזה' היא המקפלת בתוכה את 'חיי העולם הבא', ולעתיד לבוא היא עצמה תלך ותקבל משמעות אחרת של אין ספור שנים, כיצד שייך להביט עליה בתור חצי שעה? היא לא מספר של דקות והיא לא תזווה קלה בשעון, היא עולם נצחי שיוצר נצח בלי גבול.

לפעמים האדם נכשל בעבירות, ואפילו בנפילות חמורות. הוא יכול למצוא את עצמו לאחר חצי שעה, מתבוסס כל כולו בתוך איסורים נוראים של עשרות לאוין בחטאי הלשון, כשראשו ורובו בתוך הדין והדברים. הוא אומר לעצמו, אם כבר אז כבר... מה יתן לי ומה יוסיף לי אם אפרוש עכשיו מן השיחה, הרי בלאו הכי אני נמצא ושרץ בידי. פעמים שאדם מוצא את עצמו בסוף תפילת העמידה, כשלתפעת הוא מגלה שראשו בל עמו, ומרישא ועד כען שוטטו מחשבותיו בעולם התורה, והוא אומר לעצמו - הרי בלאו הכי לא היתה כאן עמידה לפני המלך, ומה יש לי להתחיל ולכוון ב'שים שלום' או ב'שלום רב'...

ואכן תחושות כאלו הם תחושות המוכרות לכל, שלפי המחשבה העולה על לב האדם - הרי שהצדק עמו, אך ידוע בזה משלו של החפץ חיים שהמשיל את הענין לרוכלת העומדת עם מרכולתה בשוק למכור פירות לעוברים ולשבים, כשלתפתע מגיע 'קוצק' - חייל רוסי של אותם ימים, מפיל את הדוכן על מרכולתו וחוטף מהפירות. האשה עומדת ממורת בכבי ופוכרת את ידיה, וי לי לחסרון כיס, עד שמגיע חכם אחד שצווח לעומתה: מה לך עומדת ובוכה? הוא חוטף - תחטפי גם את, לפחות תצילי את מה שאת יכולה להציל...

כן הוא הנמשל לענינו, גם כאשר מגיע היצר ו'חוטף' לאדם מכל הבא ליד, האדם צריך לא לעצור ולהתייאש אלא לחטוף גם הוא את מה שהוא יכול. כל מילה בפני עצמה היא נצח נצחים, וכל דקה היא עולם שאין לו סוף, ואם כן איזו טענה היא זו שכבר נכשל ואיבד את מה שאיבד, עדיין הרי שלך לפניך, ויש בידך את היכולת לקנות אוצרות תבל שמה ידמה להם.

'העולם הזה פרוזדור בפני העולם הבא' - אתה האדם הוא היוצר והבונה, שיש בידיך את הכלים ליטוע בשמים וליסוד בארץ, ובכל שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה ניתן ליצור יסודות עולם לחיי נצח של עולם הבא.

נודה מאד לכל מי
שיכול לסייע בכיסוי
הוצאות ההדפסה.
להצטרף
לע"ג וכי"ב
נא לפנות למייל
mdh036194741
@gmail.com

דברי השירה

וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (זכרים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי זינר שליט"א

רב ביהכ"נ 'דברי שיר' ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

פרשת ויגש - עשרה בטבת

חיוב הודאה לה' תמיד

אנו אומרים בשבת "היום יום שבת קודש, מזמור שיר ליום השבת, טוב להודות לה' ולזמר לשמך..." ותמוה שבשום פסוק בכל הפרק לא מזכיר מילה על שבת.

ושמעתי מהגאון הצדיק רבי שמעון גלאי שליט"א להסביר שביום חול אנו עסוקים מאוד ואין לנו זמן לחשוב כלל כי אנו רצים כל הזמן לתפוס ולנצל כל רגע ורגע, אין לנו זמן לעמוד שניה ולחשוב ולהתבונן, ובשבת כל בן אדם הוא רגוע כמו שכתוב במכילתא (ברש"י שמות כ' - ט') שיהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, בשבת יש לבן אדם את כל הזמן, וזה הזמן להתבונן ולהודות על כל מה שה' עושה לנו כל השבוע, עלינו להכיר טובה ולהודות לה' על מה שמקבלים ממנו יתברך כל רגע ורגע.

וסיפר שפעם שם לב שלאחד מהמתפללים בבית מדרשו היה תווית שקיבל מבית חולים בתוך הנרתיק של הטלית ושאל אותו על זה. אותו יהודי ענה לרבי שמעון גלאי שליט"א שלפני זמן מה הוא היה מאושפז בבית חולים כמה ימים, לא יכל לזוז ממיטתו וכך נשאר בחדרו בלי לשמוע קדיש וקדושה ובלו להתפלל בציבור, עכשיו שהוא בריא הוא הכניס את התווית הזו בנרתיק כדי שיזכור תמיד להודות לה' שעכשיו הוא בריא ויכול לענות אמן וקדושה ולהתפלל בציבור. אנו שוכחים את כל הטובות שאנו מקבלים כל רגע ורגע אבל עלינו לנצל כל רגע להודות לה' על מה שיש.

יום אחד אברך הגיע לכולל בו הוא לומד והביא כמה עוגות ואמר לבני חבורתו שכעת עושה סעודת הודיה על זה שאתמול הוא עבר את הכביש ובא רכב והעיקף אותו עשר מטר ויצא בלי פגע. לאחר כמה ימים בא עוד אברך עם עוגות, חבריו שאלו אותו מה קרה לך? הוא ענה להם "עברתי ברחוב והרכב לא פגע בי, וגם על זה צריך להודות!"

בני הרב זאב מגיד שיעור בערב ליוצאי אמריקה בישיבת תפארת ישראל שבראשות רבי חיים בעלסקי שליט"א בירושלים וסיפר לי שכל יום לאחר סדר שלישי כל בני הישיבה עושים מעגל ושרים באנגלית 'תודה לה' על היום הזה'.

.....

ללוות את השני ולהתעניין במצבו זה להחיות נפשות

"וירא את העגלות אשר שלח יוסף" (מ"ה - כ"ז).

כותב רש"י (ד"ה את כל דברי יוסף), סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא אמר אשר שלח פרעה.

ויש להבין מה הרמז בזה שעסקו דוקא בפרשת עגלה ערופה.

שמעתי, כתוב בפרשת עגלה ערופה (דברים כ"א - ז') "וידינו לא שפכה את הדם הזה", והיינו שנתנו לו אכילה שתיה וקיימו לויה, אם היו מלווים אותו היה מקבל כוח להילחם נגד הרוצחים שלו, כי כך היה מרגיש יותר טוב מולם. ומבואר במדרש שכשיוסף פירש מיעקב היה יעקב מלוה אותו עד עמק חברון, כדפירש רש"י לעיל בפסוק (ל"ז - ד) "וישלחו מעמק חברון", ויוסף אמר לו חזור בך, אמר לו יעקב איני רשאי לחזור שחייב אדם ללוות חברו, ובה ששלח לו עגלות יוסף רצה לרמז ליעקב אבינו שצדק וזה נתן לו כוח במשך כל השנים האלו.

וההסבר שיעקב אבינו לא האמין שיוסף הצדיק עדיין חי, הפשט הוא שמדברים על חיים הרוחניים. כי אצל צדיקים ההסבר לחיים זה חיים רוחניים. הם אמרו ליעקב שיוסף עדיין חי והוא מושל בכל ארץ מצרים, באותו זמן יעקב לא האמין שהוא עדיין חי מבחינה רוחנית כי איך זה

יכול להיות כשהוא מלך במצרים? הרי מצרים היה מקור הטומאה של כל העולם! ואחרי שהוא ראה את העגלות שזה רמז לעגלה ערופה הוא הבין שיוסף מרמז לו שממנו קיבל כוח להישאר קשור לרוחניות, וכך יעקב אבינו ראה שיוסף הצדיק עדיין שייך לתורה.

נראה בעינינו שלווי זה דבר צדדי אבל מאכן רואים שכל פעולה קטנה עושה רושם ומחיה את האדם כפשוטו, ואי אפשר לדעת כמה זמן זה משפיע על האדם, ועד כמה האדם מתחזק מזה.

ראש ישיבת פוניבז' לצעירים מרן הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל היה אומר, שיוסף הצדיק היה לומד חברותא עם אביו, מזה יצא הקנאה של אחיו, זרקו אותו בבור ולאחר מכן מכרו אותו וכך ירד למצרים, כשהגיע לשם עבד אצל פוטיפר ומשם ירד לכלא, יוסף היה צריך להיות האדם הכי שבור בעולם אחרי כל הצרות האלו, אבל באותו רגע שראה שני גויים שישבו אתו בבית סוהר התעניין בשלומם וניסה לעזור להם, כפי שכתוב בפסוק (מ' - ז') "וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו לאמר מדוע פניכם רעים היום", מאיפה היה ליוסף את כל הכוחות האלו? התשובה היא מהלווי של יעקב אבינו! ומרן הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל היה מוסיף בשם רבותיו מישיבת חברון "אינו גזל זמן לקרב בחור, ומילה אחת טובה משרישה שורשים לדורי דורות".

.....

מצות כיבוד זקנו

"ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק" (מ"ו - א').
כותב רש"י (ד"ה לאלקי אביו יצחק), חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם.

ומסביר השפתי חכמים, דקשה לרש"י דהוה ליה למימר לאלקי אבותיו או לאלקי אברהם, דהא הוא היה העיקר בפרסום אלקות, ולא כן יצחק שקבל מאברהם.

כתב הרמ"א (שו"ע יורה דעה סימן ר"מ סעיף כ"ד), "א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו [מהר"ק שורש מ"ד], ואינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו [וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו'] (בראשית מ"ו - א').

כתב הט"ז (שם), כן פרש"י בחומש על ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק ותימה על דעה הראשונה שהוא מהר"ק דנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש.

כתב הגר"א (שם), ומגמ' דסוטה (דף מ"ט א') ראייה למהר"ק [ודוחה] ונ"ל דלאבי אמו פטור וכמ"ש בב"ר פ' צ"ד בני בנות וכו'.

ומצאנו נידון כע"ז לגבי בן בתו שכתוב בשו"ע (יורה דעה ס' רמ"ה סעיף ג'), כשם שמצוה ללמד את בנו, כך מצוה ללמד את בן בנו, שנאמר (דברים ד' - ט') "והודעתם לבניך ולבני בניך" ולא לבן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים, שגם הם נקראים בנים, אלא שמצוה להקדים בנו לבן בנו, ובן בנו לבן חברו.

כתב הפתחי תשובה (שם), עש"ך דה"ה בן בתו ועיין בתשובת חכם צבי סוף סי' ע' שכתב בפשיטות דכל הקרוב קרוב קודם כמו שאמרו בענין ממון וקל וחומר הוא.

ובשולחן ערוך הרב (יורה דעה הלכות תלמוד תורה פרק א' סעיף ח') כתוב, ואם אין יד האב משגת לשכור מלמד לבנו וגם אינו יכול ללמוד עמו בעצמו ויד אבי אביו משגת, כופין את אבי אביו לשכור מלמד לבן בנו וגם כל הוצאות תלמוד תורה של בן בנו מצוה עליו כמו על האב ממש, מפני שכשם שמצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו תורה

בלי ישיבות ובתי מדרשות אין קיום למקום

"רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה על כן לא מכרו את אדמתם" (מ"ז - כ"ב).
למה התורה מאריכה כ"כ בענין הזה? מה יש לנו ללמוד מזה? מה זה נוגע לנו שהכהנים נתנו או לא? הרי מדובר כאן במשמשי עבודה זרה לכאורה.

שמעתי לפרש שלאורך כל הדורות לא הספיק שעם ישראל קיימו את התורה ומצוות בלבד, היה חשוב גם שיהיו מקומות של לומדי תורה ורק כך היה קיום של עם ישראל כי בהרבה מקומות בעולם לא נשאר זכר מהם כי לא היה שם ישיבות וכוללים כי בלי אנשים שיושבים ולומדים אין קיום למקום הזה. ה' עשה שכבר ממצרים יהיה חוק שהכהנים לא ישלמו מיסים וכו' וע"י ששבת לוי לא 'עבד' בתקופת שיעבוד מצרים, לא בגלל שפרעה ריחם עליהם, פרעה היה אכזרי מאוד, אלא היות שהיה חוק הכהנים, שכל אלו שמשמשים את הדת לא ישרתו את המדינה, לכך היה שמש רבינו ושבת לוי למדו תורה באותו זמן ששאר אחיהם עבדו. והחוק הזה הגיע כבר מתקופת יוסף הצדיק, לכן התורה מאריכה כאן בחוק הכהנים כדי שיוכלו להתקיים במצרים כל אורך השיעבוד ע"י שבת לוי, ומזה גם אנחנו לדורות נלמד ונבין שתמיד צריך שיהיה לומדי תורה לאורך כל הדורות.

זה הלימוד בשבילנו, שצריך מוסדות של תורה בכל מקום כדי שיהיה קיום לעם ישראל בכל הדורות.

להתנהג לפני משורת הדין

יסוד הצום של עשרה בטבת הוא כפי שמביא המשנה ברורה (בס' תקמ"ט ס"ק ב') שזה תחילת חורבן בית ראשון, ומבואר בגמ' (בבא מציעא דף כ"ט ע"ב) שבית ראשון נחרב בגלל שעמדו על דין תורה ולא עשו לפני משורת הדין. אם היה חורבן זה בגלל שלא היה ויתור ביניהם ואם כעת אין בנין בית המקדש זה תביעה עלינו. לכן התיקון שיש לעשות בימים אלו הוא לוותר לשני כמה שאפשר כדי שנזכה במהרה לבנין בית המקדש.

כתוב בבבא מציעא (דף פ"ג ע"א) שרבה בר בר חנן הזמין פועלים שיקחו לו חבית יין ושברו את זה בדרך. אז הוא לקח להם את הגלימה כתשלום הנזק, באו וסיפרו לרב, אמר לו "תחזיר להם את הגלימה", רבה אמר לרב "וכי כך הדין?", אמר לו "כן כפי שכתוב 'למען תלך בדרך טובים' (משלי ב' - כ)". נתן להם את גלימתם, אמרו ליה "עניינם אנחנו, טרחנו כל היום ואנחנו רעבים ואין לנו כלום", אמר ליה "לך תשלם להם שכר פעולתם", אמר ליה "דינא הכי?", אמר ליה "אין, 'וארחות צדיקים תשמר' (שם)".

רואים מכאן שיש שולחן ערוך (על פי דין) שפועל ששבר הבעל הבית פטור מלשלם, ויש שולחן ערוך שבעל מדרגה חייב לשלם ויעשה לפני משורת הדין אפילו שלא מגיע לפועלים כלום.

לפני שנים רבות היה יהודי בשם יצחק יעקב שכבר בילדותו שמעו שהוא מיוחד מאוד. כשהגיע לגיל השידוכים, הגיעו הרבה הצעות. הוריו שמעו על בחורה מסוימת בעלת מידות טובות ויראת שמים וחשבו שזה בשבילן, רק שהיתה במדינה אחרת. אז החליטו הצדדים שיעשו את השידוך באוויר, בלי להיפגש וכך התארסו וקבעו תאריך לחתונה. הגיע מועד החתונה וכל המשפחה של הבחור הגיעו למדינה של הכלה והאמא נפגשה עם הכלה כמה ימים לפני החופה. האמא התעלפה במקום, כי רק אז ראתה את המום שיש לכלתה והחליטה שצריך לבטל את השידוך מיד. כשחזרה לדירה היא דיברה עם בנה שיבטל ואין לו מה להתחתן איתה. הבחור אמר שהכל כבר מוכן, והחברות שלה כבר מגיעות ואם כעת יבטל זה יהיה עבורה בושה גדולה בכל העיר, אתחתן איתה ואם הולך אז ב"ה ואם לא אגרש אותה דרך כבוד אבל אני לא מוכן לבייש אותה ברבים. האמא בסוף הגיעה לחתונה עם דמעות. ולאחר שנה נולד לזוג ילד. לאחר מכן פרץ מלחמת עולם הראשונה והאישה נפטרה והבן נשאר חי, רבי יצחק התחתן עוד פעמיים מאז ויש לו רק בן אחד מהאישה הראשונה. היהודי הזה הוא לא אחר מגאב"ד העדה החרדית ומחבר שו"ת 'מנחת יצחק' רבי יצחק יעקב וייס זצ"ל והוא אמר "כנראה שלא מגיע לי ילדים, ובזכות שויתרתי ולא ביישתי בת ישראל קבלתי ילד אחד".

שבעז"ה כולנו נזכה ותחזינה עינינו בשוכן לציון ברחמים, ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות, אמן.

כך ממש מצות עשה מן התורה ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך. אבל לבן בתו ובן בן בנו אין חיוב עליו אפילו לשכור מלמד ואין צריך לומר שאר הוצאות תלמוד תורה, אלא מדין צדקה וכו'... נמצא שיש לנו פלוגתת הפוסקים לענין כיבוד אב, האם אמרינן בן הבת כמו בן הבן או לא.

עוד שואל הגאון על הרמ"א מהגמ' במכות (דף י"ב) גבי בן בנו נעשה לו גואל הדם ופירש רש"י שם שאין לנכד חיוב לכבד את סבו?

מתרץ רעק"א (תשובה ס"ח) שיש חילוק אם האבא קיים או לא, ושם במכות הרי מיירי שאבי אביו הרג את אביו וא"כ אביו אינו חי ולכן אין לו חיוב בכבוד אבי אביו.

וצריך ביאור, דהרי גם כאן יעקב אבינו היה בן מאה ושלושים שנה ולפי החשבון יצחק אבינו כבר נפטר לפני עשר שנים אז למה כתוב כאן חיוב לכבד אותו?!!

שונאי הדת יודעים את האמת

"ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת מצרים כל רעה צאן" (מ"ו - ל"ד).
רש"י כתב, כשתאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם, כי תועבת מצרים כל רעה צאן לפי שהם להם אלהות.

השפתי חכמים מסביר, לפי שהם יודעים שרועי הצאן יודעין הווייתן לפי שהם תמיד אצלן, הלכך יודעין שאין בהם ממש, הלכך שונאים כל רועי צאן.

נשאלת השאלה, מה אנחנו יכולים ללמוד מזה? שהמצריים יחשבו מה שהם ירצו! למה הם צריכים לשנוא אותם??

כתוב כאן יסוד גדול, אם בן אדם חושב על איזה שיטת חיים מסוימת ואצלו ברור שהוא צודק אז לא יפריע לו מי שחושב אחרת ממנו, כי הוא בטוח שהוא צודק והשני הוא המסכן, אבל אם הוא יודע שהשני יודע שמה שהוא חושב זה טעות וגם הוא בעצמו יודע בליבו שזה טעות ממילא הוא ישנא אותו כי הוא מפריע לו לרמות את עצמו.

אנו רואים שהאנשים שלא שומרים תורה ומצוות שונאים אותנו, אנחנו חושבים שהם מסכנים ומתפללים עליהם שיחזרו בתשובה. ולמה שונאים אותנו? כי הם יודעים בתוך ליבם שהם טועים בדרךם, ממילא כשרואים שאנחנו שומרים את התורה ויודעים את האמת זה סותר את מה שהם חושבים וזה מפריע להם.

החיים היפים הם חיי תורה

"ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה ויברך את פרעה, ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייד, ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חי ולא השיגו את ימי שני חי אבתי בימי מגוריהם" (מ"ז - ז', ח', ט).

וצריך להבין מה האריכות הזאת שיעקב אבינו מאריך בסיפורו ולא משיב לפרעה בקצרה "שני חיי מאה שלשים שנה"?

ומסביר המלבי"ם, כי שנות חיים לא יצדקו רק על השנים שעובד בהם את ה' שהם חיי האדם, לא על השנים שחי חיי ההרגש לבד שהוא חיי הבהמה, שנים אלה לא נקראו 'שנות חיים' כי הם חלק הבהמי שלו, אבל האדם שהוא חלק השכלי והנפשי שלו היה כמת, ונוכל לקראם בשם שני מגורי, שבם גר בתבל ארצה, לא בשם שנות חיים, ובאשר פרעה לפי הבנתו קרא כל השנים שיתהלך האדם על האדמה בשם שנות חיים, א"ל יעקב שלא דייק בדבריו, שאם תשאלני על ימי שני מגורי אוכל להשיב לך שהיו שלשים ומאת שנה, אבל אם תשאלני על שני חיי, דע כי מעט ורעים היו ימי שני חיי, ר"ל השנים שהייתי חי חיים הנפשיים שהם חיי האדם, ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם שהם הרבו יותר הימים שעבדו בהם את ה' וקנו השלמות הנפשי.

יעקב אבינו מגלה מסר גדול לפרעה ועליו לדעת שהוא מסר גם בשבילנו שיש תפקיד בחיים, לנצל שהחיים יהיו מלאים בתורה ומעשים טובים ולא סתם מגורים.

אנו אומרים באהבה רבה "ותלמדם חוקי חיים". שואלים מה הפשט "חוקי חיים"?
מרן הגראמ"מ שך זצ"ל הסביר שכמו שבחוק החיים בלי אוויר אפשר למות אז עלינו לדעת שבלי תורה אי אפשר לחיות!

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 488

מהלכות עשרה בטבת

טבת תשפ"ג

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

להתרחץ

מותר לרחוץ אפילו את כל הגוף בתענית (שו"ע סי' תקי"ג סעיף ב'). אך נוהגים להחמיר שלא לרחוץ את כל גופו במים חמים. (שעה"צ שם סי"ק ח') וכשחל עשרה בטבת ביום ששי, מותר אף רחיצה בחמין לכבוד שבת (משנ"ב שם).

כיבוס בגדים - משא ומתן של שמחה

מותר לכבס בתעניות, אבל בתענית של י"ז בתמוז ועשרה בטבת אולי יש למעט משום משא ומתן של שמחה (חוט שני"י ה' שבת חלק ד' עמ' שפ"א, ומקורו מ"ביאור הלכה" סי' תקנ"א סעיף ב' בשם "אליה רבה" ופמ"ג, דאפשר יש להחמיר ב"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מ"ר"ח עד התענית, וכוונתו רק ב' תעניות אלו, שזה משום אבילות על החורבן, וגם בדברים שאסור מעיקר הדין).
ויש סוברים שמותר בכל אלו (הגהות "דעת תורה" שם, שיש טעות סופר בדברי ה"אליה רבה", ואין שום מקור לדין זה).

שכח - ואכל או ברך על אוכל

אם טעה ושכח שהיום צום ואכל, אסור לו להמשיך לאכול, שמי שאכל שום יחזור ויאכל שום: (משנ"ב סי' תקמ"ט סי"ג) אם כבר ברך על דבר מאכל - אסור לו לאכול ממנו, אלא יאמר מיד "ברוך שם וגו'" ("שערי תשובה" סי' תקס"ח סי"א).
מי שבטעות אכל או שתה ביום התענית צריך לגמור התענית וא"צ להתענות ביום אחר, א"כ כוונתו לכפרה (וכן איתא במהרי"ל שציוה לאחד להתענות אח"כ לכפרה), (משנ"ב סי' תקס"ח סי"ח).

סליחות לפני התפילה

שאלה: מנין שאומרים סליחות של עשרה בטבת לפני שחרית (משום שהנץ הוא מאוחר בזמן החורף, מצוי במדינות אירופה), האם יאמרו קדיש ותקבל' לאחר הסליחות לפני התפילה?
תשובה: כמו שמצינו בסליחות באלול ובימים הנוראים שאומרים קדיש ותקבל' לאחר הסליחות, כמו כן יש לומר כאן קדיש ותקבל' לאחר הסליחות לפני התפילה (בעל "שבט הלוי" זצ"ל). ולכתחילה יאמרו "אשרי" לפני הסליחות וכמו שמצינו באלול (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

חתן או בעל ברית בבית הכנסת

כשיש חתן או סנדק או בעל ברית בביהכ"נ אומרים סליחות עד הרחמים והסליחות (כן המנהג ברוב המקומות, ועי' משנ"ב סי' קל"א סי"ק כ"ז כ"ח), אבל החתן או בעל ברית עצמו אינו אומר סליחות כלל (שע"ת סי' קל"א, "לוח א"י"י חודש חשוון, והגר"ח קניבסקי זצ"ל), ואומרים "אבינו מלכנו" ("ערוך השולחן" סי' קל"א סעיף י"ז).

אמירת "עננו"

חולה שאוכל ביום התענית לא יאמר "עננו" ("ביאור הלכה" סי' תקס"ה, ד"ה בין יחיד).
מי שאכל בשוגג, יכול לומר "עננו", מכיוון שהוא חייב עדיין לצום, ויאמר "ביום צום התענית הזה". (משנ"ב סי' תקס"ח סי"ג, ועי' שו"ת "שבט הלוי", ח"ה סי' ס' אות ד' שמיישב הסתירה בזה).
קטן שאינו צם לא יאמר "עננו" במנחה. (דגם גדול אינו אומר "עננו" אם אינו צם, ולא שייך בזה חינוך, שו"ת "שבט הלוי" ח"ה סי' קל"א).

כשאינו עשרה מתענים

אם אין עשרה שמתענים - אין לומר "עננו" בחזרת השי"ץ אחר ברכת "גואל ישראל". ויש סוברים, שמספיק שיש שבעה מתענים בתענית ציבור, (והשאר אנוסים כגון: שהם חולים) כדי לקבוע ברכת "עננו" אחר "גואל ישראל" (שו"ע סי' תקס"ו סעיף ג', ומשנ"ב סי"ק י"ד).
ה"פרי מגדים" (סי' תקס"ו) מסתפק, אם במקום שאין בו עשרה מתענים, יש לומר "עננו" בחזרת השי"ץ ב"שמע תפילה", או לא לאמרו כלל? אבל המשנ"ב (סי' תקס"ו י"ג) כתב דמשמע מתשובת הרשב"א

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה"ה
נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

ליל הצום

בליל עשרה בטבת מותר לאכול ולשתות. חובת הצום מתחילה מעלות השחר. (שו"ע סי' תקי"ג ס"ב). אם הלך לישון בליל התענית, אסור לו לאכול - אפילו קם לפני עלות השחר - א"כ התנה לפני השנה שיאכל לאחר שיקום, אבל לשתות מותר, אפילו לא התנה על כך. ולכתחילה ראוי להחמיר ולהתנות גם על שתיה (שו"ע סי' תקס"ד ומשנ"ב סי"ק ו').

ואם עבר ואכל לפני עלות השחר כשלא התנה על כך לפני שנתו לא הפסיד תפילת "ענינו". וכן מותר לעלות לתורה ולישא כפיו ולהיות שייך (עי' "שבט הקהתי" ח"א סי' ק"פ).

מחצי שעה לפני עלות השחר, אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה פת ומזונות (משנ"ב סי' פ"ט סי"ק כ"ז), ופירות ושתיה מותר אפילו הרבה, ובשעת הדחק יש להקל אם אין זה מספיק לו לצורך התענית ("תשובות והנהגות" ח"ב סי' ת"ד). אמנם בעל נפש יחמיר שלא לאכול בליל התענית (שעה"צ סי' תקי"ג סי"ק ט').

קטנים

קטנים אינם חייבים לצום אך אם יש בהם דעת להתאבל, ראוי לחנכם שיאכלו רק מאכל פשוט, כדי שיתאבלו עם הציבור. (משנ"ב סי' תקי"ג סי"ק ה').

חתן בשבע ברכות

חתן שהוא בתוך שבעת ימי המשתה שלו אע"ג ששבוע זה הוא לגביו כמו רגל, מכל מקום עליו לצום. שאתי (באה) אבילות דרבים ודחי (דוחה) רגל יחיד. "ביאור הלכה" סי' תקמ"ט, בשם ריטב"א, וקישו"ע סי' קכ"א סי"ז).

שטיפת הפה

אין לשטוף את פיו במים בבוקר, ובמקום צער מותר לעשות כן, אך יזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו כלפי מטה, כדי שלא יכנסו מים לגרונו. (משנ"ב סי' תקס"ח סי"ק י"א).

רפואה

מותר לבלוע תרופה מרה ביום התענית (שו"ת "שבט הלוי" ח"י תשי"פ"א), אם שותה מים עם הכדור רק כדי להורידו לא יברך עליו "שהכל", אבל אם גם נהנה צריך לברך "שהכל" (שו"ת "שבט הלוי" שם תשי"פ"ג). ועדיף להמיס את התרופה במעט מים כדי שיהיו המים מרים ואז ישתה (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

שאלה: אם שתה רביעית מים שלא לצמאו, כדי לקחת כדורים או תרופה, האם יכול לקבל עלייה לתורה?

תשובה: נחלקו האחרונים במי שטועם את התבשיל ובלעו, האם צריך לברך עליו או לא. בשו"ע (סי' ר"י סעיף ב') מביא שתי דעות בזה, דעה ראשונה סותם להקל שאין צריך לברך עליו, עי' שם. ובשו"ע (הל' תענית סי' תקס"ו) לא מביא הדעה כלל, וכתב שמותר לטעום בתענית דוקא אם הוא פולט, עי' שם. הרי מבואר שסבר שרק לענין ברכה פליגי, אבל אפילו לסוברים שלא מברך כשטועם ובלע, מ"מ אין זה נחשב כצם, דסו"ס אוכל דרך אכילה.

ולפ"ז בנד"ד ששתה רביעית מים כדי לבלוע כדורים, אפי' באופן שאינו צמא כלל, (כגון בתחילת התענית), שא"צ לברך עליו "שהכל", מ"מ לענין התענית לא נחשב שהוא צם (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

עישון בתענית

אסור לעשן אפילו בדי צומות וכל שכן בתשעה באב, ויש מקילין. לכן מי שדחוק לו, שמורגל ביותר, יש להקל בצנעה בתוך ביתו (משנ"ב סי' תקנ"ה סי"ק ח'), ועי' "אשל אברהם בוטשאט" סי' תקס"ז).

וכן מהגהות הגר"א מבואר שעדיף שיאמרו לפחות ב"שומע תפילה" (בלי סיום הברכה, כמובן) כיוון שהוא תענית ציבור.

החזן

אפילו אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת, צריך שגם החזן יהיה בין המתענים, כדי שיוכל לומר ברכת "ענונו" (ש"ע ס' תקס"ו סעיף ה'). ואם אין חזן אחר כתב ה"ט"ז שאין לומר חזרת הש"ץ כלל. אולם עיין ב"שער הציון" (שם ס"ק י"ט) שתמה עליו, מהיכי תיתי לומר כן וכתב דעכ"פ עדיף לחזור חזרת הש"ץ ויזכיר "ענונו" ב"שומע תפילה". חולה שצריך לאכול, אינו יכול להיות ש"ץ בתענית ציבור (שם סעיף ה'), אך אם הוא נוטל רק כדורים או תרופה מרה, הוא נחשב לצם. (ב"אר היטב" ס' תקס"ו ס"ק ז') וכן אם אכל רק פחות מכשיעור, נחשב לצם. ואפילו עשה כן כמה פעמים (הגרי"ש אלישיב זצ"ל). בתענית ציבור, לא יהא ש"ץ אלא מי שנתמלא זקנו, ואין להקל בזה אפילו ע"י מחילת הציבור (משנ"ב ס' י"ג ס"ק כ"ב). אולם בישיבות לצעירים לא צריכים להזהיר, שהרמ"ם או המשגיח צריכים להיות ש"ץ. כי מאחר וכולם צעירים, לא שייך בזה כבוד הציבור, וגם הבחורים יכולים להיות ש"ץ (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

חתם היחיד "העונה בעת צרה"

שאלה: יחיד אמר "ענונו" בברכת "שמע קולנו" (במנחה), ומיד סיים "ברוך... העונה בעת צרה", האם יצא בזה?
תשובה: לא יצא בזה יחיד ויאמר "כי אתה שומע וכו'" ("ביאור הלכה" ס' קי"ט ס"ג ד"ה אם דילג), מכיון ש"שומע תפילה" הוא בכל עת ובכל שעה, אבל "העונה בעת צרה" זה רק בפרטיות בעת צרה, אולם אם תוכ"ד תיקן ואמר מיד "שומע תפילה" – יצא (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח תשי"ב קל"ב).

קריאת התורה

אין להעלות לתורה לא בשחרית ולא במנחה את מי שאינו צם, או את מי שאין בדתו להשלים את התענית, ובדיעבד אם קראוהו, אם הוא ת"ח ומחמת אונס אירע שלא התענה וצר לו לומר להם כדי שלא יהיה חילול ד' בדבר, יכול לסמוך בשעת הדחק על המקליל לעלות. כשהתענית חלה בימים שני וחמישי בשחרית לכ"ע אם קראוהו יכול לעלות, אבל לכתחילה לא יקראוהו. (שו"ע ס' תקס"ו סעיף ו', ומשנ"ב ס"ק י"ט וס"ק כ"א).

בשעת קריאת התורה נוהגים בני אשכנז, לומר כמה פסוקים בקול רם: "שוב מחרון" וגו', וכן "ד' ד' ד' וגו' וכן "וסלחת" וגו'. וצריך שקודם יאמר הקהל, והש"ץ ימתין עד שכולם יסיימו, ורק אח"כ יקרא, כדי שכולם ישמעו. (משנ"ב ס' תקס"ו ס"ק ג'). העולה לתורה, יאמר פסוקים אלו ביחד עם הש"ץ, ולא ביחד עם הקהל (שם).

כהן שאינו צם

כהן שאינו צם אינו יכול לישא כפיו במנחה ("לוח א"י" צום גדליה, בשם הפמ"ג, וכ"ה ב"מחזיק ברכה" קונטרס אחרון ס' קכ"ט ס"ק א', הגר"ח קניבסקי זצ"ל), ויש סוברים שיכול לישא כפיו ("מקור חיים" ס' קכ"ז סעיף ה', וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

פעמיים מנחה בתענית

מי שלא התפלל שחרית בתענית, ומתפלל פעמיים מנחה גם בתפילה השנייה שהיא תשלומין על שחרית צריך לומר "ענונו" (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

חזרה בתשובה

חייב כל איש לשום אל לבו ביום התענית ולפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, כי אין עיקר התענית אלא הכנה לתשובה, וכן אותם אנשים ההולכים בטויל ובדברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר (משנ"ב ס' תקמ"ט ס"ק א').

תנינת צדקה

נוהגים לתת צדקה במנחה ביום תענית, כדאינתא בגמ' (ברכות ו'): אגרא בתעניתא צדקתא. ויש נוהגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב (משנ"ב ס' תקס"ו ס"ק י"ב בשם "אליה רבה").

סעודת ברית מילה בתענית

שאלה: מוהל הזמן למול ילד באולם שמחות ביום התענית ונמצאים שם אנשים שיאכלו את הסעודה ביום התענית, האם אפשר לעשות ברית מילה?

תשובה: מה שהם אוכלים אין זה קשור אליו כלל, ומותר לו לעשות את ברית המילה, והם יעשו מה שרוצים, ועוד שאפילו אם הוא לא ימול, הם יזמינו מוהל אחר לעשות הברית, ובין כך יאכלו שם (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

פדיון הבן שחל ביום התענית

כשחל פדיון הבן (יום ל"א) ביום תענית ציבור יש סוברים שיפדוהו ביום התענית, והסעודה יעשו רק בלילה (משנ"ב ס' תקס"ח ס"ק כ') בשם "מגן אברהם", וכ"כ בש"ך יו"ד ס' ש"ה ס"ק י"ב, ויש סוברים שיעשו את הפדיון בליל ל"א כלומר ליל התענית כדי שיעשו את הפדיון והסעודה ביחד משום פרסום המצוה (משנ"ב שם בשם הגה"ת "חתם סופר"), ובתנאי שכבר נשלם מלידתו כ"ט וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים, דאם נולד קודם שקיעה עדיין אין כאן שיעור זה (שעה"צ ס"ק כ"ד).

ויש סוברים שיעשו את הפדיון והסעודה במוצאי התענית (קישו"ע ס' קס"ד סעיף ג'), משום שאין להרחיק את הפדיון מהסעודה. ולמעשה נכון לעשות את הפדיון סמוך לערב ומיד לאחר תפילת ערבית לערוך את הסעודה (קובץ "מבית לוי" ח"ד שכן יש לנהוג זולת אם יש קושי בדבר, ואז יוכל לערוך גם את הפדיון בלילה, כדעת קישו"ע). ויש סוברים שיעשו את פדיון הבן למחרת ביום (שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז ס' קכ"ב מובא בספר "פסקי תשובות" שם).

נוסע בתענית ממדינה למדינה

שאלה: מי שנוסע ממדינה למדינה ביום התענית, מתי נגמרת אצלו התענית?

תשובה: מי שמתחיל להתענות במדינה אחת, ובו ביום נוסע למדינה אחרת, שבה זמן צאת הכוכבים מוקדם מהזמן שבו החל להתענות, יסיים להתענות בזמן צאת הכוכבים במקום שאליו הגיע, אף שנמצא שהתענה רק כמה שעות (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ג תשי"ז, וספר "אשרי האיש" ח"ג פי ס"ז אות ג' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל). ואם זמן צאת הכוכבים במדינה האחרת מאוחר מהזמן של צאת הכוכבים מהמקום שבו התחיל להתענות, צריך להמשיך להתענות עד זמן צאת הכוכבים במקום שאליו מגיע (שו"ת "אגרות משה" שם, וע"ע שו"ת שבט הלוי" ח"ח ס' רס"א מש"כ בזה באופן שמאוד קשה לו התענית). ויש מדינות כמו שבדיה שבחודשי טבת היום מתחיל בעשר וצאת הכוכבים בערך בשעה שלוש, וכל הצום הוא רק חמש שעות.

קידוש לבנה

אם לא קידשו לבנה עד עשרה בטבת לדעת הרמ"א לא יקדש במוצאי התענית שאין שרויין בשמחה, אלא ימתין לליל י"ב בטבת. אמנם לדעת כמה אחרונים יכול לקדש במוצאי התענית אבל צריך לטעום מוקדם (ולא דמי למוצאי יו"ה" שיכול לקדש מיד לפי ששמחין שיצאו בדימוס), (משנ"ב ס' תכ"ו ס"ק י"א).

חתן המתחתן ב"א בטבת

שאלה: חתן המתחתן ב"א טבת, מתי יש לו לצום עבור חופתו?
תשובה: כשחל יום החופה למחרת עשרה בטבת, אעפ"כ יתענה החתן גם ב"א, אע"פ שיום לפני כן כבר צם בתענית עשרה בטבת (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א תשי"ז קס"ז), ובאופן שהחתן חלש, ע"י ספר "הליכות שלמה" (תענית פי י"ג סעיף י"ד מש"כ בשם הגרי"ש אויערבך זצ"ל).

הלכתא למשיחא

איסור מלאכה וסעודה בעשרה בטבת

שאלה: אם נזכה שמשיח צדקנו יבוא עד עשרה בטבת האם יהיה בו איסור מלאכה?

תשובה: י"א שיהיה יו"ט גמור ואסור במלאכה כמו חוה"מ ("דרשות חתם סופר" דרשה ל"ז טבת תקע"ד ד"ה כתיב צום), וי"א שלא יהיה איסור מלאכה רק אסור בתענית והספד ("טורי אבן" ר"ה י"ח: וכן משמע ברש"י שם). וי"א שיהיה חיוב לעשות סעודה ביום זה ("הערות נחל אשכול" ע"י "ספר האשכול" עמ' 18, וכ"כ ה"מגן אברהם" ס' תקנ"ב ס"ק י"א לענין תשעה באב, וא"כ ה"ה בשאר צומות).

שני ימים טובים בחו"ל

שאלה: האם בחו"ל ינהגו שני ימים טובים של עשרה בטבת?
תשובה: י"א שכל מקום שלא יגיעו לשם שלוחי ב"יד מירושלים מ"ח טבת עד עשרה בטבת ינהגו שני ימים טובים משום שלא ידעו באיזה יום עשרה בטבת, וספק דברי קבלה לחומרא ("טורי אבן" ר"ה י"ח:), וי"א שינהגו רק יום אחד יו"ט משום דמדברי קבלה אין חיוב דוקא בעשרה בטבת, ואפשר גם בשאר ימי החודש, ורק מדרבנן תקנו בעשרה, וספק דרבנן לקולא ("מנחת חינוך" מצוה ש"א, אמנם ב"חידושי הגר"ח" ר"ה י"ח: כתב דעשרה בטבת שונה מכל התעניות ומדברי קבלה הוא דוקא בעשרה בטבת דכתיב "בעצם היום הזה"), וי"א שאין בזה נפק"מ למעשה כי ע"י התקשורת והתחבורה המהירה שבזמננו בודאי ידעו בכל העולם מתי עשרה בטבת (הגר"ש אלישיב זצ"ל בהערות למס' ביצה ה:).

"כה אמר... וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים..." (זכריה ח' י"ט)

ממתי נקראו בני ישראל

בחולין (ק' ע"ב) גבי גיד הנשה, "נוהג בטהורה ואינו נוהג בטמאה, רבי יהודה אומר אף בטמאה, אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להן, אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו", ובגמ' דף ק"א ב' א' שאמרו לר' יהודה שהרי בפסוק נאמר על כן לא יאכלו בני ישראל, ולא נאמר בני יעקב, ולא נקראו בני ישראל אלא מהר סיני, והק' בגמ' מהפסוק האמור בפ' ויגש (פרק מ"ו פ"ה) "וישאו בני ישראל את יעקב אביהם", ות' בגמ' שדבר זה לאחר מעשה היה, וא"א לומר שיאסרו מאז אלא אפשר שיאסרו או משעת המעשה, או ממתן תורה ע"ש. ובנמוקי הגרי"ב הק' למה לא הק' בגמ' מהפסוק האמור בפ' מקץ (פמ"ב פ"ה) וַיִּבְרָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֵׁבֶר בְּתוֹךְ הַבָּאִים.

[והנה אולי אפשר לדחוק ששם לא היה בנימין ביניהם, וא"כ לא מצינו שכל בני יעקב נקראו בני ישראל, אבל באמת שגם במה שנאמר בפ' ויגש לא היו כולם שהרי יוסף היה במצרים].
וכן ק' למה לא הביאו את הפסוק בפרשתנו (פרק מ"ה כ"א) וַיַּעֲשׂוּ כָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ לָקֵם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל-פִּי פְרֹעֶה.

וי"ל שכוונת הגמ' להוכיח ששם בני ישראל, ולא רק שהם בני אדם שנקראו ישראל, וע"כ מהפסוק בפ' מקץ אין רא' דשם אפשר שהכוונה שהבנים של אדם שנקראו ישראל ירדו למצרים, וכן מהפסוק בפרק מ"ה כ"א הרי הכוונה על הבנים של ישראל, אבל בפ' ויגש כתיב וישאו בני ישראל את יעקב אביהם, ולכא' כיון שבפסוק כאן נקרא יעקב למה לא נאמר וישאו בני יעקב את יעקב אביהם, ולמה שינה ללשון בני ישראל, אלא לומר שהם עצמם שם הוא בני ישראל, וזו רא' הגמ' שזה שם בני ישראל.
וע' בספורנו "וישאו בני ישראל, שהיו צריכים מכאן ואילך להיותם עם בני ישראל להשתרר עם אלקים עם אנשים המתקוממים בלכתם עתה אל אדמת נכר", והיינו שמכאן ואילך היתה סיבה לקרותם בני ישראל.

איך מוכר עצמו לעבד כנעני בקנין כסף

לְמָה נִמְוֵית לַעֲבִידָה גַם-אֶנְחִנְנֶה גַם אֶדְמִנְנֶה קִנְיַתְנוּ וְאֶת-אֲדָמְתֵנוּ בְּלֶקֶחַם וְנִהְיֶה אֶנְחֵנוּ וְאֶדְמִנְנוּ עֲבָדִים לַפְרֹעֶה וְתוֹרְנוּ עַל וְנִחֵה וְלֹא נִמְוֵית וְהִקְדַּמְתָּ לֹא תִשֶׂם: וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדָמַת מִצְרָיִם לַפְרֹעֶה כִּי-מָכְרוּ מִצְרָיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי-יִחְסַק עֲלֵהֶם הַרְעֵב וְתִהְיֶה הָאָרֶץ לַפְרֹעֶה. (מז' ט)

והנה בפשוטו מבואר שקנה אותם לעבדים בקנין כסף שנתן להם זרע ועי"כ קנאם וש"כ ככסף.
והנה בחזו"א (הערות קידושין דף כ"ב) כ' "למש"כ בקצה"ח סי' רמ"ט ס"ק ב' דגם כסף שיש לו להעבד קודם מכירה הוא של רבו, לכאו' לא שייך קנין כסף כיון שהכסף חוזר לאדון, ויל' דאירי בראובן שלקח עבד משמעון, א"נ באב שמכר בניו קטנים שיכול למכור כמש"כ הר"מ פ"ט ה"א מה' עבדים, א"נ בהאכילו והשקהו בשוה פרוטה דהוי קנין כסף, א"נ שצוה ליתן כסף לאחרים מדין ערב".

וכאן ק' דליתא לכל התי' הנ"ל שהרי קנאם בנתינת שו"כ ממש ואיך מהני, והרי האדון חוזר וקונה אותו וא"כ אין נתינת כסף למוכר.
וע' בית מאיר שתי' על קו' דאף דבכל דבר אמרי' מה שקנה עבד קנה רבו, אבל במה שקיבל כדי למכור עצמו לא אמרי' מה שקנה עבד קנה רבו ולא

זכה בזה רבו, ומה"ט הק' על סיפא דמתני' כסף ע"י אחרים ומשום שאין לעבד כסף משל עצמו, והרי משכח"ל בכסף שקיבל למכור עצמו, וכע"ז הרי יש להוכיח במה שדן בקצה"ח (סי' רמ"ט) אם יש מה שקנה עבד קנה רבו בנכסים שהיו לו קודם לכן דא"כ למה דוקא בכסף ע"י אחרים וע"ש בשו"ת לחם רב שהביא הקצה"ח שהוכיח כן, וע"ש ברשב"א וריטב"א (דף כ"ג ע"ב), ואך שעיקר החילוק שכ' בבית מאיר בין כסף סתם לבין כסף שקיבל עבור מכירת עצמו צ"ב.

יוסף עשה ב' קנינים על האנשים ועל האדמה

והנה ל' הכתוב (בפסוק י"ג) "הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה", ובאור החיים כ' דהיינו ב' קנינים אחד עליהם ואחד על אדמתם, והק' דתיפו"ל דמה שקנה עבד קנה רבו, (וע' בפ' רגמ"ה ב"ב דף י"ג).

אם גוי שקונה עבד יש לו

דין מה שקנה עבד קנה רבו

והנה בגיטין (דף ל"ז ע"ב) מבואר בתוס' (ד"ה בין) שעבד שנשבה נהי דהשבאי קונהו למעשי ידיו אבל אינו קונהו לענין מציאה ומתנה ע"ש, ומבואר לכא' דמה שגוי קונה עבד הוא רק למעשי ידיו, אבל אין בו דין מה שקנה עבד קנה רבו, וצ"ע בתוס' גיטין (מ"ג ע"ב) שכ' דישראל שמכר עבד לגוי נשאר ביד המוכר בעלות לענין קנס וולדות, והיינו דזה אין העכו"ם יכול לקנות וממילא נשאר ביד הישראל המוכר, וק' למה לא נקטו גם לענין מה שקנה עבד קנה רבו, וע' במקור ברוך ח"ב סי' י"ג שעמד בזה וכן ע"ש בח"א סי' כ"ד.

[א.ה. יעו' במהרש"א (גיטין נז.) גבי ארוס וארוסתו שנשבו שאמרה לו אל תיגע בי שאין לי כתובה ממוך, "מהכא משמע קצת דארוסה אין לה כתובה, ואפשר לומר דה"ק כיון דשבויה הוה והעובד כוכבים קונה את ישראל, וכל מה שקנה עבד קנה רבו, ואין לו כלום להשתעבד בו כתובתה", מבואר דאף בגוי שקונה ישראל יש דין זה, ויל"ד אם שבאי שאני, וגם מבואר בדבריו דאף מה שהיה שלו מקודם קנה רבו, ויעו' בספורנו (כי תבוא) כשבא להודות בהבאת הביכורים על נתינת הארץ אמר "ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה" - ואחר שהיה לגוי לא היה ראוי לקבל מתנה שהיא תחת עבודת ומה שקנה עבד קנה רבו, ועתה' מאחר שידעתי מה רב טובך וחסדך עלינו שעשיתנו לגוי ראוי לרשת ארץ ולהוציאנו ממצרים באופן שנוכל לקבל מתנה שתהיה שלנו", וגם בזה יל"ד דשבאי שאני].

בהנ"ל

וע' בסנהדרין (דף נ"ז ע"א) "ב"נ שחיד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג", וכ' רש"י משום גזל, והרמב"ם (פ"ט ממלכים ה"ח) כ' משום אשת חבירו, וכ' הרדב"ז דהרמב"ם לא פי' כרש"י משום דמה שקנה עבד קנה רבו, ובד' רש"י י"ל כש"נ דבב"נ כיון שאין קונה עבד לגופו אין בו דין מה שקנה עבד קנה רבו.

עוד בהנ"ל

וע' במחנ"א (הל' מאכ"א פי"ג) שהביא מטור (או"ח סי' ת"נ) שאסור לומר לעבדיו בפסח צאו ואכלו חמץ ואני פורע, ופי' דהיינו משום דמה שקנה עבד קנה רבו, והנה ע"כ איירי שם בעבד שלא טבל, דאילו טבל אסור לאכול חמץ, ומוכח שגם בזה יש דין מה שקנה עבד קנה רבו, ועמד בזה במקור ברוך (בהשמטות לחלק ב' סי' י"ג).

[א.ה. עי' (מגילה טז). שאמר מרדכי להמן שהכסף שהביא לאחשוורוש שייך אליו כיון שהוא עבדו, ויל"ד אם לא מל וטבל, אמנם מציינו ביערות רבש (דרוש י"ז) דכ' 'ומציינו דהמן היה עבד למדרכי והיה עבד גמור, ובמנות הלוי העתיק שטר המכירה אות באות איך שמכר עצמו לעבד גמור ומוחלט למדרכי, וא"כ ברור הטבילו ומלו מרדכי לשם עבודתו, דקי"ל דאין מקיימין עבד שלא מל ואיך היה מרדכי ראשי לקיימו כו' עי"ש דכ' דהא דהזמינה אסתר את אחשוורוש למשתה ביו"ט משום דהמן היה עבד והוי רק ריבוי בשיעורים].

לפ"ו מתרוץ קו' הנ"ל

ולפי ד' התו' (גיטין ל"ז) שגוי אינו קונה לגופו אלא רק למעשי ידיו, ולא לעניו מה שקנה עבד קנה רבו, א"כ מיושב שכאן קנאם לפרעה, וע"כ אין לו דין מה שקנה עבד קנה רבו וע"כ מועיל קנין כסף. ולפ"ו א"ש מה שדקדק באוה"ח קנה אותנו ואת אדמתנו שהיה צריך ב' קנינים אחד עליהם ואחד על אדמתם, ומשום שבגוי אין דין מה שקנה עבד קנה רבו.

עבד גוי של ישראל לפני טבילה

והנה ביבמות (מ"ו ע"א) מבואר דעכו"ם קונה עכו"ם רק למעשי ידיו ולא לגופו, ומבואר שם עוד שגם ישראל שקונה גוי כל זמן שלא טבל לא קנהו אלא למעשי ידיו, וע"כ היה יכול העבד לטבול לשם יהדות שלא מדעת רבו ולצאת עי"כ לחירות ורק שהאדון יכול להטבילו בע"כ לשם עבודת ע"ש, ומבואר דקודם הטבילה לא קנהו האדון לגופו אלא רק למעשי ידיו.

ולפ"ו בישראל שקנה עבד הואיל וקודם שהטבילו אין לו בו קנין הגוף כמבואר ביבמות א"כ ה"נ שלא יהא בו דין מה שקנה עבד קנה רבו, וא"כ בלא"ה ל"ק איך מוכר עצמו לעבד והרי הרב זוכה מיד בכסף הקניו, ומשום דכ"ז הוא מדין מה שקנה עבד קנה רבו, וקודם הטבילה הואיל ועדיין אין לו קנין הגוף אין בו דין מה שקנה עבד קנה רבו.

ומיהו ע' ביבמות (דף מ"ו ע"א) "אמר רב אויא לא שנו אלא בלוקח מן העכו"ם, אבל עובד כוכבים גופי' קני כו", ומבואר שאם קנהו מעצמו קנה גופו ורב אחא שם חולק ע"ז, וא"כ י"ל דלרב אויא שבאופן זה יהא דין מה שקנה עבד קנה רבו, ובשו"ע סי' רס"ז מבואר שבקונה מעצמו יש לו קנין הגוף, וא"כ שפיר הק' בבית מאיר וחזו"א הנ"ל, אלא שבלח"מ כ' שם דגם בקנהו מעצמו אין לו קנין הגוף ולפ"ו ל"ק קו' הנ"ל.

עוד אם לגוי יש מה שקנה עבד קנה רבו

וע' רש"י ריש בראשית "שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו", ובשפת"ח שם כ' "דהרי כנען היה עבד לשם ומה שקנה עבד קנה רבו", והביא בשם ס' נחלת יעקב דדוקא גבי קניה וזכייה מיד אחרים או מן הפקר אמרי' יד עבד כיד רבו אבל לא אצל ירושה דקי"ל עכו"ם יורש את אביו דבר תורה וכנען ירש את הארץ מחם אביו, וזה דבר מחודש דלא גרע ממה שהיה לו קודם לכן שהרב זוכה בזה, אלא שע"פ הנ"ל הרי לגוים אין קנין הגוף וא"כ אין להם דין מה שקנה עבד קנה רבו ורק מעשה ידיו לרבו, וא"כ בלא"ה ל"ש מה שקנה עבד קנה רבו.

[א.ה. יעוי' בהגה' הרמ"א על המזרחי שם דכ' 'ואני אומר דלק"מ דכל מה שקנה עבד קנה רבו אינו אלא בעבד ישראל שגופו קנוי, אבל בעבד של עכו"ם שאין גופו קנוי ל"א ביה מה שקנה עבד קנה רבו, וא"כ כיון שישאל היה להם דין בני נח קודם מ"ת א"כ ל"ה דישאל, ולענין גוי הקונה ישראל יעוי' בפ' בהר בנמכר לגוי דכתיב 'או השיגה ידו' וכ' בבכור שור 'שאינן גופו קנוי ולא אמרי' ביה מה שקנה עבד קנה רבו].

ובאמת שטענה זו דמה שקנה עבד קנה רבו מבוארת בסנהדרין (דף צ"א) שבאו לטעון שארץ ישראל שלהם ואמר להם גביה בן פסיסא, "אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה, שנאמר ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי" וצ"ע.

[א.ה. יעוי' במשך חכמה דכ' "דהתורה סיפרה לנו שקנאם לפרעה מפני שהתורה אמרה ושאלה אשה משכנתה כו', וכבר צעקו אנשי מצרים כו', והשיב להם תנו לנו שכר עבודה שעבדתם עמהם במצרים כו', והא עבודה עבדו למלך מצרים ואיך נטלו מאת העם כלי כסף וזהב, אך כיון שפרעה קנה אותם, והמה וכל אשר להם שייך למלך מצרים והכל שלו, אז שפיר נטלו דמי עבודתם", וכ' בפ' נח "ויהי כנען עבד למו, לכן כל מה שקנה עבד קנה רבו והיה שייך לבני שם, לכן ניתן כל עושרם לישראל"].

שליחות בקנין כסף לגוי

ויקו יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כו' (מ"ז כ'), צ"ב איך קנה עבד פרעה והרי אין שליחות לגוי, ומיהו במחנה אפרים (הל' שלוחין סי' ט"ו) כ' שבכסף א"צ שליחות דל שליח מהכא הכסף בעצמו קונה הדבר ובעל החפץ מקנה לבעל הכסף בלי אמצעות השליח, אך בבאור הלכה (סי' תמ"ח ס"ד ד"ה ובלבד) כ' שכתשו' ריב"ש (סי' ת"א) מבואר שצריך לדין שליחות גבי גוי ששלח ישראל לקנות חמץ שכיון שאין שליחות לגוי ממילא קנה הישראל ועובר בב"י, והרי הפוסקים נחלקו אם גוי קונה בכסף או במשיכה, והשתא אם קונה בכסף למה עובר הישראל, והביא שבשדי חמד הביא שיש חולקים על המחנ"א, והשתא לד' מחנ"א א"ש אבל לד' החולקים ק', והנה ד' משאת בנימין (סי' צ"ד) דגוי לגוי יש שליחות, וע' קצוה"ח (קצ"ד סק"ג), ואם היה ליוסף דין ב"ג היה ניחא, אך אם היה לו דין ישראל ק'. וי"ל עוד ע"פ מחנ"א (הל' שלוחין סי' י"א) שמעשה של פועל מתייחס לבעה"ב אף אם אין בר שליחות.

מראות הצבאות - דף היומי

בנדרים ס"ה א' א' שצדקיהו ראה נבוכדנצר אוכל ארנבת חיה ואמר נבוכדנצר שישבע שלא יגלה ונשבע לו, ואי' מבגמ' לסוף הוה קא מצטער צדקיהו בגופיה, איתשיל אשבועתיה, וכ' הר"ן אכתי קשיא דנהי דדיעבד שרי לכתחלה מיהו אסור והיכי שרו ליה סנהדרין לצדקיהו איכא למימר דלדבר מצוה מתירין וצדקיהו הוה מצטער ביותר כשלא היה יכול לגלות ומתבטל ע"י כך ממלאכת שמים וגם מצות המלך שמצוה עליהם להתירו מצוה היא עליהם לקיים וכך תרצו בתוספות והנה הרמב"ם כ' בהלכות מלכים פרק ג' הלכה ט' המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצות, אפילו במצוה קלה הרי זה פטור, דברי הרב ודברי העבד דברי הרב קודמין ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצוה שאין שומעין לו. ול' בתו' שכ' "עי"ל דמצוה על החכמים לעשות רצון המלך ולדבר מצוה מתירין כדפרישית". והיינו שמוותר להתיר שלא בפניו לדבר מצוה וכיון שצוה המלך חשיב דבר מצוה, אבל יש לדון במה שאין לשמוע למלך כשאומר לעבור על הדין אם הכוונה שאף ששיש מצוה לשמוע אל המלך אבל מצות התורה עדיפא, או שכל שאמר לבטל דין אין כלל דין לשמוע אל המלך, והשתא אם יש מצוה ורק שמצות התורה עדיפא, הרי י"ל שכאן כיון שמתירים לדבר מצוה מותר ונמצא שאין זה לבטל דין, אבל אם נימא שכל שאמר המלך נגד הדין אין דבריו כלום א"כ אין כאן מצוה כלל לשמוע בקולו ולא חשיב שמתירים לצורך מצוה. וכן צ"ע כה"ג אם אביו צוה לו להתיר את הנדר אם נימא ג"כ דחשיב לצורך מצוה או דכיון שאין צריך לשמוע בקול אביו לבטל דין לא חשיב מצוה כלל.

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 88

גבורתו של יוסף – ועמידתו במבחן האמונה

ויגש תשפ"ג

ניתוקו של יוסף מבית אביו

א. פרשיות אלו שאנו עוסקים בהן, מתארות את כל סדר השתלשלות ירידת יוסף למצרים, עמידתו בניסיונות הקשים אשר בסופו של דבר הביאו אותו אל המלוכה, וירידת יעקב ובניו למצרים. מן הראוי להתבונן בכל אלו, להישיר מבט אל גלותו של יוסף ועמידתו איתן כנגד הקשיים העצומים הכרוכים בהשתלשלות העניינים, וכיצד כל אלו לא הצליחו להזיז אותו כי הוא זה ממעלתו ודרגתו העצומה.

הנה תחילה עצם מעשה המכירה הלוא הוא קושי מאין כמוהו, אשר אמנם ידע יוסף כי אחיו שונאים אותו ומקנאים בו, אך לא שיער ולא פילל כי הם יבואו לעשות מעשה זה, העלול לגרום למותו, והכל בא לו בהפתעה מוחלטת, ללא כל הכנה מצידו מה עומד לבוא עליו.

נתאר לעצמנו את המציאות הזו, שעומד יוסף ובא אל אחיו בשליחות אביו לדרוש בשלומם, חשב לעצמו כי לבטח לא יזמינו אותו לאכול עמם לחם מחמת שנאתם, או שישלחו אליו אחד מבני השפחות לבדוק מה בפיו ומדוע בא אליהם, אך אל התגובה הזו שבאה מצידם לא פילל: "ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו ויפשיטו את כתונת הפסים אשר עליו, וישליכו אותו הבורה, והבור ריק אין בו מים" (בראשית לז, כג-כד).

מה היתה צריכה להיות תחושתו באותה שעה, כאשר הוא רואה לנגד עיניו כיצד כל אחיו ללא יוצא מן הכלל מתאכזרים אליו הורגו, כמה צריך לחוש רגשות שנאה ותאוות נקמה כלפיהם, הלוא הם במעשיהם ריחקו אותו מבית אביו ומכל משפחתו, סילקו אותו ממשפחתו הכבודה, ממנה ינק תורה ויראת ה' כל ימיו, והשליכו אותו למקום אשר נחשים ועקרבים שורצים בו ועשויים להמיתו. ואף לאחר מכן כאשר העלו אותו מן הבור ומכרוהו לעבד, הלוא היה צריך לכעוס עליהם, כיצד השפילוהו מרום מושבו בכבודו של עולם, החברותא של יעקב אבינו אשר השקיע בו ומסר לו את כל התורה שלמד אצל שם ועבר, ומכרוהו לעבד למדיניים, לעבוד אצלם בשפלות כאחרון הריקים.

נתבונן נא, הלוא הלכה פסוקה היא ברמב"ם "תלמיד שגלה לערי מקלט מגלן רבו עמו, שנאמר 'וחי' עשה לו כדי שיחיה, וחי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין" (פ"ז מהל' רוצח ה"א), ואם הדברים אמורים כלפי כל תלמיד בכל הדורות, שלומד תורה מפי כל רב שהוא, על אחת כמה וכמה ביוסף הצדיק, אשר רבו הוא יעקב אבינו בעצמו, שמסר לו את כל מה שלמד אצל שם ועבר, אין ספק שניתוקו ממקור חכמתו הוא כמיתה ממש, והיה זה עבורו מכה כואבת עד מאוד. זאת ועוד, הלוא בימים כתיקונם היה יכול יוסף להשיח צערו בפני אביו או מכריו, אך בהיותו בארץ נכר נאלץ להתמודד עם כל התחושות הללו לבד, איש בודד בארץ לא לו. והאמת היא, כי צער גדול כל כך כפי שחוהו באותו זמן, ותחושות קשות אלו שהיו צריכות להיות מנת חלקו במשך כל השנים שהיה עבד במצרים – ארץ הטומאה – כלפי אחיו שהביאו אותו לכל זה, באופן טבעי היה בכוח להוציא אותו מדעתו ולהביא אותו לידי דכאון מוחלט, ואין ספק כי זו היתה התוצאה אצל כל אדם אחר שהיה עובר את מסכת הייסורים הזו.

ירידתו לבור במצרים לאחר שעמד בניסיון

ב. לאחר מכן כאשר עבד אצל פוטיפר, וראה כי ה' עמו ובכל אשר הוא עושה הוא מצליח, התרגש ובא עליו הניסיון הקשה עם אשת פוטיפר, אשר הוא ניסיון עצום ובלתי נתפס, עד ששאלה מטרונה אחת את רבי יוסי "אפשר יוסף בן שבע עשרה שנה היה עומד בכל חומו והיה עושה הדבר הזה" (בראשית רבה פז, ו) היינו שסרבה להאמין שהצליח יוסף

לשלוט ביצרו ולגבור על הניסיון הקשה הזה, ענה לה רבי יוסי "הוציא לפניו ספר בראשית והתחיל קורא לפניו מעשה ראובן ובלהה, מעשה יהודה ותמר, אמר לה מה אם אלו שהם גדולים וברשות אביהן לא כיסה עליהם הכתוב, זה שהוא קטן וברשות עצמו על אחת כמה וכמה", היינו שהסביר לה שאילו היה חוטא היתה התורה מספרת על כך ולא מכסה את פשעו.

יש לנו ללמוד מכך כי באמת בדרך הטבע אין היתכנות להצליח לעמוד בניסיון זה, כאשר עומד לו יוסף הרחק הרחק ממקור הקדושה שלו, מקור היניקה ממנו שאב תורה ויראה בכל שנותיו, והוא שוהה כאן בדד בארץ נכר, בתוך ערות טומאת ארץ מצרים, ומצליח לשלוט בצורה מופלאה כל כך על יצרו ותאוותו.

ובאמת אמרו חז"ל שמה שעמד יוסף בניסיון היה זה מכוח אביו יעקב, כדאי' בגמ' "באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות" (סוטה לו, ב) ביאור הדבר שיוסף בהיותו בארץ נכר העמיד לנגד עיניו את דמות דיוקנו של אביו, כל מה שלימד אותו במהלך שנותיו, תורה ויראת שמים, ונוכר בדברי אביו שמסר לו על גדולתם ומעלתם של השבטים, והתביעה הזו "רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות" היא שנתנה לו את העוז והתעצמות לגבור על הניסיון.

וכאשר גילה יוסף את גבורתו וברח ממנה, הלכה ופרסמה בשער בת רבים את היפך המציאות, כי יוסף הוא שתקף אותה לחטוא עמה, ומחמת סיפוריה אשר התקבלו על ליבות השופטים, השליכו את יוסף לבית הסוהר.

והנה אני יכול לשער כי באותה שעה שהושלך יוסף אל הבור, אמר לעצמו בסיפוק: אף על פי כן! למרות ההשפלה הנוראה, ולמרות הייסורים הללו שבאו עלי בעקבות עמידתי בניסיון, שמח אני על שהצלחתי לכבוש יצרי ולעשות את המוטל עלי, ומטוב שייקרא רשע ושוטה בפני כל העולם ולא להיות רשע שעה אחת בעיני המקום. והיה סמוך ובטוח כי בעל הגמול ישלם לו שכרו, ויוציאו מאפלה לאורה.

אך הוא ראה כי הדבר נמשך, עוד שנה, עוד שנה ועוד, ואף נקודת אור אחת קטנה לא נראית בקצה המנהרה החשוכה, ואינו רואה כל סיכוי לצאת ממקומו המושפל עד יום מותו. הלוא אין איש בעולם שיכול להזים את טענותיה של אשת פוטיפר, ואין איש בעולם שכוואב את מצבו, לא אחיו שמכרוהו, ולא אביו שאינו יודע היכן הוא וחושב שכבר אינו בין החיים, אם כן מה הסיכוי שיבוא סוף למצב הנורא הזה. ואפילו משמים לא ראה כל רמז או איתות שהקב"ה מכין לו עתיד גדול, וכי הישועה נמצאת באופק, ובוודאי היה יכול להרהר: זו תורה וזו שכרה? זה הוא השכר תמורת העמידה שלי בניסיון הקשה כל כך?! "נסתרה דרכי מה" ומאלוקי משפטי יעבור" (ישעיהו מ, כז) נדמה כאילו נעלם מעיני ה' מצבו, וכביכול אינו משגיח עליו.

לא נפלה רוחו של יוסף בכל אותן השנים

ג. אך אנו רואים כי לא אלו היו מחשבותיו של יוסף, ואדרבה היה חזק ואיתן באמונתו, וידע כי בורא העולם הוא מסובב הכל, ומשגיח עליו בכל מקום שהוא. שהרי כאשר אמר לשר המשקים "כי אם זכרתני אתך, והזכרתני לפני פרעה" (בראשית מ, יד) אמרו רבותינו כי הוא נתבע על כך שתלה בטחונו בבשר ודם, ונענש בעוד שנתיים בבית הסוהר (רש"י בראשית מ, כג) ומכיוון שאנו רואים שנתבע יוסף על אמירה אחת

מיותרת, יש לנו ללמוד כי מלבדה היה שלם בתכלית במידת הבטחון, ולא נפל ברוחו מכל הגלים הסואנים שעברו עליו, שאם לא כן היה נתבע עליהם יותר ממה שנתבע על בקשתו משר המשקים. ומקרא מלא דיבר הכתוב "ורא אדוניו כי ה' אתו" (בראשית לט, ג) וכתב רש"י "שם שמים שגור בפיו", היינו שבתוך גלותו אצל פוטיפר היה מזכיר שם שמים על כל פעולה שעשה, וכפי שאמרו במדרש "מלחש ונכנס מלחש ויוצא" (בראשית רבה פו, ה), היינו שלפני כל דבר שעשה היה מקדים להתפלל שיצליח, ולאחר כל פעולה היה מודה על הצלחתו, הרי שלא נטש אף לרגע את אמונתו התמימה בבורא, שהוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים, והתחזק בה בכל עת ובכל שעה.

יתירה מזו, אמרו במדרש שאף כאשר היה יוסף בבית הסוהר היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים שיסכים לחטוא עמה "והיתה אומרת לו חייך שאני עושקתך בדברים, והיה אומר לה 'עושה משפט לעשוקים'. חותכת אני פרנסה שלך, והיה אומר לה 'נותן לחם לרעבים'. כובלתך אני, והיה אומר לה 'ה' מתיר אסורים'. כופפת אני את קומתך, והיה אומר לה 'ה' זוקק כפופים'. מסמא אני את עיניך, והיה אומר לה 'ה' פוקח עורים'" (ב"ר פז, י) הרי שלאחר שעמד בגבורה, לא הרפה ממנו הניסיון הקשה הזה ורדף אחריו עד בית הסוהר, והוא עמד בו בגבורה מתוך החושך, וכפי שאמרו שם "עד היכן, ר' הונא בשם ר' אחא אמר עד שנתנה שרתוע של ברזל תחת צוארו שיתלה עינו ויביט בה, ואעפ"כ לא הביט בה, דכתיב 'עינו בכבל רגלו ברזל באה נפשו'.

הרי שבתוך בית האסורים, מתוך החושך והערפל המר שהיו מנת חלקו, כאשר לא הבין כיצד יתכן שזו היא התוצאה של עמידתו בניסיון, עדיין לא הרפה מאמונתו התמימה וההבנה כי אף כאן נמצא הוא בידיו של ה', וכל הזמן החזיק באמונה האיתנה שאין עוד מלבדו והכל מאתו יתברך, ולא הרהר אחר מידותיו של הקדוש ברוך הוא.

האמונה השלימה היא הנותנת את הכוח להתמודד

ד. ולכשנתבונן, דווקא מה שהיה יוסף איתן באמונתו, זה מה שהביא אותו לצלוח את כל המאורעות שעבר, כי כאשר יודע האדם בבירור גמור כי כל המעשה אשר ייעשה תחת השמש הכל הוא מאתו ית', ואין איש יכול להרים את ידו עליו להזיקו או להיטיב עמו אילולא נגזר עליו הדבר ממרומים, יכול הוא לצלוח את כל מה שיעבור עליו, מתוך ידיעה שהוא נמצא בתוך ידי הטובות של הבורא.

אם ישנן האדם לעצמו השכם והערב את העיקר הראשון "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים", ויחזיר כי הבורא ית' הוא "ריבון כל המעשים", כל מה שנעשה בעולם הכל הוא ממנו ית', הוא עושה אותם, הוא אדונם של כל המעשים, הרי שלא יחוש תחושת שנאה או נקמה כלפי מי שעשה לו דבר רע, כי יודע הוא שלא הוא עשה לו כן אלא עונש הוא ממרומים. ויסוד זה הוא יסוד כל התורה כולה, וכפי שכתב הרמב"ן (ס"ו פ"א) "מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם" כל המעשה אשר נעשה תחת השמש הם הנהגה מלמעלה ולא יד האדם הביאה אותם. וכלשון חובת הלבבות: "כי התועלת והנוק לא יהיה מן הברואים, כי אם ברשות הבורא יתברך" (שער הביטחון פ"ד).

ממילא הבין יוסף כי לא האחים הם שמכרוהו, ולא אשת פוטיפר היא שסיבבה עליו את השלכתו בבור, אלא מסובב הסיבות הוא שנתן להם

אין מברכים בורא נפשות רבות – ולא חוששים לברכה לבטלה?

בירושלמי איתא שברכת בורא נפשות חותמים בה בברוך, ואומר ברוך אתה ה' חי העולמים. וכתבו הראשונים שכיון שבבלי לא מוזכר נוסח זה, שמע מינה שזאת הבבלי שבבורא נפשות לא תיקנו חתימה. ולהלכה כתבו הראשונים שספק ברכות להקל, ומברכים בורא נפשות בלא חתימה. ויש להקשות, הרי קיימת לך שספק ברכות לקולא, ובכל מקום שיש ספק ברכה אין מברכין מחשש איסור ברכה לבטלה, וא"כ אין מברכים בורא נפשות, הרי להצד שצריך לחתום בברוך, הרי זה ברכה לבטלה, ועובר באיסור לא תישא, ואיך מותר לברך בכלל בורא נפשות, ולהיכנס לספק ברכה לבטלה. ואמנם בשו"ע (סימן קפ"ו) מובא שתי דעות במי שברך ברכה ארוכה ולא חתם בה בברוך, האם יצא ידי"ח או לאו, ולפי הדעות שיצא ידי"ח - ינחא, שלפי זה לכולי עלמא יצא בברכת בורא נפשות, ואין כאן חשש ברכה לבטלה, אבל לפי השיטות שאם לא חתם בברכה ארוכה לא עלתה לו ברכה, תקשי איך מברכים בורא נפשות מספק בלא חתימה, הרי יש בזה ספק ברכה לבטלה.

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר בטל' 054-8520-936
או דרך נדרים פלום בחיפוש 'עוטה אור'
או באמצעות הטל' 03-7630585 שלוחה 6465
ניתן לקבל את הגיליון במייל 6082566@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א
במערכת "קול יהודי מרוקו" 0747-962-335 שלוחה 2-2-2
וכן במערכת "קול הלשון" בקו ישיר 0733-718-148
שמעו ותחי נפשכם

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול דבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

8542164@gmeil.com

פרשת ויגש

אוי להן לבריות מעלבונה של תורה

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בפרשה, פרשת ויגש.

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה.

בסוף הפרשה הקודמת ובפרשה שלנו, כשבאים על האחים כל הקורות אתם עם יוסף, אנחנו רואים כאן ענין מיוחד שחשוב לתת עליו את הדעת, כיצד האחים הקדושים שבטי י-ה, השכילו להבין נכון את המצב. הרבה פעמים אדם רואה מה שמתרחש במציאות, רואה לנגד עיניו דברים שקורים, מרגיש בהם, אבל אינו יודע לקרוא נכון את המציאות.

ידוע מה שכתוב בספרים (ספר הבהיר המיוחס לרבי נחוניא בן הקנה ס"י) שהעולם הזה נקרא "עולם", מלשון העלם. כולו מעורפל, סתום ונעלם. אלא שתפקידו של כל מאמין הוא להאיר את החשכה ולקרוא נכון את המציאות, להבין מה הקב"ה מרמז לו.

במשנה במסכת אבות כתוב (פ"ז מ"ב): "בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להן לבריות מעלבונה של תורה". והמפרשים התחבטו להבין את המשנה הזו, אם באמת בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת בקול 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', הווי אומר שאת הבת קול כל אחד ואחד צריך לשמוע, שכן אם לא שומעים אותה לשם מה יוצאת הבת קול הזו, והרי ברכה לבטלה היא? ואם כן, מדוע אנחנו לא שומעים אותה?

והביאור האמיתי הוא, שבאמת כל אחד ואחד מאתנו אכן שומע את הבת קול הזו שיוצאת ומכרזת ואומרת אוי להן לבריות מעלבונה של תורה. אלא מאי? – לא מטים אוזן לבת קול, דוחקים אותה ומתעלמים ממנה.

ועל זו עיקר הבכיה. בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת ואומרת לכל אחד ואחד, תראה מה אתך, כבר הלבינו שערותיך, והאדם במקום להתעורר הולך וצובע אותו.. אומרת לו הבת קול, תראה את זקנך לבן, והוא הולך ומגלח אותו.. וכך יש אנשים רבים ששומעים את הבת קול ומתעוררים לשוב ולהתחזק, אבל דוחקים אותה מלבם. משכיחים את זה מהם. מפחדים לקבל על עצמם עול מצוות ולשנות את החיים.

הבת קול יוצאת יום יום. נכון, אדם לא שומע דוקא את המילים "אוי להן לבריות מעלבונה של תורה", באזניו, אבל הלב שלו שומע את הבת קול היטב היטב. אין אחד שלא מרגיש את הבת קול הזו מידי יום ביומו. והלב שלו באמת מעורר אותו, מראה לו שהוא לא בסדר, שהוא טעון שיפור וצריך יותר להתקרב לבורא, לשקוד על התורה ולקיים את המצוות, ולהתאמץ בקנין המידות הטובות. אבל האדם לא אוהב לשמוע את זה, ומשכיח את זה מלבו. אומר, לא עכשיו, כשאיהי זקן כבן שמונים, אז אעשה תשובה ואז אקבע את שבתי בבית ה'. זהו היא העלבונה של תורה היותר גדול, שיוצאים ומכרזים בכל יום ויום בקולי קולות את האמת, והאדם קולט את האמת, יודע ומבין אותה, ואף על פי כן מתעלם ממנה.

כך זה אצל רוב בני אדם, שלא יודעים לקרוא את המציאות נכון, ולפעול על פיה. הגם שהם מתעוררים, מבינים שמדברים אתם מן השמים, ממשיכים בדרכם שלהם, ללא ההבנה וההפנמה של הדברים.

האחים קראו היטב את המציאות

אבל אצל האחים זה לא היה כך. מיד כשבא להם משהו שהגיע לעורר אותם, הם הבינו אותו נכונה. בפרשה שעברנו, אחרי שיוסף אסף אותם אל משמר שלושת ימים, הוא משחרר אותם ואומר (פס"ב כא): 'אם כנים אתם, אחיכם

אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם ואת אחיכם הקטן תביאו אלי ולא תמותו. האחים רואים את הפליאות שסובבות אותם מאז ירדתם למצרים, וכיצד הקב"ה שולח להם מאורעות וצרות. בתחילה שמים אותם בבית הסהר, ועכשיו משלחים את רובם אבל אחד נשאר במצרים כמשכון וכעירבון ומי יודע מה יהיה אתו בשעה שיעזבו אותו שמה, אולי יהרגוהו.. או אז האחים ידעו והבינו מה קרה. הפסוק אומר: ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת.

מיד כשתפסו מה שקורה, תלו את כל זה בחטא של מכירת יוסף. כמה זמן עבר ממכירת יוסף ועד לאותו הזמן? כעשרים שנה. הרי יוסף נמכר כשהיה בן שבע עשרה. שנים עשרה שנה ישב בבית הסהר (שמות רבה פ"ז, א) ולאחר מכן העלו אותו לגדולה, ואז באו שבע שנות השובע, ולאחר מכן כשהתחילו שנות הרעב באו האחים למצרים לשבר אוכל. אם כן בערך עשרים שנה עברו מאז. ולמרות הזמן הרב שעבר, מיד כשהתרגשה אליהם הצרה הגדולה הזו, מיד תפסו עצמם ואמרו, אכן, זה בגלל העוון שעשינו לפני עשרים שנה.

מישהו מאתנו אם היו תופסים אותו ומכניסים אותו בבית הסהר, היה אומר אכן, זה בגלל חטא שעשיתי לפני עשרים שנה? – בחלום. אפילו בעוון שעשה באותו היום לא יתלה בזה. יאמר, אתה יודע למה תפסו אותי?! – כי הלשינו עלי... אבל האחים הקדושים כשתפסו אותם לא התחילו לחפש סיבות, אולי זה כי לא עשו מספיק תחבולות שלא יחשבו שהם מרגלים, אולי הלשינו עליהם, לא. מיד כשתפסו אותם הם קראו היטב את המציאות ואמרו, 'אבל אשמים אנחנו'. לפני עשרים שנה חטאנו בחטא זה של מכירת האח שלנו, ומחמת זה בא לנו כל הסער הזה.

"אבל אשמים אנחנו". מכאן העתיקו רבותינו את הנוסח שאנחנו אומרים בתפילה בידודי, 'אבל אשמים אנחנו'. 'אבל מפרש התרגום: 'קושטא'. אמת. אמת שחטאנו. לא התחילו האחים בפלפול אולי אנחנו כן אשמים ואולי לא, ונצטרף לזה עוד ספק ויהיה ספק ספיקא... לא, אין תירוצים. אבל – באמת, אשמים אנחנו.

ומי שיתבונן בפסוק יראה דבר פלא. למרות כל ההכרה בחטא, ולמרות כל ההודאה ואמירתם 'אבל אשמים אנחנו', על מה הם מתחרטים ומתוודים? – 'אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת'. ולכאורה האחים הקדושים עושים את הטפל עיקר ואת העיקר השמיטו. שכן, אין כאן שום הבעת חרטה על עצם המכירה. הם לא אומרים 'אבל אשמים אנחנו על שמכרנו את אחינו', אלא 'אשמים אנחנו אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו'.

רבינו הספורנו הקדוש הרגיש בזה וזה לשונו: "בהתחננו אלינו ולא שמענו, והיינו אכזרים נגד אחינו. אף על פי שחשבנוהו לרודף, היה לנו לרחם בהתחננו. וכנגד מידת אכזריותנו, זה האיש מתאכזר נגדנו".

כל מעשיהם של האחים הקדושים היו לפי דעת תורה, ולפי גדרי השולחן ערוך. המכירה של יוסף היתה לפי דעתם מוצדקת על פי ההלכה ועל פי הדין, כיון שהחזיקו אותו לרודף שרוצה לאבד אותם משני עולמות. ואמנם הם טעו בזה, אבל על כל פנים לפי דעתם עצם המכירה היתה צודקת. ולכן על זה הם לא התוודו והתחרטו. אבל כן התחרטו על מה שכשיוסף היה יושב בבור ומתחנן 'תצילו אותי ותעלו אותי מכאן', הם לא ריחמו עליו. נכון שיש לו דין רודף והוא חייב מיתה, אבל מכל מקום יש גם בחינה של 'לפנים משורת הדין', וכיון שהתחנן היו צריכים לשמוע ולרחם עליו. ועל זה התחרטו עכשיו האחים

והתודו, הנה, בגלל שאנחנו לא רחמנו אז לפני עשרים שנה על אחינו הקטן כשהתחנן אלינו, לכן גם עתה האיש הזה לא מרחם עלינו ומתאכזר אלינו. שהרי זה כלל גדול בתורה, שמידה כנגד מידה לא בטלה (בראשית רבה ט, יא). אלו היו האחים הקדושים. קראו היטב את המציאות וידעו בבירור את שמתרחש.

ויגש אליו יהודה - למלחמה

אנחנו רואים את הנקודה הזו עוד יותר, בפרשה שלנו. הנה, לאחר כל מה שאירע עם האחים בפרשה הקודמת, עכשיו שרוצה יוסף להשאיר אתו בנימין, נגש יהודה אל יוסף, ומתחיל לדבר עמו: ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. הנה לא כתוב כאן "יאמר" נא עבדך דבר באזני אדוני, או "יספר" נא עבדך דבר, אלא כתוב "דבר" נא עבדך דבר. ויש הבדל גדול ביניהם, כי בלשון התורה כל מילה ומילה מדוקדקת היטב לבטא ולהגדיר בדקדוק את מה שהיא אומרת. אמרו רבותינו (מכות י"א א' ומדרש שמות רבה מב, א), כל לשון "דיבור" שבתורה, לשון קשה היא. וכאן מגיע יהודה אל יוסף ומדבר אתו דברים כדברנות וטוען טענות קשות כנגדו.

ומוסיף יהודה 'אל יחר אפך בעבדך', למי אומרים אל יחר? - למי שמעותד ועומד לכעוס. כאשר הולכים לומר לאדם משהו קשה, וחוששים שיכעס, מקדימים ואומרים לו 'דבר יש לי אליך אבל בבקשה אל תכעס'. וזהו שאומר יהודה 'אל יחר אפך בעבדך', יהודה יודע מה שהוא עתיד לדבר, דברים קשים כגידין העלולים להכעיס את חמתו של יוסף.

ובאמת, מיד בפתח דבריו אומר יהודה, כי כמוך כפרעה. ומפרש רש"י: אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך. הוא מתחיל באיומים על יוסף. ובמדרש כתוב ששלח יהודה את נפתלי, אילה שלוחה, ואמר לו לך וראה כמה שווקים יש במצרים, חזו נפתלי ואמר שתיים עשרה יש. אמר יהודה שתיים מהשווקים עלי להחריב ולאבד, והשאר כל אחד יקח אחד ויהרוג את כולם שם. והאריכו בזה רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ו) לתאר מה שהיה, כיצד כשיהודה היה כועס עמדו שתי שערותיו כנגד לבו, ועוד ועוד, כמבואר לכל מעיין.

ויש כאן פלא. הרי כשרץ אחריהם שליח יוסף ואמר להם למה גנבתם את הגביע, ופתחו כל אחד איש את אמתחתו והחלו מחפשים ובודקים, ובאמת האחים היו בטוחים שהם צודקים, וגם אמרו לו טענה ניצחת, איך ייתכן שאנחנו נגנוב את הגביע? - והלא אפילו את הכסף שמצאנו החזרנו לך. לכן הסכימו שיבדוק ופתחו כל אחד את שקו.

והשליח ידע איך לעשות את זה, ויחפש בגדול החל ובקטון כילה וימצא הגביע באמתחת בנימין (פס"ד, יב). הוא לא נגש ישר לאמתחת בנימין למרות שידע שהגביע שם. הוא התחיל בגדול, והאחים רואים כיצד הוא פותח עוד שק ועוד שק ולא מוצא דבר, כבר עשר נבדקו והכל בסדר, ובודאי כל אחד מהאחים אמר לאחיו 'תראה איזה רשעים אלו המצריים שלחינם באים עלינו בעלילות'. אך לבסוף - וימצא הגביע באמתחת בנימין.

ויבוא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם. יוסף עומד ומצפה, מחכה. ויפלו לפניו ארצה. ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם. איך אתם עושים כדבר הזה, לגנוב לי את הגביע. והנה לפנינו, תשובתו של יהודה. הבה ונשמע מה הוא אומר: ויאמר יהודה, מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נצטדק אין לנו פתחון פה ואין לנו איך לתרץ את עצמנו, האלהים מצא את עוון עבדך. באמת זה לא מתאים לנו ואנחנו איננו נגבים, אבל גירה זו משמים היא באה עלינו, ולכן - הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו.

יהודה בא בלשון הכנעה שאין כמוה. מדבר אל יוסף בתחנונים, 'מה נדבר ומה נצטדק', אין לי מה לומר. אני מוכן שאני אהיה עבד, ולא רק אני אלא גם כל האחים, וגם בנימין שנמצא באמתחתו הגביע. כולנו נהיה עבדים לאדוני.

וכששומע זאת יוסף, משיב ליהודה: חלילה לי מעשות זאת אני לא עושה דברים כאלו, חס ושלום. אלא מה? האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד.

כאן התחולל שינוי עצום. כיוון ששומע כך יהודה מיוסף, מיד מתהפכת הקערה על פיה. מיד 'ויגש אליו יהודה - למלחמה', כדרשת רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ו), ומיד מדבר אליו קשות ואומר לו 'אותך אני הורג וגם את אדוניך'. וזה דבר שטעון ביאור. איך ייתכן שברגע שמקדם לכן הוא מדבר בתחנונים ובהכנעה, וברגע שלאחר מכן הוא קם ונגש למלחמה, בשאונות נוראיות

ובמעשי גבורה. והלא כבר הסכים מקודם שכולם יהיו עבדים ליוסף, כולל בנימין עצמו, כמו שאמר 'גם אשר נמצא הגביע בידו, ואם כן מדוע זה כשיוסף פוטר את שאר האחים ומבקש שיהיה רק בנימין לעבד, קם יהודה במלוא עוזו ותוקפו, ונערך למלחמה נגד יוסף? ובמדרש כתוב שיוסף הכניס עצמו באותה שעה בסכנה עצומה, שהרי שנים מאחיו הרגו את כל שכמ, וכל אחיו כשהם ביחד על אחת כמה וכמה.

וההסבר בזה הוא במה שפתחנו. האחים הקדושים ידעו היטב היטב לקרוא את המציאות, ולא התעלמו משום דבר. הם ידעו שלא חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא (ברכות ה:). הם ידעו שהקב"ה מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, וכל מה שמתרחש וכל מה שרואים הכל הוא משמים בהשגחה פרטית ובדקדוק עצום, וכמו שאומר יהודה "האלהים מצא את עוון עבדך". ולכן כשתפסו אותם אומר יהודה, מה נוכל לעשות, לצאת למלחמה? - הרי זו גזירת שמים בגלל העוון של יוסף. ולכן כולנו נהיה לך לעבדים.

אבל אחר כך כשואמר לו יוסף 'לא לא, אתם עלו לשלום אל אביכם. רק את בנימין אני לוקח'. בנימין? - זה לא יתכן. הרי הוא לא היה ולא השתתף בכלל במכירה של יוסף. הוא היה עם יעקב באותו הזמן. ואם כן מוכרח להיות שלא בעוון המכירה התגלגל עליהם כל זה, ולכן מיד ויגש אליו יהודה.

ידוע יהודה, 'לא הנחש ממית אלא החטא ממית' (ברכות ל"ג א' ומדרש שמות רבה פ"ג, טז). כל זמן שחשב יהודה שהצרה הזו באה עליהם בגלל חטאם שלא שמעו אל יוסף בהתחננו אלינו, סבר וקיבל. אמר, זה מה שמגיע לנו, מדה כנגד מידה. אבל עכשיו שהתברר שזה לא מחמת החטא, אין לי מה לפחד לא מיוסף ולא מאדוני, ויצא לערוך מלחמה כנגד יוסף.

כך הבין יהודה וכך הבינו האחים את מה שקורה. הם שמעו טוב טוב את המציאות. בתחילה עמדו והכו על חטא, אמרו וודאי שמכירת יוסף מקטרגת עלינו ולכן אנחנו אבודים, אבל ברגע שיוסף אומר להם עלו בשלום אל אביכם ורק את בנימין אני לוקח, והרי בנימין לא היה במכירה, מיד ידעו שאין כאן חטא ולא החטא מה שעומד ומקטרג עליהם - ויגש אליו יהודה.

חובתנו להתבונן ולקרוא את המציאות

אמר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, עם כל אחד ואחד מדברים מן השמים, ולכולנו משמיעים מן השמים. אלא שאנחנו או טרודים בשלנו, או לא רוצים לשמוע ולהטות אזן. אבל כאן מהאחים הקדושים אנו לומדים, שכשבא משהו לאדם, אל לו להתחיל לחשוב בטח זה קרה בגלל פלוני או בגלל אלמוני, ולתלות בסיבה זו או אחרת. הכל בך וממך מתחיל. ובגלל מעשים שעשית, בגללם באים עליך מאורעות, כדי לעורר אותך ולהחזיר אותך למוטב.

ולכן אם יש לאדם אזנים כרויות ועינים פקוחות, הוא יוכל לראות שמאותתים לו מן השמים. מרמזים לו ורוצים שירגיש ויתעורר, אם ברמז עבה ואם ברמז דק. "בכל יום ויום יוצאת בת קול ואמרת אוי להן לבריות מעלבונה של תורה", תמיד יש רמזים. תמיד הקב"ה שולח לאדם דברים שיכולים לעורר אותו ולהשיב אותו למוטב.

ויש הרבה אנשים שידועים את האמת, ואומרים: 'נכון, הכל אמת ויציב, ברור שצריך לפתוח דף חדש וללמוד תורה בשקידה, בודאי, אבל עכשיו אני לא יכול. אני עוד צעיר, רק בן ארבעים וחמש, בתחילת חייי... וצריך אני להינות קצת מהעולם הזה, אחרי זה כשהיה בן שבעים וחמש בעל קביים וממילא לא אוכל לעשות את כל התאוות שלי, אז אקבע שבתי בבית ה'.

וכל אלו דיבורים בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא. ראשית, הרי לא התמת חוזה עם מלאך המוות שתחיה עד גיל שבעים וחמש. אף אחד בבריאה לא יודע את יומו (פסחים נ"ד ב). שנית, מי אמר שכשיגיע גיל שבעים וחמש לא תדחה הלאה? תבקש דחיה עוד עשר שנים? ושלישית, אפילו נניח שתחיה עד גיל שבעים וחמש וגם תרצה לעשות את זה, אבל מי אמר שיהיה לך כח? אדם בסוף ימיו כשכבר כל גופו בלה, יש לו כח? - אתה שומע ממנו כל הזמן אנהות וחריקות... פה זהו לו עצם ושם כואב לו, ועכשיו יש לו תור לרופא ומחר טיפול אחר... לכן אמרו רבותינו (עבודה זרה י"ט). 'אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש', בהיותו במלוא כחו ובמלוא אוננו אז יעשה את הכל.

זה מה שלמדנו מיהודה, שצריך לקרוא נכון את המציאות. לא לזלזל במה שקורה אלא להתעורר ולהבין בזמן מה פשר דבר. וה' יהיה בעזרנו.

פרשת ויגש תשפ"ג

מישכמי התורה

הליכות חיים

בס"ד

נתקל בנרות חנוכה שדלקו ברשות הרבים

שאלה

באחד מימי חנוכה הגשומים, הדליק אדם נרות חנוכה ברשות הרבים בכניסה לביתו, בגובה של שלושים ס"מ מעל המדרכה. עקב הגשמים העזים, הולך רגל שהלך עם מטריה פתוחה ומיהר לביתו, לא שם לב לחנוכיה שמונחת שם, ונתקל בה בחזקה, והפיל אותה למדרכה. כתוצאה מכך ניזוקה החנוכיה שהיתה מכסף, וגם הכוסות נשברו. וחלק מהשמן נשפך על מעילו הארוך של הנתקל, וכעת צריך למוסרו לניקוי יבש.

האם חייב הולך הרגל לשלם על הנזק שגרם לבעל החנוכיה או אדרבה, בעל החנוכיה חייב לשלם לנתקל עבור ניקוי מעילו?

תשובה

א. בנידון השאלה, מכיון שהולך הרגל לא הבחין בחנוכיה - הוא פטור מלשלם על הנזק שגרם לבעל החנוכיה.

ב. אם החליק הנתקל בחנוכיה או הולך רגל אחר שהלך ברשות הרבים, החליק על השמן שנשפך, וניזוקו בגופם או בממונם מהרצפה עליה נשפך השמן - על נזקי גופם חייב בעל החנוכיה לשלם להם, אך על נזקי ממונם פטור. החיוב שקיים הוא גם אם בעל החנוכיה לא ידע שחנוכייתו ניזוקה, והשמן שהיה בה נשפך לרשות הרבים.

אם כשפגע בחנוכיה או במתקן שהחנוכיה היתה שם, השמן נשפך מהכוסיות על בגדי הנתקל, ולכן הוצרך למוסרם לניקוי יבש - חייב בעל החנוכיה לשלם את הוצאות הניקוי.

ג. אם הולך הרגל הבחין בחנוכיה, ולמרות זאת עקב רצונו להגיע לביתו בהקדם, לא נזהר מספיק ופגע בחנוכיה - חייב לשלם לבעל החנוכיה על הנזק שגרם לו.

כמו כן, הוא מחוייב לסלק את התקלה שנעשתה ברה"ר מחמתו. וכל זמן שלא יסלק את השמן ושברי הזכוכית מהרחוב, אם יתקל בהם הולך רגל וינזק בגופו - הוא לבדו ישא בנזק אם יגרם. אך אם ינזק ממון - פטור הנתקל מתשלום עבורו.

מקורות

גדר נרות חנוכה שמונחים ברה"ר

במשנה בב"ק (כ"ב:) יש מחלוקת לגבי נר חנוכה שמצוה להניחו על פתח ביתו ברשות הרבים, שרבי יהודה סובר שחיוב המצוה - פוטר את בעליו מלשמור על החנוכיה ועל האש שבה, ובעל החנוכיה נחשב - כמזיק ברשות ב"ד, שאין עליו או על ממונו שם מזיק, ולכן הוא פטור מכל תשלום על הנזק שנגרם מחנוכייתו. וחכמים סוברים

שיש כאן שני נידונים שונים, חז"ל התירו לכל אדם להשתמש ברה"ר לצורך מצוות הדלקת נרות חנוכה, מאחר ונצטוונו לפרסם את הנס לרבים. אולם למרות שישנו היתר להניח תקלה זו ברה"ר, אבל חייבו חז"ל את בעל החנוכיה לשבת ולשמור על ממונו שלא יזיק להולכים ברה"ר. לפיכך אם לא שמר עליהם וניזוקו מחמתם - חייב לשלם על הנזק שנגרם מחמת ממונו, וכך נפסקה להלכה כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' תית, יב). ולפי זה החנוכיה על כל מרכיביה שמונחים ברה"ר - נחשבים כבור ותקלה המונחים שם.

ההבדל שבין נזקי "בור" לנזקי "אש"

מבואר בגמ' בב"ק (:) שהגדר של "בור" הוא - שהניזק בא למזיק שהוא הבור, ושם הוא ניזוק ממנו. משא"כ הגדר של "אש" מהותו - שהאש הולכת לניזוק ומזיקתו במקום שנמצא. וחדשה התורה, שאפילו אם האש הולכת באמצעות כח אחר כמו ע"י רוח מצויה, חייב בעל האש על נזקי אש, כי היה עליו לשמור על אשו שלא תזיק ע"י רוח מצויה.

כמו כן מבואר שם בגמ' (:) שלפי חכמים, אם נפלו כלים לבור וניזוקו או נשברו שם - ישנה גזרת הכתוב שבעל הבור פטור על נזקי כלים, והיינו כל דבר שהינו מטלטל, למעט בעלי חיים. ורק אם אדם ניזוק בגופו מחמת הבור - חייב בעל הבור לשלם לו על נזקי גופו. לעומת זאת אם הנזק נגרם ע"י אשו - חייב בעל האש גם על הנזק שנגרם לכליו של הניזוק.

ביאור למה החנוכיה והאש שבכוסיות נחשבים "בור המזיק"

לאור האמור, לפי חכמים, החנוכיה שנמצאת ברה"ר דינה - כבורו של אדם שהניחו ברה"ר ללא שמירה. כי הולך הרגל שניזק הגיע למזיק שהיא החנוכיה, ומחמת זה ניזוק. ולכן אם החנוכיה היתה נשאת במקומה, ובגדי הולך הרגל שעבר לידה ניזוקו מהשמן או מהאש שדלקה בחנוכיה - פטור בעל החנוכיה מלשלם את הנזק - כדין בור שפטור על נזקי כלים. וכמבואר בירושלמי בב"ק (א, א), שאם היתה גחלת עם אש חיה מונחת בתוך בור ונפל אדם לבור ונשרפו בגדיו או כליו - פטור בעל הבור על נזקי האש, כי צורת מעשה הנזק נעשה כדין "בור", שהניזק הגיע למזיק. וחיוב "אש" קיים - רק אם האש שהיתה כבור היתה יוצאת משם ובאה לניזק ושורפת את בגדיו במקומם.

למה פטור הנתקל בחנוכיה מכל תשלום

אמנם אם הולך הרגל לא ראה את החנוכיה ונתקל בה והפילה ושברה כבנידון השאלה, מאחר ואמר עולא בב"ק (כ"ב:) שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים על רצפת רה"ר, לפיכך לא היה על הנתקל לשים לב שיש שם חנוכיה, ואינו נחשב כאדם המזיק, ואפילו לא כמזיק בשגגה. ועל בעל החנוכיה לשמור על ממונו שלא יזיק ושלא יזוק, ולכן פטור הנתקל מכל תשלום על הנזק שנגרם לחנוכיה ולכוסיות שנשברו.

ואע"פ שמבואר שם בגמ', שאם דרך בני אדם להניח כדיהם ברה"ר במקום מסוים, כמו ליד בית הבד בו מוסקים זיתים, ישנו חיוב על הולכי הרגל להתבונן כשעוברים שם, אם יש שם כדים שמונחים ברה"ר. ולפי"ז אולי נטען, שגם בחנוכה מכיון שחז"ל חייבו לכתחילה להדליק באופן הזה את נרות חנוכה, ישנו חיוב על הולכי הרגל להתבונן אולי מונחות חנוכיות ברה"ר.

אולם הנידונים חלוקים במהותם, כי בחנוכה לפי חכמים שאמרו להדליק נרות חנוכה ברה"ר בפתח הבית, הם אלו שגם אמרו, שבעל החנוכה צריך לשבת שם ולשמור על חנוכייתו שלא תזיק לאחרים. כי הבינו חז"ל, שלא ניתן לשנות את אורחות חייהם ורגילותם של כל בני אדם בימי חנוכה, שיתחילו להתבונן בכל הדרכים של רה"ר בניגוד לאופיים, והרי בכל שטחי רשות הרבים שכיח שיונחו נרות חנוכה. משא"כ בנידון הגמ', מדובר על מקום מסוים, וביחס לכך שייך לחייב את הולכי רה"ר להתבונן באותו מקום מסוים כשעוברים לידו.

גדר השמן שנשפך לרה"ר כ"בור המתגלגל"

אם מחמת התקלות הולך הרגל בחנוכה, נשפך השמן שהיה בכוסיות על מדרכת רשות הרבים, והנתקל או הולך רגל אחר שהגיע אחריו החליק בשמן וניזוק בגופו ובבגדיו. גדר התקלה הינה - "בור המתגלגל" ברגלי בני אדם שהולכים כדין ברחוב. שהרי התבאר, שכשהחנוכה עמדה ברה"ר דינה היה כ"בור", והיות ושכיח שבני אדם לא יראו אותה, ובפרט כשהיא נמוכה וביום גשום, לכן הולכת הבור הזה מהמקום שהונחה בו למקום אחר בשגגה נחשבת - כבור המתגלגל. ומבואר בב"ק (י) שחייב בעל הבור על נזקיו כדין בור, לאחר שיונח הבור הזה ברה"ר, ואע"פ שהוא לא הניחו במקום זה. כי זוהי הדרך הסבירה שבורו יגיע לשם ע"י הולכי רה"ר כשיתקלו בה. ולכן בנידון דנן, גם לדעת התוס' שם (בד"ה לאתווי) - רק בעל התקלה חייב על בורו ולא הנתקל, כי בנידון דנן הנתקל לא הוצרך להפעיל כח משונה במיוחד כדי להפיל את החנוכה לרה"ר, וע"ש בתוס'.

אמנם מבואר בתוס' בב"ק (כח: ד"ה ונישוף באבן וכו') שחיוב בור ברה"ר קיים - רק אם הנופל ניזוק מקרקע הבור עצמה ולא מקרקע שמחוץ לבור ששייכת לרה"ר. ולפיכך גם בנידון דנן, רק אם ניזוק גופו של הולך הרגל בקרקע שהשמן נמצאת עליה, חייב בעל החנוכה לשלם על נזקי גופו, כמבואר בתוס' בב"ק (ג. ד"ה לא י' כתיב וכו'), כדין בור שחייב על נזקי גוף האדם. אבל אם כתוצאה מההחלקה על השמן קיבל הניזוק מכה מקרקע רה"ר עליה אין שמו, נמצא שהוא לא ניזוק בפועל מהבור של בעל החנוכה, אלא מקרקע אחרת של רה"ר, והבור רק גרם לו להינזק ממנה, ולשיטת התוס' (כח:) פטור בעל הבור מכל תשלום. וכך פסק גם השו"ע (חור"מ סי' תיא, א) וגם ברמ"א משמע שהסכים לכך, וכן נקט הסמ"ע (בסי' תי"ט ס"ק מז. וסי' תיב ס"ק ט). ואע"פ שדעה אחת בתוס' בב"ק (ג. ד"ה לשמואל), וכן הנמוקי יוסף, והרשב"א סוברים, שגם במקרה זה ישנו חיוב של בור, כי הנזק בקרקע רה"ר נגרם מחמת בורו, אולם לא ניתן להוציא ממון מהמוחזק בניגוד להכרעת השו"ע והרמ"א.

גדר השמן כנשפך מהכוסיות על בגדי הנתקל

אם הנתקל פגע בחנוכה או במתקן הזכוכית שהחנוכה היתה בו, וכתוצאה מכך השמן שהיה בכוסיות נשפך על בגדיו, והוצרך למוסרם לניקוי יבש. במקרה זה גדר השמן שנשפך הינו - כמו אש

שהולך ומזיק בדרך הילוכו לחפץ שנמצא בדרכו. ודומה הדבר, לאבנו וסמינו שהניחם באדן החלון או בכל מקום אחר שאינו משומר, ויכול ליפול משם ברוח מצויה. שאע"פ שלאחר שיגיע לקרקע רשות הרבים, מי שינזק ממנו נחשב שניזק מבור שמונח ברה"ר, כי במקרה הזה - הניזק הגיע למזיק ושם הוא ניזוק. אך כשהנזק קרה בדרך הילוכו של המזיק, נחשב הדבר שהמזיק שהוא האבן או השמן בנידון השאלה דנן, הגיע לבגדי הניזק והזיק אותו או את ממונו, וגדר המזיק באופן הזה הוא - אש שחייב גם על נזקי כלים, בגדים וכיו"ב, כמבואר בגמ' בב"ק (י) לגבי בור המתגלגל וע"ש.

סיבת החיוב כשהנתקל בחנוכה הבחין בה מראש

אולם אם הולך הרגל הבחין בחנוכה, ומחמת מהירותו לא השגיח ונתקל בה ושברה, מכיון שהיה עליו להיזהר, דינו כאדם המזיק בשוגג. ולכן למרות שבעל החנוכה לא נהג כראוי בכך שלא שמר על ממונו שהונח ברה"ר, אולם אין דבר זה מקנה זכות לאדם אחר להזיק לממונו כאשר המזיק אשם בכך, כמבואר בגמ' בב"ק (כז: חכ) וע"ש ג"כ בתוס'. כמו כן נחשב הדבר, שהנתקל הוא זה שכרה את הבור שמזיק כעת ברשות רבים, ולכן עליו מוטל החיוב לסלקו משם.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

מעט מגדלותו של יוסף הצדיק (חלק שני)

רצה הקב"ה שעם ישראל יתחיל מיעקב אבינו ובניו. אמנם מצד שני קבע הקב"ה חוק בבריאה, שכנגד כח גדול של קדושה - צריך לתת לטומאה כח שווה שמקביל לו. לכן הביא לעולם גם את עשו שנולד מאותם הורים, ובאותה לידה. וכלשון הפסוק "זה לעומת זה ברא אלוקים". והנה עשו נולד עם כוחות רוחניים שלא היו פחותים מיעקב, ואם היה מנצלם לטובה, מבואר בזוהר הקדוש שהיה מגיע לדרגות רוחניות שהיו גבוהות בהרבה מיעקב.

וכראיה לדברי הזוהר הקדו', ניתן להביא ממצוות כיבוד אב שקיימו עשו בשלימות - שאין שום בריה בעולם מתחילת הבריאה ועד סופה כולל יעקב אבינו, שקיימה כפי שעשו קיים. ומבואר במד"ר (פ' תולדות סה, טז) שרבן שמעון בן גמליאל הנשיא העיד על עצמו, שלמרות שכיבד את אביו בכל כוחו, אולם עדיין לא הגיע באיכות קיום מצוות כיבוד אב לאחד ממאה ממה שעשו קיים.

כוחו של יוסף - מול עשו

לאור האמור, כדי שיעקב אבינו יוכל להתמודד בהצלחה ולהכניע את כוחו של עשו, ולהקים את עם ישראל, ברא הקב"ה נשמה מיוחדת בעולם, ונתן לה מעת לידתה את הכח להתמודד עם עשו. נשמה זו שבאה לעולם אח"כ בגוף בשר ודם קראו לה - יוסף הצדיק. וכך אמר בגמ' בב"ב (קכג:) רב שמואל ב"ר נחמני - שעשו זרעו נמסרים בידי יוסף זרעו. וכפי שהתנבא על כך עובדיה הנביא (ח, א) "והיה בית יעקב לאש, ובית יוסף - ללהבה, ובית עשו - לקש, ודלקו בהם - ואכלום. ולא יהיה שריד לבית עשו - כי ה' דיבר" ע"כ. כלומר הקב"ה קבע חוק בבריאה, שרק יוסף זרעו

את כוחה של לאה שהתעברה בו בתחילה, וגם את כוחה של רחל שילדתו בפועל.

ולפי ביאורו של התרגום יונתן ב"ע על הפסוק הזה, בתחילה היה יוסף בבטן לאה, ודינה היתה בבטן רחל, ובגלל תפילת לאה, המלאך החליף בפועל את העוברים, ונתן את יוסף בבטן רחל, ואת דינה העביר לבטן לאה, כ"ש שקיבל יוסף את שני הכוחות.

יוסף זכה גם למעלות המיוחדות שהיו לשבטים

ולפי זה מובנים היטב דברי רבינו בחיי בתחילת פ' וישב (לז, ב) שהקשה, למה כתוב בפסוק "ואלה תולדות יעקב - יוסף, ולא המשיכו לפרט את שאר ילדי יעקב? ותירץ שם, שזה מלמדינו את דרשת חז"ל שאמרו - שיוסף היה כלול מכל המעלות שהיו לאחיו כגון: בכורתו של ראובן - ניתנה ליוסף, כמבואר בדברי הימים א (ה, א). מלכותו של יהודה - ניתנה באותו הדור ליוסף שנאמר (בפ' מקץ מא, יג) "ויהי כאשר פתר לנו - כן לוי - ניתנה ליוסף, שנאמר (בפ' מקץ מא, יג) "ויהי כאשר פתר לנו - כן היה". חכמתו של יששכר - ניתנה ליוסף, שנאמר (מא, לט) "אין נבון וחכם כמוך" עכ"ל.

נמצאנו למדים, שמלבד הנשמה הגדולה שקיבל יוסף מעת לידתו, שבכוחה לשרוף את כוחו של עשו ובניו, הוא גם קיבל בלידתו את שורש כוחם ותכונתם של רחל ולאה שבנו את בית ישראל, וניתן לו גם את המעלות המיוחדות שהיו לאחיו. והגיע בדרגתו הרוחנית להיחשב ל"אב" לשבטים באופן השווה ליעקב אביו. ולכן נאמר במד"ר (פ' וישב פד, ח) על הפסוק "אלה תולדות יעקב - יוסף" שזיו פני יוסף - דמה לפני יעקב. וכמו כן הגיע לגדלות בתורה בהיותו כבן שבע עשרה שנה - כגדלותו של יעקב שהיה אז כבר בן מאה ושמונה שנים. ולפיכך מסר לו יעקב את כל התורה שקיבל משם ועבר. והוסיף שם הרמב"ן (בפ' וישב לו, ג) שיעקב מסר ליוסף את כל חכמות התורה, וסתר התורה, ומצאו משכיל ובעל סוד בהם - כאילו היה זקן ורב ימים, ע"כ.

אמירת יעקב, שיוסף גדול ממנו בצידוק הדין

לאור האמור מתבארת יותר הגמ' בסוטה (לוז) שיוסף היה צריך להוליד גם כן שנים עשר בנים שיהיו שבטי ישראל - כמו יעקב אביו. שהרי התבאר ע"פ האוה"ח, שיוסף היה שווה בדרגתו הרוחנית ליעקב - ולכן נקרא אב, ולפי"ז מגיע לו ללדת גם כן שנים עשר שבטים. והנה מבואר במד"ר (פ' וישב צד, ג) על הפסוק (מה, כח) שאמר יעקב כשנודע לו שיוסף חי ומלך במצרים, "ויאמר ישראל - רב" וכתוב שם במדרש, שאמר יעקב - רב כוחו של יוסף בני, שכמה צרות הגיעו לו - ועדיין הוא עומד בצידקתו הרבה [יותר] ממני. כי אני - חטאתי כשאמרתי (כאמור בספר ישעיהו מ, כז) "נסתרה דרכי מה". כלומר, אע"פ שיוסף נמכר לעבד, וישב בבית הסוהר ללא עוול בכפו, בכל זאת הוא לא בא בטרוניה כלפי הקב"ה, אלא אדרבה כתוב בפסוקים (למ, ב-ג) "ויהי ה' את יוסף... כי ה' אתו". ופי' שם רש"י - שם שמים שגור בפיו ע"כ. בכל מקום ובכל מצב, ולמרות העוול והיסורים הרבים שהיו מנת חלקו. ואילו יעקב אמר על עצמו, בעת שהוגדשה סאת היסורים אצלו - שכאילו הקב"ה לא דן אותו כפי עבודתו הגדולה כלפיו, ונסתרה דרכו מה'. נמצא שלדברי יעקב, יוסף עוד היה גדול ממנו בדרגה של קבלת יסורים

ויכולו לקחת את כח האש שיש ליעקב - ולהופכו ללהבה, לכח שישרוף בפועל את הקש שמאפיין את עשו בכל מקום שהם יהיו בעולם, כדי שתוכל הקדושה לגדול עד בלי די, וללא הפרעה.

ולכן כתוב בפ' ויצא על הפסוק (ל, כה) "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף, ויאמר יעקב אל לבן - שלחני ואלכה אל מקומי" ופי' רש"י שם ע"פ מד"ר (ט, עג) כי משנולד יוסף שהוא שטנו של עשו, מעתה בטוח יעקב שעשו יפול לפניו למרות גבורתו. ולכאורה קשה, הרי יוסף באותו הזמן היה תינוק בן יומו, ועשו היה בן תשעים ואחד שנה, והרי ברור שיוסף התינוק לא יכול להילחם פיזית עם עשו הגיבור. אלא ביאור הדברים הוא, שניתן ליוסף עם היוולדו נשמה גדולה וקדושה, שעצם המצאותה בעולם - כוחה רב למגר את עשו וזרעו. ולכן היה יעקב בטוח שבזכות נשמת יוסף שנמצאת עמו או שעשו יכנע לו ללא מלחמה או אפילו אם ילחמו ביניהם, זכותו של יוסף תעמוד לו שינצח במלחמה את עשו. ומבואר בתרגום יונתן ב"ע בפסוק זה, שיעקב אמר זאת ברוח הקודש, וע"ש.

יוסף זכה להיות בבחינת "אב" לשבטים

כתב באור החיים הקדוש בברכת יעקב ליוסף (פ' ויחי מח, ו) על הפסוק "ומולדתך אשר הולדת אחריהם" כי יוסף היה בבחינה דומה ליעקב, ולכן נחשב במדרגת "אב לשבטים", וכמו שיעקב היה אב לשבטים. וכדברי הפסוק בתהילים (עז, טז) "ובני יעקב - ויוסף" כלומר, שיוסף הוזכר בנפרד מבני יעקב. ולכן אמר יעקב ליוסף (מח, ה) "שני בניך הנולדים לך - לי הם. אפרים ומנשה - כראובן ושמעון - לי הם" כלומר - הם נחשבים כבני ולא כנכדי, כי שנינו נחשבים כאב לשבטים.

וזאת למרות שמבחינה מעשית, יוסף הוא בן של יעקב ואח לשאר השבטים, אבל מבחינת דרגתו הרוחנית, והנשמה הגדולה שקיבל עם לידתו - היה יוסף בדרגת "אב לשבטים". כלומר, מעליהם. והם היו זקוקים לו, ולא להיפך.

כוחם המיוחד של רחל ולאה בבניית עם ישראל

כתוב במגילת רות (ד, יא) שכאשר ברכו הזקנים והעם את בועז כשנשא את רות, אמרו לו "יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך [רות] - כרחל ולאה, אשר בנו שתיהן את בית ישראל" ע"כ. כלומר, המברכים אמרו, שהכח שממנו נבנה עם ישראל, הגיע מהילדים שנולדו מרחל ולאה, כי שתיהן בנו את בית ישראל. ולפי זה כדי שיוסף יוכל להחשב כאב לשבטים, צריך שגם לו יהיו כוחות רוחניים שיקבל מרחל ולאה. ואכן הקב"ה נתן ליוסף מעת לידתו כוחות אלו, וכפי שיתבאר להלן.

כיצד נולד יוסף

כתוב בפ' ויצא (לא, כא) "ואחר ילדה [לאה] בת. ואמר רב בגמ' ברכות (ס, ט) וכן כתוב במדרש תנחומא (פ' ויצא סי' ח) שלאה אמנו היתה מעוברת ביוסף, ומכיון שידעה ברוח הקודש שיוולדו ליעקב שנים עשר בנים בלבד, וכל אחת משתי השפחות ילדה כבר שני בנים, ואם היא תלד עכשיו עוד בן, ייצא שרחל תלד לבסוף רק בן אחד ותהיה פחות מהשפחות, ביקשה לאה מהקב"ה שיהפוך את הבן שמעוברת בו לבת, והבן שמגיע לה - ינתן לרחל, וע"י כך תלד לבסוף שני בנים - והקב"ה נעתר לתפילתה. ולכן הבן יוסף שלאה היתה מעוברת בו - נהפך בבטנה לבת שנקראה, דינה. ורחל הולידה את יוסף. נמצא שבשורש נשמתו של יוסף - יש לו גם

מאהבה. [נדגיש שפשוט, שלולא דברי יעקב שכתובים במדרש, איננו ראויים לכתוב דברים אלו].

יוסף היה ראוי להימנות עם שלושת האבות הקדושים

נמצאנו למדים מכל האמור לעיל, שיוסף היה צריך להימנות כאחד מאבותיו של עם ישראל דהיינו, שהיו צריכים להיות ארבעה אבות: אברהם, יצחק, יעקב ויוסף. והיינו אומרים בתפילת שמו"ע - אלוקי יוסף. כמו כן שרש עם ישראל היה צריך לבוא מעשרים וארבע שבטים. כלומר, שנים עשר מיעקב, ושנים עשר מיוסף.

ואם כן מהראוי להתבונן מה גרם לבסוף, שלמרות גדלותו הנשגבה של יוסף, שאביו העיד עליו שלפחות בדברים מסוימים הוא עוד גדול ממנו, לא זכה יוסף להימנות עם שלושת האבות הקדושים. אע"פ שנשאר במעמד של "אב" כלפי שאר השבטים, ונחשב גדול מהם.

בקשת יוסף מהקב"ה שינסהו

יתכן לענ"ד שהתשובה לכך נמצאת בדברי מד"ר פ' וישב (פ, ד) על הפסוק (בפ' וישב לט, ז) "ויהי אחר הדברים האלה". שביאר שם המדרש, אחרי אלו דברים? ותירץ המדרש, אחרי דברי יוסף לקב"ה שאמר לו: אבא יעקב - התנסה בנסיונות רבים. יצחק סבי - התנסה בנסיון העקידה ובעוד נסיונות. ואילו אני - אינני מתנסה כלל? אמר לו הקב"ה: חייך [לשון שבועה] שאני מנסה אותך - יותר מהם. ולכן מיד כתוב באותו פסוק "ותשא אשת אדוניו אל יוסף ותאמר" וכו'. כלומר, אם יוסף לא היה מבקש מהקב"ה שינסהו - היה נשאר בדרגת שלושת האבות. וחטא לשה"ר שאמר על אחיו - התכפר לו ביסורי מכירתו לפוטיפר, וגרושיו מבית יעקב אביו. אולם בגלל שיוסף מיוזמתו ביקש מהקב"ה שינסהו כמו שניסה את האבות הקדושים, בקשה זו גרמה לו לנסיונו הגדול עם אשת פוטיפר, שהקב"ה העיד שהיה נסיון קשה יותר מכל נסיונותיהם של יעקב, ויצחק כולל מנסיון העקידה.

ונבאר זאת בס"ד, לפי מה שכתוב במד"ר בפ' וישב (פ, ד - ז) אשת פוטיפר המרשעת התעללה ביוסף במשך זמן רב, בכל האמצעים שהיו ברשותה, באופן שאין בכח בן אנוש, ובפרט בחור בן שבע עשרה לעמוד בכך. ואכן למרות גבורתו וצידקתו של יוסף, אמרו חז"ל בסוטה (לו, הביאם רש"י על הפסוק לט, יא) "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו" שיוסף כמעט ונכשל לבסוף בפיתוי שלה, ועשה לו הקב"ה נס, והראה ליוסף בחלון הבית את דמותו של יעקב שאמר לו, שאם יחטא ולא יתגבר בכוחות על אנושיים על יצרו, שמו ימחק לצמימות מאבני האפוד שישא הכהן הגדול על ליבו. ומחמת גילוי שמימי זה - הצליח יוסף להתגבר ולא לחטוא בפועל.

אולם אמרו חז"ל בגמ' שם, שלמרות שיוסף לא חטא בעריות, אבל נסיון קשה זה גרם שיצאו ממנו עשר טיפות על הקרקע, ולכן זכה להוליד רק שני ילדים [אפרים, ומנשה] שהיו שקולים כמו ראובן, ושמעון, ועשרה ילדים אחרים נולדו במקום זאת לאחיו בנימין, אולם אין הם מנויים כשבטים. ולכן, למרות שהיה אנוס על כך, ולמרות שיוסף בקש מה' שינסהו, אבל עקב הפגם שנוצר כאן - ירד יוסף מדרגת אב כשווה ליעקב אביו. שהרי יעקב העיד על

עצמו בפ' ויחי בברכתו את ראובן בנו (מט, ג) שהוא "כוחי וראשית אוני". ופי' רש"י שם, שלא יצא ממנו מימיו טיפה לבטלה, וזאת למרות שיעקב נשא את לאה בהיותו בן שמונים וארבע שנים. ובמדרגת קדושה זו, היו גם אבותינו - אברהם, ויצחק. ואילו ע"י הנסיון הקשה הזה של יוסף, למרות שלא חטא בפועל, אבל נגרם לו לרדת מדרגת קדושתם של שלושת האבות.

מעט משכרו של יוסף על עמידתו בנסיונו הגדול

אמנם הקב"ה לא מקפח שכרו של אף אדם. וכל שכן שלא את השכר הגדול שהגיע ליוסף על עמידתו בגבורה על אנושית בנסיונו הקשה עם אשת פוטיפר. ומסיבה זו הוסיף לו את האות - ה משמו הקדוש - דבר שלא זכו בו אפילו האבות הקדושים. שלשמו של אברהם נוסף האות - ה משם שרי אשתו. וגם השמות: יצחק, וישראל, למרות שהקב"ה קבע אותם, אולם הם לא ניתנו להם משמו של הקב"ה, אלא כשם נפרד. משא"כ יוסף זכה לכך כשכר על עמידתו בנסיונו הגדול, ובאמצעות הוספת הה"א לשמו מבואר בגמ' (סוטה לו:), שהצליח יוסף לדעת את שבעים הלשונות שלימדו המלאך גבריאל, ומסיבה זו הסכים פרעה למנותו למלך על מצרים.

כמו כן אמר שמעון איש קטרון במד"ר פ' וישב (פ, ח) שבזכות מנוסת יוסף מאשת פוטיפר - נקרע ים סוף לבני ישראל ביציאתם ממצרים. וכמו שנאמר - בתהלים (קמז, ג) "הים ראה - ויננס" כלומר, ים סוף נס ונקרע לבני ישראל - בזכות "ויעזוב בגדו בידה - ויננס" שנאמר אצל יוסף. וכתוב עוד במד"ר פ' וישב (פ, י) שרב יודן ב"ר שמעון אומר - שגם בימי יהושע בן נון כשנכנסו לכבוש את ארץ ישראל נקרע לבני הירדן - בזכות מנוסת יוסף. ולכן נאמר שם בתהלים "הים ראה ויננס - הירדן יסוב לאחור". כלומר, ים סוף נס מפני ארונו של יוסף שהלך לפני בני ישראל במדבר, וגם הירדן נס מפני ארונו של יוסף.

סיבת השבעת יוסף להוציא את ארונו ממצרים

לפיכך מובן למה יוסף השביע את כל שבטי ישראל, שישביעו גם הם את בניהם אחריהם להוציא את ארון קבורתו ממצרים, שילך עמם במדבר עד קבורתו בשכם. ולא הסתפק בהשבעת שבטו בלבד, כמו שעשו שאר השבטים. מאחר ויוסף ידע ברוח קודשו, שרק עם ארונו וזכויותיו, יזכו בני ישראל לנס של קריעת ים סוף, ולנס של קריעת הירדן כשיכנסו לארץ. ואמר להם, שהוצאת ארוני ממצרים, היא לא רק לתועלת שיש לי ולשבטי מכך, אלא היא תועלת לכלל ישראל.

ולכן ספר בראשית שבסופו כתוב על תחילת גלות בני ישראל במצרים, מסתיים עם מותו של יוסף וציווי האחרון לאחיו. וגם ספר שמות שמספר בפרשיות הראשונות על הגלות הקשה וההליכה במדבר, מתחיל גם כן עם היותו של יוסף מלך במצרים. היות ויוסף נחשב ונשאר כלפי השבטים בגדר "אב" שלא נוטש את ילדיו, ומחמת זכויותיו הרבים החזיק ושמר עליהם במשך מאתיים ועשר שנות הגלות במצרים, וכן בארבעים שנות הליכתם במדבר. ובנוסף לכך בזכותו נקרע להם הירדן, והתאפשר להם לבסוף להגיע למקום מנוחתם בארץ ישראל.

העלון יוצא לע"נ הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת ויגש תשפ"ג ❖ גליון תק"י

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

הבא במחותרת

כתב בספורנו (ל"י י"ח) הנה הגיד הכתוב כי ציירו בלבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם להמיתם בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם והתורה אמרה הבא להרגך השכם והרגו.

שפיכת דמים או שבת

הנה איתא בגמרא יומא (פ"ה א') מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת, נענה רבי ישמעאל ואמר "אם במחותרת ימצא הגנב" ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא, ושפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישאל, ניתן להצילו בנפשו, קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת.

והקשה במרכבת המשנה (על המכילתא פרשת כי תבא) היאך יליף קל וחומר משפיכת דמים לשבת, שאם הותר שפיכת דמים קל וחומר שהותר גם שבת, הרי אדרבה נימא דשבת חמירה דהרי חזינן דעל שבת חייב סקילה אבל על רציחה חייב רק סייף.

וצריך לתרץ דמכל מקום קים להו לחכמים דרציחה חמירה. ונפקא מינה ברואה אחד שרוצה לחלל שבת ואחד שרוצה להרוג, ויכול להפריש רק אחד מהם, איזה מהם יפריש.

והנה זה פשיטא דמפאת פיקוח נפש יפריש את הרוצה להרוג, וגם יש מצוה להרוג את הרודף. אך הנידון באופן שאף אם הרודף לא יהרגנו בלאו הכי ייהרג על ידי נכרי, דמפאת מצות רודף ליכא, ואיכא רק מפאת לאפרושי מאיסורא.

ומכל מקום כל זה לענין לאפרושי מאיסורא, אבל להרוג את הרודף כאשר בלאו הכי יהרגנו נכרי לכאורה אסורא.

[במרכבת המשנה תירץ קושייתו באופן אחר, דילפותא דרבי ישמעאל מכיון שדינא דמחותרת הוא אפילו בשבת כמו דילפינן בגמרא סנהדרין (ע"ב ב). אך צריך עיון דלא הוזכר כך בגמרא יומא ה"ל].

בא במחותרת בשבת

הנה ילפינן בגמרא (סנהדרין ע"ב ב') דהבא במחותרת דדינו כרודף, איירי גם באופן דבא במחותרת בשבת.

והקשה במרכבת המשנה (ס) דלדעת רבי אלעזר רבי שמעון (ס) ע"ג ב') דניתן להרוג גם המחלל את השבת, אם כן למה לי קרא דדינא דמחותרת הוה אפילו בשבת, הרי בלאו הכי הבא במחותרת רוצה לחלל שבת על ידי ההריגה של בעל הבית וניתן להצילו בנפשו.

אלא כתב במרכבת המשנה דבאמת ילפותא הנ"ל דבא במחותרת איירי אפילו בשבת קיימא דלא רבי אלעזר רבי שמעון.

ויש לדון ליישב בכמה גווני דנפקא מינה בהאי ילפותא גם לרבי אלעזר רבי שמעון:

תירוץ א' - יהרוג בעל הבית רק לאחר שבת

יש לתרץ דאיירי דבא במחותרת בסוף השבת ויהרוג בעל הבית רק במוצאי שבת, אך ניתן להצילו רק אם יהרגוהו מיד בשבת גופא.

תירוץ ב' - ספק מחותרת

תו יש לתרץ דבעינן קרא אפילו בשבת להיכא דהוה ספק אם הוה בא מחותרת, לדעת המנחת חינוך (מצוה רצ"ה) דגם זה נהרג, אמנם מפאת דרוצה לחלל שבת לא יהרגוהו כיון דהוה רק ספק, ולא דמי לרוצה לעשות חצי שיעור בשבת דיש לעיין לשיטת רבי אלעזר ברבי שמעון אם ניתן להורגו, דהרי הכא גרע דהוה רק ספק.

תירוץ ג' - יהרוג באופן דאינו מלאכה

תו ליישב היכא דהבא במחותרת יהרוג את בעל הבית באופן דאינו מלאכת שבת, כגון על ידי גרמא, או שלא כדרך, או בשנים שעשאוהו.

תירוץ ד' - מלאכה שאינה צריכה לגופה

יש לתרץ דהבא במחותרת פטור על הריגת בעל הבית בשבת, דלדידיה הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהרי לגביו הוה בעל הבית כהריגת המזיקין דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה.

אך זה אינו, דאם כן גם הריגת הבא במחותרת הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה ואכתי תיקשי למה לי קרא דמותר להרוג הבא במחותרת.

אלא על כרחך דילפותא דמחותרת הוה אפילו בשבת, הוה דוקא למאן דאמר דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב.

אך באמת אינו מוכרח, דבאמת בעינן לקרא דמחותרת דאפילו בשבת גם לדידן דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ומשכחת לה בכמה גווני:

חדא, להביא את כלי הזיין מרשות הרבים לרשות היחיד כדי להרוג את הבא במחותרת, ואע"פ דשיטת תוספות (שבת ק"ו א' ד"ה מה לו) דמכשירי מלאכה שאינה צריכה לגופה הוה נמי אינה צריכה לגופה, נשהרי כתבו תוספות דאע"פ דבישול פתילה הוי בעצם תיקון, מכל מקום כיון שאין צריך להאי בישול רק משום הבערת בת כהן דהוה קלקול, אינו חייב גם על בישול הפתילה. חזינן מדברי התוספות דאע"פ דגוף המלאכה הוי תיקון, אפילו הכי אזלינן בתר תכלית המלאכה דהוה קלקול, וכגון לגרש מזיקין שרינן לא רק הריגתם, אלא אף להוציא מרשות לרשות דברים על מנת לגרשם, אמנם איכא ראשונים (עיין רמב"ן שבת צ"ד ב', ועיין בית יצחק א"י ח"ט ל"ד) החולקים על התוספות.

תו משכחת לה קרא כשההורג את הבא במחותרת ניחא ליה בהריגתו כיון שירשנו. אך לא ברירא כולי האי דבהורג על מנת לירשו חשיבא צריכה לגופה.

תו משכחת לה שישתמש בשערות של המת דזה הוי כהורג מזיקין ומשתמש בעורן דהוה צריכה לגופה.

תירוץ ה' - פיקוח נפש

תו העירוני ליישב, דהרי עכשיו רוצה בעל הבית להרוג את הגנב, ומסתברא דיכול הגנב לברוח בחילול שבת, דעכשיו הוה פיקוח נפש דידיה, אם כן כשהגנב הורג את בעל הבית מצד שבת שרי דזה פיקוח נפש.

אבל באמת מסתברא דבהציל עצמו בנפש חבירו, כגון באמרו לפלוני או שתהרוג פלוני או שאהרגך, דקיימא לך יהרג ואל יעבור משום מאי חזית, אם עבר והרגו בשבת, יש כאן זולת איסור רציחה גם איסור שבת, ולא נימא דהשבת הותר משום פיקוח נפש.

אמנם העירוני דאין הדבר ברור. והרי מי שמחלל שבת בבריחתו מחשש פיקוח נפש והוא כהן ויכול לנסוע דרך בית הקברות או דרך מקום טהור, ונסע דרך בית הקברות, בפשוטו קא עבר רק על איסור טומאה דכהן אבל לא על חילול שבת. ואם כן הכי נמי דכוותה נימא דהותר איסור שבת.

אמנם יש לדון לחלק, דבנידון דידן שאני דאין אופן להנצל רק על ידי הריגת חבירו וזה לא שבקינן, ואם כן לא הותר חילול שבת. משא"כ בגוונא דכהן דאיכא אופן להינצל בשבת גם בלא להיטמא בבית הקברות, ואם כן נימא דהותר איסור שבת. וצריך עיון אם שייך לחלק הכי.

ספק רודף

הנה יש לעיין ברודף אחר אחד להורגו והוה הנרדף ספק ישראל ספק נכרי, האם שרינן להרוג הרודף.

כגון באופן דחזינן גנב במחתרת ומספקינן אם בעל הבית נמצא בבית, דאם אינו נמצא בביתו אין כאן דינא דבא במחתרת, האם מספק קטלינן להגנב מדין רודף.

וכגון לענין הא דאמרינן (סנהדרין ע"ב ב') דאב הבא במחתרת על בנו, ליכא דין בא במחתרת, מעתה מהו במספקינן אם הגנב אביו.

א. שורש הספק

הנה לענין בועל ארמית שקטאין פוגעין בו, ויש ספק אם הנבעלת ארמית או ישראלית, נראה פשוט שאסור להורגו מספק. וכך כתב במנחת חינוך (מצוה רצ"ה) דהרודף אחר ספק ערוה ודאי דאין הורגין אותו. ואם כן יש לומר דהכי נמי לענין רודף דמספק אין להורגו.

אבל יש לחלק, דלענין הרודף אחר ספק ישראל, כיון דהא דקטלינן ליה הוא משום הצלת הנרדף, והלכך ביכול להצילו באחד מאבריו לא קטלינן ליה, אם כן יש לומר דכשם שכל פיקוח נפש שדוחה איסור דאורייתא היינו גם בספק פיקוח נפש, הכי נמי נימא לענין רודף.

אך יש לדון דאינו כן, דנהי דלהצלת הנרדף שרינן כל איסורין ואף בספק נרדף, אך היאך מצינן להרוג את הרודף כשהוא רק ספק הרי דילמא אינו רודף.

ב. אף ספק רוצח

הנה נחלקו בזה מנחת חינוך ואחיעזר, דבמנחת חינוך (מצוה רצ"ה) כתב דבספק רוצח קטלינן ליה משום ספק הצלת הנרדף, ויליף לה מדאמרינן בגמרא (יומא פ"ה א') דממחתרת שמעינן דגם ספק פיקוח נפש דוחה שבת, אלא שדחינן דהתם הוה ודאי, וילפינן מדוכתא אחרייתא דספק פיקוח נפש דוחה שבת, ומשמע דלהמסקנא איירי אף בספק מחתרת.

ג. רק ודאי רוצח

אמנם באחיעזר (חלק ג' סי' ע"ב אות ג') כתב בפשיטות דספק רודף לא קטלינן ליה, ומשום הכי כתב דאם טעמא דקטלינן לעובר להציל האם היינו משום רודף, בספק אם מסוכנת אין להורגו, אך כתב דהעיקר לאו משום דהוה רודף אלא משום דעובר לא הוה נפש.

והנה במנחת חינוך כתב דהא דקטלינן ליה בספק רודף כיון דפשע, ואם כן יש לומר דבעובר מודה לאחיעזר ולא פליגי, אך פשטות דברי האחיעזר דבכל ספק רודף לא קטלינן.

גנב ויצא מהמחתרת

הנה כתב בשיטה מקובצת (כתובות ל"ד ב') דבאופן שהגנב כבר גנב, ליכא דינא דבא במחתרת, כמו שכתב ברמב"ם (פ"ט מהל' גניבה ה"א) דלאחר שגנב ויצא אסור להורגו.

ונשמעא יש לבאר דהרי באתה שעה כבר אינו רודף דאם בעל הבית

ירדוף אחריי לא יהרוג את בעל הבית אלא ינוס עם הגניבה, משא"כ קודם הגניבה כשיעמוד בעל הבית נגדו לא יפרוש אלא יהרגו.

אמנם כתב בשיטה מקובצת דהיינו דוקא באופן שיודע בתורת ודאי שכבר גנב, אמנם אם מסתפק, כגון גנב הבא במחתרת ונגב שה ובעל הבית אינו יודע אם הגניבה לפניו, ואע"פ שרואה שטובח שה מכל מקום אינו מכיר שזה השה שלו, או באופן שבעל הבית מסתפק דילמא רוצה לחזור ולגנוב עוד חפצים, בכהאי גוונא אין להגנב דמים.

א. דברי השיטה מקובצת

הנה דברי השיטה מקובצת איירי בהא דאמרינן בגמרא כתובות (ס) דלרבה בגנב שלא במחתרת חייב קרן וכפל, ואם טבח במחתרת חייב ד' וה', משום דחידוש הוא שחידשה תורה בקנס ולא אמרינן ביה קם ליה בדרבה מיניה. אך בגנב במחתרת וטבח במחתרת פטור מדי' וה', דאז כיון דליכא קרן דהוי ממון, ליכא כפל וליכא ד' וה'.

ועל זה הקשה בשיטה מקובצת, דהא כיון דכבר גנב, דאיירי שגנב השה שלא על ידי מחתרת, וחתר המחתרת כדי להוציאו וטבח במחתרת עצמה, ליכא דינא דבא במחתרת וכנה"ל, ואם כן מאי חידושה דרבה דחייב ד' וה', הא לאחר שגנב אין דין מחתרת. ובפשוטו יש לומר דגנב חוץ למחתרת, ואחר כך חתר על מנת לגנוב גניבה אחרת וטבח בס'. ועל זה תירץ בשיטה מקובצת דמכל מקום הבעל הבית מסתפק אם כבר גנב או אם כונתו לחזור ולגנוב.

ב. הוכחה למנחת חינוך

מעתה לכאורה ראייה למנחת חינוך דבספק רודף שרי להורגו, דלאחיעזר הא מספק אסור לבעל הבית להורגו ואם כן היאך יש כאן קם ליה בדרבה מיניה.

[ואולי נאמר דכוונת השיטה מקובצת דאיירי שהבעל הבית הרואה את הגנב סובר שודאי בא אליו במחתרת].

ג. כלפי שמיא הוה רודף

אך יש לומר דגם לאחיעזר אתי שפיר, דהנה יש לעיין ברודף אחר חבירו ולא מנכרא כלל שהוא רודף ושבר את הכלים האם חייב. ומסברא יש לומר דפטור דמכל מקום כלפי שמיא אין לו דמים.

[ונפקא מינה כשטען אחר כך שהיה רודף ונאמן במיגו דפרוע או במיגו דלא הזיק, לדעת הפוסקים דאף במשים עצמו רשע נאמן במיגו, ועיין בדרי"ח כתובות י"ח ב' במה שכתב הגרשי"א, או בטוען שהיה רודף בשוגג, דגם כן פטור על הכלים ונאמן במיגו].

וכמו כן ברודף באופן שאין אף אחד במקום שיכול להורגו וגם הנרדף אינו יכול להורגו, מכל מקום הוה רודף.

מעתה שפיר נימא דבספק אם הוא רודף פטור על הכלים, ואם כן בנידון דידן אף אם יודה שיצא החוצה, יהא פטור מהקנס דהוה מודה בקנס, [והיינו דדינא דמודה בקנס לא רק על עצם המאורע המחייב את הקנס אלא גם אהא דבית דין יכולים לדון ואין קם ליה בדרבה מיניה], ושפיר הוה נפטור לולא חידושה דרבה דבקנס ליכא קם ליה בדרבה מיניה, ואם כן אתי שפיר דברי השיטה מקובצת אף לאחיעזר.

ד. רודף שאינו מבורר

אך אכתי צריך תלמוד מדברי האחיעזר, דהרי כתב באחיעזר במקום אחר (ח"א סי' י"ט אות ג') בהא דמקשים בעדים זוממים דחייבי בנפשות לזה וממון לזה, אמאי משלמים ממון לזה, הרי הוה רודפים שהרי רצו להרוג את השני, ותירץ דכיון דהוה רודף שאינו מבורר לכל העולם לא אמרינן קם ליה בדרבה מיניה [וגם מפאת דהוה קודם גמר דין]. ולדברינו מאי לך בזה דלא הוה מבורר.

ה. אף לגנבי הגנב

אך באמת אף כי הדין אמת, דבספק מחתרת פטור הגנב מלשלם, מכל מקום בסוגיית הגמרא צריך עיון, דמשמע דיש כאן קם ליה בדרבה מיניה אף לגנבי הגנב שכתב רודף.

[ויש בזה נפקא מינה לדינא, אע"ג דמודה בקנס פטור, כגון שבית דין כבר פסקו שחייב ד' וה' כי לא ידעו שהיה מחתרת, ובכהאי גוונא יש כבר פסק בית דין, ונהי דאם הדיינים היו יודעים שהיה במחתרת לא היו פוסקים כן, אך הגנב יודע שהפסק נכון דלא חיל כאן מחתרת, ודמי להיכא דהדיינים פסקו שחייבים קנס, והגנב יודע שהעדים פסולים, ויודע שעשה את המעשה, אם חייב קנס, ואפילו אם נימא התם דפטור דכל דהגמור דין לא הוה גמור דין, אבל הכא הרי יש עדים והמחתרת באמת אינה מחתרת, והגמרא משמע דבאמת הגנב פטור בעצמותו].

ו. גם למנחת חינוך תיקשי

אבל להמנחת חינוך דבספק רודף רשאי להורגו, יש לדון דאתי

שפיר דברי השיטה מקובצת, דבספק איכא קם ליה בדרכה מיניה גם כלפי הגנב שיודע האמת.

אך באמת נראה דגם להמנחת חינוך יקשה, דהא איהו ידע בנפשיה דלא היה רודף ומה שהורגים אותו הוה שלא כדין לפי ידיעתו ואם כן יתחייב.

ז. תליא בדין

אך העירוני לדברי הבית יצחק (נ"ד ס"י ק"ס) דדינא דקם ליה בדרכה מיניה תליא בדין והלכך אף אם יודה המחוייב מיתה שהמיתה שלא כדין, מכל מקום פטור מממון, ולא שייך בזה הודאת בעל דין.

הלכות שבת - ענף י', י"א - מלאכת בישול

ב. תרווייהו איתנייהו

הנה הקשה בפרי מגדים (סי' שי"ח א"א אות י"ז) על הרא"ם, בהא דאמרינן (פסחים שם) דפסח שצלאו ואחר כך בישלו עובר, נומה יליף הרא"ם לדיניה, ואמרינן התם דגם אם בישלו ואחר כך צלאו נמי עובר, ותיקשי אמאי חייב באופן השני, הא יבטל הצליה את הבישול.

וכתב בפרי מגדים דמזה יש למילף דאין טעמא דהרא"ם כהצד הראשון הנ"ל דהבישול מהסוג השני מבטל את הבישול מהסוג הראשון, דאם כן באמת אם בישלו ואחר כך צלאו ראוי שיהא פטור, אלא טעמא דמילתא כהצד השני הנ"ל, דתרווייהו איתנייהו ומכל מקום חייב על השני דהוא תוספת על הראשון.

ג. רשאי לשוב לבשלו

לפי זה כתב בפרי מגדים, דבמבשל ואחר כך צלאו, רשאי לשוב לשרותו אע"פ שמבשלו, ולא נימא דהשתא הוה בישול לאחר צליה, דהרי הבישול הראשון קיים ושוב הוה בישול לאחר בישול דשרינן.

אמנם במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' שי"ח סעי' ה') נחלק, דנהי דהראשון כמאן דאיתא, כדמוכח מהא דבישלו ואחר כך צלאו הפסח דחייב, מכל מקום גם השני כמאן דאיתא, ושפיר יש לומר דמקרי עתה בישול אחר צלי והלכך אסור לבשלו.

ולכאורה קשה הא מכל מקום הא קטעין בפרי מגדים דהראשון כמאן דאיתא ואם כן הוה בישול אחר בישול.

וביאר בתבנית השולחן, דכוונת המשנה ברורה דנהי דהראשון כמאן דאיתא, אך מכל מקום השני הורידו ופגמו ואינו במושלם, הלכך כשחזור ומבשלו מיתסר.

והנה באגלי טל פסק כהפרי מגדים, אמנם כתב דיש לדחות ראיית הפרי מגדים, דהא דפסח מבושל שצלאו פסול, דנהי דהוי השתא צלי, מכל מקום כיון דנפסל מחמת מבושל אינו חוזר להכשירו. אמנם דעת הפרי מגדים והמשנה ברורה דכל הפסול מחמת שמבושל וכד אודא האי פסול שפיר מתכשר.

ד. מבושלת שאפאה

הנה העירוני דלדעת הפרי מגדים דהראשון כמאן דאיתא למרי, אמאי מצה נפסלת כשבישלה, הא גם הוה אפיה גמורה, והרי מבואר בסוגיא ביבמות (מ"א) דמבושלת שאפאה כשירה.

ויש ליישב דמכל מקום אפאה ואחר כך בישלה מיפסלא אף לסוגיא דפסחים, [נדלסוגיא דברכות מיפסלא דליכא טעם מצה], דכל שלא הוה פת לחודא מיפסלא. והא דכשירה בבשילה ואחר כך אפאה, בזה אולינן בתר אחרון.

ה. שקדי מרק

הנה לאור נידון הפרי מגדים יש לדון מהו הדין בשקדי מרק, ותליא באיזה שקדי מרק איירי, דבאלו שטאפו, אסור להניחם במרק דיש בישול אחר אפיה. ובאלו שנתבשלו בשמן עמוק, מותר להניחם במרק דאין בישול אחר בישול.

אלא אם נתבשלו בשמן עמוק ואחר כך הכניסו אותם לתנור, דהוה אפיה אחר בישול, האם עכשיו יכול להניחם במרק, יהא תליא בפלוגתת פרי מגדים ומשנה ברורה הנ"ל.

[שוב דיברתי עם הגר"מ ידלר שליט"א בעל המחבר ספר מאור השבת, וקאמר דהשקדים שבשמן עמוק מתייבשים אחר כך באור ובלא תנור, ואיכא עוד סוג אחר של שקדי מרק, שעושים על רשתות באדים של שמן, ויש לעיין אם בכהאי גוונא הוה אפיה או בישול].

ענף י' - בישול בהיתר

א. אינו צליה גמורה

הנה אם הניח בשר על גבי גחלים, אם נצלה צליה גמורה כשיעור גרוגרת חייב משום מלאכת מבשל, אפילו אם הגרוגרת אינה במקום אחד אלא מתלקט משנים ושלשה מקומות, ואפילו אם לא היה צליה גמורה רק כמאכל בן דרוסאי.

אמנם אמרינן בגמרא מנחות (נ"א א) דבאופן שאינו עושה צליה גמורה אלא רק כמאכל בן דרוסאי, צריך שיהיה מבושל משני הצדדים של הבשר, אבל אם אינו מבושל אלא מצד אחד של החתיכה פטור. וכל זה הוא לענין חיוב חטאת אבל איסורא יש בכל גווני. וכך פסק במשנה ברורה (סי' שי"ח סק"א, ועיין שער הציון שם סק"ה). [ויש לעיין מהו בבישל יותר מחצי חתיכה כבן דרוסאי, האם גם בזה אמרינן ביה דינא דהגמרא במנחות דלא חשיב בישול].

ב. ימשיך לבשלו

הנה אם באופן הנ"ל ימשיך לבשלו עד שיהא מבושל כל צרכו, יהא חייב אף אם נימא דכבן דרוסאי עד כל צרכו הוי בכלל אין בישול אחר בישול, דהכא הבישול קמא לא הוה כלל בישול. תדע, דאם לא כן המבשל בישול שלם מצד אחד יהא פטור.

אך אם בישל מצד אחד כבן דרוסאי, ואחר כך חתכו ובישלו לגמרי, בזה הדין נותן דפטור, דהרי אחרי שחתכו חשיב מבושל כמאכל בן דרוסאי. והיינו להסוברים דהמבשל מכבן דרוסאי עד כל צרכו אמרינן ביה אין בישול אחר בישול.

וכי תימא דהבישול הראשון היה בפטור, אך לא גרע מבישל בערב שבת כל החתיכה כבן דרוסאי ואחר כך גמרו בשבת דלהאי דעה אמרינן אין בישול אחר בישול ופטור.

[ויש לעיין בדין הנ"ל, מהו אם חתך החלק הבלתי מבושל באמצע הבישול, ואחר כך זה ממשיך להתבשל מכח הפעולה הראשונה, להסוברים דאין בישול לאחר כבן דרוסאי, היכי דיינינן לה].

ג. בישול בהיתר

לפי זה דן אחד מגדולי הדור שליט"א (הערות בסוף ספר קרית מלך רב) דלכאורה לפי זה איכא גוונא דמשכחת לן בישול בהיתר מן התורה, והיינו שיבשל כבן דרוסאי חצי חתיכה שלימה, דמותר מן התורה, ואחר כך יחתכנה וימשיך לבשלו, וגם זה יהא מותר להסוברים דאין בישול אחר בישול מכבן דרוסאי לכל צרכו. ונפקא מינה לחולה שיש בה סכנה שיבשל בכהאי גוונא. [ודע דאם כשיחתוך יסאר חלק שאינו מבושל כלל, לא הוהיה כלום].

ענף י"א - בגדר בישול אחר אפיה

א. בישלו ואחר כך צלאו

הנה דעת הרא"ם (ורא"ם סי' ע"ז) דבישול לאחר אפיה מיתסר מן התורה. ולכן כתב דאסור להניח פת במרק שהיד סולדת. אמנם בראבי"ה (סי' קצ"ז) פליג, דאין בישול מבטל אפיה. והובא בשולחן ערוך (סי' שי"ח סעי' ה') ב' הדעות, וקיימא לן להחמיר כהרא"ם, אך בדיעבד שרי דמעשה שבת דרבנן ומקילינן בספיקא.

והנה יש לחקור בהא דיש בישול לאחר אפיה, האם זה מכיון דהבישול מהסוג השני מבטל את הבישול מהסוג הראשון, או דילמא תרווייהו איתנייהו גם האפיה וגם הבישול, ומכל מקום חייב על השני דהוא תוספת על הראשון.

ו. קוגל

הנה קוגל שעושים מאטריות שהיו מבושלות, ואחר כך מטגנים הקוגל במחבת, והרבה פעמים אין נותנים שמן במחבת אלא רק מעט, אם כן הוה אפיה.

ועכשיו אם יניח הקוגל כשהוא חם ברוטב, האם נאסר מחמת דהוה בישול בקוגל, הנה תליא בפלוגתת הפרי מגדים והמשנה ברורה. וכך ביאר בתשובות חשב האפוד (ח"א סי' קל"ה). [ואיהו כתב שם דיש להורות כפרי מגדים].

ענינים שונים [א']

אך העירוני דבקוגל יש גם ביצים ואותם מניחים רק בהיות האטריות על המחבת והם חלק מהקוגל, ויש לעיין אם נימא דדין הביצים כאפוי כמו כל הקוגל מכיון דבטלים אגביו, אך אם לא נימא הכי, אם כן גם לפרי מגדים יהא אסור להניח הקוגל ברוטב, דהרי הביצים עדיין לא נתבשלו כלל ויש בישול אחר אפיה.

[עוד העירוני דהרי על הקוגל מברכים על המחיה ולא ברכת המזון הרי דחשבינן ליה כמבושל. אך כל הנידון בקבע עליו סעודה, דבפחות מזה אף אם כאפוי מברכין על המחיה דלא עדיפא מעוגה. ועיין במאור השבת (ח"ב סי' ח' אות ק"מ) באור].

גדולה או שלימה

הנה עובדא הוה במי שהיו לפניו ב' חתיכות עוגה ורצה לאכול שתיהן, וחשב ששתייהם שלימות דהיינו שכך נאפו, והיתה אחת גדולה ואחת קטנה ובירך על הגדולה, דכיון ששתייהם שלימות אם כן יברך על הגדולה, ולאחר שבירך על הגדולה לפני שהתחיל לאוכלה ראה דאינה שלימה כי היתה רק חלק מעוגה. והשתא יש לעיין אם מכל מקום יאכל ממנה או דילמא יקח השניה שהיתה שלימה.

א. שלם עדיף מגדול

הנה לכאורה יקח השניה דהיא חשובה יותר, דהשניה שלימה והראשונה גדולה, וקיימא לן [ועיין משנה ברורה סי' ר"א ס"ק ד'] דשלם קודם לגדול.

ב. סדרי קדימה או ספק ברכה

אך יש לומר דיאכל מהגדולה, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' ר"ו סעי' ו') דבהיה דעתו לאכול כמה אוכלים והחזיק אחד ונפל חייב לחזור ולברך, וברמ"א פליג, ויש לומר דדעת הרמ"א רק מפאת ספק ברכות להקל. [ויהא נפקא מינה דלכתחילה גם לרמ"א לא ימלך לאכול השניה].

מעתה בנידון דידן אם יקח השניה הוה רק ספק ברכה, ויש לומר דעדיף לשנות סדרי הקדימה דהיינו לאכול אינו שלם מלפני שלם, מאשר להכנס לספק ברכות.

ענינים שונים [ב']

אחד מהם, לכאורה איזה שירצה יאכל, ולא נימא שצריך לאכול רק זו שמכח רוב.

ב. לענין מצוות

כמו כן לענין מצוות, כגון שיש מצה שכשירה מכח רוב ומצה שכשירה מכח ודאי, הכי נמי נימא דאיזה שירצה שיאכל.

ג. לענין פיקוח נפש אינו כן

אמנם לכאורה בנידון הנ"ל לענין פיקוח נפש יש לומר לא כך, דבזה לא אמרינן איזה שירצה יעשה, דהרי החיוב הצלה אינו מפאת מצות דידה אלא משום נפש המסוכן, ובזה אזלינן בתר מה שיש יותר סיכויים.

אחד ודאי ואחד מכח רוב

הנה יש לדון לענין פיקוח נפש, באופן שיש שני אנשים בסכנת חיים, ויכולים להציל רק אחד מהם, ואחד ודאי חי ואחד חי רק מכח רוב, [או שאחד ודאי ישראל ואחד רוב שהוא ישראל].

מי אמרינן איזה שירצה יציל, או דילמא עדיף להציל את האדם שהוא ודאי בסכנה.

א. לענין מאכלות אסורות

הנה לחד גיסא, לענין אכילת מאכלות אסורות, כגון דאיכא טריפה ודאית וטריפה שרק מכח רוב, וחולה שיש בה סכנה מוכרח לאכול

ענינים שונים [ג']

משוי.

ב. טהור למפרע

הנה אייתי בפוסקים (א"ח. עיין נשמת אברהם ס"ק ה' בשם הגרש"י אויערבאך זצ"ל, ועיין תשובות והנהגות ח"ו סי' רכ"א רכ"ב) דהאידינא דיכולים להחיות בהנשמה, יש לחלל שבת גם כשפסק נשימת האף.

ולענין דאע"פ דכשלא נשם, אם נגע בו טמא טומאת מת, מכל מקום אם אחר כך החיו אותו, יהא הנוגע טהור למפרע.

ג. אם ספק אמאי מטמא

הנה כשאין מכוונת הנשמה חשבינן ליה כמת ומטמא בתורת ודאי, וכשיש מכוונת הנשמה מחללינן שבת. וצריך תלמוד בגדר הדבר, דאם הוה ספק אמאי יטמא כשאין מכוונת הנשמה. וי"ל.

כל אשר נשמת רוח חיים באפיו

הנה אמרינן (יומא פ"ה א', שולחן ערוך או"ח סי' שכ"ט סעי' ד') במי שנפלה עליו מפולת, אפילו מצאוהו מרוצץ, הכל תליא בנשמת האף, שאע"פ שהלב אינו פועם ואינו יכול לחיות אלא לפי שעה, מפקחין ובודקים עד חוטמו, ורק אם לא הרגישו בחוטמו חיות אז לכולי עלמא אמרינן דאינו חי.

נמצא דכשאין נשימה באף מטמא טומאת מת. ויש לברר בזה בג' דינים:

א. הלב אינו פועם

הנה אם הלב אינו פועם אבל לא יודעים אם עדיין נושם, יש לעיין אם הוה ספק מיהות ומטמא ברשות היחיד, או דילמא אף ספיקא לא

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 348
טבת תשפ"ג

שימחה רבה בהשלמת העירוב בקרית שמואל בטבריה

בימים אלו אנו חוגגים יחד עם שכונת קרית שמואל בטבריה, את השלמת העירוב השכונתי החדש, שנבנה בעמל רב ובקשיים גדולים, מניעות מורכבות וקשות, ועם כל זאת אחרי כחצי שנה אנו זוכים לסיים את העבודה, ולראות את העירוב עומד על תילו.

מודים אנחנו להש"ת, שנתן לנו תפקיד להיות שלוחא דציבורא "לגדור גדר", לתקן עירובים גם במקומות שאין מי שידאג להם, לעודד אותם, להדריך אותם, ואף לבנות להם מתחילה ועד סוף בס"ד, ונותן לנו כוחות להתמודד עם הקשיים העומדים בדרכה של מצוה כה נשגבה ועצומה. ובתפילה שנזכה להמשיך להוסיף עוד כהנה וכהנה, לזכות את הרבים בשמירת שבת ומצוות, ובלימוד התורה וההלכה.

יחד עימנו עומדים התורמים הנפלאים, שמסייעים לנו ברב או במעט, בתרומתם האישית למוקד העירוב, נוטלים חלק בזכויות העצומות האלו, יבורכו כולם ממקור הברכות בכל טוב ברוחניות ובגשמיות, ויזכו לבנים תלמידי חכמים.

במעונו של הגאון רבי דב קוק שליט"א

לקראת השלמת העירוב, נכנסנו אל הגאון הצדיק רבי דב קוק שליט"א, המאציל ברוח על השכונה, ובישרנו לו על השלמת העירוב. הרב הראה שמחה גדולה מאוד, שכידוע ענין העירוב נוגע מאוד לליבו, וביקש לשמוע איזה רחובות הכניסו בעירוב, והאם נזרנו לא לכלול את הרחוב הראשי [אהל יעקב, אלחדיף] שיש בו חשש יותר גדול לרשות הרבים, כי הוא משמש גם כביש בין עירוני ומעבר לישובי הצפון [כביש 77].

עם הנה"ו קוק שליט"א בהלכות העירוב בטבריה

יחד עם זאת ביקשנו לציין את החיסרון שעדיין נשאר בעירוב הזה, שיש הרבה דירות של גויים ומומרים שגרים בתוך גבולות העירוב, וזה פוסל את השיתוף בפת, בזמינו שהמשטרה אינה יכולה להיכנס לבתי התושבים. והרב אמר פשוט שזה בעיה, [וכל אדם יברר עד כמה לסמוך להקל], אבל בכל זאת תיקון המחיצות הוא דבר חשוב מאוד, שיש בעירוב הזה הרבה דברים שיכולים להקפיד יותר מעירוב כללי. לסיים העתירי הרב מברכותיו, על העוסקים במלאכת המצוה, וביקש בענותנותו להתברך מהעוסקים בהקמת העירוב.

מצב "הרצה" בכשרות עירוב הדש

לאחר השלמת העירוב ביקש האברך שהתמסר כל העת להקמתו, להודיע בשמחה לכלל הציבור שבשבת זו העירוב כשר. אבל מנענו אותו מכך, ואמרנו לו שימתין שני שבתות לראות שהעירוב מתפקד. האברך התאכזב מאוד, אבל נשמע להוראה, ובכל זאת התפלא מה הבעיה, הרי הייתם פה השבוע, תיקנתם את החסר, ומה יש לחשוש. ועוד הוסיף שהציבור צריך את זה מאוד ומחכה לזה.

אבל עמדנו על הנהגה זו, מחמת האחריות שיש בנתינת כשרות הזהירות הזו קיימת בעולם בענינים גשמיים, תקופה זו קוראים לה בעולם, "מצב הרצה". כלומר, בודקים את המערכת אם היא עובדת טוב בלי תקלות, לפני שנותנים לציבור להשתמש בה, שמא עם ההשתמשות יתגלו תקלות, והציבור ייזוק. זו אחריות של כל יצרן. כך גם בעירוב, והדברים ק"ו, אם בדברים גשמיים שהנזק אינו גדול, חייבים לעבור את השלב של הרצה למנוע מכשולות, ק"ו בענין הלכתי מורכב כמו עירוב של שכונה, שבנוי על מערכת של חוטים הנתונים לפגיעה, יש צורך להיזהר מתקלות בלתי צפויות, ולא לתת לציבור לסמוך על דבר שאינו בודק בעמידתו כהלכה.

ביום חמישי בערב יצא האברך לבדוק, וגילה לנדחמתו שהורידו אחד מהעמודים, [בעקבות שיפוץ גדר בחצר הסמוכה], אפילו שיומיים קודם לכן קשרנו את החוט עליו. מיד שלחנו אליו אחראי אחר שיעזור לאלתר פתרון לשבת זו, ובשבוע השני העמידו עמוד חדש. אבל ראינו כמה הזהירות חשובה.

פתרון שהוכן עבורינו לבטל מחיצה ע"י ספסל מאבן

בהקמת העירוב היה נדרש לעסוק בהלכות רבות, ובמציאת פתרונות למגוון בעיות, שלפעמים מסיבות טכניות היינו מוגבלים למצוא פתרון למצב מסוים. אחד מהדברים המיוחדים שהיו בעירוב הזה, ברחוב אהל יעקב, היה צורך לחצות את הכביש מגדר של חצר א' אל גדר של חצר בצד השני, ובאמצע היה קיר בגובה י' טפחים, שהבדיל בין המדרכה לכביש, מחמת שינוי המפסל ביניהם. וק"ל בעירוב שכונתי להקפיד על מש"כ בחזו"א (סי ע' ס"ק י"ח) שגדר באמצע הפתח פוסלת, משום שמחלקת אותו לשני פתחים. [ובחזו"א שם זן שהגדר תיחשב לשני לחיים, ואז הפתח יהיה כשר משום שייחשב שני פתחים כשרים, עד שבהערה כתב שאין להכשיר את הקיר משום שהוא לחי רחב מידי.]

אבל במקרה שלנו היה דבר מיוחד, שהקיר מצד המדרכה היה גבוה י' טפחים, אבל מצד הכביש לא היה גבוה, כי הכביש היה גבוה מהמדרכה כחצי מטר, וא"כ בכל אופן הקיר יכול רק לפסול ולא להכשיר, כי הוא לא יכול להיחשב לחי לכיוון הכביש, כיון שמהצד של הכביש אין בו גובה י'. ואם תאמר שהצד שפונה לכיוון המדרכה שיש בו י', ייחשב לחי גם לכיוון הכביש מדין גוד אסיק. זה אינו נכון, כי רק כאשר יש בלחי גובה י' כלפי הפתח, אפשר לומר גוד אסיק לענין שהלחי ממשיך ועולה עד החוט, משא"כ כשאין גובה י' שגודר את השטח שבגובה הפתח, הרי גוד אסיק לבד אינו נחשב עמוד [קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן (ש"ע סי' שס"ב ס"א)], ומחיצה של גוד אסיק, יכולה להועיל רק להגדיר מחיצה, ולא להיחשב עמוד. וזה יסוד גדול.

הפתרון למקרה כזה הוא לבטל את המחיצה, כגון להוריד ממנה שלא יהיה בה גובה י' טפחים, אבל כאן לא שייך לקלקל את הקיר. יש מקרים שמגביהים את הקרקע כדי שלא יהיה במחיצה גובה י', ע"י עשיית מדרגה לפני הקיר, ברוחב ד' על ד' טפחים [תחת מקום החוט] ואם מגובה המדרגה עד ראש הקיר לא נשאר גובה י' אין לקר דין מחיצה בקטע הזה, [כמו שכתב התרומות הדשן והובא להלכה ברמ"א (סי' שני"ח ס"ב) לגבי ביטול מחיצה שנעשית שלא לשם דירה], ואז הקיר אינו פוסל את צורת הפתח שמעליו. אבל גם זה לא שייך לעשות באמצע המדרכה, לעשות מדרגה בגובה עשרים ס"מ וברוחב כ 40 ס"מ.

חיפשנו עצה, עד שה' האיר את עינינו והכין עבורנו את התיקון. צמד לקיר עמד ספסל מעץ רגיל, ולידו הוסיפו עוד כעין ספסל מאבן גדולה מרובעת [שארין חלל תחתיה], דבר שלא מצוי היום בשאר הערים, והאבן נמצאת בדיוק במקום שאנו צריכים, ובגודל שאנו צריכים, זה היה ממש הארה גדולה משמים. הבאנו את העובד של העירוב שמעמיד את העמודים, ואמרנו לו שכאן הוא צריך להשקיע מאמץ לדייק את מקום העמוד, כי אנו צריכים שאמצע החוט יעבור בדיוק מעל האבן הגדולה, ואם העמוד לא יצלוף למקום המדויק, תהיה לנו בעיה גדולה, ואולי יצטרך להוציא את העמוד ולהזיזו. העובד באמת השקיע מאמץ, ובס"ד הוא הצליח לכיון שהחוט יעבור על אמצע האבן. ובכך הצלחנו להתקין את העירוב במקום הזה בצורה טובה.

דין עומד מרובה במעבר קטן שיעובדים דרכו

דבר נוסף שהיה באחת הפינות, והוא דבר מצוי בעירובים, שיש מעבר קטן שאנשים מקצרים לעבור דרכו מרחוב לרחוב. יש מקרים שהמעבר פרוץ במלואו ואין בו היתר של עומד מרובה, [ואע"פ שיש הרבה גדרות בעירוב, אבל יש סילוק מחיצות שמבדיל את השביל בצדדים], במקרים אלו חייבים לעשות צורת הפתח, אפילו אם לא יעברו בו, כשהרי זו פירצה שאין לה היתר, [ופשוט שגם פירצה פחות מ"י אמות אינה מותרת אם אין בה עומד מרובה כדבעי, כמ"ש בשו"ע סי' שס"ב ס"ט]. אבל במקרה שלפנינו היה גדר ישרה עם עומד מרובה על הפרוץ, [ובתחילה היתה הפירצה בקרן זווית, אבל סידרנו שיהיה מכוון כנגד המשך הגדר], ובכל זאת אמרנו לאברך שצריך לתקן את המקום הזה עם צורת הפתח.

הצורה השלימה שלה לענין מה שהיא צריכה לסגור, לחצוץ בין איש לרעהו, א"כ החורים שבה לא נחשבים הפסק, זה לא נקרא שבחור אין גג, וי"ל שרשת העומדת בין הלחי לחוט תיחשב דבר המפסיק. וענין בזה, ומ"מ למעשה קיבלנו מרבני העירובים שמעיקר הדין הרשת אינה עושה הפסק, כיון שהיא מלאה חורים, [ולא מדקדקים אם החוט עובר על המילימטר של הפס שבגדר, שזה דבר לא מצוי ולא חשוב ואכמ"ל], ומ"מ בהרבה עירובים טובים משתדלים להימנע ממצב שיש רשת המפסיקה, וחותרים בגדר כשאפשר, או מעמידים את הלחי במרחק מהגדר, או סוגרים את העירוב במקום אחר.

החשש לתקינות העירוב בזמנים של שלג וסערה

בימים אלו החורף בעיצומו, ובארצות הברית מתחוללת סערת שלגים קשה מאוד, עם כפור גדול ורוחות עזות, ונזקים גדולים בגוף וברכוש. ה' ישמור. נשאלת השאלה האם אסור לסמוך על העירוב בזמנים של שלג. והנה יש כמה בעיות שונות במצב של שלג. דבר ראשון יש יותר חשש שחוסים יקרעו, וחוט אחד שנקרע פוסל את כל העירוב ללא ספק. אלא שלא כל שלג קורע את החוסים, החוסים יכולים לשאת את השלג המצטבר עליהם ולא להיקרע, אלא הבעיה היא מעצים וענפים שנופלים בשלג וקורעים את החוסים הסמוכים אליהם, כמו שהם גורמים לניתוק החשמל במקומות רבים. אך יש הבדל אחד בין העירוב לחשמל, שבחשמל יודעים מיד כשהחשמל התנתק, כי אין תאורה בבית, וממילא מתקנים במהירות האפשרית, וגם מוכנים להשקיע מאמץ גדול וממון רב עד שיתוקן החשמל. לעומת זאת בעירוב לא מרגישים מיד את ההשפעה, ולכן א. לא יודעים מיד כשהחוט נקרע, אין סימן, והאנשים לא מכירים אותו, ורק האחראי צריך לבדוק ולגלות, ואינו יודע מתי לבדוק. אין מידע בזמן אמת. ב. אם העירוב קשה, אם אין גישה בשלג או בבוץ, אם עמוד נפל, אם מזג האוויר לא מאפשר, אין לו את האמצעים להשקיע יותר מיד, אין מישהו שישלם על מנוף או טרקטור שהוא צריך לצורך התיקון, וגם אם הוא יודיע לעיריה או לוועד של השכונה, לא יעשו את כל המאמצים, ויגידו לו שיחכה לשבוע הבא. אנשים לא מרגישים מיד את החסר כמו שאין תאורה וחשמל בבית, וממילא גם האחראי יכול להשקיע רק בהתאם לדרישה. לכן מצד אחד התקלות שנוצרות בעירוב בדומה לחוטי החשמל, ועוד יותר, אבל לא מתקנים אותם כמו בחשמל. וזה צריך לברר כל מקום לגופו, שיש עירובים קטנים שאפשר יותר לפקח עליהם ולדעת על שלימותם גם בזמנים של מזג אוויר סוער או מושלג. והכל לפי הענין.

חוט שזקע מהמשקל של השלג ומהכפור

יש עוד נושא בכשרות החוסים בזמן השלג, גם כשהחוט אינו נקרע, משום שהמציאות היא כשיש שלג שהוא נתפס גם על חוטי העירוב הדקים, והמשקל של השלג, יחד עם הקיפאון שהוא עושה לחוט, גורמים לו לשקוע באמצע החוט כלפי מטה הרבה מאוד. [מצורפת תמונה שקיבלנו השבוע מארה"ב]. ובמיוחד בחוטי דיג שנופצים היום במלאכת העירובים החדשים, הם יכולים לרדת יותר משני מטרים. וזה גם כשהחוסים היו מתוחים, אך מחמת הקור והמשקל הם יורדים. ובדין חוט שזקע ידוע שיש פוסקים שפוסלים אותו, ובמשנ"ב (סי' שס"ב בשעה"צ ס"ק נ"ו) כתב שיש לזהר לתקנו. ובחזו"א (סי' ע"א סק"י) כתב שצ"ע אם זה נחשב קנה על גבן, כלומר, כיון שאמצע החוט יורד כלפי מטה הרי הוא נמצא בין העמודים, ולא בקו שעל גבי העמודים, ונחשב שאין כל החוט על גבי העמודים. אמנם בעירובים כלליים מקילים על פי דעות אחרות באחרונים שסברו שגם כשאמצע החוט שזקע אינו נפסל, כי בנקודת החיבור של החוט לעמוד הוא מעל העמודים, ומ"מ יש שיעור מסוים שיש להקפיד שכבר נחשב שינוי בצורת המשקוף, כדן פתחי שימא, וכמ"ש במשכנות יעקב שהביא המשנ"ב, ולא התבאר מהו השיעור. בסידרת שיעורי העירובין למעשה המתקיימים ברחבי הארץ, עמדנו על הגדרות אלו בשיעורים בתקופה זו, והבאנו בשם הרבנים שיתכן שההגדרה היא לפי ראות עיני האדם, שיש אופן שראו חוט תקין רק שזקע, ויש אופן שראו לאדם כדבר מקולקל ולא מתוחזק, וזה פתח מקולקל.

לכן במצב שיש שלג, או אפילו רק כפור חזק, חוטי העירוב שזקעים ברמה גבוהה מאוד, וממילא כשרות העירוב יורד בדדוגה, ולפעמים אף במצב שכחו שלא לסמור לטלטל בעירוב.

במזו"ש פרשת ויגש, יתקיים בעז"ה התכנסות שלישיית של העוסקים בעירובין בפועל, לדון בשאלות המתעוררות בשטה להצטרפות לקבוצה ניתן לפנות לרב מ. - 0583261865

והענין בזה הוא ע"פ השו"ע (סי' שס"ה ס"א) שפירצה שהרבים בוקעים בה, אוסרת אפילו שהיא פחות מ' אמות, [דהיינו אפילו שיש בה עומד מרובה], והטעם ביאר המשנ"ב (סק"י) משום שאינו נקרא פתח אלא דרך הרבים. וכתב עוד שם (סק"י) בשם הבית מאיר שיש את הדין הזה גם במבואות שלנו [ואינם מוגדרים חצר לענין זה]. לכן מקום שאנשים עוברים דרכו, צריך לסגור בצורת הפתח.

אברכים מהשכונה שהתלוו לבדיקת תקני העירוב שאלו, הרי זה כמו שער, וזה כבר צורת הפתח. כאן היתה לנו הזדמנות להסביר להם מהי צורת הפתח, יש מקומות שנראים לאנשים כמו פתח ובהלכה אין להם דין צורת הפתח, במקרה זה היו שתי בעיות, א. המשקוף שעל הפתח נמצא בין העמודים, ולא מעליהם. ובאופן זה אין לו דין צוה"פ כלל. ב. העמוד הימני מחובר מעל קיר קטן, ואינו מגיע תוך ג' טפחים לקרקע, והרי זה כמו מחיצה תלויה. ואין לומר שהקיר יהיה המשך של העמוד עד למטה, כיון שצורתו בולטת וארוכה, והוראת הרבנים שאין להכשיר אותו מדין פתחי שימא, [עי' בחזו"א סי' ע' ס"ק י"ח ובהערה שם].

מפסקי הגאון ר"מ אטיק זצ"ל בעירובין, שיעור נקב בגג המפסיק בשבת חנוכה נפטר לבית עולמו הגאון המיוחד רבי מנדל אטיק זצ"ל, שעם גדלותו בכל חלקי התורה, היה מיוחד גם בפסקי ההלכות בעירובין, ובעירובי השכונות העתיקות בירושלים באזור מאה שערים, היו שואלים אותו. אחד מהפסקים שאנו יודעים שסמכו על ההכרעה שלו בענין, בדין של גג המפסיק, שכתב המשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ב) בשם הט"ז, שאם יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים שלמטה [לחיים], לא הוי צוה"פ בזה וכו' אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה נגד הקנים, בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק, עכ"ל. ולא התבאר במשנ"ב ובפוסקים מהו השיעור של הנקב לבטל את הפסק, אמנם ברור שלא מספיק כרוחב החוט, שהרי כתבו שצריך נקב גדול, אבל מהו השיעור של גדול, האם שיעורו טפה, כדן פותח טפה לענין אהל הטומאה, או שלשה טפחים כשיעור שלא יהא לברד בגג, או שמא ד' טפחים כשיעור רשות של דיני שבת.

מעשה שהיה בירושלים ברחוב שמרי אמונים [הסמוך למאה שערים] שעשו בו עירוב שכונתי, והגאון רבי מנדל אטיק עבר עליו ופלפל בו. יום אחד

השתנה משהו בעירוב, אחד השכנים עשה מזגן, והעובדים חיברו את המנוע של המזגן על הקיר החיצוני של הבנין, בדיוק במקום שבין הלחי לחוט של העירוב שהיה קשור לקיר. האחראי שם לב לבעיה שהמזגן הוא כמו גג המפסיק, ופוסל את העירוב אלא שלאחר התבוננות גילו שהמזגן עצמו אינו בין הלחי לחוט, כי המנוע של

המזגן תמיד רחוק מעט מהקיר, והלחי רבוב המקומות וכן במקום זה קרוב לקיר, וא"כ כנגד הלחי אין גג המפסיק. ואע"פ שהט"ז והמשנ"ב כתבו שצריך נקב גדול, אמר הגר"מ שהרווח הזה הוא מספיק להיחשב נקב גדול, [דבר זה ששמעתי מהגר"מ רוזנר שליט"א].

ויש שדנו בכונתו, האם הענין הוא שאין צריך ג' טפחים אלא אפילו 10 ס"מ [או פחות], או שמא בגג ממש יצטרכו נקב גדול יותר, ושאינו במקרה זה שניכר בצורת המזגן שהוא נגמר רחוק מהקיר, והרווח הוא לא סתם חור בגג, אלא כרווח בין שני חפצים, ולא שייך בזה ענין של לבד. וצ"ע. ולמעשה סומכים ע"ז בכמה עירובים שיש מזגן בין הלחי לחוט, מכוונים את הלחי ברווח שבין המזגן לקיר, ומכשירים אותו לכתחילה.

גדר רשת מכופפת שיעומדת בין הלחי להוט

לפ"ז יש שהוסיפו לדון בעוד דבר מצוי, שיש גדר רשת של מוסדות, שבחלק העליון הוא מכופף, ומצוי שקושרים את החוט בגובה ומצמידים לגדר לחי תחת החוט, והחלק המכופף נמצא בין הלחי לחוט, אלא שכיון שהגדר עשויה מרשת, יש בה הרבה חורים גדולים, וא"כ אין בזה הפסק. ואע"פ שיש בהם דין לבד, ולענין מחיצה זה נחשב כסתום, מ"מ לענין גג המפסיק אם נאמר שאפילו חור פחות משיעור לבד מועיל, י"ל שכל רשת זה כמו נקב גדול, שהרי כולה מלאה נקבים נקבים. אמנם יש מקום לומר שרשת מפסיקה, והיא יותר גרועה מגג עם חור, כי בגג שלם שיש בו חור, זה נקרא הפסק בגג, ובוה מובן שהנקב עושה שלא יחשב הפסק, אף אם החור פחות מג' טפחים, ולא מסתכלים על הענין בצורה דינית בלבד, אלא גם בהסתכלות אנושית, משא"כ רשת שדרכה להיות עם רווחים, וזה

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויגש תשפ"ג

לפתוח את העיניים!

תוכן

א' - לראות את הילדים / א

ב' - לראות את העולם / ג

ג' - לראות את ה' / ה

מדגישה התורה את ענין ראיית הפנים: "רְאֵה פָּנֶיךָ לֹא פָלַתִּי" (שם מח, יא). יש להבין אפוא מהו עניינה של עבודה זו?

אינה דומה שמיעה לראיה

התשובה היא כך: יעקב אבינו הבין את גודל כוחו של חוש הראיה, ואת מה שניתן להשיג על ידו כאן בעולם הזה. הוא ידע שההתרגשות העצומה שתהיה לו מראיית בנו אהובו, תעורר בקרבו רגש עז של שמחה והודאה לה'. כמובן, גם ללא הראיה היה בו רגש זה של הודאה, אולם יעקב שאף ליותר מכך. הוא חיפש ללא הרף דרכים ואופנים להשיג הכרה יותר ברורה בה', והוא ידע שאם יזכה לראות בעיניו את בנו, תהיה לכך השפעה עצומה עליו, השפעה שאין מה שיוכל להשתוות לה. הוא ידע שרגש הכרת הטוב והאהבה לה' שינבעו מתוככי נפשו יהיו ללא שיעור וערך לרגש שיהיה לו לולא ראייה זו!

אל לכם לזלזל או להמעיט בערכם של הדברים שאתם שומעים כעת. אתם יושבים על יד שולחן השבת ומביטים בפניהם של ילדיכם, כולם עסוקים בשיחה ערה, באכילה, במה שלא יהיה - היזכרו בדברים שאנחנו מדברים כאן. הביטו בפניהם של ילדיכם וחישבו, "אה! כמה שאני אוהב את הילד הזה! וגם את השני. אילו פנים מתוקות! תודה לך ה' על המתנה הזו!" אתה אוהב כל אחד מהם באהבה עצומה, ואהבה זו צריכה לעורר בקרבך עוד ועוד אהבה לבורא יתברך.

שמחה אדירה היא לראות את ילדינו. גם אם הילד אינו גדול הדור, כל עוד הוא הולך בדרך הישר, הוא

א' - לראות את הילדים

בשורות טובות

כאשר יעקב אבינו שמע את הבשורה שבנו מחמדו, שבמשך שנים רבות כל כך היה סבור שכבר נפטר, למעשה הוא חי וקיים - אחזה בו שמחה גדולה והתרגשות עצומה. לא יאומן! עוד יוסף חי!

מה היתה תגובתו של יעקב כששמע את החדשות הטובות? אולי הוא אמר, "ברוך ה'! תודה לך ה' על הבשורה הנפלאה הזו!" או שמא הוא שר וזימר לה', "יודו לה' חסדו! הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו!" לא. לא זה מה שכתוב בתורה. אין לי ספק שהוא אמר גם את זה, אבל הוא לא הסתפק רק בכך. הדבר היחיד שהתורה מספרת לנו שיעקב אמר הוא: "אֵלֶיךָ וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרְם אָמוֹת" - יעקב אבינו השתוקק לראות את פניו של יוסף בנו.

והנה, העובדה שהתורה מספרת לנו אודות תגובה זו של יעקב אומרת דרשני. הלא ברור שכל אב שלא ראה את בנו אהובו במשך עשרות שנים משתוקק בכל נפשו לראותו שוב. אולם על כרחינו יש כאן ענין נוסף, מעבר להתרגשות הטבעית, שהרי התורה אינה באה ללמדנו אודות טבעם של בני אדם. פסוק זה מורה שתשוקתו של יעקב אבינו לראות את פניו של יוסף היתה חלק מעבודה גדולה ומיוחדת שיעקב הכין עצמו אליה לקראת רדתו למצרים.

ובהמשך הפרשה אנו רואים שהתורה עושה עסק גדול מעבודה זו, וגם כאשר נפגשו יעקב ויוסף,

המוח עסוק בכל רגע נתון בצילום המראות אותו הוא רואה. בעודכם מביטים סביב על כל יושבי החדר בו אתם נמצאים, המוח מצלם את פניו של כל אחד ואחד מהם, ולעולם לא תצליחו למחוק פרצופים אלו מתוך מוחכם. גם אם תשכחו אותם, תמונות אלו קבורות לעד בתוך המוח. פגשתי פעם אדם אותו לא ראיתי כבר חמישים שנה. הוא היה נראה לי מוכר, זכרתי אותו אך במעורפל, אולם ידעתי שראיתי אותו בעבר. היכן הוא היה במשך כל אותן חמישים שנה?

התשובה היא, שהתמונה נמצאת במוח. ראיתי את פניו, וכך קפצה לי התמונה לקדמת המוח. ראיתי את התמונה, השוויתי אותה, ו - כן! היא שם, בתוך המוח! זוהי עובדה מדעית! וזו הסיבה שעלינו להיזהר מאוד על מה אנחנו מסתכלים.

חלונות אל הנשמה

אותם טיפשים ההולכים לבתי הקולנוע ורואים שם דברי שטות ותועבה, ממלאים את מוחם בטינוף, אותם הם לעולם לא יוכלו למחוק לעולם. כך כותב הכוזרי (המאמר השלישי, סוף אות ה), שכל דבר שאי פעם נכנס אל מוחו של האדם, אפילו השטויות שהוא ראה בצעירותו, ישארו שם לעד, והוא לא יוכל להיפטר מהם עד סוף ימיו. הדבר נכון גם לגבי מה שאנחנו שומעים. מי ששמע בצעירותו שירי עגבים, שירים המלאים בשטות וטומאה, ידע נאמנה ששירים אלו ישארו במוחו לעד.

על כן מזהיר בעל הכוזרי שעלינו להיזהר מה נכנס אל תוך הראש. העיניים הן חלונות אל הנשמה, ויש להן השפעה עצומה על האדם. מאידך, מי שמשמש בכח הראיה כדי לראות את הדברים הנכונים, אזי נשמתו משתנה לטובה.

כעת אנו מתחילים להבין את ענין עבודת ה"אלֶכָה וְאֶרְאֶנּוּ" של יעקב אבינו. יעקב לימד אותנו בזה לימוד חשוב ביותר על גודל כוחה של ראיית העיניים, ועל העבודה הגדולה של שימוש בעיניים כדי לעורר את נשמתנו. וכשנבין ענין זה כראוי, הרי שבזה יִפְתַּח בפנינו צוהר חדש ומיוחד בעבודת ה'.

שומר תורה ומצוות, הרי ראיית פניו גורמת לנו שמחה עצומה. עליך לשמוח בילדים הטובים והנורמליים שה' נתן לך. תהנה מהם ותודה לה' בכל פעם שאתה רואה אותם. אך בעודך מתענג על ראייתם, חשוב בדעתך כי, "איני עושה זאת רק משום שאני רוצה לקבל נחת, אלא משום שאני רוצה לבוא לידי אהבה עמוקה יותר להשי"ת, שהעניק לי את החוויה הנפלאה הזו".

יותר מעולם הבא

הרשו לי לספר לכם על מאורע טרגי שבו נטלתי חלק. שימשתי פעם כסנדק בברית שבו אביו של הרך הנימול כבר לא היה בין החיים - הוא נפטר טרם לידת התינוק. ישבתי שם כשהתינוק מונח על ברכי ובכיתי. כולם אמרו, "מזל טוב, מזל טוב!" ואילו אני התייפחתי בבכי, מפני שהאב כבר לא היה שם. הסבתי את פני הצידה כדי לא להרטיב את פניו של התינוק בדמעותי.

חישבו נא - אילו יכול היה האב לראות את בנו טרם מותו, כמה הוא היה מוכן לתת עבור זה? היה זה בנו בכורו ויחידו. אני בטוח שהוא היה מוכן לוותר על נתח נכבד מהעולם הבא שלו תמורת הזכות לחזור לעולם הזה לדקה אחת בלבד, רק כדי להביט פעם אחת בפניו של בנו.

אל נא תחשבו שמדובר בסקרנות גרידא. עליכם להרגיש שראיית פניהם של ילדיכם שווה כל הון שבעולם. אשריך שיש לך ילדים להביט בהם! הילדים הללו הם "בְּרִבְּטָנִי" (משלי לא, ב) - הם בשר מבשרך! איזו שמחה גדולה היא לראותם!

יעקב אבינו הבין את ההזדמנות העצומה הזו שנקרתה בדרכו - להשיג עוד ועוד אהבת ה'. הוא הבין את העבודה המיוחדת של שימוש בעיניים על מנת לזכור את ה' יתברך, והוא לא רצה להחמיץ הזדמנות זו. כמובן, עצם שמיעת הבשורה על כך שיוסף חי וקיים מילאה אותו בשמחה עצומה והכרת הטוב לה', אולם הוא השתוקק לזון את עיניו מפניו של יוסף ולהתענג על המראה הזה: "אה! פניו של בני האהוב!"

ראיה עם נשמה

נמצא שתכליתה של הראיה היא להשפיע על נשמתנו. כל מראה שאנחנו רואים בעינינו, יוצר תמונה בראשנו, ותמונה זו מופקדת בתוך המוח, ולעולם אינה הולכת לאיבוד. גם אם תשכחו מקיומה, היא שמורה ונצורה במעמקי המוח.

ב' - לראות את העולם

לא מספיק להיות "יהודי טוב"

יש הרבה יהודים טובים, הנאמנים לקב"ה בצורה יוצאת מן הכלל. הם חיים חיים מלאי תורה ומצוות, ומגדלים משפחות של עובדי ה' - וזה ממש נפלא לראות! אמונתם בה' חזקה כל כך, עד שהם היו מוכנים לסבול למענו עינויים קשים, ואפילו לקפוץ אל תוך האש ולמות על קידוש ה'. זוהי אומה קדושה! מי כעמך ישראל!

אולם עלי לומר לכם דבר שיפתיע אתכם. כל זה לא מספיק בעיני השי"ת. אמנם יהודים אלו חיים בנאמנות נפלאה, והם יקבלו עליה שכר עצום. ה' ישלם שכרם ללא שיעור וגבול - אין כל ספק בכך. אולם הקב"ה ייעד לכולנו תפקיד חשוב אף יותר מכך! כן - חשוב יותר מאשר לחיות כיהודי טוב ונאמן. הגענו לעולם על מנת להכיר את ה' ולהרגיש את נוכחותו! מוטל עלינו לקחת את הידיעה שיש לנו, שה' הוא זה שברא את העולם ושמנהל אותו בכל רגע ורגע, ולהפוך אותה לתחושה והרגשה אמיתית, משהו שאנחנו רואים וחווים בצורה אמיתית.

כך כותב הרמ"א בסימן א' של שו"ע או"ח: "שְׁוִיתִי ה' לְנִגְדֵי תְמִיד הוּא כָּלֵל גְּדוֹל בְּתוֹרָה וּבְמַעֲלֹת הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר הוֹלְכִים לְפָנַי הָאֱלֹקִים, כִּי אֵין יְשִׁיבַת הָאָדָם וְתִגְוַעוּתָיו וְעַסְקָיו וְהוּא לְבָדוּ בְּבֵיתוֹ כִּי־שִׁיבַתוֹ וְתִגְוַעוּתָיו וְעַסְקָיו וְהוּא לְפָנַי מְלַךְ גְּדוֹל, וְלֹא דְבוּרוֹ וְהִתְחַבַּת פִּיּוֹ כְּרָצוֹנוֹ וְהוּא עִם אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ וְקִרְוָבָיו כְּדְבוּרוֹ בְּמוֹשָׁב הַמְּלָךְ, כֹּל שֶׁכֵּן כְּשִׁישִׁים הָאָדָם אֶל לְבוֹ שֶׁהַמְּלָךְ הַגְּדוֹל הַקָּב"ה אֲשֶׁר מְלֹא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'אִם יִסְתַּר אִישׁ בְּמַסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה'', מִיָּד יִגִּיעַ אֵלָיו הִירָאָה וְהִהַכְנַעָה וּפְחַד ה' יִתְבַּרַךְ וּבְשֵׁתוֹ מִמֶּנּוּ תְמִיד".

זהו תפקידנו בעולם הזה - למצוא דרכים ואופנים לקחת את האמת הגדולה הזו של מציאות הבורא ולהפוך אותה למוחשית יותר אצלנו. והמילים שאמר יעקב אבינו, "אֲלֶכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרָם אָמוֹת" מלמד אותנו שאחת הדרכים החשובות ביותר לבוא לידי הכרה אמיתית בבורא יתברך היא על ידי כח הראיה - לעשות שימוש נכון בעיניים שניתנו לנו.

יראה - מהי?

"וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שְׂיָרְאוּ מִלְּפָנָיו" (קהלת ג, יד). את מה עשה ה'? את הכל! ה' ברא כל דבר קטן וגדול בעולמנו. ומדוע הוא עשה זאת? על מנת שבני אדם יכירו אותו. "יראה" פירושה להיות מודעים לה' ולהכיר אותו, ושלמה המלך גילה לנו כאן שיראת ה' נמצאת בכל מקום בעולם הזה, שכן לכך נועד הכל. אלא שיש תנאי אחד לזה: עלינו לפתוח את העיניים ולעשות בהם שימוש!

כמה עצוב לראות אנשים רבים כל כך שמסתובבים בעולם עם עיניים עצומות. הלא כל דבר בטבע נברא למטרה של יראת ה' - לא היתה כל מטרה אחרת בבריאת שמים וארץ מלבד מטרה זו - להעניק לנו את המתנה הנפלאה של ההכרה בה'. לא מספיק שנאשר את הדברים ונאמר, "כן, אנחנו מסכימים - ה' ברא את העולם". לא. את הדבר הזה ידעת מאז שהתחלת ללמוד חומש בחיידר. כבר בגיל חמש או שש קיבלת את העובדה כי "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים" - ומאז לא חשבת עוד על העניין. הלא אתה כבר מאמין באמונה שלמה ללא כל פקפוק, ואתה חושב שבזה תם העניין. זהו, אני מאמין, מה עוד יש לעסוק בזה? אולם זוהי טעות שורשית. "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים" אינה ידיעה שרכשנו בחיידר, אלא נושא אותו עלינו ללמוד לאורך כל חיינו.

אם חפצים אנו למלא את חובתנו בעולמנו, עלינו רק לפתוח את העיניים, והמראות יתחילו לזרום פנימה. הם רבים כל כך, ואין חלל פנוי מהם בעולם. "מָה רָבוּ מַעֲשֵׂי ה' כֹּלֵם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ" (תהלים קד, כד). חכמת ה' היא רבה כל כך ומקיפה כל פינה בעולם. עלינו מוטל לא לעצום את העיניים מלראות אותה.

אמונה פשוטה

הדרך לזכות להכרה בה' היא על ידי שנבחין בדברים המקיפים אותנו! כאשר אתה מוצא זמן לשים לב לעולם שסביבך, אזי לאט לאט אתה משיג הכרה בה' המתווספת לאמונה הפשוטה שיש לך. אמונה פשוטה היא בוודאי דבר טוב מאד! האמונה הפשוטה שלימדו אותנו בילדותנו היא חשובה ביותר! אך לא די בה.

משל למה הדבר דומה. נתאר לעצמנו שמשה רבינו מודיע לעם ישראל, "בואו נתאסף כולנו למרגלות הר סיני כדי לראות את ה' יורד על ההר ונותן לנו את

כדי לגלות ולהודיע את גדולתו של ה'. ברגע שאדם מסתכל הוא מתחיל לחשוב ולהתבונן, "מי יכול היה לעצב ולתכנן דבר כה נפלא? רק המתכנן האין סופי, רק הקב"ה יכול היה לעשות זאת". אפשר לראות את ה' בכל מקום אליו נסתכל - כך מלמד אותנו הרמב"ם. מעתה ברור שהדרך להגיע לאמונה אמיתית והכרה מוחשית בה' היא על ידי התבוננות בטבע הבריאה - כך מלמדים אותנו הרמב"ם והחובות הלבבות.

דגימה של העולם

זהו נושא גדול ונרחב - גודלו כגודל היקום, והוא אינו מסתיים לעולם. בדברינו כאן לא נוכל אפילו להתחיל ולגעת בו, אולם מוטלת עלינו החובה לקחת כמה דוגמאות אקראיות, שמתוכן נבין טוב יותר על מה אנחנו מדברים. אולם זאת עלינו לדעת, שבהבאת דוגמאות אלו אנחנו למעשה ממעיטים בערכו של הענין. עלינו להביא כמה דוגמאות, אך עלינו גם לדעת שהנושא הוא עצום ואדיר. הדבר דומה למישהו שמבקש ממך דוגמית של היקום. אז אתה מתכופף ונוטל לידך אבן ומראה לו, "הנה לפניך דוגמית של היקום". זוהי אכן דוגמית, אך היא נותנת מושג קלוש למדי לגבי המציאות האמיתית של היקום. אמנם אם האיש מעולם לא ראה מאומה בעולם הזה, הוא מעולם לא פקח את עיניו, אז שלכל הפחות יראה אבן אחת. אמנם הוא עדיין לא התחיל להבין את היקפו העצום של היקום, אבל לפחות הוא קיבל מושג קלוש כלשהו.

ולכן נציג כעת מספר דוגמאות קטנות משלנו - שהן אמנם טיפה מן הים, אך לפחות תהיה לנו את הטיפה הזו, וגם זה משהו - ובכך נלמד מעט כיצד להשתמש בעיניים שלנו. וברגע שאדם לומד כיצד לשמור על עיניים פקוחות בעולם הזה - פקוחות כדי לקלוט את חכמתו של הבורא יתברך - זו כבר תחילתה של דרך חיים נפלאה, חיים של ניצול כת הראיה כדי לראות את ה' בעולם הזה.

עלים מלמדים

אדם פוסע ברחוב להנאתו ביום סתווי, ושואף אל קרבו את האויר הצח והמרענן של עונה זו, שעה שרגליו מדשדשות בינות לעלים, ונעליו בועטות בעלים שנערמו על גבי המדרכה. ואז הוא נזכר ששמע בשיחה כלשהי שכדאי לו לנצל את ההזדמנות הזו, והוא מביט סביבו על צבעם הנפלא של העלים, ומתפעל מהמעצב בגדול שצבע את העלים הללו

התורה". לפתע קם יהודי אחד ואומר, "לי יש אמונה פשוטה, ולכן אין לי צורך ללכת ולראות. לך אתה וכשתחזור תספר לי מה אמר ה', ואני אאמין ואקבל את כל מה שתאמר לי". הו, לא! הוא הרי מחמיץ כאן הזדמנות אדירה. עליך לבוא ולראות את זה בעצמך! "אלו קרְבְּנו לְפָנֵי הַרְ סִינִי וְלֹא נָתַן לָנו אֶת הַתּוֹרָה דִּינּוּ" - לראות זה כבר ענין אחר לגמרי! עצם העמידה שם והראיה בעיניים כבר מקנה לך אמונה אמיתית.

יהודי שומר תורה ומצוות הטוען כי די לו באמונה פשוטה ואין לו על צורך לעסוק בהסתכלות והתבוננות בעולמו של הקב"ה, טועה טעות גדולה. עליו לצאת אל העולם עם עיניים פקוחות ולהשיג קצת יותר אמונה מאשר זו הפשוטה. והחובות הלבבות בשער הבחינה מלמד אותנו שהדרך הטובה ביותר להגיע לכך היא על ידי לימוד ובחינת פלאי הבריאה.

לראות את הבריאה

אני יודע שרובכם לא תעשו את מה שאומר לכם כעת. זהו תחום שלמרבה הצער מתעלמים ממנו כמעט לגמרי, אפילו בעולם החרדי. מי שיספר בישיבה או בכולל שהוא שמע שיחה על חשיבותה של בחינה והתבוננות בפלאי הבריאה, יקבל תגובות כגון, "נו, זה לא באמת כל כך חשוב. מדובר במוסר מיושן, היום כבר עוסקים בעניינים אחרים". שער הבחינה של חובות הלבבות זה מיושן?

עליכם לדעת שזה לא רק החובות הלבבות. כך כותב הרמב"ם במפורש (פ"ב מהלכות יסודי התורה ה"ב): "וְהֵיכָן הִיא הַדְרָךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאַתוֹ" - מהי הדרך להגיע להכרה בה' ולאהבתו? הו, זוהי שאלה גדולה, שאלה חשובה עד מאוד! "בְּשִׁעָה שְׂיִתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרֹאֵי הַנִּפְלְאִים הַגְּדוֹלִים וְיִרְאַה מֶהֶן חֻמָּתוֹ שְׂאִין לָהּ עֶרְךָ וְלֹא קֶץ" - "התבוננות" פירושה שהוא רואה את הדברים וחושב על כל הדברים הנפלאים שהוא רואה. אם יעשה זאת, אזי "מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר וּמְתַאֲוֶה תַאֲוֶה גְדוֹלָה לִידַע הַשֵּׁם הַגְּדוֹל". זו המילה בה נוקט הרמב"ם, "מיד", שפירושו שכך יקרה בוודאות. מי שילך בדרך זו, בוודאי יראה תוצאות - הרמב"ם ערב לכך.

הרמב"ם כותב שבכל דבר בבריאה ישנה חכמה "שאיין לה ערך ולא קץ" - חכמה נפלאה ועמוקה שאין לה שיעור וגבול. כל דבר שנברא בעולם הוא מלא בחכמתו של הבורא יתברך. ומהי המטרה בכך?

בעולם. הדבר יחולל שינוי של ממש בנשמתך, ואתה תהפוך לירא שמים, אדם שחי בהכרה תמידית בה'.

ג' - לראות את ה'

"סדר מוסר" בתחנת האוטובוס

למדנו אפוא שהעולם הזה נברא כדי שנסתכל עליו ונתבונן בו. תוכל לתרגל עבודה זו בזמן שאתה פוסע במורד השדרה, שהרי לכך נועדה השדרה על החנויות שבה. לשם מה נועדו החנויות? עבור קניות?! מי צריך קניות?! הם נועדו כדי שנשיג על ידן הכרה בה! הסכת ושמע כיצד תוכל לנצל את החנויות שעל ידן אתם חולפים מדי יום ביומו. נניח שאתה עובר ליד מאפייה. אתה מסתכל בחלון ורואה ככרות של לחם. אל תעיף מבט מהיר ותמשיך הלאה ללכת. עצור והסתכל על הלחמים. אמור לעצמך, "האין זה נפלא? מהיכן הגיע הלחם? אה! המוציא לחם מן הארץ!" אמור זאת בפיק. לחם הוא נס! אף אחד אינו יכול ליצור לחם יש מאין. גם הכימאים הגדולים ביותר אינם יכולים לייצר לחם. "המוציא" - הקב"ה הוא האחד והיחיד שבכוחו להוציא לחם מן הארץ!

עמוד שם בחלון הראווה וחשוב את המחשבות הללו. כמובן, אדם מן השורה הוא "חכמולוג" מכדי להרשות לעצמו לחשוב כך. אולם איננו מדברים אל אנשים אלו. אנחנו מדברים אל אנשים - גברים ונשים, בנים ובנות - אשר רוצים לעשות מעצמם משהו, ולנצל את חייהם כדי לקנות שלמות בעבודת ה'.

נניח שבחלון הראווה אתה רואה עוגת שוקולד - עוד יותר טוב. מנין הגיע כל העונג הזה? הרי זה מעדן של ממש! כל אלו הם ניסים נפלאים. אף אחד אינו יכול לברוא דבר כזה! רק הקב"ה! "בורא" - הוא האחד והיחיד אשר בורא "מיני מזונות", את כל אותן עוגות ועוגיות. אלו צריכות להיות מחשבותיך בשעה שאתה מביט בחלון ורואה את עוגת השוקולד.

לפני שנים נהגתי להמתין לאוטובוס בתחנה הממוקמת בפינת רחוב מסוימת, ושם עמדה מאפייה

בצבעים כה עזים וחיים. מנין הגיעו צבעים אלו? מישהו בוודאי תיכנן זאת, הלא כן? מישהו מיוחד במינו. זו כבר מחשבה אודות ה'! במקום ללכת סתם כך ברחוב ולחשוב על מזג האויר או על החדשות האחרונות, אתה עושה משהו תכליתי בעולם הזה. אתה חושב על הבורא יתברך!

אבל אל תעצור שם! התחלת לראות את ה' בעולם - אל תחדל מזה! המשך לאחוז במחשבה הזו בעוצמה רבה! הרם את העלה והסתכל עליו בהערכה. עלה הוא מכונה מורכבת ומדהימה להפליא. אני אומר "מכונה" - אולם למעשה עלה אחד הינו מערך שלם של מפעלים! הוא נושם אל קרבו אור שמש, פתמן דו חמצני ולחות מן האויר, ומייצר מהם את כל החומרים הנחוצים לקיומו של העץ, ושולח אותם אל העץ פנימה.

חומרם אלו נכנסים אל תוך הגזע והופכים להיות חלק מהעץ. ואז שוב צומחים עלים, ובהדרגה נוצרים פרחים ובהם צוף המושך את הדבורים על מנת שיפרו את הצמחים, וכך צומח הפרי. זוהי מלאכתו של העלה.

אל תעצרו כעת! המשיכו להסתכל בעיניכם ולהתבונן בשכלכם. שימו לב שהעלה הוא דק מאוד. הוא נוצר כך על מנת שיוכל לכסות שטח רב ככל האפשר. אם ניקח את כל העלים שבעץ ונצרפם יחד, הם יכסו שטח של רחוב שלם! וכך יש לעץ מרחב נשימה בקנה מידה עצום ביותר. שטח של רחוב שלם, באילן אחד בלבד! כל עלה ועלה עובד קשה כדי לקלוט מהאויר את החומרים הנחוצים לצמיחת האילן והפירות. מי שיתחיל ללמוד אודות עלה אחד, יראה בעיניו את ה' ואת חכמתו.

מי שמנצל את עיניו באופן זה, כדי להתבונן במעשה ידיו של הקב"ה מתוך כוונה לראות את ה' בבריאה, הופך לאדם אחר. ככל שיתבונן יותר, כך תגדל התלהבותו, וכך עליו להמשיך לעשות במשך חמישים שנה. כן, חמישים שנה של התבוננות בעלים! אל תתעייף מכך. אתה תופתע! בכל פעם שתסתכל ותתבונן, תראה יותר ויותר. וכעבור זמן מה, העלה יהפוך אצלך באופן טבעי לאות על נוכחותו של ה'

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שיערי אורה - ועדי מוסר, ספר לב אביגדור - עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670

תפילת אביגדור - פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

בצידה החיצוני של הקליפה, ואילו בצידה הפנימי אין שום צבע? האין זה מוכיח שמטרתם של הצבעים היא שיראו אותם?

עץ התפוזים המופלא

הראיתם מימכם עץ תפוזים? התפוזים הזוהרים מציצים בינות לעלים, כמשואות דולקות, כמו רמזורים המכריזים, "בואו וקחו אותי!" יש כאן חכמה נפלאה, יש בורא חכם שמציע לך תפוז ואומר, "ידידי, בא וקח לך תפוז טעים ועסיסי". מדוע בכל החודשים הארוכים שבהם התפוז היה ירוק, הוא סרב לנשור מן האילן? הוא נאחז בעקשנות באילן, וגם אם תנענעו בחזקה את האילן, התפוז לא ינשור. והנה, ברגע שהוא מבשיל ומכריז על בשלותו באמצעות צבעיו, הוא נושר מעצמו בהכנעה ובצייתנות. האין זה נס?

עצרו לרגע והתבוננו בקליפת התפוז. לא זו בלבד שהיא זהובה מבחוץ, היא גם מבריקה, ואילו בצידה השני, בתחתית הקליפה, היא חסרת כל צבע ובלתי מבריקה. מדוע זה כך? האם זה מקרה? למה שהצד הפנימי לא יהיה צבוע בצבע מרהיב ומצופה ציפוי דמוי פלסטיק, והחלק החיצוני יהיה לבן וספוגי? עליך להתבונן בקליפת התפוז ולשאול את השאלות הללו.

התשובה היא שהקב"ה עשה זאת משום שהוא רוצה שתראה בעיניך תוכנית ומטרה. הוא רוצה שתשים לב לקליפת התפוז. הקליפה נועדה להגן על התפוז ולכן מבחוץ היא מצופה בשכבה דקה של חומר פלסטי אורגני שהופך אותה לחלקלקה. באופן זה, אפילו המכרסמים הזעירים ביותר אינם יכולים לנגוס בה. זו הסיבה שרק לעיתים נדירות רואים חדירה של חרקים זעירים אל תוכני התפוז. התפוז מצופה פלסטיק - פלסטיק אורגני.

זרעים מופלאים

ישנם דברים רבים כל כך שבאפשרותך לגלות, אם רק תסתכל ותתבונן. הבה נמשיך אפוא בדרך זו ונחיה על פיה עד שהיא תחדור פנימה! כדאי לכם לעצור על יד דוכן פירות - זה משתלם. תוכלו לקבל על עצמכם בלי נדר, שבכל פעם שאתם עוברים על יד דוכן פירות, תעצרו למשך חצי דקה, ותתבוננו בהערצה ביצירות הפאר של ה'. איזו תצוגה מרהיבת עין! למדו את עצמכם להתפעל מהתצוגה שה' מעמיד בפניכם, משום שזה נמצא שם בדיוק למטרה זו! "אלקים עשה" - ה' יצר את דוכני הפירות למטרה הזו! כשתראו תפוז

איטלקית. נהגתי לעמוד שם ולהתבונן בחלון בשעה שהמתנתי לאוטובוס. ראיתי שם עשרים סוגים שונים של לחמים, בצורות ובגדלים שונים. הייתי בוחן ולומד אותם. זה היה נפלא! כמוכן שלא יכולתי לאכול את הלחם שלהם, אולם זה היה נפלא לראות עד כמה הלחם הינו מאכל מעורר תיאבון. איזה מראה נהדר! הסתכלתי על הלחמים והתבוננתי בהם. נהגתי לעשות כך במשך תקופה ממושכת. היתה זו סדרת חינוך עבורי. אני ממליץ לכל אחד לנהוג כך בעודו חולף על יד מאפייה.

נפלאות הבורא בדוכן הפירות

ובכן, אתה ממשיך הלאה בדרכך במורד השדרה, והנה אתה חולף על פני חנות פירות. אם לא למדת כיצד לנצל את עיניך, לא תראה שם כלום. בסך הכל מדובר בכמה ארגזי פירות - מה כל כך מעניין בזה? אולם אם תפקח את עיניך תראה ש"האלקים עשה שִׁירָאוּ מְלִפְנֵיו" - ה' ברא את הפירות הללו למטרה מסיימת! אה, פירות! פירות אדומים, פירות זהובים, פירות סגולים, פירות ירוקים, פירות צהובים. הצץ אל תוך החלון ותראה אבטיח חצוי. התבונן בבשרו האדום. צבעים כה עזים ונפלאים - מהיכן הם הגיעו? כיצד כל זה נהיה?

אל תמהר, לך לאט ובנחת והתבונן בתפוז. ראה כמה נאה הוא! הוא כה מושלם, ונראה כעשוי שעווה או פלסטיק, כמו הקישוטים אותם נוהגים לתלות בסוכה. צבעים כה מרהיבים פשוט אינם יכולים להיות טבעיים. ובאמת - הם אינם טבעיים. הם נוצרו בידי יצרן, היצרן שיצר בכוונה תחילה גוונים מרהיבים ההופכים את הפרי למענג כל כך - לחיך ולמות. התענוג שבאכילת הפרי גדל מאוד כאשר הוא צבוע בצבע כה מרהיב. תארו לעצמכם שהתפוזים היו בצבע של תפוחי האדמה - התענוג שבאכילתם לא היה כה גדול, הגם שטעמם היה זהה.

באחת השיחות שמסרתי לפני כמה שנים, שאל אותי בחור צעיר, "התוכל להוכיח שיש אלוקים?" "כן" עניתי, "אוכיח לך זאת מיד. מדוע קליפתו של התפוז צבועה בצבע כה בוהק בצידה החיצון, ואילו בצידה הפנימי של הקליפה אין צבע כלל?" התייחסו לשאלה זו ברצינות. מה שאתם שומעים כעת היא שאלה יסודית, ואין שום מדען בעולם שיוכל להשיב עליה. מדוע הצבעים המבריקים של הפירות נמצאים רק

הקב"ה ברא אותנו בתוך עולם שבו אנו מסובבים לגמרי בתמונות מרהיבות אלו, אולם רבים הם אלו המתעלמים מהן, וחבל שכך. משל למה הדבר דומה, לאדם המבקר בגלריה לאמנות - אינני ממליץ לכם לבקר בגלריה שכזו, בפרט לא בימינו - אולם נניח, רק נניח, שאדם נכנס לגלריה לאמנות, אך מיד בהיכנסו פנימה הוא שולף ממחטה מכיסו ומכסה בה את עיניו. וכך הוא מתהלך באולמות הגלריה, מכאן ומכאן מוצגים ציורים יקרי ערך, אך הוא אינו רואה דבר. זו אשמתו הבלעדית. הסר את הכיסוי מעיניך ותראה את הכל.

העולם הזה מלא בתמונות! אנחנו מוקפים מכל עבר בתמונות חיות ומרהיבות, שכל אחת מהן עוצמתית דיה כדי להשאיר בנו רושם ממושך, ולעשות מכל אחד מאיתנו בריה חדשה. האמינו לי, כדאי לכל אחד לשקול להתחיל לחיות חיים שכאלה. כדאי לכם לקחת את דברי ברצינות, מפני שברגע שתתרגלו לנהוג כך, תזכו לדרך חיים נפלאה של ניצול העיניים שלכם. וברגע שתתחילו את החיים הללו, יהיה זה סולם להשיג על ידו שלמות וגדולה.

לפתוח את העיניים!

הראיה היא אחד ההנאות הגדולות של החיים. היכולת לפקוח את העיניים ולראות את הנעשה סביבך היא תענוג גדול מאין כמותו. הציצו פעם אל חדר ההמתנה במרפאתו של רופא עיניים, ותראו אנשים הממתינים שם כשתחבושות מכסות את עיניהם, והם סובלים מכל מיני מחלות עיניים. האחד זקוק לניתוח כזה, והאחר צריך ניתוח שונה.

אך הברכה הגדולה ביותר בכך שיש לנו עיניים היא האפשרות לנצל אותן כדי לראות את מעשי ידיו של הקב"ה. על ידי העיניים יש לנו יכולת לראות את השמים הכחולים של הקב"ה, את התפוחים האדומים שלו, את העלים הצבעוניים שלו, את גרעיני התפוזים שלו. מסוגלים אנו לראות את השלג הלבן שלו ואת הגשם שלו שעה שהוא יורד ארצה. הכל שייך לו.

וכל נברא לשם מטרה אחת: "כלו אמר כבוד" - הבריאה כולה נותנת כבוד לה'. וככל שאנו מכירים אותו יותר, כך גדלה הצלחתנו בעולם הזה. כשנגיע לעולם הבא ישאלו כל אחד ואחד: "ובכן, מה הבאת איתך? כמה חבילות הבאת איתך מתקופת שהותך בעולם ההוא?" ותפקידנו בעולם הזה הוא למלא את

צבעוני ומבריק עומד בדוכן הפירות, הרי שזהו שיעור באמונה. בפרי אחד יש די חכמה כדי ללמד מספיק יראת ה' שתימשך כל ימי חייכם!

ובתוך כל אחד מפירות אלו שבדוכן יש זרעים. בשבוע שעבר היתה לי שיחה עם ירקן אחד. שאלתי אותו, "כיצד הגיעו הזרעים אל תוך הפרי הזה?" הוא הסתכל עלי כאילו נפלתי מהירח. הוספתי לשאול אותו, "האם מצאת אי פעם מטבע של חמש סנט בתוך פרי כלשהו?" הוא השיב שדבר כזה לא קרה לו מעודו. שלושים שנה שהוא עובד כירקן, ומעולם הוא לא מצא מטבע בתוך פרי. שאלתי אותו, "אילו היית מוצא מטבע בתוך תפוח, האם היית חושב שאדם הטמין אותו שם?" והוא השיב, "בוודאי. הייתי יודע בבידור שמישהו הטמין אותו שם". והנה אתה מוצא גרעין בתוך התפוח, שהוא מורכב ומתוחכם פי אלף מאשר המטבע!

מפנינים יקרה

גרעין אחד ויחיד מכיל בתוכו מיליון יחידות של מידע הדרוש ליצירת עץ, ויש בו גם את כל המנגנונים הדרושים לשם כך! זורעים אותו באדמה וצומח ממנו עץ תפוזים. ממה? מאויר, מים ואור השמש! הזרע יצמיח שורשים, גזע, ענפים, עלים. הוא יגדל פרחים וכן תפוזים שבהם עוד ועוד גרעינים. האין זה פלא?!

כל התוכניות הללו נמצאות בתוך גרעין אחד קטנטן. כדאי לכם לשאת מפעם לפעם גרעין אחד כזה אצלכם בכיס. קחו אותו איתכם לכל מקום. כך אני נוהג - אני לוקח איתי גרעינים של פירות, ומפעם לפעם מוציא אותם מכיסי כדי להתבונן בהם. אה! ראו איזה נס. זה שווה יותר מהיהלום היקר ביותר בעולם, שכן אין מה שישווה בערכו ללימוד הזה, הלימוד שהעולם נברא בידי המעצב אדיר, בעל החכמה האינסופית.

ביקור בגלריה

אפשר להמשיך ולהביא עוד ועוד דוגמאות, אולם אי אפשר להאריך יתר על המידה במסגרת זו. אך ישנם דברים נוספים, כל כך הרבה דברים נפלאים, שתוכלו לראות בלכתכם ברחוב. אתם הרי הולכים ברחוב מפעם לפעם, הלא כן? זה לא יעלה לכם שום כסף, וגם לא נדרש לזה זמן רב, ומאיך ההזדמנויות הן אין סופיות.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

איך מדברים עם ה'?

תשובה:

בתחילה צריך האדם להתנהג ב"צביעות". עליו לדבר עם ה' מן השפה ולחוץ, ולומר את המילים גם אם הוא אינו מרגיש אותם. זה בעצם מה שאנחנו עושים כשאנחנו מתפללים. אנחנו מדברים עם ה', אולם על כך אמר הנביא: "קרוב אֶתָּה בְּפִיָּהּ וְרָחוֹק מִקְלִיּוֹתֵיהֶם" (ירמיה יב, א). זוהי האמת - לרוב תפילתנו היא פעולה שטחית בלבד.

רק כאשר אדם מקבל על עצמו בצורה אמיתית את משימת החיים של ללמוד כיצד לדבר עם ה', רק אז תפילתו מקבלת משמעות אמיתית. לאחר זמן מה, כאשר הוא אומר את המילה "אתה", הוא מרגיש שהוא אכן מדבר עם מישהו. וכשיגיע אותו יום גדול, דע לך שהשגת דבר אדיר.

מתחילה אפוא יש לעשות זאת בצורה שטחית, ולהתנהג כאדם צבוע. כמוכן, מדובר בצביעות מהסוג הטוב, שכן אתה עושה זאת כדי להרגיל את עצמך. דבר עם ה' מתי שרק תוכל ואמור לו, "תודה לך ה' שנתת לי בריאות איתנה". כאשר אתה רואה אדם בעל רגל אחת המתהלך בעזרת קביים, ולך לעומת זאת יש שתי רגליים בריאות, תעצור ותאמר תודה לה', "ברוך אתה ה' שיש לי שתי רגלים!" אם אתה הולך ברחוב ורואה אדם שאחד משרווליו ריקים, עליך להודות לה' על כך שאף אחד משרווליו אינם ריקים.

וכך, לאט לאט אתה מתרגל לומר את המילים, ולאחר זמן מה תתחיל להרגיש שיש מי שבאמת מקשיב לך. כך כותב המסילת ישרים, "התנועה החיצונה מעוררת הפנימית" - בתחילה אומרים את המילים, ובמשך הזמן ההבנה חודרת אל תוך מוחך. וזאת משום שבכל אחד ואחד מאיתנו טמונה הכרה פנימית שה' באמת נמצא כאן ושומע את תפילתנו.

חיינו בחבילות רבות ככל האפשר - והחבילה הנפלאה ביותר שתוכלו להביא עמכם לעולם הבא היא שכל שחשב והתבונן בקביעות על ה' יתברך.

ומכאן תצא הקריאה: "עוררו נא ופקחו את עיניכם! ממתנינים לכם חיים של גדולה ושלמות - חיים של ראיית ה'". ואז, לכשתבואו לעולם הבא, תוכלו להתפאר ברווח הגדול שהרווחתם בעולם הזה. עם מעט מאמץ השגתם שלמות גדולה וחשובה! תופתעו לגלות מה רבות הן האפשרויות שיזדמנו לפניכם במהלך חייכם ליישם בפועל את ההנהגה הזו - כל הבריאה מעידה על ה', "יודוך ה' כָּל מַעֲשֵׂיךָ... כְּבוֹד מְלֻכּוֹתֶיךָ יֵאמְרוּ" - הבריאה כולה משבחת את ה' ומספרת את תהילת מלכותו, אלא שבכדי לראות זאת, עלינו לפקוח את עינינו.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

לפתוח את עינינו

למדנו מיעקב אבינו את גודל החשיבות שבראיית דברים בעינינו. לא די לדעת שה' הוא מטיב לכל, אלא עלינו לראות זאת בעיניים. השבוע, בכל פעם שאנו עוברים על יד דוכן פירות, נעצור בלי גדר למשך חצי דקה על מנת להתבונן בגודלו וטובו של הקב"ה, הניכרים מתוך בריותיו.

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

דברי חיזוק בעניין 'תפילה בבית הכנסת' מספר 'אורחות יושר' (ענייני תפילה) מאת רשכבה"ג מן שר-התורה רבי חיים קניבסקי זצוק"ל וז"ל:

גם עיקר המצוה להתפלל בבית הכנסת, כמו שאמרו (ברכות ז' א') אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, ואמרו (שם ח' א') מי שאין נכנס לבית הכנסת נקרא שכן רע וגורם גלות לבניו, וכן אמרו (בשוחר טוב פ"ד) אמר הקב"ה כשאתה מתפלל, התפלל בבית הכנסת, ואסור להתפלל בחצר או בחוץ, ואמרו (ברכות ו') המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע, שנא' סביב רשעים יתהלכון, ואמרו (שם) לעולם יכנס אדם ב' פתחים ואחר כך יתפלל [לומר שיכנס לבית הכנסת בשער ב' פתחים, ולא יתפלל סמוך לפתח, שלא יהא נראה כדעתו לברוח, עיין בשו"ע סימן צ' ס"כ], וכתב המשנה ברורה (סימן צ' ס"ק ס"א) שאין להתפלל בעזרה שלפני בית הכנסת, ואמרו (ילקוט תהלים פ"ד) אמר רבי הושע בן לוי כל מי שהוא נכנס לבית הכנסת ולבית המדרש בעולם הזה וזכה ונכנס לבית הכנסת ולבית המדרש לעולם הבא, שנאמר אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה, ואמרו (בירושלמי ברכות פ"ה ה"א) כל מי שאינו נכנס בבית הכנסת בעולם הזה, אין נכנס בבית הכנסת לעתיד לבוא, שנאמר סביב רשעים יתהלכון, היינו שלעתיד לבוא כשכל הצדיקים יכנסו לפניו, ישאירו אותו בחוץ, כמו שנהג בתפילה.

וכדאיתא בספר חסידים (ס' תשע"ט) לא יצא אדם מבית הכנסת עד שיסימו כל התפילה, אלא אם כן צריך לנקיבו או להקיא. ומעשה בוקנה אחת שהיתה מקדמת לתפילה, והיו בה מעשים טובים, לאחר מותה באה בחלום לטובים. אמרו לה מה את באותו עולם, אמרה להם, מכין אותי בדינים גדולים, וכאשר שאר צדיקים וצדקניות בשמחה, מגרשין אותי מביניהם. ואמרה כשהייתי בחיים הייתי יוצאה מבית הכנסת בסדר קדושה, ולא הייתי ממתנת עד שהיו יוצאין מבית הכנסת, ועיין שם שהביא

עוד מעשה בזה. ואמרו (בירושלמי שם) המתפלל בבית הכנסת כאלו מקריב מנחה טהורה וכו'. דרשו ה' בהמצאו. היכן הוא מצוי, בבית הכנסת.

ובהמשך דבריו כתב: וכן דין קביעות מקום בבית הכנסת שחז"ל הפליגו בזה מאוד, ואמרו בפרק קמא דברכות כל הקובע מקום לתפלתו אויביו נופלים תחתיו, ואלקי אברהם בעזרו, ונקרא חסיד וענו, מתלמידיו של אברהם אבינו. וכתבו הפוסקים דצריך שיהא לו בבית הכנסת מקום קבוע תמיד שלא יחליפנו בשום פנים (רק מחמת אנס) ואז תפלתו מקבלת, וחלילה לזלזל בדבר שנפסק בשלחן ערוך (סימן צ' ס"ט) שהוא עונש נורא לשנותו אם לא לצורך מיוחד.

והעיקר לעמוד בבית הכנסת בדרך ארץ ויראת שמים בלי קלות ראש, כמו שנאמר (בילקוט תהלים פ"ב) בשעה שאדם עומד בתפלה יהא שמח שעובד לאלקים שאין כמותו בעולם ואל תהי נהוג בקלות ראש לפניו אלא ביראה. וכתבו הפוסקים בשם הכל בו (מבואר במשנ"ב סימן קכ"ד סק"ז) אוי להם למדברים דברים בטלים או שחוק בשעת התפלה, שהרבה בתי כנסיות נחרבו בשביל קלות ראש. ובתנא דבי אליהו רבה (פ"ג) איתא עונש נורא עבור זה, עין שם. [וכל שכן קלות ראש עם תפלין שהוא איסור חמור מאד, שהרי בטלו מצות עשה דאורייתא של הנחת תפלין כל היום כדי שלא לעבור על אסור זה].

וצריך להתפלל בקול רם ונעים, כמו שנאמר (שיר השירים זוטא ב') השמיעני את קולך, כשאתם מתפללים לפני בקול גבוה, כי קולך ערב בתפלתך, וכן כתבו הפוסקים והפליגו מאד בשכר זה, ועיין סוף שיר השירים רבה בזה, ועיין שלחן ערוך סימן נ"א ס"ח.

ביורוי הלכה

בעניין הטענת פלאפון בביהכ"נ

לכאורה יש לדון בזה בתרתי: א. מצד הדברים המותרים והאסורים בביהכ"נ, ודינים אלו מבוארים בטוש"ע בסי' קנ"א. ב. מצד נהנה מהקדש וגזל ביהכ"נ, ודינים אלו מבוארים בטוש"ע בסימן קנ"ד.

א- בנוגע לענין הראשון. השו"ע בסי' קנ"א ס"א כותב וז"ל, בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בסילה ואין אוכלין ושותין בהם ולא מתקשטין בהם ולא מטילין בהם ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכו' ואין מחשבנין בהם חשבונות אא"כ הם של מצוה.

ולכאורה מבואר דישנם שני סוגי איסורים א. הדברים האסורים מצד תשמיש גנאי בביהכ"נ כגון שיחה בסילה (עיין משנ"ב דאיירי בשיחה המותרת כדוגמא לצורך פרנסה) ואכילה ושתיה ושינה ועשית חשבונות הרשות וכד', שלמרות שהם תשמישים הנצרכים, אבל לעשותם בביהכ"נ זהו תשמיש גנאי (וכ"ש שחוק והיתול שבעצמותם הם גנאי וללא קשר לביהכ"נ). ב. דברים שאינם גנאי אבל איסורם מצד השתמשות בביהכ"נ שלא לצורך, כדוגמת הנכנס לביהכ"נ מפני החמה והגשמים או קננדיא, שלכאורה האדם לא עושה פעולת גנאי בביהכ"נ אבל עצם ההשתמשות בביהכ"נ שלא לצורך זהו קלות ראש.

ומעתה יש לדון בענין הטענת פלאפון הן מצד תשמיש גנאי והן מצד תשמיש שלא לצורך. ואמר לנו מו"ר הגרמ"מ לובין שליט"א, דיש לדון האם הטענת פלאפון בביהכ"נ היא תשמיש גנאי אבל אם מטעינו בצנעה אין זה גנאי, אבל הדגיש שבדוא"א אסור להטעין פלאפון בביהכ"נ ובית הכנסת אינו תחנת דלק (=דהוי תשמיש שלא לצורך וגרוע מכך).

ב- אמנם יש לדון האם יהיה אפשרות להטעין פלאפון לצורך מצוה כגון שרוצה להטעין הפלאפון בכדי לשמוע שיעור תורה או להקליט שיעור 'ל'קול-הלשון', דהאם יחשב כחשבונות של מצוה שהותר בביהכ"נ, או דיש לחלק דעצם ההטענה אינה מצוה ורק גורם למצוה, ואמר לנו מו"ר הגרמ"מ לובין שליט"א, דאם מטעינו לצורך לימוד תורה יש להתיר כיון שזהו מצורכי ביהמ"ד (ואם מטעינו בכדי לשמוע את השיעור מחוץ לביהכ"נ ראוי להחמיר, ולת"ח אפשר להקל כדלקמן).

ג- ויש לדון לענין ת"ח שהותר לו הקלות מסוימות בביהכ"נ כאכילה (למחבר רק מדוחק ולרמ"א גם בשלא מדוחק ולמ"א אם יגרם לו ביטול תורה), ומאידך חזינן דדברים שאינם לצורך לימודו לא הותר וכמבואר במשנ"ב סק"ו דלא הותר לת"ח ליכנס מפני החמה וכו' דאטו ת"ח אינו מוזהר על מורא מקדש.

ומו"ר הגרמ"מ לובין שליט"א השיב: דלכאורה יש להסתפק האם לת"ח שמותר לו לאכול בביהמ"ד ולהכניס ג"כ כלי אכילה (ביה"ל ס"ו ד"ה סכין ארוך), האם כמ"כ יהיה מותר לו לבשל או דילמא חמיר ואסור לו, ולענין סוכה מבואר שאף שמצוה לאכול בסוכה מ"מ אסור לבשל בסוכה, ויתכן שביהמ"ד דומה לזה שאף שמותר לת"ח לאכול יהיה אסור לו לבשל, אך מצינו חילוק בין סוכה לביהמ"ד לענין הכנסת הקדירות שבסוכה אסור ולת"ח מותר בביהמ"ד וא"כ עדיין צ"ע אם יש לדמות ת"ח לסוכה או לא, ומעתה יש לדון שהטענת פלאפון דמיא לבישול ותליא בהנ"ל. ולדינא פסק מו"ר: דלהטעין פנס לצורך לימוד בביהמ"ד ודאי שמותר, וכן מותר להטעין הפלאפון לצורך לימוד (וגם ללימוד מחוץ לביהמ"ד יש להקל) וראוי להטעינו בצנעה. אך להטעין לצורך תשמישו הפרטי אין להתיר כיון שאין עיקר מטרת הפלאפון אלא לצורך תשמישו הפרטי.

ד- ועתה יש לדון בענין של נהנה מהקדש וגול ביהכ"נ: ובמושכל ראשון היה נראה לדמות למה שכתוב בש"ע בסי' קנ"ד סי"ד: אין מדליקין נר הדיוט מנר בית הכנסת וכו'. ובמשנ"ב סי' ק"ג, דיש קדושת בית הכנסת עליהם. (וברמ"א מיהו לא נהגו לזוהר בכך ומדליקין בהן נר שהוא לצורך גדול, ואפשר ג"כ שדעת ב"ד מתנה בכך וכו'). ובסעי' י"ג כתב המחבר, נר של ביהכ"נ מותר להשתמש לאורו. ובמשנ"ב סקנ"ב כותב: והנ"מ בדברי תורה ולא בקריאה של חול וכו' דכוונת הנודר היה רק כדי להרבות מאור ביהכ"נ לפיכך כל כמה דקרו אינשי לאורו בדברי תורה טפי איכא מצוה ומקבל שכר, ומיהו זה דוקא במי שנדר נר לביהכ"נ וכנ"ל אבל במקומות שעושין הגוברים נרות והדרך ליקח במוצאי שבת כל אחד נר לביתו אפילו משתמש בהן תשמיש חול שרי דהו"ל לב ב"ד מתנה עליהן, אבל באותם שעומדים על המנורה אסור לקרות בהן דבר של חול. עכ"ל. (והא דכתב המשנ"ב והנ"מ בדברי תורה זהו דעת המג"א, אבל הב"י והמור וקציעה ס"ל דאפשר לקרוא גם דברי חול).
וא"כ לכאורה היה מקום לדון האם דעת הנותני צדקה והוראת-קבע לביהכ"נ היא ג"כ על דעת שיטענו פלאפונים, שאם אין דעתם אדהכי א"כ

אין להטעין כדוגמת לקרוא לאור הנרות. וזה יהיה נפק"מ אפילו אם ירצה להטעין הפלאפון בחצר שלפני היכל ביהכ"נ, שאפילו שאין בו דיני קדושת ביהכ"נ אבל זהו ממון ביהכ"נ.

ואמר לנו מ"ר הגרמ"מ לובין שליט"א דאין נידון דין דומה לנרות של ביהכ"נ, דבזמננו שהשימוש הוא בחשמל התהליך הוא הפוך, דהיינו שהנותני צדקה הם פורעים את החוב שיש לביהכ"נ לחברת חשמל ואין הם נותנים חשמל לביהכ"נ, וא"כ ההכרעה האם אפשר להשתמש בחשמל הביהכ"נ תלויה בהכרעה של גבאי ביהכ"נ.

ושאלנו למ"ר שליט"א: מה הדין באדם שתרם נציב-יום, האם שייך לומר שכיון שמשלם מראש את החשמל של אותו היום חשיב כאילו הוא זה שמביא את החשמל או דילמא שהוא רק פורע את החוב של החשמל שיהיה באותו היום וכדלעיל? **והשיב:** דכיון דמחיר ה'נציב יום' הינו מחיר אחד לכל יום ויום, ואינו משתנה לפי כמות החשמל שהשתמשו בפועל א"כ ה"ו דומה למקרה הנ"ל. [הדברים נכתבו ע"י י.ס. כולל חז"א]

קוראים כותבים

לכב' מערכת הגיליון קדושת בתי מקדש מעט, המערר בטוב טעם על נושא כבוד בתי הכנסת.

לכבוד הגיליון החשוב ביותר אשר מרומם את קדושת ביהכ"נ ועבודת התפילה.

כתב השו"ע סי' צ"ח סעי' ד', התפילה היא במקום הקרבן ולכן צריך לזוהר שתהא דוגמת הקרבן בכונה ולא יערב בה מחשבה אחרת וכו'.

והנה בהל' קרבנות איתא בזבחים כד. דבעינן שלא יהיה דבר חוצץ בינו לרצפת העזרה כמו שבעינן שלא יהיה דבר חוצץ בין גופו לכלי שרת, והיינו דבעבודה במקדש צריך להיות כולו שם. ונראה דכן הוא בתפילה שלא יהיה דבר חוצץ בינו לתפילה. וזה כמו שכתב הרמ"א שם סוף ס"א ו'יסיר כל תענוגי האדם מלבדו'. שצריך שיהיה כל ליבו בעבודה שלב' כמו שכתוב 'ולעבדו בכל לבבכם'.

וכמו"כ בעינן שיהיה כולו בבית הכנסת, וזה כמו שכתב מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל **דצריך לתקן תקנה קבועה שאיסור חמור להיכנס לביהכ"נ להתפלל עם פלאפון שאינו כבוי וכל זמן התפילה הוא מנותק.** דכשהפלאפון דלוק יש לו שייכות לחוץ והוא חציצה בינו למקום המקדש. בברכת שנוכה ל'ושכנתי בתוכם' י.ק. ב"ב

ברצוני להעיר שתי הערות, אחת לפלפולא ואחת למעשה, וכדלהלן.
א. כתב הביה"ל בסי' קנ"א שאדם שרוצה לעשות קפנדריא לביהכ"נ יאמר פסוק או הלכה, ואם אינו יודע פסוק או הלכה, ישב, ויחשב נמי שאינו מקצר דרך בית הכנסת, ויש להקשות שמציאות כזו שלא יודע הלכה לא תיתכן, שהרי עד כמה שיוודע שאין לעשות קפנדריא לביהכ"נ יכול לומר הלכה זו גופא שאין לעשות קפנדריא לביהכ"נ. ומצד עצם הדין היה מקום להעמיד דמייירי בידו מטנפות, וע"כ אינו יכול לומר פסוק, אולם הביה"ל כתב זאת על אדם שאינו יודע פסוק או הלכה? ונראה לומר דמייירי באדם שרואה את חבירו עושה קפנדריא, ולא יכול להסביר לו לומר הלכה, מאיזה סיבה, ועל כן יאמר לו לשבת.

ב. במקור חיים לבעל החוות יאיר בסי' קנ"א כתב שאין לעשות קפנדריא דרך הבימה, [במידה והיא מוגבהת] כיון שיש בה קדושה יתירה, וי"ל דהאם מועיל בזה אמירת פוסק או הלכה, כיון שאפשר שכל מה שמועיל אמירה זו בבית הכנסת היינו משום שיש מעלה להיות בבית הכנסת, משום שקיים "אשרי יושבי ביתך" אבל הכא אמנם איכא בהא קדושה יתירה אולם לא בהכרח דהוי נמי מצווה יתירה, או דלמא, לא שנא, וצ"ע. בכבוד רב רפאל סויד

סיפור השבוע

"ערוגות הבושם" והיה רב גדול מאד והוא פתח את כל הדברים הכשרים אחרי המלחמה (למשל, לא היה חלב ישראל רק חלב עכו"ם והרב צאלים עשה שיהיה חלב כשר וכו') ר' יוסף דוד שימש את הרב הזה 14 שנה, והוא מספר שבלייל שני של ליל הסדר כשנרדם ראה את הרב מצאלים בחלום. (ומקובל שהרה"צ ר' דוד לעלובר תלמיד של ה"נועם אלימלך" אמר שאם רואים צדיק בחלום החלום הוא אמיתי) הרב מצאלים אמר לי בחלום שהגואל צדק כבר מוכן והגאולה כבר מוכנה, שאלתי אותו אז למה הוא לא מגיע? **ענה, בגלל שמדברים בתפילה, שאלתי אותו האם יש עוד דבר, לא ענה ונעלם, מכאן אני מבין שרק בגלל הזיבור בתפילה משיח אינו מגיע.** כתוב בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, וזה הרי היה בחודש ניסן בליל הסדר, והמבין יבין. וכן כתב בזוה"ק (סוף פ' אחרי) מה הטעם לעיכוב הגאולה כיון שיש אנשים שמדברים בתפילה ומביישים את המלך. וכידוע המבזה לחבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב והמבייש רח"ל לבורא ית"ש ברבים לא כ"ש!

סיפור מזכי הרבים הרב גרינוולד שליט"א: בבית הכנסת של חסידות גדולה בארה"ב התפללו כמה אחים שכולם אברכים בעלי מעלה, תלמידי חכמים גדולים ויראי-שמים. יום אחד הזדמן לי לפגוש את אביהם של האחים הגדולים הללו, התפלאתי, איך זכה אותו אדם לבנים גדולים כל כך.

האיש ניגש אלי, הוא היה אחד מהחותמים על התחייבות שלא לדבר בתפילה. התפתחה בינינו שיחה, והוא סיפר לי, **שקיבל על עצמו להקפיד הקפדה יתירה על ניקיון בית הכנסת.** בכל יום, כשהוא מגיע לבית הכנסת, הוא בודק האם הרצפה נקיה. אם נמצא לכלוך כלשהו, הוא אוסף ומרימו, ומבקש: "ריבוננו של עולם, נא שמור על ביתי וילדי, שיהיו קדושים וטהורים, מלאים יראת שמיים ועמלים בתורה." (כבוד בית ה')

סיפור מזכה הרבים הרב גרינוולד שליט"א: ביום ראשון ז' אייר תשע"ח סיפר לי יהודי משכונת רמת שלמה בירושלים, בשבת הייתה אצלי אשה אלמנה שבעלה נפטר לא מזמן שהיה לו את המחלה הקשה וקראו לו ר' יצחק, וסיפרה לנו שראתה את בעלה בחלום כחודש אחרי שנפטר ואמרה לו, אתה צוחק למעלה וכל הצרות נשארו פה למטה! ענה לה, שאי-אפשר לעשות שום דבר בשמים בגלל שמדברים בתפילה, ואי אפשר לפעול שום דבר **"כי לא מוותרים על הדבר הזה של זיבור בתפילה וכל הצרות שיש בעולם זה רק בגלל ענין זיבור בתפילה."**

באותו יום ששמעתי את הסיפור הזה בערב קיבלתי טלפון מארה"ב מהרב יוסף דוד ל. וסיפר לי שהיה באמריקה רב שנקרא רב דצאלים הבן של

עוד סיפור מזכה הרבים הרב מאיר מיכאל גרינוולד שליט"א: הרבנית גרינפלד המסורה היתה מאוד חולה, וכשראו שימיה ספורים ביקשו ממנה שכשתגיע לאחר 120 שנה לבית דין של מעלה תשאל, **מדוע יש כאלו צרות בעולם הזה הרי מתחזקים כל הזמן אם זה בצניעות ונגד פגעי הטכנולוגיה ואם זה בשמירת הלשון וכו',** ושתבוא להגיד לאחת מבנות הקהילה.

אחרי בערך חצי שנה היא הופיע 'פננים מאירות' בחלום לאשה שבכלל לא ידעה שביקשו זאת ממנה, והיא אמרה לה שבשמים מחכים לשני דברים: [א] שיכוונו בקדיש לכבוד שמים כבוד השכינה. [ב] שלא ידברו בתפילה ובביהכ"נ, שעל זה מאוד מאוד מקפידים בשמים. (כבוד בית ה')

כניסת שבת ב"ב 4:23

יציאת שבת ב"ב 5:26

גיליון 34

תשפ"ג

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת ויגש

שקיננה בנפשם בדקי דקות היא שהטעתם, וחזר הדבר למה שאמרו
(בפרשת מקץ) "אבל אשמים אנחנו".

יוסף הצדיק חי באמונה שהכל לטובה גם בשעה שמכרו אותו

"אני יוסף אשר מכרתם אותי"

מבאר השפת אמת ע"פ הגמרא בשבת (פז). בשבירת הלוחות נאמר
"אשר שיברת" ופירשו "אשר" מלשון אישור שאישרו ושיבחו וא"ל יישר
כח ששיברת, כך גם כאן "אשר מכרתם אותי" יישר כח שמכרתם אותי, כי
למחיה שלחני אלקים לפניכם" וגם זו לטובה ואין לכם להצטער על כך.
ובאור החיים כתב: "וסמך לומר 'אחיכם אשר מכרתם', לומר שאפילו
בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני"

יוסף הצדיק חי באמונה שהכל לטובה, לא רק אחרי שנעשה למשנה
למלך וכו' אלא אפילו בעת המכירה לא פסקה ממנו האחוה כלפי אחיו.
כי פעמים "סיבת החושך אור לי" (שע"ת) "והירא באמת יודע כי הכל
מאתו יתברך, וזה שהרע לו, כגרזן ביד החוצב" (ר"י משלי פ"ג).

יעקב נתבע אף על שאלת פרעה "כמה ימי שני חיך"

"ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיך וימר יעקב אל פרעה וגו'
מעט ורעים היו ימי שני חיך"

איתא במדרש א"ל הקב"ה ליעקב בשעה שאמרת "מעט ורעים היו
וגו' "חיך שמנין התיבות שיש מן 'ויאמר פרעה" עד 'בימי מגורי' כך
יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והן ל"ג תיבות, ומנין זה
נחסר משנותיו, שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז שנה.
**וצריך ביאור מה שמנו לל"ג תיבות גם את שאלת פרעה "ויאמר פרעה
ליעקב כמה ימי שני חיך", ולמה נתבע על זה?**

ביאר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שפרעה נתעורר לשאול אותו על שני
חייו, משום שמראה פניו של יעקב היו מראה של אדם מופלג בזיקנה
ותשוש כח, וע"ז אמר לו יעקב שבאמת מעט הם שנותי אלא מתוך רעות
שעברו עלי קפץ עלי זקנה (רמב"ן), ועתה מבואר מה שנכלל התיבות
של שאלת פרעה במנין התיבות שנתבע עליהם, כי לולא היה מרגיש
בצרותו, לא היתה זיקנה קופצת עליו, וכיון שגרם לשאלת פרעה, נחשב
לו לעון לפי רום דרגתו, ונתבע על זה.

הכרת הטוב

"רק אדמת הכהנים לא קנה, כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את
חקם אשר נתן להם פרעה וגו'"

מבואר בפסוק שאדמת הכהנים שהם הכוהנים נשארה בידם ולא
קנה אותם לפרעה. - ובטעם הדבר כתב בתרגום יונתן משום שבזמן
שהיה המעשה עם העלילה של אשת פוטיפר על יוסף, פוטיפר רצה
להרוג את יוסף, והלך אל הכהנים וביקש מהם שיבדקו את הדברים,
ואחר שביררו ובדקו אמרו לפוטיפר שאשתו שקרנית ויוסף נקי מן
החטא, ומשום כך לא הרג אותו אלא נתנו בבית הסוהר.

ומחמת המעשה הזה שהם הצילו אותו ממוות, גמל להם יוסף טובה
וחוקק חק שיאכלו לחם מאת פרעה ולא יצטרכו למכור את אדמתם.
השל"ה מביא פירוש זה ומוסיף, שיש ללמוד מכך על גודל חיוב הכרת
הטוב, שאע"פ שהכהנים רק בדקו את הענין ואמרו את האמת לפי
בדיקתם, מעשה פעוט שאמנם הציל את יוסף ממוות הכיר להם טובה
גדולה על כך. ענין זה התורה באה ללמדינו בפסוק זה.

שינוי הנהגת יהודה מהכנעה ב'פרשת מקץ' למתקפה ב'פרשת ויגש'

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך באזני אדני ואל יחר
אפך בעבדך כי כמוך כפרעה". (מ"ד, י"ח)
פרש"י "ואל יחר אפך" מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות (שהוצרך
לומר "ואל יחר אפך"), "כי כמוך כפרעה" אם תקניטני אהרוג אותך ואת
אדונך".

וקשה א. פרשת "מקץ" מסתיימת באמצע הדין ודברים בין יהודה
ליוסף אודות גורלו של בנימין, ופרשת "ויגש" היא המשך ישיר של
המשיא ומתן בינהם, ומדוע חילקה התורה ענין אחד זה לשתי פרשיות?
ב. עוד צ"ב דבתחילה אמר יהודה ליוסף בהכנעה "הנגנו עבדים לאדני
גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו", וא"כ כיצד חל מפנה כה קיצוני
שבפרשת "ויגש" החל לדבר עמו קשות איים על יוסף "אם תקניטני
אהרוג אותך"?

ג. ה"אלשיך" הוסיף להקשות וכי יהודה היה ח"ו כפוי טובה שעתה
דיבר עמו קשות, לאחר שהקלו בעונשם. שהרי כשבא השליח לחפש
את הגביע אמר יהודה "אשר ימצא אתו מעבדך ומת וגם אנחנו נהיה
לאדני לעבדים" (מ"ד, ט'). ואכן קיבל עליו הדין באומר ליוסף "מה
נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק ... הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם
אשר נמצא הגביע בידו", ויוסף השיב לו "חלילה לי מעשות זאת, האיש
אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד, ואתם עלו לשלום אל אביכם",
וא"כ מדוע דוקא לאחר שהקל בענשם החל יהודה לדבר עמו קשות?

האחים הבינו שכל העונש מגיע להם במידה כנגד מידה

מבאר ה"לב אליהו" את כל מהלך הדברים, שבתחילה כשיוסף אמר
לאחים "אם כנים אתם אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם... ואת אחיכם
הקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם", הבינו האחים בטעותם "ויאמרו איש
אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו
אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת" (מ"ב, כ"א).

מבאר ה"ספורנו" שהאחים תלו את עונשם שהוא מידה כנגד מידה,
"בהתחננו אלינו ולא שמענו" והיינו אכזרים נגד אחינו, אע"פ שחשבנוהו
לרודף היה לנו לרחם עליו בהתחננו, וכנגד מדת אכזריותנו זה האיש
מתאכזר נגדנו. הוסיף ראובן "הלוא אמרתי... וגם דמו הנה נדרש" אין
החטא הנדרש עתה על האכזריות בלבד כאשר חשבתם, אבל גם דמו
הנה נדרש שחטאתם לשפוך דם נקי, שלא היה בן מוות כאשר חשבתם,
והנה בלי ספק מת בעבודתו.

האחים התוודו רק על "אשר ראינו בצרת נפשו וכו'" כי ראו מידה
כנגד מידה רק במידת האכזריות. ואמר להם ראובן שלא כן הדבר אלא
צריכים לשוב ולהכיר שחטאו גם בעצם המכירה, ולפיכך קבלו עליהן
דין שמים ואמרו "הננו עבדים לאדני".

אולם המפנה חל כשיוסף השיב להם "חלילה לי מעשות זאת, האיש
אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד, ואתם עלו לשלום אל אביכם",
כאן האחים ראו הוכחה שאין זו גזרת שמים להענישם על חטא מכירת
יוסף, דא"כ היה צריך להיות בהיפוך שהם יהיו עבדים, ובנימין שלא
היה במכירה יעלה אל אביו. וכאן החלה פרשה חדשה פרשת "ויגש
אליו יהודה" למלחמה ולדבר עמו קשות, שהרי הוא מתנכל ומתעלל
בהם ללא הצדקה.

וכאשר יוסף נתגלה אליהם וראוהו בגדולתו ובקיום חלומותיו היתה
זו תוכחה עצומה שטעו בשיקול דעתם בגוף המכירה והקנאה והשינאה

בענין השולח שליח ונהרג בדרכו אם המשלח צריך כפרה

"ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי" (מ"ו, ל')

השולח שליח ונהרג השליח בשליחות אם צריך המשלח כפרה א. בשליח רגיל ב. כששלח את בנו ג. כששלחו בשכר האיך שלה יעקב את יוסף לשכם ולא פחד שהאחים יהרגוהו ודודע נענש יוסף הא ק"ל 'שלוהי מצווה אינן ניזוקין'

והטעם בזה כיון שסברת הפוסקים שאין המשלח חייב לעשות תשובה היא משום שהשליח לא היה צריך ללכת, אבל בן שמחוייב בכבוד אביו ובעל כרחו חייב לילך, לכו"ע חייב האב בתשובה. (ע' ב"שולחן גבוה" ח"ב פ' "ויגש" בחיוב ב"ב בכיבוד או"א.)

לפ"ז יעקב אבינו ששלח את יוסף בנו שהיה חייב בכבודו ובעל כרחו היה חייב לילך, ודאי היה תביעה שמת בגרמתו ובעי כפרה.

ויש לדחות ע"פ מש"כ "המקנה" בקידושין דף ל"ט, ב' דלא היה לו ליוסף לשמוע לאביו ולהכנס לסכנה, דבזה לא מחוייב בכיבוד אב, (ובפרט שעדיין לא נתחייבו בני נח במצות כיבוד או"א כדנין ישראל).

נמצא: א. שהשולח שליח למקום סכנה או שיש לחוש שינזק ואכן השליח נהרג או ניזוק, ודאי שהמשלח צריך כפרה גדולה על שגרם לכך. **ב.** אולם גם אם נשלח לשליחות שלא היתה כרוכה בסכנה וניזוק, צריך כפרה קלה על שנתגלגלה חובה על ידו. ג. אם השליח עשה שליחותו בתשלום קיל טפי וי"א שאינו צריך כפרה כלל.

(מרן הגרי"ז זצ"ל מבאר שיוסף נתן לאחיו חליפות לפי שגרם להם לקרוע בגדיהם כשנמצא הגביע באמתחת בנימין.)

ב. איך שלחו יעקב ליוסף ולא השש לסכנה

"ויאמר ישראל אל יוסף... לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר" (ל"ז, י"ד)

יל"ע כיצד שלח יעקב את יוסף האהוב עליו מכל בניו אל אחיו ששונאין אותו, וביותר קשה דשלחו לשכם שהוא מקום סכנה?

הרד"ק כתב שיוסף לא פחד מאחיו אע"פ שהיו שונאים אותו, כי **חשב שמפני יראת אביהם לא יעשו לו רעה**. ואף יעקב אביו לא חשב לזה, שאילו היה לבו נוקפו בזה לא היה שולחו. וכל המעשה הזה נסבב מאת הקל בורא עלילות בני אדם, כדי שירדו אבותינו בסיבה זו למצרים כאשר נגזר בברית בין הבתרים.

וכן מנבוא ב"זוהר" הקדוש (דף קפ"ג, ב') וכי יעקב השלם שאהב את יוסף מכל בניו והיה יודע שכל אחיו שונאים אותו, מדוע שלחו אליהם? אלא שלא חשד אותם בכך שכולם צדיקים הם, והקב"ה סבב כל זה כדי לקיים הגזרה שגזר בברית בין הבתרים.

ה"אור החיים" מיישב שיעקב שלחו ולא חשב לשנאתם **משום שעשאו שליח מצוה** שילך בשליחותו, וקיי"ל בפסחים (ח): ששלוחי מצוה אינן ניזוקים. ולזה הוסיף יעקב "והשיבני דבר" דעשאו שליח מצוה להחזיר לו תשובה, שבזה אפילו למ"ד שאינן ניזוקין רק בהליכתן אבל בחזרתן ניזוקין, מ"מ כשעשאו שליח גם בחזרתו, בטוח היה שישוּב בשלום לאביו. והגם שהיו אחיו שונאים אותו ושכיח היזקא, סבר יעקב כדעת רבנן שחולקים על פלימו (שם בפסחים) וסברי שכשלא ודאי שכיח היזקא מהני שליחות למצוה.

מדוע יוסף ניזוק הרי שלוחי מצווה אינן ניזוקין

מוסיף האוה"ח לבאר שמה שלבסוף יוסף ניזוק, לפי שיעקב דקדק בדבריו ואמר לו "הלוא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם", הרי שגילה דעתו בפרוש כי שליחותו היא לשכם, וכשהלך יוסף ולא מצאם בשכם והלך לחזר אחריהם במקום אחר, שוב לא היה שליח אביו וממילא לא הוי שליחות מצוה.

ה"מקנה" בקידושין (ל"ט): דחה דכיון דקיי"ל בקידושין דף נ"א, שהאומר הרי הוא במקום פלוני מראה מקום הוא לו, א"כ ודאי כונת יעקב אבינו היתה שיימצא אותם היכן שנמצאים ולא דוקא בשכם.

לכן כתב לבאר שהטעם שיוסף ניזוק לפי שנשלח למקום סכנה שידע שאחיו שונאים אותו, **וא"כ לא היה לו לשמוע לאביו ולהכנס לסכנה**, ולכן לא היה נחשב לשליח מצוה. (ע"ע בשו"ת עו"ט סימן מ"א ד"ה "ויש לעיין")

רש"י הביא את דברי ה"מדרש תנחומא" שיעקב היה סבור למות שתי מיתות בעוה"ז ובעוה"ב, לפי שנסתלקה ממנו שכניה וחשב שיתבענו הקב"ה את מיתת יוסף, ועכשיו שעודו חי אמר "אמותה הפעם" שלא ימות אלא פעם אחת.

א. שלח שליח ונהרג אם המשלח צריך כפרה ולשוב בתשובה

בגמ' בסנהדרין (צה). דרשו את הפסוק "וישבי בנוב אשר בילדי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת, והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד".

מאי "וישבי בנוב"? אר"י אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה **לדוד עד מתי עוון זה טעון בידך, על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים** ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו.

מדברי גמ' אלו כתבו בשו"ת מהר"י וייל (סימן קכ"ה) וב"באר שבע" (בגמ' שם) להוכיח שמי ששלח שליח והשליח נהרג חוץ לעיר, שנכון שיקבל עליו המשלח תשובה מאחר ועל ידו נהרג. וב"מגן אברהם" (או"ח סימן תר"ג) פסק כן להלכה.

(הרמב"ן בבראשית (י"ט, כ"ט) כתב לבאר שמה שאברהם אבינו שם נפשו בכפו וסיכן עצמו להציל את לוט ולרדוף אחר המלכים בעבורו, לפי שלוט נתחסד ללכת עמו מחרן וזה גרם ליישבתו בסדום ולולי אברהם עודנו היה בחרן ארץ מולדתו.)

לשיטתם צדק יעקב אבינו שמיאן להתנחם, דחשש שיענש וזקוק לכפרה על שבגרמתו ששלח את יוסף לראות בשלום אחיו יוסף נהרג.

דוד שאני שהוא היה הגורם

בשו"ת "צמח צדק" (הקדמון סימן ו') כתב לדחות את ראייתם מדוד המלך שאין ללמוד מכאן לכל שליח. והטעם מפני שכאן היה דוד הגורם, שהוא נתן המכשול לפני אחימלך במה ששאל ממנו לחם וחנית והוא נתן לו לפי תומו את אשר שאל ממנו ע"פ מה שהגיד לו שהדבר נחוץ לדבר המלך, ולא חשב אחימלך שתהא לו סכנה בדבר.

וכמו"כ דואג ושאלו נכשלו על ידו במעשה זה, כי הם חשבו שאחימלך נתן לו לחם וחנית במזיד וא"כ הוא מורד במלכות, נמצא שדוד סיבב הכל.

אם שלחו בשכר אין המשלח צריך כפרה

עוד כתב שנראה שאם השליחות נעשית תמורת שכר אין המשלח צריך כפרה כלל, דהכתוב אומר "לא תעשוק שכר עני ואביון... ביומו תתן שכרו... ואילו הוא נושא את נפשו", ופרש"י אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות. משמע **שדבר מצוי ושכיח שפועל מת מחמת מלאכתו**, ומתחילה כשנשכר למלאכה העלה על דעתו שמא יפול וימות, ולכן הזהירה התורה ליתן לו שכרו בזמנו.

לכן מסתבר שמכיון שהפועל יודע שיש סכנה בדבר ואעפ"כ נשכר, שוב אין השוכר שמשלחו נחשב כגורם כלל ול"צ כפרה, (ע' בשע"ת או"ח סימן תר"ג שהביא דבריו). מ"מ כתב ה"צמח צדק" שלמעשה כיון שקדושים אשר בארץ המה המהר"י וייל והבאר שבע שכתבו שצריך כפרה קצת, אין כדאי לחלוק עליהם. לכן יתענה מ' יום, ואם יש לנהרג בניסן קטנים יתן להם דבר מה בתורת צדקה וינצל מצרה וצוקה, (ע"ע בשו"ת רע"א תנינא תשובה ג').

כשהאבא שלח את בנו וניזוק צריך האב כפרה

ה"פרדס יוסף" כתב בשם הספר "ברית אברהם" שאע"פ שנחלקו הפוסקים בדין זה של השולח שליח שנהרג אם המשלח בעי כפרה, מ"מ כל זה כשהמשלח אינו אביו של השליח, אבל כשהמשלח הוא אביו של השליח כו"ע מודו שהאב צריך לעשות תשובה אם בנו נהרג בשליחותו.

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלב"ע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

הגאון רבי אהרן דרייזין שליט"א ממונטריאול בעמ"ס "חסד לאברהם" פרשת ויגש

**ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש
אתו בהתודע יוסף אל אחיו. (מה, א)**

איתא בויקרא רבה פרשת אחרי מות (כא, יב) על הפסוק (טז, יז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו, אמר ר' אבהו וכהן גדול לא אדם היה, אלא כההוא דאמר ר' פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים עליו, הדא הוא דכתיב (מלאכי ב, ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו'. וביארו המפרשים דכונת המדרש לסיפא דקרא כי מלאך ה' צבאות הוא, שהכהן גדול מתעלה לדרגת מלאך ושוב אינו בבחינת אדם. וע"כ אינו בכלל איסור וכל אדם לא יהיה באהל מועד.

ועל דרך זה פירש הרבי רבי שמעון שלום מאמשינוב¹ כאן אצל יוסף. דהנה בהתודע יוסף אל אחיו, מדרך הטבע האנושי שלעת כזאת יבוא עמם חשבון על כל אשר עוללו לו. ואף אם לא ינקום בהם, מ"מ לא ימלט מליטור להם על כך, ולכל הפחות ירמוז שנוהג הוא עמם באחווה לא כדרך שהם נהגו עמו. ועל זה כיון יוסף באומרו הוציאו כל איש מעלי, שביקש להוציא מקרבו כל שמץ של טבע האנושיות ולהתעלות לדרגת מלאך, עד כדי שלא ירגיש כלום בלבו עליהם. ואכן העידה התורה שהגיע באמת לדרגה זו, כדמסיים קרא ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו².

**ויגידו לו לאמר עוד יוסעוד יוסף חי וכי הוא מארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם.
וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את העגלות וגו' ותחי רוח יעקב
אביהם (מה, כו-כז)**

וקשה למה לא האמין להם בתחילה ומה הוסיפו לו שבגלל דבר זה האמין להם. ושמעתי ממו"ר הגאון ר' פנחס הירשפרונג לבאר דהם אמרו רק שהוא מושל בכל ארץ מצרים ולא מסרו הדברים כמו שצוה יוסף (מה, ט) כה אמר בנך יוסף שמני אלקים לאדון לכל מצרים וגו'. ומכיון שלא ספרו הדברים שיוסף מזכיר שם ה', חשב יעקב האם זה דבר חשוב אצל יוסף להיות מושל בכל הארץ מצרים (שצריך להיות נודע ביהודא ולא נודע בגויים) ול"ש ד"ז לבנו יוסף, עד שחזרו וספרו לו את כל דברי יוסף, שהיה דיבורו מלא בהשגחת ה', מיד ותחי רוח יעקב אביהם.

אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם. (מו, ג)

פירש"י: אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מיצר על שהיה נצרך לצאת לחו"ל.

הקשה הגאון ר' מאיר סאלאוויציק שהרי יעקב היה מיצר על יציאתו לחו"ל, ומה מהני ההבטחה לגוי גדול אשימך.

ויישב, דיסוד דאגתו היתה משום שהבטחת הבנים לאברהם אבינו ואעשך לגוי גדול (יב, ב-ג), היתה תלויה בארץ ישראל דווקא, כמו שכתב רש"י שם, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים וע"ז היה יעקב אבינו דואג וע"ז אמר לו הקב"ה כי לגוי גדול אשימך שם, דגם בהיותך בחו"ל תזכה להבטחה של לגוי גדול אשימך, וזהו מה שנאמר כאן וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן, דאף שישב בארץ מצרים, מ"מ נתקיימה ההבטחה כי לגוי גדול אשימך שם, וזהו מש"כ ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד דהיינו שנעשו לגוי גדול.

¹ נמסר ע"י הרה"ג ר' יהודה אגסי.

² עי' אור החיים הק' שכתב על פסוק (מה, ד) אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה, וז"ל לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני.

וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר אשר הם שוברים

(מז, יד)*

בדרך דרוש שמעתי ממור"ר הגאון ר' יחיאל מיכל פיינשטיין ששמע מהאדמו"ר מספינקא רבי יעקב יוסף ווייס ששמע בשם האדמו"ר הרה"ק ר' צבי הירש מזידיטשוב, שאמר ששמע זאת מהמלאך גבריאל, דהיה על הכסף צורה של ע"ז, וגוי יכול לבטל ע"ז שלו כדאיתא במסכת ע"ז (נג). כיצד מבטלה קטע ראש אזנה וכו', כן פסק הרמב"ם בפרק ח מהלכות ע"ז בר"מ (הלכה י), וא"כ קודם שנתנו ליוסף בטלו את הע"ז שלהם וכך יכול היה יוסף להשתמש בכסף³.

וזהו ביאור הפסוק אשר הם שוברים, היינו ששברו את הע"ז, וזהו אשר הם שוברים, היינו שרק גוים יכלו לבטלו, דישראל אינו יכול לבטל ע"ז שלו, וכדאיתא בע"ז (נב): וברמב"ם שם (הלכה ט) דאין ישראל מבטל ע"ז ואפילו של גוי.

והגאון ר' אברהם ראקוב העיר דהנה במשנה שם (נג). נחלקו במכר העכו"ם ע"ז האם עצם המכירה הוי ביטול דרבי ס"ל דהוי ביטול וחכמים ס"ל דלא הוי ביטול וא"כ לרבי דס"ל דעצם המכירה הוי ביטול לא היה צריך לשבור את המטבעות⁴.

וביאר הרה"ג ר' יאיר כהן שבמטבע גם רבי סובר שהמסחר בו לא הוי ביטול, שהרי כל מטרתו של המטבע הוא כדי לסחור בו ולהעבירו מאחד לשני.

ויאמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה הא לכם זרע וזרעתם את האדמה. והיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכל לטפכם. (מז, כג-כד)

יוסף תיקן מס של חומש על המצרים. ויש להעיר מדוע התורה מפרטת מה אנשי המדינה יעשו עם שאר ארבע הידות.

והנה איתא במסכת כתובות (נ). א"ר אילעא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, תניא נמי הכי המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, שמא יצטרך לבריות וכו'. אמר רב נחמן, ואיתימא רב אחא בר יעקב מאי קרא (כח, כב) וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, ופירש"י, עשר אעשרנו. שני עישורין הוו להו חומש.

והנה מקור זה הוא רק לעצם השיעור של חומש, אך התקנה שלא לבזבז יותר מחומש על זה לא מובא מקור⁵.

ואפשר שיש להביא ראייה גם לענין התקנה שלא לבזבז יותר מחומש ממה שאמר להם יוסף שארבע הידות הנשארות יהיו להם לצרכי מזונותם, ומכאן נלמד שזהו השיעור הפחות ביותר המוזכר לחיי נפש, ולכן אמרו: אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות⁷.

* נערך מחדש עם הוספות.

³ והאדמו"ר מסטמאר הגה"צ ר' אהרן טייטלבוים כתב לי שהדברים מובאים בספר זוהר חי להגה"ק מקאמארנא (בהקדמת בנו הרה"ק ר' אליעזר). ובדברי יואל לדר"ז על המועדים (חלק ט עמוד תסד) לחג הפסח מפרש רביה"ק ז"ל בדעת העטרת צבי הללו, מ"ד במדרש עה"פ וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, מתים לא נאמר, אלא להגיד שאחר שהים פלט אותם עדיין היו חיים, וכו' עיין שם. ולכאורה למה היה צריך בנס זה, ולהנ"ל ניחא שגם אצל ביזת הים היו תכשיטיהם וכסף וזהב אשר עמהם, מלאים גלולים, ורק ע"י שנשארו המצריים בחיים היו יכולים לבטל הע"ז בעצמן, ותיכף אח"כ מתו עי"ש.

ובזה פירש האדמו"ר המדרש בפ' בשלח (יד, יד) ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, תחרישון מלומר שירה. וצ"ב, ולהנ"ל יובן דידוע מ"ש בספה"ק דהמלאכים לא יכלו לירד למצרים מחמת גודל הטומאה מע"ז וכו', וידוע שהמלאכים הק' הם המכניסים להקב"ה תפילות ושירות בני ישראל. נמצא דמתחילה לא הגיע עוד זמנם של בני"י לומר שירה, כי המלאכים לא היו יכולים לבוא להעלות מאמר פיהם של בני"י להקב"ה מחמת טומאת ע"ז, לכן א"ל אתם תחרישון מלומר שירה. אבל בעת שראו את מצרים מת על שפת הים, ומפרש במדרש שחיו עוד, וכיון שע"ז יכלו לבטל את טומאת ע"ז שלהם מכל וכל, אז שר משה ובני"י את השירה, כי המלאכים יכלו כבר לבוא ולהעלות הכל להש"ת.

⁴ עי' ברמב"ם ושר"ע שפסקו כחכמים.

⁵ ועי' במהר"ם שיף שם וז"ל, מאי קרא [אף דתקנה היא, אך] התקנה הוי שלא יבזבז יותר מחומש משמע אבל חומש נזכר עכ"פ מקודם רק הם תקנו שלא יבזבז יותר, לזה אמר מאי קרא, היאך נרמז בשום מקום חומש.

⁶ שוב הראו לי שעצם הרעיון כבר כתוב בספר פשטים ופרושים מרבינו יעקב מווינא. וכ"ה בספר מושב זקנים, וז"ל: מכאן אמרה תורה שלא יבזבז אדם יותר מחומש והד' ניח לעצמו, וכנגד ד' דברים שאמר כאן לזרע השדה, לאכלכם, לאשר בבתיכם, ולאכול לטפכם, וכע"ז בפענח רזא.

⁷ והנה כתב באהבת חסד (פ"כ אות א בשם תוס' ב"ק ט:), והחכמת אדם כלל קמד, סי' י' דבעשירי מותר לבזבז יותר, והיינו כנ"ל דדי לו ולמשפחתו פחות מחומש.

וידוע מה שכתב שם (בפרק כ אות ד) שלצורך החזקת תורה מותר לבזבז אפילו יותר מחומש. ואולי יש גם לזה רמז במקרא דידן שכתוב וישם אותה יוסף לחוק עד היום הזה, והיינו עד שלא ניתנה תורה, אך משנתנה התורה אין החק הזה קיים במצות ת"ת וכו"ל.

ספרו נפלאותיך

עובדות ומנינים על התורה

ויגש – תשפ"ג

הכעס של יהודה על יוסף

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. [ויגש מד, יח]
והנה כל המפרשים נתקשו בזה מה כעס יהודה על יוסף הלא לפני משורת הדין עשה. הלא יהודה אמר הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו, ויוסף אמר חלילה רק האיש אשר נמצא בידו הגביע הוא יהיה עבד. ואמר הגאון רבי יצחק אלחנן כי יהודה הבין שדברים בגו לפי שאין דרכו של עולם להחזיק גנב בבית לעבד ומסתמא שקר הדבר ודפח"ח. (ס' דברי חיים הרבי חיים ברוקביץ – ורשא תרס"ג עמ' 44)

הסימן בעגלה ערופה

וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אלהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם. [ויגש מה, כז]
ודרשו חז"ל סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה הובא בשמו מליצת נאת רכה עד היום שכתודע יוסף אל אחיו לא ידע יוסף משלום אביו וכן אביו לא ידע שיוסף חי ופתה באה העט להתודע ולהגלות להתראות זה עם זה. ובה שני דרכים לפניו או כי יעקב וכל ביתו יבואו למצרים אל יוסף להתעלות יחד באהבים או להיפך כי יוסף יסע אל ארץ כנען אל אביו ויוסף החליט שיבא יעקב אליו מצרימה אכן יוסף ירא שישראל אביו וכי זה הדרך שבכל מקום הראש הוא העיקר וכל האברים נגררים אחר הראש ואיך עלה על דעת יוסף שהראש יהי טפל לגוף?

אולם מצאנו כזה בפרשת עגלה ערופה [סוטה מה] נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחד מולכין את הראש אצל גוף. ולדעת רבי עקיבא הגוף אצל הראש. וא"כ הדין שמולכין את הגוף אצל הראש והגם שר"ע חולק מיד ספק לא יצאנו.

לכן למען לתת סבה על מה שהוא רוצה שאביו יבא למצרים ולא להיפך שהוא יסע לאביו, ע"כ שלח לו הסימן שלמד אז בפרשת עגלה ערופה להעלות בזכרנו של יעקב שבעת צרה ומבכה מצינו שמולכין את הראש אל הגוף, וכן יעשה יעקב שהוא הראש יבא למצרים אצל בנו. (רבי יצחק קליין בס' מגד ירחים שנה ח - סאטמר תרצ"ב)

טענת יוסף לאחיו

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו. [ויגש מה, ג]

שח הגאון הגדול רבי גדליה רבינוביץ זצ"ל ששמע מהחפץ חיים הסבר בפסוק הזה, שהיה פעם באחד משליטי רוסיה, שרצה לבחון את קהל עדתו. והתחפש לכפרי והלך לבקר את שרי המדינות שלו, ולא התייחסו עליו כלל כי לא היה אותו. והגיע אח"כ לביקור בת"ת של היהודים ומיד המלמד זיהה אותו כי היה מונה של השליט בת"ת ומיד כיבוד בכבוד גדול. ואח"כ חזר לארמונו וקרא לשרים ולמלמד, ושאל את השרים איך יתכן שהוא המלמד זיהה אותי, ואתם שכל יום נמצאים אצלי לא זיהיתם אותי, אלא שהוא כיבד אותי תמיד, ולכן התבונן בצורה שלי, אבל אתם לא מכבדים אותי, ולכן אף פעם לא מתבוננים בי.

אמר החפץ חיים זה היה טענת יוסף, אני יוסף, והרי אני דומה לאבא שלי איך לא זיהיתם אותי, אלא השאלה האם עוד אבי חי, כי אם הוא חי הייתם צריכים לזהות אותי מיד.

יוסף למד סדר מהרות לבדו

ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר אתנת ושאת בר ולחם ומזון לאביו לדרך. [ויגש מה, כג]
ופרש"י "מטוב מצרים - מצינו בתלמוד ששלח לו יין (ישן) שדעת זקנים נוחה הימנו". ונראה להציע רמז בדברי רש"י עפ"ד הבעל הטורים עה"פ (לו, ג) "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו". וכ' וז"ל "זקנים נוטרקין זרעים קדשים נשים ישועות, [דהיינו נזקין כמבואר בגמ' שבת לא, א] מועד". והיינו דיעקב למד עם יוסף ה' סדרים.

וכבר עמדו לבאר בכמה דרכים אמאי לא לימד את יוסף גם את סדר טהרות, ובס' מגלה עמקות פר' ויגש כ' "וטהרות כשרצה יוסף ללמוד הוצרך לירד למצרים לראות את ערות הארץ כי מי יתן טהור מטמא ר"ל צריך לראות ענין הטומאה ובה יצא אח"כ ליד טהרה" עכ"ד. ובס' אמרי אמת (לקוטים עמ' קי"ח) כ' דסדר טהרות אדם צריך לעמוד בעצמו וא"א לקבלו מהרב. [וע"ע בס' משאת המלך שם מש"כ בזה].

ומעתה יתכן דזה שלח לו יוסף יין "שדעת זקנים" נוחה ממנו, היינו דבא לרמוז לו שהוסיף על הזקנים, [ה' סדרים] גם דעת, שהוא כנגד טהרות, וכמבואר בגמ' בשבת שם. ובהגהות על הבעל הטורים כתב דהנה בזה"ק פר' ויגש (ריא, א) איתא "ת"ח כמה עגלות הוו שית כמה דאת אמר (במדבר ו') שש עגלות צב", והנה איתא במדרש (במדבר יב, יז) "ויביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלות צב וגו' שש כנגד ששת ימי בראשית שש כנגד ששה סדרי משנה", נמצא דגם בעגלות הראה יוסף שהשלים את הסדר השישי, ולכן כשראה יעקב את העגלות, ותחי רוח יעקב אביהם, היינו שראה שהשלים את עצמו גם בסדר טהרות, [והביא בהגהות לבעל הטורים שם "וירא את העגלות", בגימט' "ראה גם סדר טהרות"].

הקושי שהיה לשבטים

ויאמר פרעה אל אחיו מה מעשיכם ויאמרו אל פרעה רעה צאן עבדיך גם אנחנו גם אבותינו. ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן. [ויגש מז, ג - ד]

אמר הדבר אברהם: גלות ועקירת בית קשה היא מאד עבור כל אדם, אלא שאם פרנסתו היא במסחר אין הדבר בבחינת אסון עבורו, כי בכל מקום יוכל למצוא את מחייתו. לא כן האיכר העובד את אדמתו, עבורו גלות היא קשה מנשאו, כי את כל מטה לחמו הוא מאבד. היא הנותנת שבני ישראל בכל מקומות פזוריהם, הרבו לעסוק דוקא במקום וממכר וכדומה, ולא בעבודת האדמה, בשל היותם גולים מגלות אחת לגלות אחרת, ובאמת, מי יודע מה היה קורה אלמלא כן, אם לא היו רבים מוכרים את אמונתם תמורת השארתם במקום מגוריהם.

משום כך אמרו שבט י-ה לפרעה 'רעה צאן עבדיך' לגור בארץ באנו, כי לגור באנו ולא להשתקע, לכן איננו יכולים להתעסק בעבודת האדמה, כי אם בגידול הצאן. (משולחן גבוה עמ' רל"א)

יום היארצייט של מרן הגר"ח שמאלביץ זצ"ל – ג' טבת תשל"ט

הגאונות של ר' חיים

שח אאמו"ר הגאון שליט"א:

שמעתי מאחד מתלמידי מיר שכאשר היה ר' חיים שמאלביץ זצ"ל חולה, באו הרבה לבקר, והיה שם פרופסור אחד שלא הבין מה עושים כ"כ עסק מאדם זקן שהוא חולה, ואמר לו בנו ר' רפאל זצ"ל שאדם זה כפי שהוא נראה עם הזקן הלבן, יש לו המצאות במתמטיקה שכל העולם מדבר עליהם, ויש לו המצאות בפיזיקה שכולם מדברים עליהם.

ושאלו הנוכחים את ר' רפאל מה אמר לפרופסור, וסיפר להם מה אמר לו, והסביר שהרי כל ילד יודע כי 12 ועוד 12 שווה 24, אך כולם מכירים את הווארט של ר' חיים שמאלביץ זצ"ל שכאשר חזר רבי עקיבא לביתו אחר 12 שנות לימוד לא נכנס לביתו ולו לרגע אחד, משום ש-12 ועוד 12 אינם שווים 24, וכמו"כ כולם מכירים את הווארט של ר' חיים שמאלביץ שמחלוקת אפילו שהיא לשם שמים היא 'אש' ושורפת, וא"כ יש לו המצאות במתמטיקה ובפיזיקה...

הגר"ח היה מיוחד בשיחות שלו, שהיה בגאונות מוביל את הציבור עד התשובה, וכולם הרגישו את השאלה, וממילא התחברו לשיחות שהבינו את התשובה.

כשלמדתי עם יבדלח"ט הגר"ר שמאלביץ זצ"ל היה דרכו של הגר"ח לבוא בעת שהיה מכין את השיעור כללי לבית בנו, והיה שוכב על הספה בחדר חשוך, ומתרכז שעה ארוכה, וכך מכין את השיעור ללא שפתח שום ספר.

היה רגיל לומר בחריפות שאינו אוהב את הוכרתנקים, והסביר שיש כאלה שמגיעים לביקור חג אצלו כי כבר נכנסו לרה"י הגרא"י פינקל ואז בדרך אגב באים גם אליו. ואמר שזה כמו שעומדים באמירת וכוונת עמו הברית, שהרי מעיקר הדין צריך לעמוד בויכוח דוד ובאז ישר, ואגב זה כבר ממשיכים לעמוד גם באמירות וכוונת, וזה אותם אנשים שאגב שנמצאים באים גם אלי.

פ"א נסע עד צפת לאירוסין של בחור שהיה גבוה וגדול מאוד, ושאלו אותו אמאי טרח כל כך, ואמר שיש לו הכרת הטוב אליו כשהוא יושב בשיעור כללי הוא בטוח שאחריו יושבים הרבה בחורים והוא רק מסתיר אותם, ועי"ז יש לו הרגשה טובה יותר בשיעור. ולכן נוסע עד צפת לשמחה שלו.

[אגב מספרים שהתמנה הגר"ח בצעירותו להיות רה"י בשיעור הראשון הגיעו כל חבריו בני גילו לכבדו לשמוע את השיעור, אבל בשיעורים הבאים כבר לא היה נעים להם להיכנס, ואחד מחבריו החריפים יצא מהיכל ופוגש את הגר"ח בכניסתו, ונוצר מצב מבין. אמר לו אותו חריף, שבוע שעבר נכנסו לשיעור הראשון שלך, והשבוע אנחנו מחנכים אותך בשיעור השני, איך יוצאים מהשיעור].

בעת שבאו להחתים אותו כנגד הרה"ר דאז, וראה שהמחתים צוהל ושמח שהצליח להוציא חתימת הגר"ח, כי חשש בהתחלה שר' חיים בעדינותו לא יסכים לחתום.

וכשר' חיים ראה את שמחתם של המתחים, אמר לו את המצוה הזו שחתמתי אני נותן לך לעולם הבא. ובכך רצה להראות לו שזה לא מצוה גדולה מה שהוא החתים אותו, רק אין ברירה וצריכים לעשות את זה.

[ופ"א שראה בחורים מדברים כנגד אותו רה"ר אמר בשלמא אנחנו יכולים לדבר עליו, כי למדנו קצת בחיים, אבל אתם, מה למדת חצי ממה שהוא למד?]

שח הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א משגיח ישיבת מיר:

ידועה היא גאונותו העצומה של הגר"ח שמאלביץ זצ"ל. אך סיפר הגרא"נ בורודיאנסקי זצ"ל שפגש פעם את הגר"ח במיר בשעת לילה מאוחרת חוזר על תלמודו כשראהו הגר"ח שמח מאוד כמוצא שלל רב, לשאלתו לשמחה מה זו עושה, השיבו שמנהגו שבשעת חזרתו על תלמודו, לשנן גם את כל מה שידוע על סוגיא זו. והנה כאן ישנו ענין ששמע מהגרא"נ

ואינו זוכרו ע"כ שמח מאוד שמצאו כעת ויכול הוא לשאול על מה שחידש בסוגיא זו. כשהחזרה היא באופן כזה, זוכה האדם להרגיש את עריבות התורה, ומתוך כך נחרט לימודו על לוח לבו.

*

אלו שזכו לראות פני קדשו של מרן ראש הישיבה הגאון ר' חיים שמאלביץ זצ"ל בעת שקרה איזה צרה בקרב עם ישראל, אפי' אם לא הכיר בפרטיות, היה פשוט נורא לעמוד אצלו. ואם הצרה היתה בישיבה, כל הישיבה היחה כמו תשעה באב ממש, ועל פני ר' חיים היו ניכרים סימני צער נורא נורא. ושמעתי ממנו פעם כששאלו אחד איך הגיע לכהן דרגות בנושא בעול, תמה ואמר 'איך הייתי מרגיש אילו היה זה הבן שלי...

*

גדולי ישראל לא הניחו פינה בתורה שלא נגעו בה. ודכירנא למרן רה"י הגר"ח שמאלביץ זצ"ל שלמד ביגיעה עם חברותא בקביעות ירושלמי על מסכת ערלה.

*

יש חלק של כבוד הספרים, שמראה בזה יקרת התורה ומרן רה"י הגר"ח שמאלביץ זצ"ל היה מסדר הספרים באופן פלאי, וזהו חלק מחשיבות התורה, כאשר אדם מייקר את התורה מתבטאת הערכתו גם בכבוד לספרים.

*

רבי חיים שמאלביץ אמר בשם זקנו הסבא מנובהרדוק שהוא שונא "זאטע מענטשעך" - אנשים שבעים (מדושינו עונג מעצמם). יש אנשים שמספרים על עצמם בצעירותו למדנו כך וכך, שמענו שיעורים אצל פלוני הגאון וכד' - ומה אתכם היום?! די לכם בהיסטוריה שלכם?! ממה שהיית פעם אין לך היום כלום. צריך להמשיך ולגדול, להמשיך להציב אתגרים, אסור לנו. הרי יש כל כך הרבה מה לעשות, האם כל מה שלמדנו בישיבות נשים מועד וניזקין כבר מונחים אצלינו בראש, האם יש לנו בקיאות בכל המקצועות בש"ס ובפוסקים.

מה עם נגיעים ואהלות, ומה עם זרעים, אין מקום לשבת, צריך לעשות סדר ליום.

*

זכורני כאשר היו כמה אסונות ל"ע הביא מרן הגר"ח שמאלביץ זצוק"ל את המדרש וכמדומני מאבות דר' נתן, שהצרות מגיעים משום שה"ח מפסיקים באמצע מלימודם, זה אמת שאדם צריך לנוח ולהחליף כוחות ולפעמים גם להתאוורר בכדי שיוכל להמשיך ללמוד הלאה. אבל כשאחד לא יכול להתאפק באמצע הלימוד והוא מפסיק, זה מה שגורם לאסונות בכלל ישראל ר"ל.

מתוך ראיון עם הגה"צ ר' בנימין שליט"א.

ממתי הרב זוכר את הדמות הגדולה של מרן הגר"ח זצוק"ל?

מילדות ממש. אבא, הגאון הגדול רבי אריה זצוק"ל, היה כבן ממש וכאח לבניו. היה יותר מבוגר מהם והייתה להם יראת כבוד לאבא. אבא בבחרותו למד בישיבת פוניבז' ומרן המשגיח הגרא"א דסלר זצוק"ל הגיע מאנגליה לכהן כמשגיח, הוא מאד נקשר אליו והתפעל משיחותיו. בתש"ז, כשרבי חיים הגיע לארץ, הסבא רבי חיים זאב זצוק"ל אמר לו: הדוד רבי חיים הגיע לארץ, בוא תלמד אצלו, והוא התחיל לקבל תורה ממנו.

אבא גם למד הרבה עם הסבא, מרן הגאון רבי אליעזר יהודה זצוק"ל, זה היה לימוד של הספק, אבל עם ר' חיים למד 24 שנה חברותא כמעט את כל הש"ס למדו ביחד. אני זוכר כילד את אבא חוזר בלילה לביתנו, כשהוא חוזר מהלימוד עם רבי חיים. הם עמלו ויגעו ואפשר לומר שכל תורתו ממנו.

אח"כ זכיתי שהתפללנו יחד בישיבה. כל שבת היה קידוש אחרי התפילה בביתו של רבי חיים לשם נכנסו ראשי הישיבה ואבא היה עושה את הקידוש, אחרי כמה דקות הסתיים המעמד ורבי חיים קם אחרים נשאר לדבר, והוא עלה לביהמ"ד ללמוד. גם הסעודה אח"כ התנהלה אצלו מהר. בימים נוראים זכינו לשמוע ממנו ארבע שיחות ברה"י בשני הימים לפני התקיעות, וביור"ב אחרי 'כל נדרי' ולפני מוסף. אח"כ כשלמדתי בישיבה

זכיתי לשמשו בלב ובנפש, אצלו הכרת הטוב היה בליבו ובנפשו. נתן לי אהבה וחובה וכהכרת הטוב גם זכיתי שעשה לי 'שבע ברכות' בביתו במיוחד והיה בכזו שמחה גדולה.

סדר היום שלו, חוץ מההתמדה הגדולה שהכרנו בגיל מבוגר, תמיד היה מסביב לחברותות. חוץ מהחברותות, כל יום היו חבורות וועדים. זה דבר מפליא, הלא הוא היה מגדולי ראשי הישיבות בדור, אמר שיעורים כבר כבחור אצל רבי שמעון בגודנא. לא היה עולה בדעת בן אנוש בשנים ההם שבציבור יכירו אותו ב'שיחות מוסר' יותר מהשיעורים. קראו לו בזמנו 'הארי החי', הוא למד כל גמרא בלי לדלג הלכה ואגדה, הכל היה חביב לו.

על כל פנים, כל יום היה או שיעור או שמועס או חבורה או ועד. חבורה לשיעור של רבי נחום, חבורה לשיעור של אבא, ועד לאברכים ועד לחתנים. בראשון בערב היה שמועס בהיכל הישיבה ובחמישי בערב שיעור כללי, אבל מה שרבים לא יודעים שכל אמירת השמועס של רבי חיים באה ע"י אבא.

דחינו?

עד תשכ"ה מי שאמר שמועסין ב'ישיבה היה המשגיח הסבא רבי חיים זאב זצוק"ל, וקשה לתאר איזו אהבה ואחוה היו בינו לבין רבי חיים. בשנתו האחרונה כשחלה מאד, היה מפסיק לפעמים באמצע השיעור ואומר תהלים על גיסו. הקשר היה כזה שהוא שלח לבקש מראי מקומות בדברי חז"ל אצל הסבא, הוא היה בקי גדול במיוחד בילקוט שמעוני. כשהסבא נפטר בח"י באלול תשכ"ה, עלו לקבר בשבעה ואז רבי חיים הכריז שאת השמועס בישיבה יאמר אבא. מאז הוא שכנע את אבא, שהיה אז אברך בן 35 (וכבר ר"מ בישיבה), שיאמר את השמועס. אבא היה נאמן לרבו אבל התחנן שעה ארוכה ואמר לו: 'בהלכה קיבלנו מהרב'ה, במוסר לא קיבלנו'. ואז התחיל לומר שיחות שנמשכו כ-13 שנה בקביעות. חוץ מזה בליל שבת אמר בבית לפני מעריב, לפעמים במוצ"ש אמר גם שיעור חומש. חוץ מדברים ציבוריים שהיה אומר או בבית המוסר זכו לשמוע ממנו כל הזמן שיחות. אבא גם היה זה שרשם את שיחותיו והוציאם לאור ב'שיחות מוסר' יחד עם בנו הגאון הגדול רבי רפאל זצוק"ל.

מה אתם זוכרים מהשיחות של רבי חיים?

היו שיחות ששמעו כמה פעמים, היה מאד מקפיד על מי שאומר: 'זה כבר שמעתי' ואמר שמי שאומר כך, סימן שפעם ראשונה גם לא שמע. גם דברים ששמענו ממנו כמה פעמים, כל פעם אמר בכזו התחדשות והתרענות, לפעמים אותו מאמר חז"ל שנוגע להרבה עניינים.

הייתה לו גאונות במוסר ובפשטות המוסר, לא עמקות המחשבה אלא הבנה ובהירות כמו סוגיה כל דבר המהלך שלו לא אותו כיוון בלימוד כמו במוסר, אלא עם לב. הייתה לו הקפדה לומר ממה שקיבל מרבתי ותמיד אמר שיש לו קושי לומר שיחה, כי בכל שיחה חושב עם הרב'ה היה אומר גם דברים אלו.

מי היה הרבי שלו?

בתורה, מרן הגאון רבי שמעון שקאפ זצוק"ל. במוסר, מרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל. תמיד שאמר שיחות ראה אותו נגד עיניו. מסופר שהגיע פעם תלמיד של רבי ירוחם ושמע את השיחה שלו בישיבה כאן ואח"כ אמר לו, ראיתי את הרבי מול העיניים. הוא התבטא שזה היה היום הכי שמח שלו. לפעמים קרה שהגיע לומר שיחה, היה שקט והיה נראה שמשחזר לעצמו. אמרו אז יודעי דבר שהוא צריך לחיות את הדבר, אם באמת הרבי היה אומר את זה.

כדאי לפרסם שהוא עצמו היו לו כוחות שאינם בכוחות הטבע, והיו לו את הניסיונות שלו. למרות שהיה עליו מבחרות, ניצל את כוחותיו. בהיותו בחור צעיר התייתם מאביו ומאמו בשנה אחת, ונשאר עם אחיו ושתי אחיותיו, והיה מוטל עליו לפרנסם. הוא הוצרך לעסוק קצת במסחר כדי שיהיה להם מה לאכול. היו שריחמו עליו והביאו להם מדי פעם קצת אוכל, אבל האחריות הייתה עליו, והוכרח לעסוק במסחר. היה פטור מלמוד, אלא שמיאן בפטורים ועסק במה שהיה צריך בזמן המוכרח, ובשאר הזמן יגע בתורה יומם ולילה. עד שעזרו השי"ת שהגיע לגרודנא, והרביץ שם תורה בבחורותיו.

מדברים הרבה על הבין אדם לחברו שלו...

בוודאי, עם עצם היותו עליו וגאון גדול, היה לו הרגש נורא לרחם על החלש בלימוד. מצד אחד היו לו חברותות אריות ממש, ומאיך כשהיה בחור שלא היה מי שילמד עמו, הקדיש מזמנו גם בשבילו. ואמר למה נתן לי הקב"ה כוחות, האם לעצמי? הרי זה רק בשביל השני.

בעיני ראיתי בחור שנכנס אליו ואמר שאין לו חברותא, (למרות שלא הייתה רמילות להיכנס על דברים אלו לרבי חיים) והיה נסער מזה כ"כ, ושלה מיד לקרוא למשגיח, דודי הגה"צ רבי אהרן חדש זצ"ל - שמחוק את הישיבה באופן שכולם חייבים לו הכרת הטוב, שידאג לאותו אחד שאין לו חברותא. ושמעתי שאומר לאותו בחור שאם לא תהיה לו חברותא, הוא בעצמו ילמד עמו. היה זה בסוף ימיו, ומילים אלו חזקו כ"כ את הבחור ששוב לא היה צריך חברותא, ולא שכח את זה כל ימי חייו.

דבר נוסף, הייתה לו גאונות ברגש. זהו חידוש עצום מה שחידש שכל כלל ישראל יודעים בתפילותיו על קבר רחל: 'מנעי קולך מבכי, ואני חיים בן עטל אומר לך אימא, כן תבכי וכן תבקשי'. אני בעצמי שמעתי זאת ממנו כשסיפר זאת בשיחה בליל יום כיפור.

היה לו סדר קבוע בתפילותיו. כל שבוע ביום שישי אחה"צ הלך לכותל המערבי והתפלל כמה דקות משיח את הלב, הוא הלך בדווקא רק ביום שישי 'ואל יבוא בכל עת אל הקדש' שלא יהיה הרגל ויקהו הרגשות (למרות שהיו אחרים שכן הלכו כל יום). פעם בשבועיים הלך לקבר רחל, כל חודש לחברון למערת המכפלה ובערב יו"כ הלך לקבר האור החיים לבקש מחילה. הוא הכניס הרבה אור"ח מה שקודם לא היה כ"כ ידוע בישיבות, וגם התווכח עמו ובא לבקש מחילה שהתווכח עמו. והגאונות ללכת ליד אבשלום להתפלל, לא ידוע על אחדים שהתפללו שם, והוא כל ערב יו"כ הלך להתפלל שם ובכה וסיפר אח"כ בשיחתו בישיבה: הייתי שם ואמר, זה יד שהציב, מי שרדף אביו וברח ממנו וכשאבשלום מת בכה שמונה פעמים והעלה אותו לגן עדן. מה בן עשה לאבא ומה עשה האבא בשביל הבן שלו, והיה בוכה בהתרגשות 'כי אנו בניך ואתה אבינו', זה היה מרעיד את הלבבות, הרגש הלב שלו.

אבא סיפר שבמלחמת תש"ח הייתה הברית של בנו הגאון ר' מאיר שליט"א. הוא היה שרוי בשמחה עצומה והגיע לברית ב'שערי צדק' הישן, וראה שמביאים פצוץ. הוא עמד ליד עמוד והתחיל לבכות, לא יכול היה לסבול זאת. אחרי שנרגע מהבכי נכנס לברית של בנו.

אי אפשר לשכוח שחטפו את המטוס(אנטבה) אמרו תהלים בישיבה אתו, את הבכיות שלו וכמה מילים שאמר קודם. מה הוא אמר? אם הבן שלי היה שם... אז מה עם זה יהודי אחר, זה מה שמביא אותו לבקש רחמים והבכיות היו מרטיטות. כשבאו לספר לו שהצילו את נוסעי המטוס, גם באו לספר לו שנולד נכד במשפחה והייתה שמחה גדולה. ראו שהשמחה הזו הייתה קטנה לעומת זו שניצלו שם יהודים, איזו שמחה עם הזולת.

מה הדור שלא הכיר יכול ללמוד ממשנתו?

הרבה מאד. קשה לפרט אבל יש דבר אחד בתוך בית המדרש שאפשר ללמוד. כל הנהגת הבחורים וגם האברכים בתוככי בית המדרש צריכה להיות בסדר פנים יפות. ר' חיים זצוק"ל היה אומר לנו: 'ואהבתם את הגר כי גרים הייתם', אתם הייתם גרים ואתם יודעים מה זה אז תאהבו את הגר. אמר ר' חיים, בחור חדש בא לישיבה הוא בבחינת גר! והתורה קוראת לנו 'ואהבתם את הגר', תאירו לו פנים, עם חיוך ותשאלו לשלומו איך הוא מסתדר.

ישנן עובדות רבות איך בני עלייה נבנו על ידי יחס טוב. גם הרב המצווה על זרוק מרה בתלמידים, עליו לדעת לשלב עם המאור פנים והחיוך שיתקבלו דבריו, ולפתוח עם הרגשה טובה תמיד.

הגאון רבי בנימין שליט"א נזכר שרבי חיים נפטר: אבא, הגאון הגדול זצוק"ל, שהיה תלמידו המובהק עשה קריעה והלך כל השבעה בישיבה (בשיעורים שלו וב'חלוקה' שהיה אחראי עליה באותן שנים) עם הקריעה, הוא הרגיש בן. תקופה אח"כ התחיל לומר את השיחות בישיבה במקומו בקביעות.

כדאי לציין שגם אבא, כמו רבו הגדול, היה גאון ברגש ובהרגשת הזולת וגם בשיחותיו היה מתרגש מאד. השיחה הראשונה שמסר כאן בהיכל הישיבה אחרי פטירת רבי חיים הוא דיבר על הפסוק: 'אתה כוננת מישירם' והקריא בהתרגשות את דברי רש"י: 'פשרה ושימת שלום בין אנשים, כוננת באמרך כי תראה חמור שונאך רובץ, ומי הוא שיראה את שונאו גומל לו חסד שלא ידבנו ליבו לחבקו ולנשקו'. והוא כל כך התרגש ופרץ בבכי של התרגשות - מדרגות בבין אדם לחברו.

שבעה לפטירת הגאון המופלא רבי מנדל אטיק זצ"ל ראש ישיבת ארץ צבי נלב"ע ל' כסלו תשפ"ג

תולדותיו בקצרה

הגאון רבי מנדל זצ"ל נולד בל' כסלו תרפ"ט בעיר העתיקה בירושלים כבנו הגדול של אביו השקדן הגאון החסיד רבי שלמה צבי אטיק זצ"ל, מחסידי קרלין, ולאמו מרת חיה לאה ע"ה בתו של הרב ר' יהושע שמעון וינגרטן זצ"ל אף הוא היה מזקני חסידי קרלין.

בילדותו למד בתלמוד תורה ובישיבת עץ חיים אצל מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל בעל ה'אבן האזל' ובישיבת מיר אצל ראש הישיבה הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל.

היה מקורב למרן הגר"ז מבריסק זצ"ל. כמו כן התקרב רבות למרן בעל ה'חזון איש' זצ"ל ונסע רבות לדבר עמו בלימוד.

בהגיעו לפרקו נשא את רעייתו מרת שרה לאה, בתו של הרב הצדיק רבי שמעון הלל שלזינגר זצ"ל, נכדת בעל 'לב העברי'.

לאחר נישואיו למד בישיבת מיר עם הגאון רבי משה יהושע לנדא זצ"ל מגדולי תלמידי החזון איש, והגה רבות בספרי החזון איש. ומאוחר יותר פתח כולל אברכים בירושלים שם למדו אצלו גדולי ראשי הישיבות כיום.

בשנותיו האחרונות של הגאון רבי משה יהושע לנדא זצ"ל חלה נוראות וייסוריו גברו למאוד, עשרות פעמים זחל עם ספריו בידו ללמוד עם הגר"מ אטיק זצ"ל בחברותא. יום אחד הוא הלך לביתו של ר' מנדל ויום אחד בא ר' מנדל לביתו, כך נהגו לפי הסדר. באחד הימים הגיע ר' מנדל לביתו של הגאון רבי חיים ברים זצ"ל, ותפס לפתע שהרי ר' משה יהושע צריך להגיע אליו עתה לביתו. רץ ר' מנדל לביתו, ור' חיים ברים רץ אחריו, "ואילו לא הגענו אליו באותו שבריר שנייה כבר פרחתה לו נשמתו..." סיפר הגר"ח ברים זצ"ל.

בשנת תשנ"ג פתח בשכונת הבוכרים בירושלים את 'ישיבת ארץ צבי', אשר יועדה לבחורים מחוץ לארץ שחשקו בלימוד עיוני ומעמיק. דרך לימודו משלבת את דרך הלימוד של החזון איש והגר"ז.

ר' מנדל אטיק לא הדפיס את חידושי תורתו, אך שיעוריו הודפסו על ידי תלמידיו בצורה לא רשמית.

בין תלמידיו הרבים היו הגאון רבי דוד מילר, מראשי ישיבת פוניבז', הגאון רבי חיים מן-ההר ראש הישיבה בביתר עילית, הגאון רבי חזקיהו יוסף שרייבר ראש ישיבת מהר"ל, ועוד.

בשנת תשע"ו שיכל ל"ע את בנו הרה"ג רבי יצחק זאב אטיק זצ"ל, ר"מ בישיבת 'ארץ צבי', כשהוא בן 56 בלבד בפטירתו - לאחר שסבל מהמחלה הקשה.

בשנים ידע חולי ומכאוב, עד שב"ק פר' מקץ שהסתלק ביום לידתו לבית עולמו. ונטמן בהר המנוחות. הבאנו כמה סיפורים ופנינים מהאי גברא רבא.

בירך על טלית של אחר

עובדא דהכי הויה א' מחשובי הת"ח בירושתי' פשט טליתו בביהכ"ס באמצע תפילת שב קודם מוסף והניחו בצד ע"מ לחזור וללבוש ולאחר כמה דקות חזר ולקח הטלית שהיה שם ולבוש והנה כעבור זמן מה רואה שהחליף טליתו עם טלית של א' המתפללים וטלית אחר לבש וטליתו שלו לבש ההוא ותיכף נסתפק בשאלה האם צריך לחזור ולברך ד"ל דמאחר שלבש טלית אחר ממילא הסיח דעתו מטליתו שלו והציע שאלתו באותו מעמד לפני הגאון הגדול רבי מנדל אטיק והשיבו על אתר דצריך לחזור לברך.

מחשבות בלימוד בשמונה עשרה

ושמעתי פעם שהג"ר מנדל אטיק שאל אחד אם נופל לו במחשבתו סברות בהסוגיא באמצע שמונה עשרה ואמר שאם לא ח"ו מיינט דאס אז מען ליגט ניט אין לערנען.

לא רצה לקרוא

היה יהודי באחד השכונות בירושלים שהיה בעל קורא הרבה שנים, ולא נפקד בזש"ק, והחליט שכנראה זה בגלל שהרי הוא בעל קורא ומעלים אותו לקריאת הקללות, וע"כ אינו נפקד, כך סבר לפי דעתו.

ולכן החליט שבשבת שקוראים את הקללות לא יהיה בבית כנסת, והודיע לגבאי שאני לא קורא בשבת הזו, והלך בבוקר להתפלל בזכרון משה. והתפלל שם במנין שהתפלל שם הגאון הגדול רבי מנדל אטיק.

הגיע זמם קריאת התורה, והבעל קורא הקבוע שהיה קורא שם לא הופיע, וכך חיפשו בין המתפללים בעל קורא עד שאחד זיהה אותו שהוא בעל קורא ותיק וביקש שיקרא בתורה, והלה סירב, כי הרי מזה הוא ברח.

וכך נודע היכוח להגאון ר' מנדל אטיק. ודיבר עם הבעל קורא על הענין, וכשראה שהוא עומד בדעתו, אמר לו ר' מנדל תקרא בתורה ואני מברך אותך שתפקד בזאת השנה.

ואכן באותה שנה נולד לו בן, והוא בן יחיד שיש לו.

עישון בפסח

הג"ר מענדל אטיק היה מעשן בפסח עד שאמר לו הג"ר ישוע הג"ר ישוע בער בער סולבציק זצ"ל שבפסח אין מכניסים דברים זרים לפה, ומאז הפסיק לעשן בפסח.

מתיקות הלימוד של החזון איש

שמעתי מהגאון רבי מענדל אטיק שסיפר לי פעם שהיה אצל רבי שמואל גריינימן זצ"ל והוא המחיש לפניו מה היתה מתיקות לימודו של החזון איש כאשר פעם אחת הוא נכנס עם צאצאיו לביתו של החזון איש ומצאו מסתובב בחדר ומנגן את המילים בגמרא בשבת איסקופא משמשת שתי רשויות בזמן שפתחו נעול כלחוץ פתחו פתוח כלפנים תוך שהוא חוזר על המילים במתיקות נפלאה מעל לשעה וחצי הרגש אפך את כל הסובב במשך הזמן כשלבסוף התעורר החזון איש הוא נם לעומתינו אתם חושבים שחידשתי כעת משהו אני לא יכול לומר כך אלא היתה זו הנאה עילאת לחזור על המילים הקדושות גרידא.

על מרן הגר"ד בהר"ן

שח' ר' מענדל: כאשר עלה מרן הגר"ז מבריסק זצ"ל לארץ ישראל וראה את צאצאיהם של הפרושים תלמידי הגר"א אנשים ת"ח כרבי ישעיה חשין זצ"ל ורבי דוד בהר"ן זצ"ל ורבי בן ציון שפירא זצ"ל ועוד רבים שהיו בקיאים בש"ס וש"ע ולא פסקו מלימוד התורה יומם ולילה מתוך הדחק ודקדקו בקלה כבחמורה והיו מצוינים בגדרי החינוך והצניעות אמר שעתה הוא מבין לאלו אנשים התכוון הגר"א זצ"ל שהם ישמשו כדוגמא לכלל ישראל שכן צריך להראות יהודי.

היה מקפיד לשתות מים בכל סעודה כדי לחוש לדברי הרמ"א סי' קצ"ז סע' ד' שכתב וז"ל יש אומרים שאינו חייב לברך מדאורייתא אם לא שתה והוא תאב לשתות.

כשהיה ויכוח בין אנשים, היה אומר לעשות גורל, והסביר שגורל הוא כהכרעה משמים. (ארח דוד)

דקדוק בשכמל"ז

בספר עטרת יעקב העיד בשם הגאון ר' מנדל אטיק בשם הגר"ז זצ"ל דדין דקדוק אותיות עיקרו בק"ש ולא בברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואין עליו דין יותר מתפילה.

בית הרב

אמר לי הגאון הגדול הרב מנדל אטיק שבהיותם צעירים היו מעייניהם נטועים בדרכי הגאון הגדול והקדוש הרב מבריסק זללה"ה ובכל בוקר היו שואלים את עצמם מה נעשה היום בבית הרב באיזה מצוה באיזה ענין על מה הרווח סוערת חייו של הרב זצ"ל.

נפתח לבו לתורה

סיפר לי הרה"ג רבי מענדל אטיק שבצעירותו אחר נישואיו היה צריך לפרנסה והיה לומד עם בחור אחד בשעות הערב לפרנסתו אותו בחור נראה שהיה רחוק מאוד מן הגמרא ולא היה שייך לזה ובלומדו עמו ראה שאין הבחור מבין ולא כלום וכמעט שלא ראה תועלת בלימודו ורק המשיך לפרנסתו.

פעם אחת בפתע נפתח לבו וראה להפתעתו שהוא מבין יפה מאוד תוספות אחד ונכנס זה התוספות הראשון שהבין בחייו לתוככי לבו ונפשו ועשה בו מהפכה אדירה שמאו והלאה בפתאום התחיל להבין כל הגמרא והתוספות ונתקשר לתורה וכיום הוא אחד מראשי הישיבות הגדולים בארץ הקודש.

כוח התפילה

סיפר הגאון רבי מנדל אטיק ראש ישיבת ארץ צבי בירושלים כ' פעם היה נוכח במעונו של הגאון רבי צחק זאב סולובציק זצ"ל הרבי מבריסק עת בא לבקרו תלמיד חכם ובתוך השיחה התורנית התאונן אותו תלמיד חכם כי הוא לא זכה לסייעתא דשמיא בחינוך הילדים אך הרב מבריסק כלל לא הבין מה אותו תלמיד חכם מדבר בשביל להצליח בחינוך הילדים צריך להשקיע בדמעות ובתהלים זה עלה לי הוסיף הרב מבריסק

ברכה על חשמל

סיפר הרב יודא שלעזינגר שליט"א שניסו הרב מענדל אטיק היה נוכח אצל הגאון מבריסק זצ"ל בעת שד"ר אהרנוב ז"ל שאלו אם יכול לברך ברכת בורא מאורי האש על החשמל והרב מבריסק ענהו כן. (תפארת בנים)

אין הגפן מעכב

הגר"מ אטיק סיפר שהי' נוכח פ"א בעת שהבדיל מרן הגר"ז הלוי זללה"ה על הכוס ונכנס א' לאחר שכבר בירך בפה"ג והורה הגר"ז דיי"ח דאין ברכת בפה"ג מעכבת.

לעטר בריא יקורא

ממשנתו של מרן אדמו"ר שליט"א

מבית
עשיר
עמדות
מוסדות דז'יקוב

האם מותר לקחת שופר ששייך לקטן שלא מדעתו ולצאת בזה ידי"ח

כרחק קטנים לא היו בכלל ערבות, [אמנם דבריו רלו יתכן רק אם ניומא כדעת הדומ"ץ ז"ל באו"ח סי' תע"א הנשים אינו בכלל ערבות לאישים ואילו] גם לנשים, אבל לדעת הגרע"ק ז"ל בתשו' קמא סי' דנשים בכלל ערבות במוצות שחייבות בהן, הנה לפי"ז ליכא להוכיח מדברי הגמ' בסוטה דא"כ תיקשי גמי אמי נשים בכלל ערבות, אלא דפי' ז"ל בדברי המג"א ז"ל צ"ע דא"כ אמאי הוצרך המג"א ז"ל להא דקטן התורה פטור הוא לגמרי, ולא כ' בפשיטות בכלל ערבות. והנה לאידך גיסא מצינו כמה פוסקים ז"ל דס"ל דקטנים בכלל ערבות אפי' בדאורייתא, הגרש"ק ז"ל בחכמת שלמה או"ח סי' קפ"ו פשוט"ל דקטן הוא בכלל ערבות, והגראמ"ה ז"ל בהגהותיו לברכות מ"ח ב' פי' כן בבעת ריש"י ז"ל. והפנ"ג ז"ל גופי' באו"ח סי' תרפ"ט א"כ סק"ד נסתפק אם קטן הוא בכלל ערבות, והשתא לדברינו נמצא דהמג"א ז"ל צ"ל שיטה אמצעית דקטן קטן איתא נמצא ערבות רק לגבי קיום מצוה דרבנן.

ונראה להכריח מדברי הגרע"ק ז"ל דס"ל כשיטה אמצעית זאת, הנהה בתשו' קמא סי' ז' הביא דברי הדומ"ץ ז"ל דקטן שכבר התפלל לבלי שבת אינו יכול להוציא אשה בקידוש גם אם כבר התפללה דהקטן היו תרי דרבנן ואינו מוציא את האשה שהיא חד דרבנן, וכ' הגרע"ק ז"ל דהא אינו, דהא בקידוש איכא דינא דיצא מוציא ואילו ה"ל גדול ה"ל מוציא אע"פ דכבר התפלל, נמצא דהא דאינו יכול להוציא אשה היינו מושם ספק טעמות וא"כ אין כאן אלא חד דרבנן, ומוכח דס"ל דקטן הוא בכלל ערבות דאל"כ הדר הו"ל תרי דרבנן דהוא אינו ערב עבור האשה. ואילו התם לגבי אשה אודויי אודי' ל' להדג"מ ז"ל דאשה אינה בכלל ערבות במוצות שאינה יחיבת בת, וא"כ בהכרח דגם בקטן דאית'ל' בכלל ערבות היינו רק להוציא המחוייב ממדקטן ולא את המחוייב מדאורייתא דבזה אין חוקק חייב וליכא ערבות. וזמאת' בע"ה להכי נלע"ד המצאה נפלאה, דהנה לדברינו נמצא דקטן ערב בעד קטן תבירו בכל המצוות דתרחיחו יחיבים בכל המצוות והנה מסברא נראה דאם כבר ניחא ל' לקטן שקטן אחר ישתמש בחפץ שלו כדי לצאת בזה המצוה שוב ניחא ל' שכל המחוייב במוצוה זו אפי' גדול יטלנו לצאת בו, דהרי סברת זקני העט"ז ז"ל דתליא בדין ערבות היינו מושם א"כ אינו ערב בעד תבירו מנלן דניחא ל' שיטלו תפציו לצאת בזה המצוה, אבל אם בלא"ה יוכלו כל הקטנים ליטול התפץ שלו ולצאת בו מסתברא דשוב אינו מקפיד אם גדול יטלנו.

והשתא לפי"ז נמצא דבכל המצוות אלא סברא דניחא ל' בממונו של קטן הוא א"כ מסברא יחיבים מדרבנן בכל המצוות, וא"כ ארווחת דגם אם נימא דלגבי אדאורייתא יכא ערבות מ"מ איכא סברא דניחא ל' לאיניש גם בממונו של קטן.

אמנם מדאת' בע"ה להכי נראה דאין צורך בסברא זו אלא עדיפא מינה קאמרו, דבאמת מדרבנן היו הקטן ערב גם לגבי מצוות דאורייתא מ'ק"ו ממוצות דרבנן, אבל דערבות זו לא מהני לגדול לצאת בה חייב תורה דקרות ערב על

דא דניחא ל' לאיניש למעבד איסורא זוטא ולא יעשה תבירו איסורא רבא היינו מושם דינא דערבות, וכן מצינו בהא דכ' הגרא"ו ז"ל בקובח"ע סי' ח' אות ח' דהא דס"ל להטוס' בחד תירוצא דעשה של אחד בכהל דתורת ל"ת דהאחר היינו מושם ערבות.

ברם, גוף הסברא דקטן אינו בכלל ערבות, הנה המג"א ז"ל בס"י קצ"ט סק"ו הביא דברי מהרש"ל ז"ל דמן התורה גדול יוצא בברכת הקטן אלא שחכמים אסרוהו, והק' המג"א ז"ל שם וז"ל "ועוד דהא עיקר הטעם דקיימא לן אע"פ שיצא מוציא מושם שכל ישראל ערבים זה בזה וכו' ובקטן לא שייך ערבות דמן התורה פטור הוא לגמרי ואיך יוציא הגדול", והנה מדבריו ז"ל שם "דמן התורה פטור הוא לגמרי" ה"י מוכח דהא דקטן אינו בכלל ערבות היינו מושם פטור מן המצוות. והשתא לפי"ז נלע"ד בע"ה דכ"ז רק מדאורייתא אבל מדרבנן כיון דהקטן חייב במוצות שפיר היו בכלל ערבות, ולפי"ז במוצות דרבנן שפיר היו הקטן ערב אפי' לגדול, ולפי"ז נראה בע"ה לחדש דקטן שכבר התפלל יכול להוציא בקידוש את הגדול שכבר התפלל, דלגבי חיובי דרבנן שפיר היו הקטן בכלל ערבות.

ומעתה לפי"ז ולמאי דכ' זקני ז"ל דהסברא דניחא ל' לאיניש וכו' תליא בדין ערבות, א"כ נראה דגם לענין הסברא דניחא ל' למעבד מצוה בממונ' הדין נחלק לשניים, דלענין קיום מצוה דאורייתא לא אמרי' ניחא ל' וכו' בממונו הקטן, אבל לענין קיום מצוות דרבנן שפיר אמרי' ניחא ל' וכו' גם בנכסי קטן, ונפק"מ לפי"ז דאם נטל לולב ששייך לקטן ביום ראשון דהוי חיוב תורה לא יצא ידי"ח, אבל שום הימים יוצא ידי"ח דהוי חיוב דרבנן.

והשתא אי כניס אגם בע"ה נראה להוסיף בה דברים, הנה העט"ז ז"ל כ' הוכחה נפלאה דבקטן לא אמרי' ניחא ל' וכו' מהא דאמרי' בסוכה ל' א' אמר להו רב הונא לאתו אוונכרי כי זבתינא אסא מנכרי כל תגוזו אהון אלא לגזוה אינהו ויהבו לכו מאי טעמא סתם נכרים גדלני דרסתא וניהו וקרקע אינה גזולת" ופי' רש"י ז"ל דסתם כותים גדלי ארעא מישראל, והק' השער אפרים ז"ל בתשו' ס"ב אבאי לא אמרי' ניחא ל' לאיניש למעבד מצוה בממונ' ובפרט היכא דהיא ישראל לא יקנה הלולב הרי ישאר ביד הגוי, וכו' זקני ז"ל דיש ליישב דחיישינן שמא העכו"ם גדלו קרקע של קטן שנפל לו בירושה ובקטן לא אמרי' הסברא דניחא ל'.

אמנם לדברינו הג"ל יש לדחות ההוכחה למחצה, דשפיר יש להוכיח מהתם רק לענין לולב ביום הראשון דהוי חיוב תורה שבהכי הרי מירי הסוגיא התם, אבל לענין לולב ביום השני שפיר ז"ל דגם בקטן אמרי' ניחא ל' וכו' וכו"ל דבמוצות דרבנן שפיר איכא ערבות בקטן.

מהו גוף היסוד שם בע"ה להוכיח מדברי המג"א ז"ל דבמוצות דרבנן שפיר איכא ערבות בקטן הנה המה"ש ז"ל לא פי' כן דברי המג"א ז"ל אלא פי' דקטן אינו נכלל בגדר ערבות כלל, וז"ל שם "ובקטן לא שייך ערבות וכמבואר בסוטה [א] על פי המנין שחשבם של לענין ערבות על

בעמדינו סמוך ליומא דהילולא קדישא של זקני הגה"ק מרן רבינו בעל העטרת ישועה זיע"א, אמרתי אנקוט בשיפולי גלמיתו לפלפל בדבריו הק'.

בש"ת עטרת ישועה סי' ל"ד נסתפק זקני הק' רבינו העטרת ישועה זיע"א, בהא דאמרי' דניחא ל' לאיניש למעבד מצוה בממונ' היאך הדין בממונו ששייך לקטן האם גם בזה איתא להאי כללא או לא, דל' דכיון דהקטן עצמו אינו חייב במוצות ליתא להאי כללא או דילמא נהי דקטן אינו חייב במוצות מ"מ אם מוציא נוטל ע"פ ש"כ כאינו מצווה ועושה דאפי' גוי העושה מצוה אמרי' בע"ה ג' א' נוטל שכר כאינו מצווה ועושה כ"ש ישראל קטן.

וכ' שם זקני ז"ל לחדש דגדר הסברא דניחא ל' למעבד מצוה בממונ' הוא מוכח ערבות דאם ל' ניחא ל' הרי יתבטל תבירו מן המצוה וכיון דהוא ערב בעד תבירו אמרי' דניחא ל' שחבירו יעשה מצוה בממונו שלו, וכיון דכ' הפנ"ג ז"ל בפתיחה כוללת ח"ג סי"ז דקטן ליתא בכלל ערבות א"כ גבי קטן לא שייך האי סברא דניחא ל' וכו', והאר"ק שם בראיות נפלאות ואסיק דגם בקטן אמרי' הסברא דניחא ל'.

והנה מצינו למדים מדבריו ז"ל ב' סברות לומר דבקטן לא אמרי' ניחא ל' למעבד מצוה בממונ' הסברא הראשונה כיון דהקטן אינו חייב במוצות לא אמרי' ניחא ל' וכו', ובזה כ' זקני ז"ל דעכ"פ כיון דנוטל שכר כאינו מצווה ועושה שפיר שייך הסברא דניחא ל', והסברא השנייה דגדר הקטן נוטל שכר כאינו מצווה ועושה מ"מ לא סגי בזה למימר ניחא ל' וכו' אלא דוקא היכא דערב בעד תבירו.

ופק"מ דבתיא איכא בין סברות, הנהה להסברא הראשונה דהיכא דאינו חייב במוצות לא אמרי' ניחא ל' הנה לפי"ז כיון דמדרבנן הקטן חייב במוצות שפיר אמרי' ניחא ל' וכו', לדעת הג"ו ז"ל במגילה [ו] ב' דפי' ה"ר"ן דמוצות חינוך היו מצוה דרמיה על הקטן ולא על אביו, וא"כ לצורך קיום מצוה דרבנן מותר ליטול ממונו של הקטן, אבל להסברא השנייה דבקטן ליכא ערבות נראה דאע"פ דמדרבנן חייב במוצות מ"מ כיון דאינו ערב בעד תבירו לא אמרי' ניחא ל'.

והנה יש ליתן בע"ה טעם נכון להא דהוצרך זקני ז"ל לחדש להסברא דניחא ל' וכו' תליא בדין ערבות, דהנה בדברי הגמ' לא מצינו מקור להא דמותר להשתמש במוצות של תבירו מושם ניחא ל' לאיניש וכו', והא דאמרי' בפסחים דהמשכיר בית לתבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק אינו ענין לזה דהתם זייגנין לפטור המשכיר מלשלם מה שהוציא השוכר על הבדיקה וכו' אמרי' דניחא ל' לישוכר להוציא ממון על המצוה ולא עשה כן ע"ד לחייב את המשכיר, והראשונים ז"ל הם שחידשו דמותר להשתמש בממונו של תבירו שלא בידעתו מושם ניחא ל' לאיניש וכו'.

ומה"ט כ' העט"ז ז"ל לחדש דהראשונים ז"ל ילפי לה מדין ערבות וכיון דכל אחד ממשאל ערב שחבירו יקיים במוצות, אמטול להכי ניחא ל' שישתמש תבירו בממונו ויכול לקיים המצוה, ומצינו דומתו בהא דכ' האב"ז ז"ל בתורה"ד ט"ו

מדברגן, ומעתה כ"ז לענין להוציא את השני יד"ח, אבל לגבי הסברא ניתנה לי' לאיניש וכו' כיון דמדברגן הוי הקטן ערב גם לגבי מצוות דאורייתא א"כ שמיר אמרי' גבי דידל' הסברא דניתח לי' לאיניש וכו'. וזה נראה נכון.

ועתה ניתנה ראש ונשובה בע"ה לגוף היסוד שהעלה העטרת ישועה ז"ל דהסברא דניתח לי' לאיניש למעמד מצוה בממונ' היינו רק היכא דאיכא ערבות. וקשיא לי לפי"ז קושיא גדולה ובהקדם ד' הקדמות.

[א] שתפקתי בדינא דערבות במצוות, האם כופין ע"ז שיברך לחבירו כדיון כופין על המצוות או לא, ובפשוטו נראה דשפיר כופין ע"ז דהוא ערב עבור חבירו והוי המצוה עליו, ושמא תליא בפלוגתא רבנן בתראי ז"ל בנוודע בשערין, האם גדר ערבות בכרכת המצוות היינו דמכח הערבות נעשה המצויה בר חיובא בברכה זו להוציא את חבירו וברכתו נחשב ככרחה של מחויב בדבר, או דילמא אין דין ערבות משוויחו לבר חיובא אלא דינא הוי דכיון דהוא ערב בעד חבירו יכול להוציא בברכה, והשתא להצד השני שאין הראשון נראה פשוט דכופין ע"ז, אבל להצד השני שאין המבדק נחשב בר חיובא יש להסתפק אם כופין.

והנה הראוני לדברי מהר"ם שיק ז"ל בתשו' או"ח סי' ס"ג שב"ש שכל דאין כופין על הערבות, וז"ל שם "מכל מקום במצוה שאינה מונחת אקראפתא דגברא, אלא שמצוה לסייע לחבירו משום ערבות, וערבות גופא הוי למשמרת ולסייע לתורה, וכו' מצויה שכופין, ובלוא הכי הרי לסייע את חבירו לדבר מצוה זה הוא בכלל גמילות חסד, שאם בחסד הגוף מצוה לסייע לו, מכל שכן שמצוה לסייע לו לעשות מצוה וכו', ואם כן הוי מצוה שמתן שכרה בצידה, ומצוה שמתן שכרה בצידה אין כופין עליה (חילוק ק"י ע"ג). ויעוינן בתוס' בכתובות דף מ"ט ע"ב (ד"ה אפיית) בטעמא למה כופין על הצדקה.

מיהו דבריו ז"ל צ"ע דהא הריטב"א ז"ל ברב כ"ט ז"ל תני כ' דערבות במצוות הוי כרחה הפורע חוב חבירו, ומוכח דאין זה משום מצוות חסד אלא דנעשה בר חיובא מוכח זה, וצ"ע.

[ב] הרמב"ן ז"ל בחי' ל"ב קע"ה כ' ב' דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא מ"מ באית' ללוה קמן יורדין לנכסיו עד שאתה כופהו בגופו כפחו בממונו, דגם ממונו משועבד למצוות פריעת בע"ה, ועי' בחי' הגרעק"א ז"ל בכתובות צ"א ב' ד"ה ההוא גברא.

[ג] הרמ"א ז"ל באו"ח סי' תרמ"ט ס"ה העתיק דברי התרוה"ד ז"ל דמותר ליטול לולב של חבירו שלא מדעתו משום דניתח לי' לאיניש למעמד מצוה בממונ' מיהו הני משאר אברים אבל כיום הראשון אסור, וכו' הפמ"ג ז"ל שם במ"ז סק"ד דלא אמרי' ניתח לי' לאיניש שחבירו יקנה הלולב ע"מ להתחיר הליכך הו"ל כלולב שאול דינו יוצא יד"ח, יעו"ש.

[ד] השער אפרים ז"ל בתשו' ב' ה"ל כ' דבלולב שגוי גדול, שבלא"ה לא תחזור לבעליו הישראל אמרי' ניתח לי' שישאל אחר יטול הלולב ויצא בו יד"ח, ומעתה איכא למילף מיהו דכל היכא דגם אם יתנגד ויצאו הלולב ממנו, שוב אמרי' דניתח לי' שהשני יקיים בזה מצוה.

והשתא לפי"ז ז"ל לסברת דקיני הק' ז"ל דטעמא דניתח לי' היינו משום דערב בעד חבירו, א"כ אמאי כיום ראשון דסוכות א"א ליטול לולבו של חבירו ולא סמכי' על הסברא דניתח לי'

לאיניש, הא כיון דכופין על חיובו משום ערבות, ועד שאתה כופהו בגופו כפחו בממונו א"כ נימא דמו"ט ודאי כבר ניתח לי' לבעליו שהשני יקנה הלולב במתנה ע"מ להתחיר דהא אם לא יסיכסו הרי יכפו אותו ע"ז, וצ"ע.

אמנם לולי שחידש העט"י ז"ל דטעמא דניתח לי' הוי משום ערבות דמינה ילפי' דגם ממונו של אדם ערבים לקיום מצות של חבירו, ליכא להק' קושייתו דנכפחו בממונו משום עד שאתה כופהו וכו', ד"ל דכי היכא דעל מצוות שבין אדם לחבירו אין אדם חייב להוציא ממון ע"ז וכדאשכחן גבי השבת אבידה ואפי' באבידת גופו עי' סנהדרין ע"ג א' ובדברי הרא"ש ז"ל שם, א"כ ה"ה דלא שייך בזה עד שאתה כופהו בגופו כפחו בממונו, דהרמב"ן ז"ל מייירי רק בחוב דאיכא עכ"פ תביעה נמי על ממונו של אדם שתרבה מכת ההלואה, אבל במצוות שבין אדם לחבירו דממונו אינו ערב בעד מצוות של חבירו לא שייך לכפותו בממונו. והנה מדברי דקיני העטרת ישועה ז"ל דניתח לי' וכו' תליא בדין ערבות לפי"ז יש להוציא בע"ה כמה הלכות מחודשות.

[א] יש להסתפק במצוה קיומית שאין האדם חייב בה האם אמרי' ניתח לי' לאיניש וכו', והנה לסברת דקיני ז"ל דינא הוי דלא אמרי' בזה ניתח לי' לאיניש וכו' דהא במצוה קיומית ליכא ערבות, וכדל' הב"ח ז"ל "ביו"ד ס"א אות"ב והש"ך ז"ל שם סק"ב."

והשתא לפי"ז קשיא טובא, דהא לגבי ציצית אמרי' דמותר להתעטף בטלתו של חבירו ולברך עליה משום דניתח לי' לאיניש למעמד מצוה בממונ' וכדפסק מרן המבשר ז"ל באו"ח סי' ס"ד בשם הרא"ש ז"ל, והרי ציצית הו"ל מצוה קיומית דינו חייב ללבוש בגד של ארבע כנפות.

מיהו הא בציצית גופי' חזו"ן דאיכא נמי דין ערבות, וכדחביא המ"ב ז"ל בסי' ת' סק"ד מדברי המג"א ז"ל ומדברי המלבי"ם ז"ל בארצ"ח, ומדאיכא ערבות שמיר איכא נמי דינא דניתח לי' לאיניש, אלא דצ"ע טעמא מאי איכא ערבות.

ובע"כ לומר דציצית דעיפי משאר מצוות קיומיות וכדל' הגרעק"א ז"ל בגליון לשו"ע א"כ ס"ח אהא דכ' המג"א ז"ל דברכת חלה אין צריך לברך בעמידה דלא הוי מצוה אלא תיקון המאכל, וכו' הגרעק"א ז"ל דהא דברכת ציצית צריך לברך בעמידה והרי גם ציצית אינה מצוה חיובית, וכו' לחלק דבציצית לאחז שילבש הבגד איכא מ"ע להחיל ציצית וליכא אסור על הבגד לילך בלא ציצית וא"כ אין זה תיקון הבגד, משא"כ שחיטה וזלה דאם אינו חפץ לאכול ליכא מצוה וכשרוצה לאכול אסור לו לאכול בלי הפרשת חלה ובלי שחיטה וא"כ הוי תיקון המאכל.

אמנם א"כ צ"ע מאה דכ' המג"א ז"ל בסי' י"ד סק"ז אהא דכ' מרן המבשר ז"ל שם דמותר ליטול סלית של חבירו ולברך עליה והק' המג"א ז"ל התינה דמותר ליטול סלית משום דניתח לי' לאיניש וכו' מ"מ היאך יברך עליה הא הוי סלית שאולה (דהא האי סברא דניתח לי' לא מהני להחשיבו כשלו וכדל' התרוה"ד ז"ל שנתעק הרמ"א ז"ל באו"ח סי' תרמ"ט ס"ה דלפיכך בלולב כיו"ט ראשון לא מהני ליטול של חבירו דממזמזת האי סברא דניתח לי' וכו' לא נעשית כשלו), ות"י דלא גרע ממישם שמברכות על מצות עשה שהזמן גרמא יעו"ש.

ומדניתח לי' להמג"א ז"ל דמותר ליטול אע"ג דהוי סלית שאולה, ותיקשי הא בודאי איכא

מצוה חיובית בזה גם לאחר שליבשה אלא מצוה קיומית דטלית שאולה אינה חיובית, וא"כ צ"ע היאך שרי לקחתה הא ליכא ערבות במצוה קיומית, והכא לא שייך הסברא דכ' הגרעק"א ז"ל הנ"ל דהא גם לאחר הכלישה הטלית אינה חיובית בציצית, וצ"ע.

[ב] ממוצא הדברים נמצא דעכ"פ בשאר מצוות קיומיות לא אמרי' ניתח לי' לאיניש וכו', ובפס"מ לפי"ז אסור לאדם ליטול סכין של שחיטה מחבירו לברא רשותו, תו נפסק"מ אם רוצה ליכנס מרהיטת דברי הט"ז ז"ל באו"ח סי' תרל"ז סק"ד נראה דבכל ימי הסוכות מותר מ"מ דאחז דניתח לי' לאיניש, ונצטרך לדחוק דמייירי רק בכזית הראשון.

[ג] יש להסתפק האם מותר ליטול טלית או שופר ששייך לאשה שלא מדעתה משום סברא דניתח לי' לאיניש למעמד מצוה בממונ' א"כ לא, והנה לסברת דקיני ז"ל נראה דאסור, וכיון דמיתלא תלי' לה בדין ערבות והרי אין אשה ערבה לאיש או לאשה במצוות שאינה חייבת בה, ול"מ מביעיא דרש"י דהג"מ ז"ל בס"י וע"א דאפי' שהאשה חייבת בה אינה בכלל הערבות, אלא אפי' לדעת הגרעק"א ז"ל בתשו' קמא ס"ז דהיא בכלל הערבות מ"מ במצוה שאינה חייבת בה כ' שם להדיא דינה בכלל ערבות.

והריטב"א ז"ל בר"ש כ"ט ב' אייתי פלוגתא רבנן קמאי ז"ל דגבי אשה נמצות עשה שהזמן גרמא שחייש מוציא בזה האם יכול לברך קרי אל"ה המוציא כבר יצא וכו' שם וז"ל, "קיימא לן דנשים סומכות רשות ואף על גב דסמיכה משתמש בקדשים הוא לא חשיב אסור שלא במקום מצוה, דאע"ג דלא מחייבי מצוה איכא עלייתו ונטולתו עליהם שכו', וכיון דאיכא צד מצוה ונטולתו שכו' נראוי דברים דברי האומר שאם רצו לברך ויברכו, ומכל מקום הבא להוציאן אם יצא אינו מברך דכיון דרשות הוא הוי ליה ברכת הנהנין שאין מוציא לאחריים בברכה אלא כשמוציא לעצמו, ויש אומרים דהכא כיון דלאו רשות גמור הוא דהא איכא צד מצוה רשאי לברך, והראשון נכון יותר, וכן כתב רבינו אפרים."

והשתא אי כנים אנו בע"ה בזה, שוב יש להעמיד ת"י דקיני ז"ל על קושיה השער אפרים ז"ל הנ"ל וכסגנון תתי' שם דקיני ז"ל אבל באופן אחר קצת. הנהגה לעיל איתתיה דהק' השער אפרים ז"ל בסוגיא דאונטרין, אמאי לא אמרי' ניתח לי' לאיניש למעמד מצוה בממונ', ובפרט היכא דאם הישראל לא יקנה הלולב הרי ישאר ביד הגוי, וכו' דקיני ז"ל קטן שנפל לו בירושה ובקטן לא אמרי' הסברא דניתח לי'.

והשתא לפי"ז התינה בקטן איכא למימר כדכתיבנא בע"ה לעיל דבמצוות דרבנן אמרי' ניתח לי', וממילא גם לענין קיום חיוב תורה בחפץ זה אמרי' דניתח לי' שיקיימו מצוה בממונו, אבל אשה דינה כלל בדין ערבות ואפי' במצוות דרבנן, וכ"ל לגבי מצוות דאורייתא.

ומעתה גם למאי דכתבנו דבקטן שמיר איכא סברא דניתח לי' וכו' מ"מ כיון דבנשים ליכא דין סברא, א"כ יש לתק' קו' השער אפרים ז"ל ד"ל דהא דקאמר רב הונא דאין יוצאים בלולב שגדלו הגוי דקרקע אינה נגזלת ולא סמכין על הסברא דניתח לי' לאיניש, היינו משום דחוששין שמא הגוי גדל קרקע קרקע וכו' דינה דאיתה חייבת במצות לולב ליכא גבי דידה הסברא דניתח לי' לאיניש, וא"ש.

מרכז מסודות דא"ק יקוב בא"י
האיילות 20 גבעת זאב

תגובות והערות ניתן לשלוח למייל m0583287000@gmail.com
או לפקס: 02:5667027 ואנו נשתדל להביאם קמיה מרן האדמו"ר שליט"א

זמני כניסת השבת
ירושלים: 4:09
בני ברק: 4:23
חיפה: 4:13

פרשת ויגש מלכות יהודה ויוסף

החוט המקשר: נעמוד בדברינו על שורש מחלוקת יהודה ויוסף וצורת הנהגתם השונה, הנהגת האמת בדין מול הנהגת הפרשה בדין, שהיא הנהגת המלכים מול הנהגת השופטים, ונבין לפי"ז מדוע דווקא יהודה נבחר ע"י יעקב אבינו להקים 'בית תלמוד להוראה', ומדוע מלכי יוסף הרשיעו ואילו מלכי יהודה היו צדיקים ואת צורת חטא ירבעם בן נבט. לאור דברינו נבין את השוני שבין הנהגת משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

מה שאמר עליהם שאוכלים אבר מן החי, כשבמציאות שחטו את הבהמה אלא שעדיין פירכסה ומעיקר הדין שרי לישראל, כמבואר בפרשת דרכים ובעוד מפרשים בריש פרשת וישב. אלא שיוסף החמיר להחשיב דבר זה לאבר מן החי, וכן שאר הדברים].

ואלו דברי השם משמואל (פרשת ויגש תרע"ה) בביאור השוני במידותיהם של יהודה ויוסף:

"הנה במרכבת יחזקאל פני אריה אל הימין ופני השור אל השמאל. והנה ידוע דימין הוא חסד ימין מקרבת. ושמאל הוא גבורה שמאל דוחה את מה שאינו ראוי....

ולפי זה יש לומר דכל ענין סוד מרע מתיחס למדת הדין, שבמה שהאדם מושך ידו מן הרע, לעומתו דוחה את כחות הרע לבל יתפשטו חוץ מגבולם ודוחה את הרע ממנו ומכל העולם כולו. וזו היתה מידתו של יוסף הצדיק במה שהיה סוד מרע דחה את כחות הרע בכללם ממנו ומכל מצרים ומכל העולם וכו'. וזה שנקרא יוסף שור כמ"ש בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ, כי זוהי מדתו לדחות כחות הרע במה שהוא בעצמו הי' סוד מרע וכו'. אבל יהודה מדה אחרת היתה בו, היא מדת חסד ורחמים וכו', וכמו שבתחילת ברייתו של עולם הקדים מדת הרחמים כנ"ל, וע"כ המלוכה שייכת ליהודה, וכן נמי ההלכה כבית הלל שידוע שמדת בית שמאי היא מדת הדין ומדת ב"ה היא מדת הרחמים.

אך הנה ידוע מה שכתב האר"י ז"ל שלעתיד יהיו הגבורות יותר במעלה מהחסדים ועל כן תהיה אז ההלכה כב"ש וכו'".

כלומר: הנהגת יוסף היתה במידת הדין שהיא מיעוט ["אין העולם מתקיים בדין ושיתף ה' מדת הרחמים" - רש"י ריש בראשית, וראו במאמרינו ריש בראשית בארוכה] והאחים היו רוב והלכה כמותם.¹

"ויגש אליו יהודה".

איתא בב"ר (פרשת ויגש פרשה צג): "הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש" וגו' (עמוס ט, יג), "ונגש חורש" זה יהודה, "בקוצר" (שם) - זה יוסף, "והנה אנחנו מאלמים אלומים" וגו' (בראשית לז, ז), "ודורך ענבים" (עמוס שם) - זה יהודה, שנאמר "כי דרכת לי יהודה" (זכריה ט, יג), "במושך הזרע" (עמוס שם) - זה יוסף, שמשך זרעו של אביו והורידן למצרים, "והטיפו ההרים עסיס" וגו' (עמוס שם) - אלו השבטים. אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו, אנו מה אכפת לנו, יאי למלך מדיין עם מלך. "ויגש אליו יהודה" וגו' ".

נראה שישנו עומק רב במחלוקתם של יהודה ויוסף, היא שורש המחלוקת של מלכות יהודה ויוסף, כאשר עיקר מלכות ישראל נקראת על שם יוסף [כש"כ "וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר" - תהילים עח, סח. והיינו ירבעם בן נבט, שהיה משבט אפרים ואף עמרי ובנו אחאב ושושלת מלכיהם, כמבואר במדרש תנחומא ריש פרשת ויחי, על הפסוק "למי אלה"].

בדרשות הר"ן (הדרוש האחד עשר) האריך לבאר את גדר תפקידו של המלך בעם ישראל וכתב בתוכ"ד שתפקיד השופט הוא ללמד וליישם את חוקי התורה, אמנם חוקי התורה נועדו בעיקר לתיקון הנפש ולא דווקא לסידור מדיני, אך תפקידו של מלך הוא להשליט סידור מדיני, כשלצורך זה יכול לחוקק חוקים נוספים לדיני התורה מדינא דמלכותא וכמו"כ מלך פורץ גדר, הורג ללא רשות ב"ד וכו', הכל לצורך סידור המדיני

נראה שזה היה שורש המחלוקת בין יוסף והאחים.

הנה כבר הארכנו במקום אחר שיוסף נהג בקו הדומה לשיטת ב"ש, שיטה מחמירה ובלתי מתפשרת, הפועלת רק לפי האמת לאמיתה [מדת הדין] ולכן הביא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם, כאשר הנהגת האחים היתה שהדברים שעשו מותרים [ולדוגמא,

¹ [מצאנו מחלוקת בכתובות יז, א בין ב"ש לב"ה כיצד מרקדים לפני הכלה. ב"ש אומרים כלה שהיא וב"ה אומרים כלה נאה וחסודה, וממשיכים ב"ה ואומרים: "לעולם תהיה דעתו של אדם מעורבת עם הבריות". ונראה דיסוד מחלוקתם דלב"ש קיימת רק האמת לאמיתה, כפי שצריך להיות בתכלית, ואם הכלה אינה יפה או חסודה, אי אפשר לשבחה בפני החתן בשבחים שאין בה. אך לב"ה בעולם הזה האמת התורנית היא לפי תפיסת רוב החכמים גם כשהם טועים, {ועי' דרשות הר"ן שהאריך בזה בדרוש ג' ו'ו'ז"ל: "וזהו ענין ר' אליעזר הגדול ומחלוקתו, (ואמרו שם) [שאמרו] בבבא מציעא (נט ב) עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא (דברים ל יב), מאי לא בשמים היא כבר נתנה למשה על הר סיני, וכתוב בה (שמות כג ב) אחרי רבים להטות. הנה ראו כולם שר' אליעזר היה מסכים אל האמת יותר מהם, וכי אותותיו כולם אמיתיים צודקים, והכריעו מן השמים כדבריו, ואף על פי כן עשו מעשה כהסכמתם, אחר ששכלם היה נוטה לטמא, אף על פי שהיו יודעים שהיו מסכימים הפך האמת לא רצו לטהר, והיו עוברים על דתם אם היו מטהרים כיון ששכלם נוטה לטמא, שההכרעה נמסרה לחכמי הדורות", עכ"ל. ולכן האמת גם ביחס ליופי, היא לפי תפיסת העולם שמעורבת עם הבריות].

- ויכוח יהודה ויוסף על עונשו של בנימין: שורת הדין מול פשרה נצרכת

נראה שויכוח הנהגתי זה היתה גם שורש המחלוקת של יוסף ויהודה בהנהגת המלכות בכלל ובמעשה דבנימין בפרט:

יוסף, שהציג קו אחיד שאין זו מהאמת לאמיתה לעולם, טען שאין מקום למלך לשפוט שלא לפי דיני התורה, וגם אם עושים פשרה בדין, הדבר צריך להיות מבוסס על יסוד דיני התורה. לכן אמר שבנימין יהיה לכל הפחות עבד, כאשר פשרה זו יסודה ממידת הדין, הקובעת שבנימין התחייב מיתה וכל האחים יהיו עבדים, כמבואר בסוף פרשת מקץ שכך התחייב לו יהודה, וכן משום שכן נח שגזל חייב מיתה, כמבואר ברמב"ם (מלכים ט, יד).

אך יהודה טען שצריך להתפשר ולמצוא פתרון הולם, אחר שאם בנימין ימות, הרי גם אביו ימות מצער, אם כן יש מקום לפשרה ולשיקול דעת וליצירת פתרון התואם את ההלכה [כמו לדוגמה עירוב, פרוזבול, היתר עיסקא וכו'].

- פשרותיו של יהודה

מצינו לכל הפחות עוד ב' מקומות, שיהודה הנהיג בהם הנהגת פשרה: (א) מעשה תמר. (ב) מכירת יוסף.

במעשה תמר בתחילה חרץ דינה למות [וגם זה מכח דינא דמלכותא, עיי' רמב"ן שמצד דיני התורה, לא היתה מחוייבת מיתה] ולבסוף כשנדדע לו שהתעברה ממנו חזר והודה שטעה ושינה את דינה.

בהקשר לכך נשים לב למאמר חז"ל על דברי תמר: "הכר נא- אין נא אלא לשון בקשה. הכר נא בוראך ואל תאבד שלש נפשות". ולכאורה אינו מובן דאם צדקה בדין, מדוע צריכה לבקש רחמים בגלל עובריה?

עיי' בזה במשך חכמה. עכ"פ מבואר שהיה בזה מן הפשרה בין עיקר הדין ללפנים משורת הדין, והיה שייך להקל בדינה על פי שיקולים חיזוניים.

גם במכירת יוסף אמר "מה בצע כי נהרוג את אחינו" וגו', וחז"ל דרשו בצע מלשון ביצוע, פשרה². ובסנהדרין (ו, ב) איתא: "רבי מאיר אומר: לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה, שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו, וכל המברך את יהודה - הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר: ובצע ברך נאץ ה'". ומי"מ מחשבת יהודה היתה טובה³ והראיה לכך הוא שיעקב שיבח אותו על כך

בברכותיו, באומרו ליהודה "מטרף בני עלית", ועל כך אמרו חז"ל (ב"ר פרשת ויחי פרשה צח): "גור אריה יהודה, מלמד שנתן לו גבורה של ארי וחוצפה של גוריו, מטרף בני עלית- מטרפו של יוסף עלית ונתעלית, מטרפו של תמר עלית ונתעלית". ובמדרש תנחומא (פרשת ויחי סימן י): "גור אריה יהודה מטרף בני עלית מטרף בני יוסף עלית שאמרת מה בצע כי נהרוג (בראשית לו) מטרף בני עלית מטרף תמר הצלת נפשות ארבע מן המיתה תמר ושני בניה ועצמך, אי"ל הקב"ה: אתה הצלת ארבע נפשות מן השרפה ומן המיתה שכך פסקת הוציאוה ותשרף אני אציל מבניך ד' דניאל חנניה מישאל ועזריה מן הכבשן ומגוב אריות".

והיינו שיהודה פעל במעשיות ותכליתיות. מצד אחד לא רצה להרוג את יוסף ומצד שני, הבין שצריך להרחיקו, כדי שלא יזיק לאחיו. לכן הציע למוכרו.

גם בשיכנוע ששיכנע יהודה את יעקב להוריד את בנימין מצריימה, מתבטאת כח הפשרה שהיה ליהודה, שהלא ראובן הציע מתחילה "את שני בני תמית" ולא קיבל יעקב את דברו [ואמר בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו. וכי בניו הם ולא בני? וי"רש"י מב, לח] ואי"כ מה איפוא היה סוד הצלתו של יהודה?

וז"ל רש"י (מג, ח): "לא נמות" - ברעב (ב"ר). בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כולנו מתים ברעב אם לא נלך. מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודאי".

עצם טענתו מורה על פשרה. "להניח את הספק עבור הודאי" - היא תוכנה של פשרה, להתמקד בערך החשוב יותר, גם אם הדבר ידרוש הקרבה מסוימת.

גם לשונו של יהודה שאמר ליעקב אביו "אנכי אערבנו מידי תבקשנו", מורה על תכונה זו, דהלא כל ענין ערבות [כשמדובר בענין ממוני] הוא לפייס את המלוה ואת הלווה, כשעיי' הערב מסכים המלווה להלוות ממון ללווה, הרי שפירש בין שניהם. גם האחריות האישית שלקח יהודה על עצמו⁴, גרמה לפשרה בין יעקב ובניו, שעל ידי כך הסכים להוריד את בנימין למצרים.

זהו מהלך הנהגת המלוכה של יהודה.

- הקמת בית תלמוד להוראה ע"י יהודה

ולפי דברינו יובן ענין נוסף בפרשה

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן" (מו, כח).

² ויקרא רבה פרשת ויקרא פרשה ו: "מה בצע אמרתו" - פשרה פשוט. וכן בתנחומא פרשת ראה סימן ד: "אמר ר' אבא אמר ר' ירמיה עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו (איכה ב), בצע עשה עמהם פשרה".

³ בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פד סימן יז

ויאמר יהודה אל אחיו וגו', אי"ר יהודה בר אילאי, בשבח יהודה הכתוב מדבר, בני מקומות דבר יהודה בפני אחיו ועשו אותו מלך עליהם, ויאמר יהודה אל אחיו וכו', עכ"ל. וביאר המהרז"ו (שם) שזה היה שבח ליהודה שהתחיל בהצלתו, אלא שבמקביל היתה ביקורת שעד כמה שהתחיל להציל היה עליו להצילו לגמרי. ויתכן שיהודה סבר כמו מה שמצינו אצל רבי יוחנן באגדת החורבן שביקש מנירון קיסר רק ג' דברים, ולא ביקש על הצלת בית המקדש כולו, וגם שם ביקרו אותו חביריו על זה, ובגמ' ביארו שרבי יוחנן סבר "תפסת מרובה לא תפסת" ואילו היה מבקש יותר אף "הצלה פורתא" לא תהיה ויתכן שזאת גם היתה מחשבת יהודה.

⁴ בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פד סימן יז

ויאמר יהודה אל אחיו וגו', אי"ר יהודה בר אילאי, בשבח יהודה הכתוב מדבר, בני מקומות דבר יהודה בפני אחיו ועשו אותו מלך עליהם, ויאמר יהודה אל אחיו וכו', עכ"ל. וביאר המהרז"ו (שם) שזה היה שבח ליהודה שהתחיל בהצלתו, אלא שבמקביל היתה ביקורת שעד כמה שהתחיל להציל היה עליו להצילו לגמרי. ויתכן שיהודה סבר כמו מה שמצינו אצל רבי יוחנן באגדת החורבן שביקש מנירון קיסר רק ג' דברים, ולא ביקש על הצלת בית המקדש כולו, וגם שם ביקרו אותו חביריו על זה, ובגמ' ביארו שרבי יוחנן סבר "תפסת מרובה לא תפסת" ואילו היה מבקש יותר אף "הצלה פורתא" לא תהיה ויתכן שזאת גם היתה מחשבת יהודה.

וכתב רש"י: "לפניו - קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שממש תצא הוראה".

ויש להבין. הלא עיקר תופסי התורה היו בני יששכר, עליו נאמר "יששכר חמור גרם" ו"ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל" (דברי הימים א יב, לג). אם כן, מדוע שלח את יהודה להקים בית תלמוד?

כמו"כ מבואר במדרש ריש וישב שיעקב מסר עיקר תורתו ליוסף (ובפרט את סודות התורה) והבעל הטורים (לו, ב- ג) כתב: "בן זקונים הוא לו. ס"ת אמון שמסר לו סתרי תורה שנאמר בה (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים: זקנים. בגימטריא רז, שמסר לו רזי תורה. ובגימטריא זר על שם עטרת זקנים בני בני (שם יז ו): זקנים. נוטריקון זרעים קדשים נשים ישועות (ע"י שבת לא א) מועד". א"כ קשה לשם מה הוצרך יעקב אבינו ע"ה לשלוח את יהודה לשם כך ולא ביקש מיוסף עצמו להקים בית תלמוד?

עוד יש לדקדק מדוע רמזה התורה את הקמת בית התלמוד בלשון "להורות" שמשמעו ענין הוראה⁵.

ולדברינו ניחא, שכיון שיוסף נקט כאמור בגישה מחמירה כב"ש, הנהגה המתאימה רק ליחידים, [ולכן מסר לו יעקב דווקא את סודות התורה כש"כ בבעה"ט, שהם מתאימים לו לפי שורש נשמתו, מכח הבינה והעמקות כמו שאמרו חז"ל דב"ש מחדדי טפיליבמות י"ד.]] ואכמ"ל, וע"י במש"כ בזה במאמרנו בפרשיות וישב ומקץ

אך כשבא להקים בית תלמוד "להורות" דייקא, שתפקידו הוא להורות לציבור הלכה והנהגה למעשה, בזה הוצרך לאדם כיהודה הנוקט בשיטת ב"ה שהם הרוב כפי שכתבנו.

מסיבה זו לא שלח יעקב את יששכר, שהצטיין בלימוד התורה [וגם ממנו יצאו מאתיים ראשי סנהדראות], משום שבשילוח זה לא עסק בלימוד התורה בלבד, אלא בהקמת והעמדת בית הוראה לרבים, דבר המצריך את גישתו של יהודה, המשלב בהנהגתו דין ורחמים כדעת ב"ה.

- מלכי יוסף הרשעים מול מלכי יהודה הצדיקים

נשים לב לעובדה מעניינת. מכל מלכי ישראל, שרובם היו מבני שבט מנשה ואפרים וגם נקראו על שם יוסף [כש"כ ביחזקאל לו: "ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו"], לא היה ולו מלך צדיק אחד, אלא כולם היו

רשעים [ירבעם בן נבט ובנו באשה, עמרי, זימרי, אחאב ועוד מלכים], לעומת מלכי בית דוד, משבט יהודה, שהיו ביניהם צדיקים [כמו דוד ושלמה, אסא, יאשיהו, חזקיהו].

כיצד התרחש דבר זה?

וי"ל שאכן, ההנהגה לכלל אינה יכולה להתבסס על קיצוניות מוחלטת, אלא חייבת להיות גמישה יותר, ולכן ציוה יעקב שלא יסור שבט מיהודה, משום שרק בני שבט יהודה ראויים הם להנהגת ישראל. משא"כ בני יוסף היו מלכים בעצמותם, כיוסף שמלך במצרים, אך לא יוכלו להנהיג את כלל ישראל, כפי שיוסף, אף שהיה מלך מצרים, אך לא מלך על ישראל. אך במלכות על כלל ישראל, רק שבט יהודה הצליח במלכותו. וכן מצינו שהכהנים שהנהיגו בימי חשמונאי לא הצליחו במלוכה ונענשו שעברו על צוואתו של אותו זקן, שאמר 'לא יסור שבט מיהודה' (כש"כ הרמב"ן בפ' ויחי, בראשית מט, י) ונכחדו כולם, ויתכן שהוא משום שגם הכהנים, בני שבט לוי, מייצגים את ההליכה בדרך ללא שום פשרות, ולמרות שכוחם הגדול מגיע מעזות דקדושה אינם מתאימים להנהגה⁶.

- חטא ירבעם בן נבט

נראה שזה היה כוחו של ירבעם בן נבט וסוד הצלחתו בפילוג שעשה בתוככי מלכות ישראל (מלכים פרק י"ג)

איתא בסנהדרין (קא, ב): "אמר רבי יוחנן: מפני מה זכה ירבעם למלכות - מפני שהוכיח את שלמה. ומפני מה נענש - מפני שהוכיחו ברבים. שנאמר וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו. אמר לו: דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל, ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה?".

בראשית דרכו הוכיח ירבעם את שלמה ברבים על חטא שעשה בבניה"ק, שסתם את הפרצות שעשה דוד בחומה עבור ריבוי עולי הרגל - וצדק בתוכחה זו - עד שאמרו חז"ל שבזכות זה זכה למלכות, אך למעשה היתה בזה עזות להוכיח את המלך ברבים. וסופו שהעמיד עגלים באפרים לבל יעלו ישראל לרגל [והמפרשים עמדו על כך כיצד הצליח להטות את ישראל אחר עבודה זרה, וע"י מלבי"ם שבאמת לא היה זה עבודה זרה.

ונראה שתכסיס שיכנועו היה שטען בקיצוניותו ששלמה משתמש בבניה"ק לצרכיו האישיים, כדי להרבות שכר לנשיו הנכריות, וממילא אסור לעלות לבניה"ק וכסמל לכך בנה עגלים, שהוא סמלו של יוסף, "בכור שור", שתכונתו היא "כוונתו להזיק" (ב"ק ב, ב). מבחינה סמלית, הדבר מסמל את כח המחשבה של יוסף,

⁵ וע"י שפתי חכמים שפירש דבאמת הכונה להורת חסר וי"ו שזה אותיות תורה, אמנם באמת ליעקב השיג עליו טובא ומסיק שהכוונה מלשון הוראה, שאל"כ היה לרש"י לכתוב "שילמדו שם תורה", ולא ש"משם תצא הוראה".

⁶ ונראה להביא סעד לדברינו מדברי המדרש רבה (פרשת וישב פרשה פד סימן י) וז"ל:

ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו, רבי לוי ור' סימון, חד אמר מפני שענו אותו בעין רעה לפיכך מעמיד רשעים וחד אמר מפני שענו אותו בלשון כפול לפיכך הוא מעמיד מלכים.

כלומר לדעת המדרש מכח פרשנותם של האחים יצא שיוסף מעמיד "רשעים" ו"מלכים". בפירוש מהרז"ו ביאר שאילולי פרשנות האחים היה מעמיד יוסף רק "שופטים" כיהושע וגדעון. ולדברינו דברי המדרש משלימים זה לזה ואלו דברי אלוקים חיים, והא מפני שהעמיד "מלכים" דבר שלא התאים להנהגתו שהיא "דין" כפי שפירשנו, ממילא העמיד "רשעים" כלומר מלכים רשעים, משום שלא התאימו להנהגת המלוכה. ומכל מקום מצאנו מקור נאמן להערתינו שהמלכים שיצאו מיוסף היו "רשעים".

שו"ר בבעל הטורים (בראשית מח' כז) וז"ל: ביום ההוא לאמר וגו' ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. "לאמור" מלא וי"ו שבו מקומות הקדים אפרים למנשה. אי נמי כנגד ו' שופטים צדיקים שיצאו ממנו. ועל כן אם משול תמשול בנו (לעיל לו ח) "משול" מלא וי"ו רמז לו שופטים צדיקים שיצאו מאפרים. אבל המלוך תמלוך עלינו (שם) "המלך" חסר וי"ו שכל המלכים שיצאו ממנשה היו רשעים: מבואר להדיא כדברינו שיוסף מעמיד שופטים צדיקים לעומת זאת המלכים יצאו רשעים. וע"ע מש"כ בהערה הבאה.

יאסוף הנדחים שזה היה משל העץ השני ליוסף עץ אפרים ולכל בית ישראל שיתחברו עליו בעת קץ, ואח"כ יתאחדו גם בני יהודה הנקבצים כבר, להיות תחת שבטו וממשלתו, ויתהוו לגוי אחד ע"פ נסי ה' ונפלאותיו, וז"ש במשל שאח"כ יקח עץ ויכתוב עליו ליוסף עץ אפרים שזה התאחדות עשרת השבטים באחרית הימים, ואח"כ יקרב אותם אחד אל אחד והיה הקירוב הראשון שהתקרבו בני יהודה אל בני יוסף תחת משיח בן יוסף, וז"ש "הנה אני לוקח את עץ יוסף ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו" ר"ל תחלה יתן אותם עליו, היינו שיתן שבטי ישראל על עץ יוסף, היינו שיתקבצו תחת דגל משיח בן יוסף, וגם את עץ יהודה יתן עליו שיהודה יעמוד ג"כ תחת דגלו, ובזה"ו ועשיתם לעץ אחד, והיו אחד ביד".

למדנו מדברי המלבי"ם שרמוז בפסוקים שבתחילה יהיו כל ישראל מאוחדים תחת מלכות יוסף ולאחר שיבוא המשיח, יתאחדו כולם תחת מלכות בית דוד.

ונראה בבירור המהלך בזה, שכיון שהגאולה השלימה תהיה מצב של בירור אחר בירור, כפי שהיה ביציאת מצרים⁸. כך גם תהיה הגאולה העתידה **במידת הדין**, כמשי"כ "אם רחץ ה' את צואת בנות ציון, ואת דמי ירושלים ידח מקרבה, ברוח משפט וברוח בער" (ישעיהו ד, ד), וזה תואם את מדת מלכות יוסף וממילא קיבוץ וסוף הגלות תיעשה על ידו, אך לאחר שנזדככו כבר בכור ההיתוך, מתאימה לישראל הנהגת מלכות יהודה, המשלבת חסד ודין שזה מדת האמת כידוע [כמשי"כ על יעקב אבינו ע"ה שמידתו מדת האמת, אחר ששילב בין מידת אברהם שהיא חסד, למידת יצחק שהיא דין].

שלא ניתן לבלבלו עם תאוות ומחשבות למיניהם אלא כולו "מחשבה".

ולבסוף, מצינו שגם כל מלכי ישראל חטאו בכך - שלא סילקו את העגלים הללו, הכל באיצטלא של קנאות מוטעית.

סוף דבר, הנהגה זו לא הוכיחה את עצמה לדורות, וכפי שביארנו.

נוסיף ונציין שהצדיקים שיצאו משבט יוסף היו יהושע בן נון וגדעון, שניהם היו **שופטים**⁷, ולדברי הר"ן הנ"ל מבואר היטב, שאכן הנהגתם וצדקותם התאימה לשופטי ישראל, אך הנהגתם לא התאימה בתורת **מלכות**.

- משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

ובכל זאת מצאנו מקום גם למלכות יוסף, בתהליך הבאת המשיח אשר כידוע יעשה בתחילה על ידי משיח בן יוסף. ואלו דברי המלבי"ם (יחזקאל לו, יט) על הפסוק "דבר אלהים כה אמר אדני ה' הנה אני לקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חברו חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידיו", וז"ל: "מקבלת חז"ל שתחלה יעמוד משיח בן יוסף והוא מלך מעשרת השבטים והוא ילחם מלחמות ויתאספו כל ישראל תחת דגלו, עד שאח"כ יבא בן דוד והוא ימלוך עליהם, והיה המשל הראשון תחלה על **התאחדות ישראל תחת דגל משיח בן יוסף**, וציוה שיקח עץ אחד ויכתוב ליהודה ולבני ישראל חבריו, כי תחלה התחברו יהודה ובנימין שגלו בבית ראשון והתקבצו תחת זרובבל בימי כורש ונעשו גוי אחד בימי בית שני, ואף אחר חורבן הבית שנתפזרו בכ"ז הם מאוחדים בכלל ומיחלים על הגאולה, ובאחרית הימים יתקבצו עשרת השבטים האובדים והנדחים, תחת דגל יוסף שהוא משיח בן יוסף אשר

⁷ ע"י תויו"ט סוטה פ"ז משנה ח' דיהושע מלך היה, וע"י פרדס יוסף פרשת בשלח אות קנג שהביא הדעות האם יהושע מלך היה.
⁸ (ועיין משי"כ בס"ד בפרשת בשלח, שיציאת מצרים היתה בכח יוסף הצדיק, כיון שיצאו במדת הדין, כמשי"כ "ויקח את עצמות יוסף עמו", ודרשו חז"ל "הים ראה וינסו- נס מפני הנס", עי"ש בדברינו).

לעלוי נשמת

מרת ממטשי ע"ה בת הרב
בנימין הי"ד דזאלאשינסקי

ת.נ.צ.ב.ה.

עיני בנימין-מבט על הפרשה

מפי אאמו"ר הרב בנימין דזאלאשינסקי שליט"א

רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה על כן לא מכרו את אדמתם (מז'-כב')

יש להבין מה היתה מטרת יוסף בזה שלא קנה את אדמת הכהנים, והרי לכאורה יש בזה פגם שמייקר בזה כהני עובדי ע"ז המצריים? ועיין משי"כ בזה במדרש.

ואפשר לפרש שא"י כידוע נפלה בחלקו של שם (כמשי"כ רש"י עה"פ "והכנעני אז בארץ") וידוע ששם בן נח היה כהן כמשי"כ "ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לקל עליון" (ידי-יחי) יוצא איפוא שא"י היא **אדמת כהנים**. ויתכן שלכך נתחכם יוסף שלא לקנות את אדמת הכהנים, שהרי גם בכנען תם הכסף כמשי"כ "יתם הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען ויבאו כל מצרים אל יוסף לאמר הבה לנו לחם ולמה נמות נגדך כי אפס כסף" (מז'-טו) וממילא חשש יוסף שפרעה יקנה גם את ארץ כנען, ולא רצה יוסף בזה משום שלא יתכן שא"י תהיה קנויה לפרעה אפילו לשעה, ולכן קבע שכל אדמת הכהנים לא תימכר לפרעה ובזה הציל את א"י מהיות נחלת מצרים.

קיצור הלכות נשיאת כפיים

בעשרה

א. נשיאת כפיים דינו כדין כל דבר שבקדושה¹ שאינו בפחות מעשרה. והיינו דצריך שיהיו בבית הכנסת בזמן ברכת כהנים עשרה.

ב. והכהנים מצטרפים להיות חלק מהמניין, ואפילו אם רובם כהנים גם כן שפיר דמי². [ולקמן יובא דאפילו אם כולם כהנים גם עולים]

ג. אם התחיל הש"ץ חזרת הש"ץ כשהיו שם עשרה מתפללים ואח"כ יצאו מקצתן, וכשהגיעו לרצה אין שם עשרה מתפללים, אסור לישא כפיים³.

ד. ואם התחילו הנשיאת כפיים בעשרה ויצאו מקצתן גומרים⁴.

ה. להלכה נושאים כפיים גם במקום שאין ס"ת⁵.

נטילת ידיים

ו. נטילת ידיים לברכת כהנים היא מדרבנן. והסמיכוהו על הפסוק שנאמר "שאו ידיכם קודש וברכו את ה'", כלומר, כשתשאו ידיכם קדשו אותם בתחילה - והיינו נטילה, ואחר כך ברכו את ברכת ה' - והיא ברכת כהנים⁶.

ז. אף על פי שנטלו הכהנים ידיהם בבוקר, חוזרים ונוטלים לפני ברכת כהנים⁷.

ח. והנטילה צריכה להיות במים דוקא, ולא מועיל כאן מידי דמנקי כמו בתפילה⁸.

ט. מכיון שיש דעות שאסור לשהות כדי הלוך כ"ב אמה בין הנטילה לברכה, לכתחילה יטול ידיו סמוך לרצה, ולכן טוב שלא להפסיק בדיבור בין הנטילה לברכה⁹.

י. נוטלים הידים עד הפרק ככהן המקדש ידיו לעבודה. ואפשר דצריך דוקא נטילה מכלי וכח גברא, ושלא יהיו משתנים המים מבריתן, והיה על כל פנים רביעית מים¹⁰.

יא. גם ביום כיפור ובתשעה באב נוטלים עד הפרק¹¹.

יב. והלוי יוצק מים על ידיהם. וכשאינו לוי יוצק בכור פטר רחם, שהוא גם קדוש קצת. ואם אין גם בכור, טוב שיטול הכהן בעצמו משיציק ישראל על ידו. ואף שהלוי תלמיד חכם והכהן עם הארץ יש להחמיר¹².

יג. אם הסיח הלוי דעתו מנטילת ידיים שבבוקר, וכל שכן כשנגע בגופו, יטול ידיו קודם שנוטל ידי הכהנים¹³.

יד. אם נטל הכהן ידיו בבוקר וברך על נטילת ידיים, לא יחזור לברך כשנוטל ידיו לברכת כהנים. ומכיון שיש דעות שאם הסיח דעתו וכ"ש כשנגע במקום מטונף צריך לברך על נטילה זו, לכן כל כהן ירא וחרד ישמור ידיו משעת נטילתו בבוקר שלא לגעת במקום המלוכלך, דאז כשיטול ידיו לברכת כהנים לא יפול בספק ברכה¹⁴.

טו. נטילת הידים מעכבת. אולם אם אין לו מים, בדיעבד יכול לסמוך על השיטות שבנטילת ידיים בבוקר סגי. אמנם יכול לסמוך על נטילה זו רק אם לא הסיח דעתו ויודע שלא נגע במקום מטונף. אך אם הסיח דעתו ונגע במקום מטונף, כל שלא נטל ידיו לא יעלה¹⁵.

טז. וביום כיפור ובתשעה באב שנוטלים הידים בבוקר רק עד סוף קשרי אצבעותיו, גם בדיעבד אינו יכול לסמוך על השיטות שבנטילת ידיים בבוקר סגי¹⁶. ולכן אם לא הספיק ליטול ידיו שוב לא יעלה לדוכן.

עקרה ברצה

יז. בסדר הפסוקים נאמר "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" ואחר כך "וירד מעשות החטאת" וגו', משמע שברך קודם שהסתלק מהעבודה. לכן תיקנו גם בתפילה שיעלו הכהנים לדוכן קודם סיום ברכת העבודה¹⁷.

יח. כשמתחיל הש"ץ רצה כל כהן שבבית הכנסת צריך לעקור ממקומו לעלות לדוכן. וגם אם לא יגיע לשם עד שיסיים הש"ץ מודים שפיר דמי¹⁸.

יט. לכתחילה יזהר לעקור כשמתחיל הש"ץ רצה, אבל אם לא עקר עד שכבר התחיל הש"ץ רצה כל שלא סיים ברכת רצה שפיר דמי¹⁹.

כ. אם לא עקר רגליו עד שגמר הש"ץ ברכת רצה שוב לא יעלה. ואפילו אם עלה ירד²⁰.

א עיין בביה"ל שהביא דהר"ן ס"ל דלא מקרי דבר שבקדושה, אולם גם לשיטתו

דינו כדין דבר שבקדושה. וכתב במשנ"ב דדינו בכל דבר כמו שנתבאר בסיומן

נ"ה לענין קדיש.

ב שו"ע קכ"ח ס"א. ובמשנ"ב וביה"ל ע"י"ש. ועיין בס"ק קא שכתב דכיון דעיקר

ברכת כהנים על ישראל נאמרה, אפילו אין עשרה שיענו אמן על הברכה, ואפי'

יש רק ישראל אחד, כולם עולים לדוכן ומברכים לישראל זה.

ג ואפי' דקימא לן דחזרת הש"ץ כן מסיים בכהאי גוונא, לישא כפיים אסור, כיון

שהוא ענין בפני עצמו ורק קבעוהו חכמים בתפילה.

ד ביה"ל ס"א

ה משנ"ב קכ"ח ס"ק א הביא י"א דאין נ"כ אלא במקום שיש ס"ת, וכתב: אבל רוב

האחרונים וכמעט כולם חולקים ע"י.

ו ס"ק יט, מהגמרא.

ז סע' ו.

ח ס"ק יט

ט ביה"ל ד"ה חוזרים וכו' מהמג"א שלמד כן בתוס'. ועיין בקרן אורה בסוטה לט

שחולק על המג"א, ולמד בתוס' שם דאין הכוונה דהכא בעי' כדי הילוך כ"ב אמה,

אלא כוונתם דאין לזה שיעור כלל אלא מצוה לתנוף בכל מוא דאפשר ושלא

להפסיק ביניהם לא בדיבור ולא במעשה.

י שו"ע שם, ומשנ"ב ס"ק כא. ויש לעורר בזה הלויים שיטלו כדת וכדין כל היד עד

הפרק, דהרבה כהנים סומכים בזה על הלויים, בפרט כשאינם רוצים לפגוע בלוי

וליטול שוב, ויש אופנים שנטילה זו מעכבת הברכה כמו שיתבאר.

יא משנ"ב ס' תרי"ג ס"ק ז

יב שו"ע שם, ומשנ"ב ס"ק כב.

יג שו"ע שם, ומשנ"ב ס"ק כג.

יד סע' ז, ובמשנ"ב ס"ק כד.

טו שו"ע שם בסע' ו, ומשנ"ב ס"ק כ.

טז שהרי בנט"י לברכת כהנים צריך עד הפרק

זי ס"ק כו, מהגמרא סוטה לח:

יח סע' ח.

יט ס"ק כה.

כ שו"ע שם.

כא ביה"ל ד"ה אבל וכו' בשם המגן גבורים, ועי"ש שהביא מהע"ת שהסתפק

בזה.

כא. גם אם לא עקר ברצה מחמת אונס לא יעלה. ואם עלה לא ירד.²²

כב. וכיון שיש בפוסקים מי שהסתפק שמה אפילו כשלא עקר ברצה אם קראו לו בפירוש לעלות הוא מחויב לעלות, לכן עדיף שלא יהי' בבהכ"נ בשעה שקוראים כהנים. ובלאו הכי טוב שלא יהי' בבהכ"נ בשעת ברכת כהנים כדי שלא יאמרו שהוא פגום, דמי ידע שלא עקר רגליו קצת ברצה.²³

כג. עיקר העקירה נקראת אחר שנטל ידיו, שאז ראוי לעלות לדוכן. ולכן יעקרו רגליהם ליטול ידיהם קודם רצה, וברצה יעקרו רגליהם ללכת למקום המוכן לדוכנם. ובדיעבד אם לא נטל ידיו קודם רצה, ואם ילך ליטול ידיו יסיים הש"ץ ברכת רצה, אעפ"כ יעקור ברצה ללכת למקום הדוכן, ואח"כ יביאו לו ליטול ידיו שם.²⁴

כד. ואם יודע שלא יהיה לו שם מים, אם יכול לסמוך על נטילתו בבוקר [כגון שלא הסיח דעתו וכו', או שלא ביה"כ וט' באב] יעקור ויעלה.²⁵

כה. מה שעוקר ללכת ליטול ידיו לא נחשב עקירה. ולכן כהן שעקר ממקומו קודם רצה ללכת ליטול ידיו, אולם לא הספיק לעקור משם עד שגמר הש"ץ רצה, לא נחשב שעקר, ולא יעלה. ועל כן המנהג כשהש"ץ מגיע לרצה ולא באו עדין הכהנים להיכל, הוא ממתין בתפילתו עד שיבואו, דחיישינן שמה עדין לא עקרו רגליהם ממקום הרחיצה לילך לצד הדוכן, ואם יסיים רצה כבר לא יוכלו לעלות שוב.²⁶

כו. אם עומד באמצע תפילת שמו"ע כשהתחיל הש"ץ רצה, ומשער שיסיים התפילה ויספיק לעלות לדוכן קודם שיסיים הש"ץ מודים, יעקור רגליו קצת בתוך התפילה.²⁷ [ולקמן יבואר הלכות העומד בתפילה אם מותר לעלות לישא כפיו.]

כז. עקירה זו שבתוך התפילה, טוב שיעקור על ידי שיקריב עצמו לדוכן בקפיצה כשרגליו מחוברות. ואם אי אפשר לו בקפיצה יתקרב מעט בהליכה לכיוון הדוכן.²⁸

לחלוץ הנעלים

כח. לא יעלו הכהנים לדוכן בנעלים מכל סוג שהוא.²⁹

כט. אך אין נכון לעלות לדוכן יחף ממש שהוא דרך גנאי, שאין רגילים בזמן הזה ללכת יחף לפני הגדולים. אלא יש ללכת בפזמקאות [גרביים] של בד'.³⁰

ל. אם יכול לחלוץ מנעליו בלי שיגיע בהם יכול לחלצם גם אחר הנטילה. ואם לא יכול יחלצם קודם הנטילה.³¹

לא. ויש להצניע המנעלים שלא יעמדו בגלוי בבית הכנסת - מפני הכבוד.³²

כב ביה"ל שם

כג ס"ק ט

כד ס"ק כז

כה פשוט לפי המבואר לעיל.

כו ס"ק כח אך כבה"ג שעקרו קודם רצה למקום הנטילה אפילו שדינם שלא יעלו אם עלו לא ירדו. [שעה"צ ס"ק ל]

כז כמו שמבואר בס"כ לגבי ש"ץ ובס"ק קו. לגבי עומד בתפילה. ודוקא כשיכול לסמוך על נטילתו בבוקר.

כח כמבואר בס"ק קד ס"ע ב וס"ע ג ובמשנ"ב שם.

כט ס"ע ה ובמשנ"ב

ל ס"ק יח

לא ס"ק טו

לב שם

אמירת ה"יהי רצון"

לב. כשעומדים הכהנים לפני ההיכל, אחר שאמרו מודים ורבנו, אומרים "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה ולא יהא בה מכשול ועון מעתה ועד עולם".³³

לג. ויכוונו לסיים תפילה זו כשמסיים הש"ץ ולך נאה להודות כדי שיענו הקהל אמנ על שתיהם. וגם הכהנים יענו אמנ - על ברכת הש"ץ.³⁴

לד. תפילה זו מדינא דגמרא היא, ולכן אומרים אותה גם בשבת ויו"ט.³⁵

סדר העליה

לה. כשעולים עומדים בדוכן³⁶ כשפניהם כלפי הארון קודש ואחוריהם כלפי העם, ואינם פורסים ידיהם עדין.³⁷

לו. כשמסיים הש"ץ מודים, אם יש שם שני כהנים³⁸, קוראים להם: כהנים. בכל מקום כמנהגו, יש מקומות שהש"ץ קורא כהנים³⁹, ויש מקומות שאחד מהקהל קורא כהנים.⁴⁰ ויש מקומות שהש"ץ אומר אלוקינו ואלוקי אבותינו וכו'.⁴¹ ובמקומות שאומר הש"ץ או"א יאמרנו בלחש עד שיגיע למילת כהנים ואז אומרו בקול רם, וחזור ואומר עם קדושך כאמור בלחש.⁴²

לז. ואם יש שם רק כהן אחד לא יקראו כהנים.⁴³

לח. אם יש שם כהן אחד גדול יותר מבן י"ג שנה, וכהן אחד קטן פחות מבן י"ג, במקומותינו שאחד מהקהל קורא כהנים או שהש"ץ אומר או"א וכו', קוראים כהנים. ואם יש מקום שהש"ץ אינו אומר או"א וכו' אלא הש"ץ רק קורא כהנים לבד, לא יקרא.⁴⁴

לט. ואין המקרא שקורא כהנים רשאי לקרות כהנים עד שיכלה מפי רוב הציבור אמנ שעונים אחר ברכת מודים.⁴⁵

מ. בברכת כהנים צריך שפני הכהנים יהיו כנגד פני הקהל.⁴⁶

לג ס"ע ט.

לד שר"ע שם, ומשנ"ב ס"ק לא.

לה מרן הגרמ"ק במכתב להגר"ר הכהן קופשיץ.

לו ויש להעיר דיש שמדרכי הענוהו, או שמתעצלים ועומדים ברצפת בהכ"נ למטה ואינם עולים לדוכן, ויש לדעת דיש ענין לתחילה במקום שאפשר בעמידה על הדוכן דוקא, וכמו דאייתא בכ"מ ש"נולים לדוכן". עיין בפתחי תשובה (להגר"א איסעראלן ס"ע י) ובפמ"ג במשנ"ב ס"ק ס"ב.

לז ס"ע י.

לח דכתב "אמור להם" דהיינו לומר לכהנים שיברכו את ישראל, ולהם משמע

לשנים. [ס"ק לג]

לט וס"ל דלא חשיב הפסק בתפילה, כמו דלא חשיב הפסק מה שהש"ץ מקריא

להם מילה במילה, והטעם דנשיאת כפים צורך תפילה הוא [ס"ק לד].

מ כמו שכתבו התוס' בברכות לד. [ד"ה לא] דחשיב הפסק מה שקורא הש"ץ

כהנים ולכן אחד מבני הקהל קוראם, עיי"ש.

מא ובתוס' שם כתבו דכה"ג אפשר דלא חשיב הפסק, דכיון שהוא בלשון ברכה

ותפילה לא גרע מעניית "אמן".

מב ס"ע י

מג שם

מד כמבואר בס"ק לח. ויש לחוש לדעת המבי"ט.

מה ס"ע יח ובמשנ"ב שם.

מו כדילפי"ב בגמ'. והוא לעיובא מן התורה. [ס"ק נ]

כתב בליקוטי הלכות [לה"ח חפץ חיים], סוטה לח. עין משפט אות ס [ו"ל: ומה שממשיך הכהן הטלית על פניו לא חשיב הפסק, ובאיזה מקומות עושין עמוד גבוה לש"ץ יותר מקומות איש אפשר שלכתחילה טוב שיהיה הכהנים העולין לדוכן שלא יעמדו נגד אותו העמוד כי הוא מופסק בינם לבין העם ולא היו פנים נגד פנים. ע"כ. וצ"ע למש"כ באות ז שם לקמן. והיינו דמש"כ באות ס הוא

סדר הברכה

מט. הש"ץ מקריא את הכהנים מילה במילה החל מ'ברוך', והם עונים אחריו על כל מלה עד שיסיימו פסוק ראשון, ואז עונים הציבור אמן. וכן אחר פסוק ב', וכן אחר פסוק ג'.

נ. וצריך הש"ץ להקריא מתוך הסיודו ולא בעל פה.

נא. הקראת הש"ץ היא רק למצוה לכתחילה ואינה מעכבת.

נב. ולא יקריא הש"ץ 'ברוך' עד שתכלה אמן שאחר ברכת אשר קדשנו וכו' מפי הציבור. וכן 'אר' ו'ישא' אינו רשאי להתחיל עד שיכלה האמן מפי הציבור. וכן לא יתחיל להקריא תיבה אחרת עד שיסיימו הכהנים התיבה שלפניה.

נג. ואין הכהנים רשאים להתחיל בתיבה עד שתכלה התיבה מפי המקרא.

נד. ואין הציבור עונים אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים.

נה. כשאומרים הכהנים התבות יברוך, וישמרך, אליך, ויחנך, אליך, לך, שלום, הופכים לדרום ולצפון.

נו. ונוהגים שמאריכים בניגון תבות אלו, כי כל אחת מהן הוא סוף ברכה בפני עצמה.

נז. ובימים טובים במקומות שאומרים הציבור 'רבוך' בין קריאת המקרא לאמירת הכהנים 'שלום' והכהנים מנגנים אז, ראוי לכל כהן שינגן, דאל"כ הוא הפסק בין קריאת המקרא לאמירת הכהנים.

דברים המעכבים בברכה

נח. אין מברכים אלא בלשון הקודש, ובעמידה, ובנשיאת כפים, ובקול רם.

נט. דברים אלו הם לעיכובא מן התורה. ואפילו בדיעבד לא יצאו אם לא ברכו כן. ולכן אם אינו יכול לברך כדינו טוב שיצא מבה"ל קודם רצה.

ס. כהן שהוא חלוש ואינו יכול לעמוד אלא על ידי סמיכה, לא ישא כפיו, דהוא כשיבה.

מא. קודם המצוה מברכים 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה'. ואין הכהנים רשאים להתחיל ברכה זו עד שיכלה דיבור קריאת כהנים מפי הקורא.

מב. וכל כהן מברך לעצמו. ולא שאחד יברך והאחרים יענו אמן.

מג. ונחלקו הראשונים אם מברכים ברכה זו קודם שמחזירים הכהנים פניהם כלפי העם או אחר שמחזירים פניהם. ולכן נוהגים כיום כדי לצאת ידי שניהם שמתחילים הברכה בעוד שפניהם כלפי ההיכל, ובתוך הברכה קודם שאומרים וצונו לברך וכו' מחזירים פניהם כלפי העם וגומרים הברכה.

מד. כשמחזירים פניהם לא יחזירו אלא דרך ימין, ולכן כשעולים לדוכן ופניהם כלפי ההיכל שהוא במזרח וקוראים להם כהנים, מתחילים להחזיר פניהם כלפי העם לצד ימין שלהם שהוא בדרום ואחר כך למערב נגד הציבור.

מה. אחר הברכה מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם, ומגביהים יד ימנית קצת למעלה מהשמאלית, ופושטים ידיהם, וחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות ה' אזורים, ואלו הן: בין ב' אצבעות לב' אצבעות אויר אחד. ובין אצבע לגודל. ובין גודל לגודל. ופורשים כפיהם באופן שיהא תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים.

מו. וצריך להיזהר שנייח גודל הימין על גודל השמאל שלא יתפרדו כדי שלא ישבר החלון, שאם יתפרדו אין הרוח שבין הימין לשמאל נחשב לאויר כלל. ויש שכתבו שבין מלה למלה, וכל שכן בין פסוק לפסוק, רשאי לקרב את הגודלים עם האצבעות אם הוכחד לו.

מז. בשעה שהכהנים מברכים את העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם, אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפילה.

מח. ולא יסתכלו בידיהם, ולכן משלשלים הטלית.

לשיטתו באות ז. ועיי"ש. ויל"ד לפ"ז דאפשר דלכתחילה גם טוב שיזהרו שלא לעמוד מאחורי כהן אחר אם שייך. ומה שאמרו בגמ' דארכי באפי גוצי לא מפסקי, אפשר דהוא רק גבי הציבור דאין לדבר סוף. ויל"ד בזה.

מז סע' יח.

מז סע' מא.

נ סע' קמ.

נא סע' יז ובמשנ"ב שם.

נב בסדר השו"ע סע' יא-יב מבואר שמגביהים ידיהם אחר הברכה רק, ובשו"ע הגר"ז (ס"ז) מבואר שבדוקא הוא כדי שתהיה הברכה עובר לעשייתה. וכן נוהגים המדקדקים.

ועיין בלשון המשנ"ב ס"ק לט דמשמע בלשוננו שנושא כפיו קודם הברכה.

נג דין זה של הגבחת הידים הוא לעיכובא כמו שיוכח לקמן. ויש להעיר בזה שבבאר שבע (סוטה לו:) כתב דצריך להגביה את כל הזרוע כנגד הכתף ולא סגי בהגבחת כפות הידים לחוד, וכן מפורש בשו"ת הרד"ב (ח"ח ס"ט) ובקרי"ס (הג' תפילה פ"ד) ועיין ערכין יט: שם מבואר דכל מקום שנא' יד הכוונה לכל הזרוע. ואמנם בשו"ת אב"ז (או"ח ס"ו) לא בסופו) נקט דסגי בהגבחת כפות הידים לחוד, אך משמעות לשון המשנה וכל הפוסקים דמגביהין "ידיהם" כנגד כתפותיהן משמע כבאר שבע וכו', וכן נוהגים המדקדקים.

נד דגמרינן ברכה זו ממה דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, הרי דצריך נשיאת ידים. ובהאי קרא אכתביב ידו רמזו דצריך להגביה יותר אחד ומסתמא היא הימנית. סע' יב ובמשנ"ב.

נה דאיתא בתנחומא פרשת נשא משגיח מן החלונות - מבין אצבעותיהם של כהנים. מוצין מן החרכים - בשעה שפושטים כפיהם. ס"ק מד.

נו רמז לזה ממה דכתיב "ה' חרכים" ה' חרכים. ס"ק מה.

נז שו"ע שם.

נח ס"ק מג

נט שהרי מתפללים שיברך השם יתברך את ישראל. סע' כג ובמשנ"ב.

ס רמ"א סע' כג. ובמשנ"ב: משום היסח הדעת, וכוך למקדש שלא היו מסתכלים

כיון שהשכינה היתה שורה על ידיהם.

סא סע' ג, בשר"ע וכרמ"א. ובמשנ"ב: מדכתיב אמור להם ודרשינן מלמד שהחזן אמור להם אמור.

סב ס"ק מט

סג ס"ק מט. ויל"ע ברא"י שהביא שם, דהא הוא עצמו בס"ק צז כתב דהש"ץ אינו עולה והוא המקריא, ושוב ליכא ראי' מהתם. וצ"ע.

סד סע' יח ובמשנ"ב.

סה הוא מדינא דגמרא (סוטה לט): והובא בשו"ע שם. ובמשנ"ב: כדי שישמעו הציבור התיבה יפה מפי הכהנים ולא תתערב בה שמיעתם מהמקרא.

סו שו"ע שם.

סז סע' מה. ובמשנ"ב: והטעם שנהגו כן, כדי שתתפשט הברכה לכל האנשים שעומדים מצדיהם. והמג"א כתב הטעם משום דכל אלו התבות הם לנוכח.

סח שם ועיין במשנ"ב הביאור בזה. וכתב שם עוד דהוא טעם גם על הא דהופכים בהם לדרום ולצפון.

סט ביה"ל סע' מה דכשמנגנים אפשר דגם זה הוא בכלל התחלת אמירת התיבה. ועיין בביה"ל ס"ה סוף ד"ה קראה וכו', דגם כדי שלא יהי' שהה כדי לגמור כולה צריך כל כהן לנגן.

ע סע' יד.

עא דילפינן מקרא, בלשון הקודש דכתיב כה תברכו - בלשון הזה. ובעמידה דכתיב לשירתו ולברך בשמו - מה שירות בעמידה דכתיב לעמוד לשירת ה'.

ברכה. ובנשיאת כפים דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. ובקול רם דכתיב אמור להם - כאדם האומר לחבירו. [ס"ק נ]

עב שם

עג ס"ק נא

ס.א.מי שידיו רועדות ואינו יכול להגביה אותן, אינו נושא כפיו, ואפילו בדיעבד מעכב, ואפילו אם יעשה לו סמוכין שיהיו קשורים בכובע שבראשו ויכניס בהם ידיו באופן שיהיו נשואות למעלה לא מהני כיון דהוי על ידי סמיכה, ואנן בעינן שישאו ידיהם ממש¹⁷.

סב. ואם אפשר לו להגביה את ידיו לשעה מועטת, יגביה בשעת אמירתו יברך ויניח בשעה שמקריא החזן בין תיבה לתיבה ויחזור ויגביה בשעת אמירת התיבה¹⁸.

סג. מה שאמרו בקול רם היינו בקול בינוני, ולאפוקי בלחש¹⁹.

סד. ומכל מקום לפעמים צריך בקול רם ממש כגון שהמתפללים הם רבים, שצריך שיהא כל הקהל שומע. ואם אינו יכול להגביה קולו באופן שכל הקהל ישמע, לא יעלה, ויצא קודם רצה²⁰.

סה. כהן שקולו צרוד באופן שאינו יכול לדבר בקול בינוני כי אם בלחש, אינו יכול לישא כפיו, וטוב שייצא קודם רצה²¹.

סו. כהן שהציבור שונאים אותו או הוא שונא את הציבור, סכנה הוא לכהן אם ישא כפיו. ולכן יצא מבית הכנסת קודם רצה אם אינו יכול לכוף את יצרו ולהסיר השנאה מלבו. ועל זה תקנו בברכה "לברך את עמו ישראל באהבה"²².

אחר הברכה

סז. אחר הברכה מתחיל הש"ץ שים שלום, ואז הכהנים מחזירים פניהם להיכל דרך ימין שלהם שהוא בצפון²³, ואומרים: 'רבו העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו'²⁴ השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל²⁵.

סח. ויאריכו בתפילה זו עד שיסיים הש"ץ שים שלום, כדי שכשיענו הציבור אמנן יענו על שניהם. ואם אינם יכולים להאריך כל כך, יאמרו אדיר במרום וכו' ויכוונו לסיים כאחד עם הש"ץ. וגם הכהנים צריכים לענות אמנן - על ברכת הש"ץ המברך את עמו וכו'²⁶.

סט. ובראש השנה ויום כיפור שמאריכים בניגוני 'היום תאמצנו' וכו' לא יתחילו לומר רבו העולמים עד לבסוף כדי שיסיימו עם הקהל כאחד²⁷.

ע. אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם עד שיתחיל הש"ץ שים שלום. ואינם רשאים לכוף אצבעותיהם [פירוש, שדיהם יהיו פרושות] עד שיחזירו פניהם²⁸.

עא. ונשארים לעמוד בדוכן, ואינם רשאים לעקור משם עד שיסיים הש"ץ שים שלום. ויש מי שאומר שצריכים להמתין

עד שיסיימו רוב הציבור לענות אמנן אחר ברכת שים שלום, וכן המנהג²⁹.

עב. ויזהרו שלא ידברו עד שירדו מהדוכן, אף שכבר הורידו כפיהם³⁰.

עג. ובמקומות שהמנהג לומר לכהנים בירידתם מהדוכן 'יישר', מהנכון שלא ירדו הכהנים מהדוכן עד לאחר שיסיים הש"ץ קדיש, כדי שלא יתבטלו הכהנים והעם מעניית אמנן יהא שמייה רבא ושאר אמנים עי"ז³¹.

עד. כשיורדים מהדוכן לא יחזירו אחוריהם להיכל אלא יצדדו ויחזירו פניהם קצת להיכל כתלמיד הנפטר מרבו שמחזיר פניו אליו בצאתו מלפניו³².

עה. אסור ללבוש הנעלים בשעת הקדיש³³

עו. ויזהרו לא לגעת בנעלים כשלובשים אותם, ואם נוגעים יטלו ידיהם לתפילה שיתפללו אחר כך³⁴.

מתי עובר בעשה

עז. כל כהן שאין בו אחד מהדברים המעכבים אותו מלעלות לדוכן, אם אינו עולה אע"פ שביטל מצות עשה אחת הרי זה כעובר בג' עשה [כה תברכו, אמור להם, ושמו את שמי וגו'] אם היה בבית הכנסת כשקראו כהנים, או אם אמרו לו לעלות או לבוא ליטול ידיו³⁵.

עח. ודוקא כשעקר רגליו לעלות ברצה ואח"כ לא עלה כשקראו כהנים, או כשאחד מהמתפללים אמר לו לעלות, הרי הוא עובר בעשה³⁶.

עט. וכן אם אמר לו אחד המתפללים לפני שגמר הש"ץ ברכת רצה שיעקור רגליו או שיבוא ליטול את ידיו ולא עקר, והיה בבית הכנסת עד שהתחילו הכהנים לישא כפיהם ממש ולא עלה עמם, הרי זה עובר בעשה, ואפילו שכעת כשקוראים כהנים אסור לו לעלות לישא כפיו כיון שלא עקר רגליו. ובביאור הלכה נוטה דגם אם יצא מבהכ"נ מיד כשאמרו לו, ולא נשאר שם עד שהתחילו הכהנים לישא כפיהם, כיון שקראו לו לעלות בזמן החיוב ה"ז עובר³⁷.

פ. ואם לא עקר רגליו ברצה שאסור לו לעלות אינו עובר כשקוראים כהנים, ואפילו אמרו לו בפירוש לעלות אינו עובר בעשה³⁸. וכיון שיש בפוסקים מי שהסתפק אולי באופן זה הוא מחוייב לעלות, עדיף שלא יהי' בבהכ"נ בשעה שקוראים

פו שם

פז ס"ק נח

פח ס"ק ס

פט ס"ק סא

צ המונח"ב בס"י נו ס"ק א האריך בחומר המפסיק באמצע קדיש, וכתב שם: ואפי' להרהר בדברי תורה אסור בשעה שהחזן אומר קדיש מפני שצריך לכוון הרבה בעניית הקדיש. ובס"י כה ס"ק נה וז"ל: 'ואנשים שנוהגין לקפל הטלית ותפילין ולהניחן בתקן בעת אמירת קדיש לא יפה הן עושין, דמאוד יש לכוון בעניית אמנן יהא שמייה רבא וכו' ואמנן יהא שמייה רבא הוא עוד במדרגה גבוה יותר מקדושה וכו' ובודאי לא גרע משאר ברכות דרבנן דאסור לעשות אפילו תשמשי קל בשעה שהוא מברך'.

צא סע' ז'

צב סע' ב'

צג ס"ק ט

צד ביה"ל ד"ה או וכו'.

צה ס"ק ט בשם המג"א. ויל"ע דלכא"פ בשו"ע ס"ד מוכח דלא כמג"א, דאם כמג"א למה כתב דצריך לשהות מחוץ לבהכ"נ בשעה שקורא החזן כהנים, הא אפשר לו שלא יעקור ברצה ואז שוב אינו צריך לצאת בכהנים.

עד ס"ק נב

עה שם

עו ס"ק נג

עז שם

עח שם

עט ס"ק לו

פ סע' יז

פא היינו שתסכים על ברכתנו וכדכתיב ואני אברכם.

פב סע' טו ובמשנ"ב.

פג שם

פד ס"ק נד

פה סע' טז

כהנים. ובלאו הכי טוב שלא יהי' בבהכ"נ בשעת ברכת כהנים כדי שלא יאמרו שהוא פגום, דמי ידע שלא עקר רגליו קצת ברצה¹².

פא. אם היה מחוץ לבית הכנסת כשקראו לו לעלות אינו עובר¹³.
פב. גם באופן שלא עובר, כל שלא עלה באותו יום ויכול לעלות ואינו עולה לא נכון לפטור עצמו מלעלות, שמבטל מצות עשה בחינם. והרי זה דומה לשאר מצות עשה התלוי במעשה כמו ציצית דלאו חובת גברא הוא אלא חובת הבגד, ואפילו הכי צריך לעשות בגד של ד' כנפות ולתלות בה ציצית, ונענשים על זה בעידנא דריתחא. ובגמ' בקידושין (ג) אמרו שאפילו אם הוא פוטר את עצמו ממצות עשה קודם שהגיע זמן החיוב, גם על זה נאמר ויראת מאלוקיך, עיי"ש¹⁴.

פג. אם עלה פעם אחת ביום זה, כיון שכבר קיים מצוה זו ביום זה לא חיבתו התורה יותר, ושוב אינו עובר אפילו אמרו לו עלה¹⁵ וגם אם עלה רק בשחרית אינו עובר במוסף¹⁶.

פד. אם נשא כפיו פעם אחת באותו היום ונזדמן לו ציבור אחר, יכול לישא כפיו שוב, אך אין עליו חיוב. ואם עולה שוב לישא כפיו, צריך לברך שוב ברכת אשר קדשנו במצוותיו וכו', ואפילו באותו בית כנסת שכבר נשא כפיו¹⁷.

פה. כהנים שאינם יכולים לעלות לדוכן מפני חולשה וכדומה, צריכים לצאת מבהכ"נ קודם שמתחיל הש"ץ רצה כדי שלא יאמרו שהם פגומים כשלא יעקרו ברצה, וגם כדי שלא יבאו לומר להם לעלות או לבוא ליטול ידיהם. ונהגו שלא לשוב לבהכ"נ עד שיגמרו ברכת כהנים, כדי שלא יאמרו שהם פגומים [בני גרושה ובני חלוצה].¹⁸

פו. כהנים הפסולים לעלות לדוכן, אפילו פסולים מדרבנן, אינם צריכים לצאת מבהכ"נ בשעת ברכת כהנים ולא כשקוראים כהנים¹⁹.

פז. ואם אין בבהכ"נ רק אותם כהנים הפסולים מדרבנן יצאו קודם רצה²⁰.

כשעומד באמצע שמו"ע

פח. כהן שעומד באמצע שמו"ע שלא במקום ברכת כהנים, אינו מפסיק לעלות לדוכן, אפילו אין שם עוד כהנים חוץ ממנו, ואפילו אם אמרו לו עלה²¹.

פט. ואם הגיע בתפילתו למקום ברכת כהנים, ומובטח לו שיצליח לחזור אח"כ לתפילתו, אם אין שם כהנים אחרים

מותר לו לעקור רגליו ולעלות לדוכן²², ואחר שיגמור הנשיאת כפים ירד מהדוכן ויגמור תפילתו במקומו.

צ. וכיון שאינו רשאי לעלות לדוכן רק אם עקר רגליו ברצה, לכן אם משער בתוך התפילה שיגיע אז לאותו מקום בשוב עם הש"ץ, צריך להיזהר לעקור רגליו קצת לצד הדוכן כשמתחיל הש"ץ רצה.

צא. אך אם יש שם כהנים אחרים, אפילו הגיע למקום ברכת כהנים, יש לדון אם לא אמרו לו עלה אם עולה²³. ואם אמרו לו עלה ודאי עולה²⁴, אם עקר רגליו ברצה²⁵.

לפני המתפלל

צב. כהן שצריך לעבור לפני המתפלל כדי להגיע לדוכן, יעבור ויעלה²⁶.

צג. אך כדי ליטול ידיו, אם יכול לסמוך על נטילתו בבוקר [כגון שלא הסיח דעתו וכו'] יל"ד דאפשר שלא יעבור²⁷, ואם לא יכול לסמוך על נטילתו בבוקר יעבור ליטול ולעלות.

קודם התפילה וק"ש

צד. כהן שלא התפלל עדין ומצא ציבור מתפללים, נושא כפיו ואין התפילה מעכבת²⁸. ואם יש לו שהות יברך ברכות התורה קודם, אך אינו מעכב²⁹.

צה. ואם רואה שכשיעלה לדוכן יעבור זמן תפילה, ילך לחצר בית הכנסת ויתפלל שם.

צו. אבל אם אמרו לו קודם רצה לעלות צריך לעלות אפילו אם יפסיד לכן זמן תפילה³⁰.

ק דיש לחוש בזה לב' השיטות שהובאו במשנ"ב שם. ובכה"ג לכ"ע מותר לו לעלות.

קז דלכא"ל לשיטת המג"א כל שיש כהנים אחרים גם אם עומד במקום ברכת כהנים אינו מפסיק. כמו שמדויק ברדב"ז [שהוא מקור המג"א] שכתב (ח"ד) תשו' אלף ש"ד בסופה) עוד איכא טעמא אחרינא וכו' ואינו רשאי לעקור את רגליו ולפסוק את תפילתו וכו'. ע"כ. והיינו דיש ב' טעמים למה באמצע שמו"ע אין מפסיקים כשיש שם כהן אחר, א. שאינו רשאי לעקור את רגליו. ב. שאינו רשאי לפסוק את תפילתו. א"כ גם אם נאמר שלכ"ע במקום ברכת כהנים לא מייקר שמפסיק את תפילתו, אולם עדין הא דעוקר את רגליו ודאי הפסק הוא גם במקום ברכת כהנים. וא"כ יש לחשוש לשיטה זו. ואולי אם עומד שמו"ע בכותל המזרח ונושא את כפיו שם, כיון שאינו מפריד רגליו שפיר דמי גם לשיטה זו. אולם עיין בכף החיים ס"ק נו שכתב מפורש בדעת המג"א שאם יש כהנים אחרים גם אם הגיע למקום ברכת כהנים לא ישא כפיו. [ועל אף דפליג על המשנ"ב ברבך אחר, אפשר ובהא גם המשנ"ב מודה] קח דבכה"ג לכ"ע עולה.

קט כל זה מהמשנ"ב ס"ק קו.

קי מרן הגר"ח קנייבסקי במכתב להג"ר יעקב הכהן קופשיץ שכך הורה החזו"א. ויש שאמרו שהחזו"א הורה שרק בצידי המתפלל מותר לעבור אך לא כנגדו ממש.

קיב במכתב שם ענה מרן הגר"ח שלא שמע מהחזו"א להתיר בזה. ועיין בספר נחלת אליהו (להגר"א דושניצר ס"י לב) מש"כ בזה. [והגר"ש הכהן שבדרון ועוד כהנים ת"ח נהגו שלא לעבור לנט"י, ולכא"ו ה"ט כיון דבדיעבד אפשר לסמוך על הרמב"ם]. אך פשוט שכשא"א לו לסמוך על הרמב"ם כגון יוה"כ וט' באב הרי הוא כמי שעובר לישא כפיו שמותר. ויש שהורו שמותר לעבור גם לנט"י.

קיג סע"כ

קיג פשוט לפמ"ש"כ סי' מו סע' ט' ובמשנ"ב שם ס"ק כז.

קיד מכיון שלדעת המחבר שם אף בדרך תפילה ותחנונים צריך לברך ברכה"ת, וא"כ ה"נ צריך לברך, לכן אם לא הספיק לברך נכון שיכוון בהדיא שלא לשם תלמוד תורה, וכמש"כ האחרונים לגבי ק"ש קודם ברכה"ת.

קיז דאם לא יעלה עובר בעשה דאורייתא, ודחי תפילה דרבנן. ס"ק קז.

צו שם

צז ביה"ל ד"ה אם.

צח ביה"ל ד"ה אינם

צט שו"ע ס"ב וס"ג ובמשנ"ב וביה"ל שם.

ק שעה"צ ס"ק פא.

קא סע' ח. ובמשנ"ב שם. ובס"ק יא.

ויש לציין שהלבוש הסתפק אם יכול לברך שוב, והחת"ס (הובא בחי' על השו"ע ובשו"ת או"ח סי' כב) העלה לדינא דאם כבר נשא כפיו באותה תפילה ונזדמן לו ציבור אחר, אם אין שם כהן אחר ישא כפיו ויברך, אבל אם יש שם כהן אחר וזלתו לא ישא כפיו כדי שלא יניסו עצמו בספק ברכה.

קב ס"ד ובמשנ"ב.

קג ס"ק יב

קד שם

קה דיש לחוש לדעת הא"ד והיעב"ץ שהובאו במשנ"ב ס"ק קו.

צו. ואם לא קרא קריאת שמע, ורואה שכשיעלה לדוכן יעבור זמן קריאת שמע, ילך גם כן לחצר בית הכנסת ויקרא קריאת שמע.

צח. ואם אמרו לו קודם רצה עלה יקרא פסוק ראשון ויעלה וישא כפיו^ט.

בהכ"נ שכולה כהנים

צט. מנין שכל המתפללים בו כהנים, אם אין שם אלא עשרה כולם עולים לדוכן, ומברכים לאחיהם שבשדות^{קט}, ואם יש שם נשים וטף יענו הם אמן. וגם אם אין שם מי שיענה אמן נושאים כפיהם, שעניית האמן אינה מעכבת^ק.

ק. [ובמקומות שנהגו שכשיש עוד כהנים הש"ץ לא נושא כפיו, גם כאן הש"ץ לא ישא כפיו^{קא}]

קא. ואם יש שם יותר מעשרה כהנים היתרים מעשרה יעלו ויברכו. כגון אם יש שם י"ב כהנים^{קב}, יעלו ב' כהנים לישא כפיהם, והעשרה יענו אמן אחריהם^{קג}.

הלכות לש"ץ כהן

קב. בספר ארץ ישראל^{קכ} כתב שכיום נוהגים בירושלים שגם אם יש כהנים אחרים הש"ץ נושא את כפיו וישאל מקריא. ע"כ. וכך נוהגים כיום ברוב המקומות.

קג. [ויש לדעת שמעיקר הדין פסק השלחן ערוך שאם הש"ץ כהן, אם יש שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו ואפילו מובטח לו שיחזור לתפילתו^{קד}. ויש שנהגו כן^{קכ}.

קד. ויזהרו שלא לומר לש"ץ לעלות או ליטול ידיו, אבל אם אמרו לו קודם שסיים ברכת רצה - צריך לעלות^{קכ}.

קה. ואפילו אין שם כהנים אחרים אלא הוא, לא ישא את כפיו א"כ מובטח לו שיחזור לתפילתו, והמתפלל מותר הסידור הוי כמובטח לו שיחזור לתפילתו.

קו. וכשהש"ץ אינו נושא כפיו, לכתחילה^{קכ} לא יקריא הוא לכהנים יברוך וכו', אלא יעמוד אצלו ישראל ויקריא, והש"ץ עומד ושותק^{קז}. ולפי זה למנהגינו שהש"ץ הוא המקרא צריך להשתדל לכתחילה שהש"ץ העובר לפני התיבה לא יהיה כהן^{קח}].

קז. ואם אין הכהן חייב לרדת לפני התיבה נכון שלא ירד^{קח}.

קח. ש"ץ שעומד לישא כפיו יעקור רגליו מעט ברצה^{קט}. והיינו כמו שנתבאר שיתקרב מעט לדוכן בקפיצה ואם א"א לו בקפיצה יש לו לעקור בהליכה מועטת. והחכם עיניו בראשו, שירחיק עצמו מעט מעמוד התפילה קודם חזרת הש"ץ בכדי שיוכל לעקור ברצה בקפיצה.

קט. אם יודע שיוכל ליטול ידיו בין שמו"ע לחזרת הש"ץ [בלי לעבור לפני המתפלל] יטול אז^ק, ואם לא יטול לפני התפילה.

קי. כיום המנהג שהש"ץ אינו עולה לדוכן אלא עומד במקומו ומברך^{קא}

קיא. ויקריא אחד מהקהל יברך וכו' תיבה בתיבה^{קלב}.

קיב. ולא יחזיר הש"ץ את פניו עד שיכלה אמן מפני הציבור^{קלג}.

קיג. והש"ץ מסיים 'שים שלום'^{קלד}.

קיד. ה'רבון העולמים' שאומרים אחר הברכה יאמר אחר הקדיש^{קלה}.

כהן כן י"ג שלא התמלא זקנו

קטו. כהן שהגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד נושא את כפיו אפילו בפני עצמו.

קטז. ומיהו דוקא באקראי בעלמא נושא כפיו בפני עצמו, ולא בקביעות - עד שיתמלא זקנו ממש, שאז יכול לישא כפיו אפילו יחידי בקבע^{קלז}.

קכח ס"ק פו

קכו כן כתב הרמב"ם ואסמכה אקרא שנאמר "אמור להם", מכלל שאין המקריא מהם.

קכז ס"ק פה ועיין ביה"ל.

קכח עיין ס"ק פה ובביה"ל שם. ועוד, דעל אף שאנו נוהגים כהפ"ח, אמנם רוב ככל הפוסקים לא ס"ל כוותיה, כמוש"ת בהערה לעיל.

קכט ס"ק כ. ובמשנ"ב כתב דיעקור לילך לצד הדוכן. ויל"ד למנהגינו שהש"ץ נושא כפים במקומו עקירה זו למה לי. דלכא' משי"כ השו"ע שיעקור ברצה [לילך לצד הדוכן] היינו למנהגם שהש"ץ עומד על הבימה, שעוקר לישא כפיו על ארון הקודש. אמנם בגמ' (לח): כבר איתא דש"ץ עוקר פורתא ברצה. ועיין בהגהות הרד"ל שם דגם כשהש"ץ נ"ב במקומו עוקר, דהעקירה ברצה היא כדי לעשות סימן עלייה בעבודה, והש"ץ עוקר מעט לצד אחריו. וכך נהגו שהש"ץ עוקר מעט ברצה על אף שנושא כפיו במקומו.

קל פשוט דכל כמה שאפשר לו להסמך לנ"כ יסמוך.

קלא ע"פ הרב"ב ("ח"א ס"ו רלו) ועוד אחרונים.

קלב ס"ק כב

קלג דבגמ' לט: איתא דאין הכהנים רשאין להחזיר פניהם עד שיתחיל הש"ץ שים שלום, וברש"י שם (ד"ה לעקור) ז"ל וכשכלה אמן אחרון מפי ציבור הן מחזירין פניהם וכו' וש"ץ מתחיל שים שלום וכו', ע"כ. מבואר ברש"י דעיקר הדין דאין רשאין להחזיר פניהם עד שיתחיל הש"ץ שים שלום, הוא כדי שלא יחזירו פניהם עד שיכלה אמן אחרון מפי הציבור, וביאור הדבר מפני שעניית האמן הוא גמר הברכה [כש"כ במשנ"ב ס"ק ס.]. הלכך צריך שיהו פני הכהנים כנגד פני העם עד גמר עניית אמן. וא"כ היה בש"ץ כהן דאין לו להחזיר פניו קודם שיכלה אמן מפי הציבור, שאז יחזיר ויתחיל שים שלום. [מפי הג"ר נפתלי הכהן קופשניץ]

קלד במשנ"ב ס"ק פא כתב שכך פסקו האחרונים. ועיין בשו"ע שכתב דעדיף טפי שיסיים המקריא שים שלום - אם כיוון לתפילת הש"ץ מתחילה ועד סוף.

קלה קיצור שו"ע ס"ק ט"ו.

קלו ס"ק לד. ובמשנ"ב. וכתב המשנ"ב הטעם משום כבוד הציבור, שאין כבודם שיברכם תמיד בקבע וביחידי איש שלא נתמלא עדין זקנו.

קטו שם

קטז ולא קאמר לנשים ולטף, דלא חשיבי לברכם לחודייהו, אבל גם הם בכלל הברכה. ס"ק צח

קיז ס"ק כה. ובמשנ"ב

קיח ס"ק צו

קיט עיין בביה"ל דגם כשיש שם רק י"א יעלה רק אחד.

קכ שו"ע שם. ובמשנ"ב כתב הטעם, דכיון שיש עשרה גדולים שיוכלו לענות אמן על הברכה מוטב שיתקיימו שניהם ויהיו מוקצתן עולים והעשרה יענו אמן. ואע"ג דקיי"ל לעיל דנשיאת כפים בעשרה והכהנים מן המנין ונמצא שאין כאן עשרה עונים ואפ"ה שפיר דמי, שאני התם דכיון דעיקר ברכת כהנים על ישראל נאמרה חשיבי אפילו בפחות מעשרה, ואפילו יש שם רק ישראל אחד כולם עולים לדוכן ומברכים ולעיל דנשיאת כפים בעשרה ובהכ"נ ולא תבטל לברכם לחודייהו א"כ יש עשרה שיקבלו הברכה ויענו אמן.

קכא להגרי"מ טיקוצ'נסקי

קכב שמה לא יוכל לכונן לחזור לשים שלום' שדעתו מטורפת מאימת הציבור, ואפ"ה אם בטוח הוא בעצמו שלא תטרף דעתו גם כן לא רצו חכמים להקל בזה לעקור ממקומו ולעלות לדוכן באופן שיש כהנים אחרים בבהכ"נ ולא תבטל הנשיאת כפים. והסכימו כך לדינא רוב ככל הפוסקים. ובשעה"צ ס"ק סד הביא שדעת הפר"ח להקל בזה כשמובטח לו שיחזור לתפילתו אף ביש כהנים אחרים ודלא כהשו"ע, וכתב דבמקום שנהגו כוותיה אפשר שאין למחות בידם.

קכג החז"א והקה"ר.

קכד ואפ"ה אם אינו מובטח לחזור לתפילתו, שהרי עובר בעשה אם אינו עולה. וע"פ גם אחר שסיים ברכת רצה לא יאמרו לו לעלות, כמו שנת' שיש פוסקים שעליו לעלות גם אם אמרו לו אח"כ.

קיו. ועם כהן גדול אחר נושא כפיו אפילו בקביעות^{קמ}

קכו. ואפילו בשבת ואין שם כהן אלא הוא, לא יעלה^{קמ}.
קכז. ובתוך שלושים י"ב חודש על אביו ואמו, והקובר מתו
ברגל, עיין הערה^{קמ}.

במקום טומאה

קכח. אם יש מת בבית הכנסת או בבית אסור לכהן להיכנס שם
לישא כפיו. שכתבו הפוסקים דנשיאת כפים אין דוחה לאיסור
טומאה. ולכן אפילו מת פתאום אחר שכבר אמר הש"ץ כהנים,
שחל עליהם המצות עשה של נשיאת כפים, אפילו הכי צריכים
לצאת תיכף החוצה. ואם הכהן אינו יודע מזה צריך להגיד לו.

קכט. מיהו אם הטומאה בבית הסמוך לביהכ"נ, ואפשר
לסתום הפתחים והחלונות של ביהכ"נ או של בית שהמת
שם, אפילו נודע לו אינו צריך לצאת עד שיגמור הנשיאת
כפים. כיון שבאופן זה הטומאה רק מדרבנן, ונשיאת כפים
מדאורייתא. ^{קכט} אמנם אם נודע לכהן קודם שנטל ידיו לעלות
לדוכן טוב יותר שיצא תיכף החוצה.^{קכ}

שתה רביעית יין

קל. כהן ששתה רביעית יין בבת אחת, לא ישא את כפיו. ואם
שתאן בשני פעמים או שנתן לתוכו מעט מים, מותר^{קכ}.

קלא. ואם שתה יותר מרביעית, אף על פי שהוא מזוג, ואפילו
שתאו בכמה פעמים, לא ישא את כפיו עד שיסיר יינו מעליו^{קכ}.

קלב. ושאר משקים, כל שנשתכר בהן עד שאינו יכול לדבר
לפני המלך אינו נושא כפיו^{קכ}.

קלג. כהיום שהמנהג שהכהנים משלשלים טלית על פניהם
וידיהם, גם כהן שיש לו כמה מומים בפניו ובידיו ישא את
כפיו^{קכ}.

קלד. שני כהנים השונאים זה את זה, ואפילו נדרו הנאה זה
מזה, מותרים לעלות ביחד. ואין אחד יכול לומר לחברו עלה

קמו ס"ק קנו, וכתב דבדיעבד אם לא יצא וקראוהו לעלות לדוכן, בין בשבת ובין
בחול, בין שאין שם כהן אלא הוא ובין עם כהנים אחרים, צריך לעלות, דאם לא
כן עובר בעשה.

קמב בשו"ע פסק דאחר ז' ימי אבלות נושא כפיו. וברמ"א: וי"א דכל זמן האבלות
אפי"ל עד י"ב חודש על אביו ועל אמו אינו נושא את כפיו, וכן נוהגין במדינות אלו,
ע"ש. ובמג"א [הובא במשנ"ב] האובא בטרומ"א דה"ה הקובר מתו ברגל, אע"פ
שעדין אין חל עליו האבלות, מכל מקום הרי עכ"פ אסור בשמחה כל ימות הרגל.
ע"כ. ויל"ד אם הוא גם לפי השו"ע.

וכתב המשנ"ב דגם לדעת הרמ"א אם אין שם בבהכ"נ שני כהנים אחרים חוץ
מהאבל, מותר לאבל לישא כפיו תוך י"ב חודש על אביו ואמו או תוך שלושים
על שאר קרובים. ולמעשה באר"י שנושאים כפים בכל יום, כבר נהגו שהאבל נושא
כפיו כל י"ב חודש. ובירושלים יש שנוהגים ע"פ הוראת המורה"ל דיסקין דאבל
נושא כפיו אפילו בתוך ז' ימי אבלות, אך רוב העולם אין נוהגים כן.
קמט היינו באופן שאין פתח אחר לאותו הבית שבו המת רק דרך ביהכ"נ, דהו"ל
סוף טומאה לצאת. ונקט"י דסו"ט לצאת טומאה מדרבנן היא.
קמ שנו"ב ס"ק ח.

קנא סע' לח. ועיין בביה"ל ס' רפו (ס"ג ד"ה אכילת פירות) שכתב דרביעית יין
שלנו יש בה גם כן מים, ולכן כהן שצריך לאכול קודם מוסף יכול לשתות כל
הכוס של יין ולישא כפיו אח"כ. ע"כ. אבל יותר מהכוס של יין לא ישתה כשנת
דיותר מרביעית אפי"ל הוא מזוג לא ישא כפיו.

קנב שם. ובמשנ"ב ביאר דברכת כהנים מזמנין לעבודה, ומה שחייב כשעובד
במקדש אסור בברכת כהנים, ומה שאינו חייב במקדש אלא איסורא בעלמא
הוא, בברכת כהנים שקלה מעבודה – מותר לכתחילה.

קנג ס"ק קמא, יש לחוש לדעת הר"בה אחרונים.
קנד סע' לא

קיד. ולכן כהן שלא נתמלא זקנו שבאופן קבוע הינו הכהן
היחיד במנין, לא יעלה בקביעות, ויצא קודם רצה עד סוף
ברכת כהנים. אך אם בדרך כלל יש במנין עוד כהנים גדולים,
גם אם לפעמים הוא לבד יעלה^{קמ}.

קיט. ובישיבה, או בכל מקום, שרוב הציבור שם הם נערים
שלא נתמלא זקנם מסתבר שיכול לעלות בקביעות^{קמ}.

קכ. וכשהגיע לגיל י"ח גם אם לא התמלא זקנו הרי הוא כמי
שנתמלא זקנו^{קמ}.

כהן קטן

קכא. קטן פחות מבן י"ג ויום אחד אינו נושא את כפיו בפני
עצמו כלל^{קמ}.

קכב. אבל עם כהנים שהם גדולים נושא ומברך אשר קדשנו
וכו', כדי ללמוד ולהתחנך^{קמ}.

קכג. והזמן לחינוך זה אינו כשאר זמני החינוך שהוא מגיל
חמש או שש, אלא רק ממתי שיודע לישא כפיו כפי מנהגי
הכהנים^{קמ}.

קכד. וכשאינו נושא כפיו האם צריך לצאת מבית הכנסת
קודם רצה, עיין בהערה^{קמ}.

אבל

קכה. כהן בתוך שבעת ימי אבלות^{קמ} יצא מבית הכנסת קודם
שמתחילים רצה עד סוף ברכת כהנים^{קמ}.

קלו ביה"ל ד"ה אבל וכו'.

קלח פשוט לפי האמור לעיל ובביה"ל ד"ה אבל וכו'.

קמ"כ בביה"ל ד"ה ומיהו וכו' בשם העולת תמיד דאם אין כהן אחר אלא זה
וכו' נושא את כפיו אפי" בקביעות וכו', צ"ע, דהא העולת תמיד עצמו הובא
בביה"ל ד"ה אבל וכו' דס"ל דעם כהן אחר נושא את כפיו אפי" בקביעות, וא"כ
מה שאמרו דדוקא באקראי ע"כ היינו דוקא כשהוא יחידי ואין כהן אחר. ועכ"פ
כש"ע נראה שלא פסק כן, ועל העולת תמיד צ"ע היאך יפרש הגמ'.

קמ"ג לפי מש"כ המשנ"ב דהטעם הוא משום כבוד הציבור, בכה"ג לכא"ל לא שייך
לומר שאינו כבודם.

קמ"ד ס"ק קכו

קמ"ה סע' לד. ובמשנ"ב: ואפי" באקראי, שאין כבוד הציבור להיות כפופים
לברכת קטן.

קמ"ו שם ובמשנ"ב. ועיין לעיל מש"כ גבי האם קוראים כהנים לכהן גדול שעולה
לבד עם כהן קטן.

קמ"ז שם. ולכא"ל לפי הנפסק בשו"ע וכל הפוסקים, מדרבנן הוא חייב גמור על
האבל לחנך את בנו לנשיאת כפים ככל המצוות. ובכמה משפחות אכן נוהגים כן.
אך רוב העולם אין נוהגים כן, וצ"ע הטעם. ועיין בישועות יעקב ובשו"ת רמ"ע
מפאנו (ס' צה) מש"כ בזה, אבל אינו כשיטת השו"ע והרמ"א וכל הפוסקים
שפסקו כמו שהבאנו.

קמ"ח בישועות יעקב הנ"ל כתב וז"ל: ובזמננו לא נהגו הקטנים לעלות אף עם
כהנים אחרים, ומתראוי שיצאו עכ"פ מבהכ"נ אם רצונם להחמיר ע"ז ודו"ק,
עכ"ל. ודבריו חידוש הם, דהא במקום שאין הקטנים עולים הלא לא נתכוננו
לקרוא להם בקריאת כהנים. ויל"ד אם שייך בזה חינוך רק לגבי זה. ועכ"פ נראה
מדבריו דזה ודאי דבמקום שהקטנים עולים, כשאנים עולים מתראוי שיצאו.

קמ"ט והוא הדין אונן, אפילו ביו"ט שהוא חייב בכל המצוות, מכל מקום הרי אינו
שרוי בשמחה. וי"א דאונן אפי" קראוהו לעלות לא יעלה. ס"ק קנח. והוא מומג"א
שהביאו על השו"ע ולא על הרמ"א.

קמ"י סע' מג. ובביה"ל. וכתב המשנ"ב דמדינא חייב האבל לברך, שהרי חייב בכל
מצוות האמורות בתורה, אלא שנהגו שלא לישא כפיו משום שצריך הכהן
להיות בשמחה וטוב לב בשעת הברכה, כדכתיב: (טוב לב הוא יברך), ולכן צריך
לצאת כדי שלא יקראוהו לעלות לדוכן.

אתה בשחרית ואני אעלה במוסף או להיפך, כי יכול לומר אני רוצה לברך בשתייהן.^{קפ}

קלה. המנהג דמי שבא ואמר כהן אני נאמן לישא כפיו.^{קפ}

הלכות לש"ץ ישראל

קלו. לא יקריא הש"ץ 'יברכך' עד שתכלה אמן שאחר ברכת אשר קדשנו וכו' מפי הציבור. וכן 'אר' ו'ישא' אינו רשאי להתחיל עד שיכלה האמן מפי הציבור. וכן לא יתחיל להקריא תיבה אחרת עד יסיימו הכהנים התיבה שלפניה.^{קפ}

קלו. צריך הש"ץ להקריא לכהנים התיבות 'יברכך וכו' מתוך הסידור ולא בעל פה.^{קפ}

קלח. ויקריא התבות בקול.^{קט}

קלט. ש"ץ שלא מתפלל מתוך סידור אסור לענות אמן אחר ברכת הכהנים. שמא תתבלבל דעתו ולא ידע להקרות אח"כ את המשך הברכה.

קמו. ואם מתפלל מתוך סידור ומובטח לו שלא תתבלבל דעתו, רשאי לענות אמן. ואמן זה לא חשיב הפסק, כיון שהוא צורך התפילה.

קמא. ועל אמן של הברכה אשר קדשנו בקדשותו וכו' יש מחמירים שבכל אופן לא יענה, משום הפסק בתפילה.^{קפ}

קמב. בימים טובים במקומות שהקהל אומרים 'ריבון' בשעה שהכהנים מנגנים, הש"ץ אינו אומר ה'ריבון', דהוי הפסק בתפילה.

הלכות לציבור

קמג. בשעה שהכהנים מברכים יכוונו העם לברכה, ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו לא בפניהם ולא בידיהם כלל. וגם לא יסתכלו במקום אחר כדי שלא יסחור דעתם מהברכה.^{קסא}

קמד. מעיקר הדין רשאי הציבור לשבת בשעת ברכת כהנים, ובלבד שיהיו פנים כנגד פנים עם הכהנים. והמנהג שהכל עומדין, וכן משמע במאירי. וכן משמע באשכול שכתב שהכל צריכין לעמוד לפניהם באימה ובכבוד ראש.^{קסב}

קמה. ואין לומר שום פסוק בשעה שהכהנים מברכים אלא ישתקו ויכוונו לברכה. [דכלום יש עבד שמברכים אותו ואינו מאזיין?!]^{קסג}

קמו. ואין הציבור עונים אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים.^{קסד}

קמז. הציבור שנמצא מאחורי הכהנים אינו בכלל הברכה, אפילו עומדים בבית הכנסת. ואפילו אינו מאחוריהם ממש אלא בצדדים שמאחוריהם. ואפילו אם אין שום הפסק בינם לבין הכהנים.^{קסה}

קמח. ולכן העומדים כותל המזרחי במקומות שהארון קודש בולט קצת והכהנים עומדים לפניו, אינם בכלל הברכה. וצריכים ללכת לעמוד מול הכהנים.^{קסו}

קמט. ואם הם אנוסים כגון עם שבשדות שהם טרודים במלאכתן ואינם יכולים לבוא, גם מאחורי הכהנים הם בכלל הברכה.

קנ. והציבור שלפניהם ובצדיהם [פי' לא מבעיא אלו שהם מלפני הכהנים משוכים לצדדים דפשיטא שהם בכלל הברכה, אלא אפילו כנגד צדי הכהנים ממש בכלל הברכה הם] אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת.^{קסז}

קנא. והעומדים בצדדים שלפני הכהנים צריך שיהיו פניהם לצד מזרח. והעומדים בצדדים ממש יצדדו פניהם כדי שיהיו פניהם נוטים נגד פני הכהנים.^{קסח}

קנב. זר אסור לישא כפיו, ואפילו עם כהנים אחרים. ואם נשא כפיו עובר בעשה.^{קסח}

קנג. ועובר אפילו אם לא בירך מתחלה אקב"ו וכו'. ודוקא עם נשיאת כפים, אבל אם יברך ברכת כהנים בלא נשיאת כפים אינו עובר בעשה. ובפרי מגדים משמע דמכל מקום איסור יש גם בלא נשיאת כפים.

קנד. כתב בספר מגן גבורים דהאיסור הוא רק אם כשהזר מברך מתכוון לצאת בזה ידי מצוות ברכת כהנים, אבל אם לא מתכוון למצוה רק שלא לעבור על דברי חבריו שחשבו שהוא כהן ואמרו לו עלה לדוכן פשיטא דאין כאן איסור עשה כלל.^{קפ}

קנה. ובביה"ל לימד זכות בזה על אותם ישראלים שמברכים בלשון יברכך וגו'. ועיי"ש עוד מה שכתב ללמד זכות.

קסד סע' יח.

קסה דבעי' דוקא פנים כנגד פנים. סע' כד ובמשנ"ב. ובס"ק צו כתב עוד דגם אם הם בהכ"נ כשעומדים אחורי הכהנים אינם בכלל הברכה דמראים בעצמם שאין הברכה חביבה להם מדלא הלכו לקבל הברכה פנים אל פנים. ועיין בביה"ל שכתב דנראה דה"ה אם הוא בעיר ויושב בביתו ואינו הולך לביה"כ ג"כ אינו בכלל הברכה ואפילו ביתו היה עומד נגד פני הכהנים, מדאין הברכה חשובה לפניו לבוא ולשמוע.

קסו ס"ק צה.

קסז שו"ע ומשנ"ב שם.

קסח ביה"ל ד"ה אבל וכו'. וכתב שם עוד דאפשר דאפילו עומד בשוה עם פני הכהנים, דהיינו פניו לצד מערב, גם כן בכלל הברכה הוא. ועיי"ש.

קסט רמ"א סע' א.

קע ס"ק ג. ועיי"ש עוד ובביה"ל.

קנה ס"ק לו

קנו ס"ק א.

קנז סע' יח ובמשנ"ב.

קנח ס"ק מט

קנט מאירי בסוטה (בסדר נשיאת כפים בגבולין). וכן הביא הב"ח. וכן הוא בעוד מהראשונים ובפוסקים. ואין שום מקור למה שיש שמקריאים בלחש, ולפעמים אפילו כל הכהנים אינם שומעים לכן.

קס ואמן של ברכת כהנים עצמה שאני, דלא הוי הפסק כיון שהוא מורה על קבלת הברכה. כל זה מהשו"ע סע' יט ובמשנ"ב שם.

קסא ומדינא אינו אסור אלא בהסתכלות מרובה שיכול לבוא לידי היסח הדעת אבל ראייה קצת שרי, דדוקא בזמן המקדש שהיו מברכים בשם המפורש והשכינה היתה שורה על ידיהם היה אסור אפילו ראייה קצת משא"כ בזמן הזה, ומכל מקום נוהגים גם עכשיו זכר למקדש שלא להביט בהם כלל. סע' כג ובמשנ"ב.

קסב ס"ק נא

קסג סע' כו ובמשנ"ב.

נאה דורש

פנינים ממיטב המגידים בהוצאת "יפה נוף"

הכונה האמתית, אלא שהאדם יהיה שליט באפן מחלט על עצמו.

גדלות האדם

רבי יחזקאל סרנא זצ"ל הקים את ישיבת חברון בארץ ישראל, בתחלה בעיר חברון ולאחר מכן בירושלים, והנהיג את הישיבה ברמה. לאחר תקופה הגיע לארץ רבי אייזיק שר זצ"ל, חתנו של הסבא מסלבודקה, וכמוכן בא לבקור בישיבת חברון. כאשר ראה אותו רבי יחזקאל, רץ לקראתו ואמר: "רבי אייזיק, הישיבה שלכם! הלא אתה החתן של הסבא ואני המקמי את הישיבה בשליחותיכם. כעת אני מעביר לך את הנהגת הישיבה".

רבי אייזיק לא הראה סימני התפעלות, ובשלוה אפיינית ענה "ישר כח", ופנה לשבת במקומו של רבי יחזקאל ב'מזרח' של הישיבה, כך הוא ישב שם במשך שבוע והנהיג את הישיבה.

בתום השבוע פנה רבי אייזיק אל רבי יחזקאל: "שוב לתפקידך, והמשך להנהיג את הישיבה".

"ילמדנו רבנו", הקשה רבי יחזקאל, "אם מתחלה סברת שאני צריך לעמוד בראשות הישיבה, מדוע נטלת את הנהגה לשבוע, ואם אני ראוי לכה, מדוע אתה מחזיר לי את הנהגה?".

חיד רבי אייזיק ואמר: "מעולם לא עלתה בראשי מחשבה לטל ממך את ראשות הישיבה, אתה יסדת ובנית אותה, והישיבה שייכת לך. אלא שרציתי להעמיד אותך במבחן האם אתה באמת ראוי להיות ראש ישיבה, והאם תהיה מסוגל להיות שבוע שלם בישיבה שבנית והקמת, תחת הנהגתו של אדם שאתה חושב שמגיע לו לעמוד בראשותה. כעת, לאחר שבוע, נוכחתי לדעת שעמדת במבחן בהצלחה, ואתה בהחלט ראוי לעמוד בראשות הישיבה, ולפיכך עליך לשוב לתפקידך".

זו מלכות אמתית, כך נראה אדם השולט על עצמו.

(רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א - דורש טוב בראשית)

הילדים יכולים להסתדר ללא אביהם

פעם בא אדם לאדמו"ר רבי מנחם מנדל מקוצק וקבל על כך שפרנסתו דחוקה ביותר, וצאצאיו יודעים על מצבו, אך אינם מסיעים לו במאומה. אמר הרבי: "מה החדוש? הלא כך היה מאז ומעולם!"

והביא לכה ראיה: יהודה מבקש מיוסף שירחם על האב הזקן וישחרר את בנימין. ולכאורה, עד שהוא דואג ליעקב, עליו לדאג לעשרת בניו של בנימין שישארו ללא דמות אב, ומדוע אינו מבקש עליו רחמים בזכותם? אלא שיהודה ידע שהם יוכלו להסתדר היטב גם ללא אביהם!

תכונה זו הטבעה בבני האדם מעצם טבעם - הואיל ולאדם הראשון לא היה אב, גם לצאצאיו באי העולם אין רגשות חזקים כלפי אבותיהם, וכפי עצמת הרגשות שהאב חש כלפי ילדיו.

ואכן על כך ישנה אמרה ידועה: אב אחד יכול לגדל עשרה ילדים, ועשרה ילדים אינם יכולים לגדל אב אחד...

(רבי שלמה לוונשטיין שליט"א - מתוך האור יוסף הצדיק)

הגנת הנפש מהשפעה זרה

ונפשו קשורה בנפשו (מה, ל)

יוסף מאשים את בנימין שהוא גנב, ובתגובה לכה מתחיל יהודה לספר את כל הספור המשפחתי שלהם, ומבקש להחזירו לאביהם.

מלכות אמתית - שליטה עצמית

ויגש אליו יהודה (מה, יח)

על הפסוק (תהלים מח, ה) "כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו" דרשו חז"ל (בראשית רבה, צג): "כי הנה המלכים - זה יהודה ויוסף, אמרו [השבטים]: מלכים מדינים אלו עם אלו, אנו מה אכפת לנו".

רבי חיים מטעלו זצ"ל אמר על כך וארט נפלא, שעליו השתתה כל תורת גדלות האדם של ישיבת סלבודקה:

פיצד חז"ל אומרים: "מלכים מדינים אלו עם אלו"? אמנם יוסף היה אכן מלך באותה שעה, אך יהודה עדין לא עלה למלוכה, והיה שבת ככל השבטים!?

מנח כאן יסוד נפלא: מהות המלכות היא לאו דוקא כשאדם מושל על אדם אחר, שכן זוהי ממשלה, לא מלכות. המלך האמתי הוא האדם שיודע לשלט על עצמו.

דוד, רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל, ראש ישיבת כפר חסידים, הביא לכה ראיה: אנו אומרים: "אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא". אם לא היתה עדין בריאה, על מה הוא מלך באותה עת? אלא שבהכרח שהמלכות אינה באה לידי בטוי בכח הממשלה על אחרים, אלא בכך שאדם מולך בשלמות על רמ"ח אבריו ועל שש"ה גידיו. המלך האמתי הוא זה שיכול להשליט את שכלו על כל הרגשות הרצונות והמאויים.

מלכי האמות בימינו מצגים את ההפך הגמור מכה. הם בבחינת "עבד כי ימלוך". כיצד יתכן שאדם שאינו יכול למשל על עצמו והוא המשחת הגדול ביותר, יכול להרג אדם אחר על עברה פעוטה? אם הוא אינו מסוגל לשלט על עצמו, כיצד הוא תובע מאדם אחר שיהיה טוב ממנו? המלכות האמתית מתחילה כאשר האדם שולט על עצמו. זהו מלך אמתי.

המלכות האמתית נמצאת אצל לומדי התורה, כדברי המשנה (אבות ו): "ונותנת לו מלכות וממשלה". נתן לראות זאת אצל גדולי ישראל שיש להם מלכות וממשלה על הצבור, אך קדם לכה הם מולכים על עצמם ביד ברזל.

כתוב בפסוק (תהלים מט, ג): "נמשל כבהמות נדמו". מה ההבדל בין אדם לבהמה? האדם יודע למשל על עצמו, וכל עמלו בעולם הזה הוא עמל של בעל בחירה, ואלו הבהמה עושה מה שהיא רוצה באופן מדי האדם הוא מלך, נר הבריאה, והמלכות באה לידי בטוי בשליטה העצמית שלו.

על הפסוק (בראשית מב, ו): "ויוסף הוא השליט הוא המשביר לכל עם הארץ", אמר הגאון רבי שמואל הלוי ואנר זצ"ל: מלכותו של יוסף היתה באפן שבו מלך בתחלה על עצמו, ורק בהמשך מלך גם על אחרים. ללא זה, לא תתכן מציאות של מלכות.

הגמרא (סנהדרין כ"ב) אומרת, ששלמה המלך מלך בתחלה על העולם כולו, בהמשך מלך רק על ירושלים, ולבסוף מלך על מקלו בלבד. לכאורה הדבר תמונה, האם שרף למלך על מקלו? הלא זהו לעג לרש!

אלא שזו מלכות אמתית, מלכות האדם על עצמו, שבאה לידי בטוי בכל צעד ושעל מהליכות חייו. "מאן מלכי - רבנו", כשאדם נוהג בצורה מלכותית ושולט על עצמו, הרי שבאותו רגע הוא מלך.

ישנם אנשים שלוקחים את ענין גדלות האדם של ישיבת סלבודקה המעטירה, ומעוותים את משמעותו לדברים חיצוניים, אך לא זוהי

לכאורה קשה, במה עונה הספור של יהודה על האשמה?
לכאורה, בנימין שגנב צריך להעניש.

זאת ועוד, הרי יהודה לא ידע שמדבר ביוסף. מבחינתו זהו מלך
גוי, כיצד, אפוא, העלה על דעתו לשכנע את אותו גוי לותר על העניש
המגיע לבנימין לפי כל קנה מדה, באמצעות ספור שנפשו של אביהם
קשורה בנפש הנער, ואם הוא לא יחזר - האב ימות מיד, עוד לפני
שיספיקו לדבר עמו? הרי מדבר במלך רשע, שונא ישראל, שמעליל
עליהם עלילות. אם ישמע שעוד יהודי בארץ כנען עתיד למות, זה רק
ישמח אותו...

האדמו"ר רבי יואל מסאטמאר זצ"ל מתרץ את שתי השאלות הללו
באמצעות תרוץ נפלא:

יהודה בא ואומר ליוסף: בנימין הנה הוא אבא לעשרה ילדים. הוא חי
שנים אצל יעקב אביו, ומעולם לא שלח ידו בגנבה. והנה, אתה אמרת
לעבדי, שכאשר בנימין יגיע - "הורדהו אלי ואשימה עיני עליו" (מ)
(כ), ואמנם כאשר באנו אתו עשית זאת, שמת עינוך עליו, כלומר: ישבת
אתו לבד בחדר פרטי, לשיחה בארבע עינים.

הנה, תראה מה גרמת בפגישה אחת - בתוך שעה אחת הפכת אותו
מאדם נכבד, אב לעשרה ילדים - לגנב פשוט!

אתה רוצה לחנך אותו? אתה רוצה שהוא באמת לא יהיה גנב יותר?
תחזיר אותו לאביו, אצלו מעולם הוא לא גנב! אם הוא ישאר אצלה,
הוא יהיה אבא של כל הגנבים...

על הפסוק "ונפשו קשורה בנפשו" אומר בעל הטורים, שפעמים כותבה
במסרה המלה 'קשורה'; כאן, ובמשלי (כב, ט): "אולת קשורה בלב נער".
בא הדבר ללמדנו, שכאשר נתפס נער באיזו אולת או שטות, הדבר
שבכחו להסיר את האולת הוא: "ונפשו קשורה בנפשו" - כשאבא
אוקב את בנו אהבת נפש. בכח אהבת האב, יכול הנער להפטר מן
האולת הקשורה בנפשו.

את המסר הזה מעביר יהודה ליוסף: דע לה, הדרך היחידה לגרם לבנימין
להשאר בצדקותו, היא על ידי שתשלח אותו בחזרה לאביו. תראה מה
קרה לו ביום אחד של נתון מאביו!

בדברי יהודה טמון מוסר השכל עצום, הנכון לכל אחד ואחד מאתנו:
יום אחד של נתון, יום אחד בחברה שאינה ראויה עלול להיות הרה
אסון. כמה צריך להזהר מקרה!

כאשר לוקחים נר ומעמידים אותו בחוץ - כל רוח מצויה מכבה אותו,
אף כשמקיפים אותו בעששית, הוא נשאר מוגן, ולא זו בלבד אלא
שבכחו להאיר לכל העולם כולו.

כך הוא האדם. כשהוא מצוי לבדו, הוא עלול לכבות. הוא חייב להקיף
את עצמו בהגנה ובשמירה מפני רוחות העולם. רק כך יוכל להשאר
מאיר, ולהאיר גם לעולם מסביבו.

אפלו אדם בדרגה של יעקב אבינו דאג לכה?
כאשר מגיע יעקב למצרים הוא שולח את יהודה לפניו לבנות לו בית
מדרש. לכאורה תמוה, מדוע צריך יעקב בית מדרש? האם לא היה יכול
ללמד בביתו? הרי מה עשו כל הזמן בבית של יעקב אבינו? כל הזמן רק
דברו בלמוד. לשם מה זקוקים הם לבית מדרש?

אולם יעקב ידע שהוא יורד לסמאת מצרים, ועליו לנקט בצעד כלשהו
כדי להנצל. לא מספיק לשבת וללמד בבית, הוא צריך מחצות של בית
מדרש, הוא צריך שמירה. כשתהיינה לו מחצות הגנה, הוא יוכל להאיר
את כל מצרים ולהשפיע עליה שפע של ברכה.

(רבי יואל אלקריף שליט"א - שש באמתך בראשית)

על חרבנה אל תבכה, תתחיל לבנות!

ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו (מח, יד)

הבכיה שבכו שני האחים, לא היתה רק בכיה כפשוטם של דברים,
בכיה של התרגשות אחרי פרדה של עשרים ושנים שנה, אלא משהו
הרבה יותר עמוק. כפי שאומר רש"י, שיוסף בכה, "על שתי מקדשות
שעתידו להיות בחלקו של בנימין וסופו ליחבר", ואף בנימין בכה
בכיה מסוג זה, "על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף
וסופו להחבר".

על הפסוק הזה אמר פעם האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצ"ל
לאדמו"ר ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל: "על החרבן של עצמו לא
בוכים... רק על החרבן של השני מתר לבכות".

כדי להבין היטב את פונתו, צריך להרחיב קצת ברקע של הדברים.
שני האדמו"רים - האדמו"ר מבעלזא והאדמו"ר מגור, אבדו בשואה
את מרבית בני המשפחה והחסידים שלהם. בחסידות גור בפולין שלפני
השואה היו רבבות חסידים. גם בעלזא בגליציה היתה חסידות ענק,
ובזמן השואה הנוראה, נעקדו תשעים אחוז מחסידי גור על קדוש
השם, וחסידות בעלזא נמחקה לגמרי. גם המשפחות של האדמו"רים
נהרסו - בנו של האדמו"ר מבעלזא נרצח לעיניו, ואחריו לא נשארו לו
צאצאים. גם האדמו"ר מגור אבד כמה וכמה מבניו הגאונים והקדושים,
וכן נכדים.

שני האדמו"רים הגדולים הללו נצלו בעצמם מצרפניה של החיה הנאצית
שרדפה אחריהם ורצתה להרע להם. הם היו מבקשים מאד. הנאצים,
צאצאי עמלק, צמאו באפן מיחד לדמם של גדולי התורה והטהרה. היה
להם ענון מיחד לתפס אותם, כדי למוטט ולהרס את היהדות עד היסוד,
ושלא תהיה לה שום תקומה בעתיד. הם פרסמו את תמונותיהם של
"המבקשים" בכל רחבי אירופה, מתוך כוונה לתפס אותם ולהרגם. רק
בנסי נסים הם נצלו, ועלה בידם לברח מגיא ההריגה.

בבואם לארץ ישראל, הגיעו האדמו"רים מבעלזא ומגור שבורים
ורצוצים, אבל נחושים ובטוחים בסיעתא דשמיא לשקם את חצרותיהם
ולבנותן מחדש. וכשנפגשו אחרי המלחמה בארץ ישראל, שאל האדמו"ר
רבי אהרן מבעלזא את האדמו"ר מגור: לשנפגשו יוסף ובנימין, למה
בכה כל אחד על המקדש של השני - יוסף בכה על המקדש של בנימין,
ובנימין בכה על של יוסף, למה לא בכה כל אחד על של עצמו?

אלא, אמר רבי אהרן זצ"ל: על החרבן של עצמו לא בוכים, אלא
מתחילים לבנות. לא שוקעים במה שהיה בעבר, אין בזה שום תועלת.
רק על החרבן של השני מתר לבכות. אף כמה שנוגע אליך - לא בוכים
על העבר אלא בונים את העתיד.

זה, באמת, היה הכח שלהם, שקמו ובנו והקימו את הכל מחדש, כפי
שאנו רואים את חצרותיהם שוקקות החיים על רבבות החסידים, כן
ירבו.

ישנן דגמאות נוספות לכה: הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן, הרב מפוניבז'
זצ"ל, אבד את רעותו ושלשה מילדיו, והגיע ארצה רק עם בנו, רבי
אברהם. באירופה הוא אבד קהלה שלמה על ישיבותיה ומסודותיה -
הכל עלה בלהבות, ולכאן, לארץ ישראל הוא הגיע בגיל ששים, ומיד
החל לבנות הכל מחדש.

באותם ימים עלה הרב מפוניבז' על הגבעה שפיוס מתנוססת עליה
לתפארה הישיבה, ואמר: "פה יקום בנין של ישיבה שילמדו בה חמש
מאות בחורים". דבריו, שנאמרו עוד באמצע המלחמה, התקבלו
בפקפוק רב על ידי המתכנסים שם, והיו מהם שאמרו כי כנראה
המלחמה השפיעה עליו... לא היו אז חמש מאות בחורים בכל עולם
התורה.

אולם ברבות הימים קם חזונו והתגשם הרבה מעבר למה שהוא עצמו
צפה, כי גם הוא לא בכה על מה שהיה, אלא מיד החל לשקם ולבנות
את העתיד.

כך גם היה עם הרב מבריסק זצ"ל. הוא אבד את אשתו ומחצית מבני
משפחתו, והגיע ארצה עם בניו, שבורים ורצוצים מהמלחמה ומהדרך.
אולם הוא לא עסק בבכיות על העבר, אלא מיד פתח בשקום ובבנין
העתיד.

גם האדמו"ר רבי יואל מסאטמאר זצ"ל, היה אוד מצל מאש. הוא נצל
בנסי נסים, וראו איזו ממלכה הוא בנה. הרבי מקלויזנבורג אבד את כל
משפחתו בשואה, הוא הגיע ארצה אחרי שעבר שבעה מדורי גיהנום,
וכאן בנה משפחה לתפארת וחסידות משגשגת. הסבה לכך היא שהם
לא בכו על העבר, אלא התעסקו בבנין העתיד.

היסוד הנה של הרבי מבעלזא הוא יסוד יקר וחשוב, וחיב לשמש
לכל אחד ואחד בחיים של עצמו. על החרבן שלך לא בוכים. אל

מדשן ביתך

גליון
מס' 388

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

יוגש
תשפ"ג

אחים אנחנו ועבדיך באו לשבור אוכל", שוב אמר להם "הוא אשר אמרתי מרגלים אתם". הבין יהודה שמתנהל פה דו שיח של חרשים, וכל הבעיה כי המליץ בינותם, הרשע הזה הוא המסבך ומסלף את דברינו. ולכן דרש קודם כל להרחיק את המליץ, "ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני" - ישר אליך, וכמה שתבין אותי תתברר הטעות ויוסר החשד.

"ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני" (מ"ד - י"ח)
באזני אדוני - יכנסו דברי באוזניך. [רש"י]

אומר הרב מבריסק, כל טענותיו של יהודה "אב זקן" "ילד זקונים" "ואחיו מת", אינם טענות משפטיות, חוקתיות ושכליות, כי הרי נמצא כאן גנב, והגנב צריך לבא על עונשו. אלא, יהודה ביקש חנינה לפני משורת הדין, ובאמת סמכות החנינה היא רק ביד המלך. ולכן אמר לו "כי כמוך כפרעה", וברש"י "אתה חשוב בעיני כמלך", ולכן גם בידך לחון. וזהו שאמר יהודה "ידבר נא עבדך" וכו', בלי מתורגמן, שלבקשת חנינה צריך שיהיו הדברים יוצאים מן הלב.

ביאור נוסף מובא מרבה של פלונסק, רבי צבי יחזקאל מיכלזון, שהסביר כך. יהודה אומר ליוסף מדוע צריך למתורגמן בוא נדבר בינינו, בלי המליץ המעקם את דברינו וגורם לכל הבעיות. וראיה לדבר, "כי כמוך כפרעה", הנה אני אומר לך שלוש מילים פשוטות אלו שאין בהם כל רע וכל עלבון, ואדרבא, משמעותם "שחשוב אתה בעיני כמלך", ולבסוף הן מתורגמות ע"י המתרגם ומקבלות תוכן שונה. פירושים, הסברים ורמזים, שחירפתי, גידפתי וקיללתי אותך. כמבואר ברש"י שהביא את דברי המדרש: אחד אומר שהתכוונתי לומר "סופך ללקות בצרעת כמו שלקה פרעה", אחד אומר "מה פרעה גוזר ואינו מקיים אף אתה כן", אחד אומר "אם תקניטני אהרוג אותך ואת פרעה". ע"כ בקשתי אליך, הבה נרחיק מאיתנו את כל המתורגמים, ואני אדבר אליך ישירות, ישר אל אוזניך.

הרב מבריסק מוסיף להקשות, איך באמת חשב יהודה לדבר דבר באוזניו של יוסף ללא מליץ, והלא יוסף עשה את עצמו כמי שאינו מבין את שפתם. ומסביר ע"פ מעשה שהיה עם ה"חפץ חיים", שהתייצב לפני ראש ממשלת פולין, ובפיו בקשה נרגשת, בקשה שיצאה מלב חם וטהור, לביטול הגזירות של משרד החינוך הפולני. ה"חפץ חיים" אמר את דבריו באידיש, ורה"מ עומד ומאזין. באמצע דבריו, שעשה שהתרגש ה"חפץ חיים", לא יכל להתאפק ופרץ בבכי. אחד ממלווייו של ה"חפץ חיים", אשר היה אמור לשמש כמתורגמן, עמד לתרגם את הדברים לפני רה"מ, אך רה"מ הפולני סרב, ואמר, אין צורך, גם אם לא הבנתי מילה, השתכנעתי, שכן הדברים יצאו מהלב ודברים הנאמרים ב"שפת הלב", ואין צורך לתרגמם.

"יוגש אליו יהודה" (מ"ד - י"ח)
דיבר אליו קשות. [רש"י]

מדוע יהודה דיבר אתו קשות, מבאר האלשיך הקדוש, כי בתחילה חשב יהודה, שכל זה תגמול על עוון מכירת יוסף, מידה כנגד מידה, וכולם יהיו עבדים, לכן אמר "מה נדבר ומה נצטדק האלוקים מצא את עון עבדיך" וכו', "והעוון" הכוונה לעוון מכירת יוסף. אבל כשראה שכל האחים השתחררו, ודווקא בנימין שלא היה כמעשה המכירה נלקח לעבד, הבין שאין זה על עוון מכירתו של יוסף, אלא סתם עלילה - לפיכך פתח בדברים קשים.

"יוגש אליו יהודה וכו' ואל יחר אפך בעבדך" (מ"ד - י"ח)
דיבר אליו קשות. [רש"י]

נשאלת השאלה והרי יהודה ניגש ליוסף לדבר אליו כדי שישחרר את בנימין, וא"כ מדוע הוא מתגרה בו ואומר לו, לא לכעוס? אומר ה"בלי יקר", יהודה מלמד אותנו איך מתווכחים. יהודה רצה שיוסף יקבל את טענותיו, לכן הוא מבקש ממנו שלא יכעס, כי הכעס מביא לידי טעות, ואז גם כשיטען את הטענות הטובות ביותר, הכעס יגרום שלא יוכל לשפוט צדק. רבי יעקב עמודין מתרץ (מובא בויצב יעקב, ביאורים על תנ"ך מהג"ר חכם צבי והגר"ע) עפ"י מה שאמרו חז"ל, (פסחים ס"ו:) אמר רבי מני בר פטיש כל שכועס אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים מורידין אותו, לכן אמר לו, אל יחר אפך, שהרי אתה חשוב כמלך, ויש לך לדאוג שתפסיד הגדולה על ידי כעס.

"יוגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני" (מ"ד - י"ח)

הטעמים על תיבות אלו הם קדמא ואולא רביעי זרקא מונח סגול. אומר הגר"א מוילנא, יש פה רמז לדברי יהודה שאמר "אם לא אביאנו אליך וחתאתי לאבי כל הימים", ואמרו חז"ל "כל הימים" - לעולם הבא, וזה שנרמז בטעמים הללו. "קדמא ואולא רביעי", למה קדם ואול (קדם והלך) ליוסף הרביעי לבנים, שהוא יהודה, ולא ראובן הבכור, "זרקא מונח סגול", מפני שיהודה זרק את עצמו מלהיות מונח בתוך עם סגולה, והתערב שיהיה מנוחה מב' עולמות.

"בי אדוני" (מ"ד - י"ח)

"בי בשמי" יהודה חקוק שם ה-ו-י-ה, ולא תוכל לי.

"יוגש אליו יהודה וכו' ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני" (מ"ד - י"ח)

לכאורה לא הביא יהודה כל נימוק חדש לטענותיו כדי לשחרר את בנימין, ולמה חזר על הדברים? אומר רבי וולף מגיד, יהודה חשב שיש כאן אי הבנה. בהתחלה יוסף טען שאנחנו מרגלים, וכשענינו לו "שנים עשר עבדיך

לדאותם

לדאות את גדולי ישראל

עלון מס. 112 | פר' זיגש תשפ"ג | ז"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מדרן ראש הישיבה דשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א בהדלקת נרות בביתו

ועידת בני הישיבות בראשות והשתתפות מדינת ודבנן גדולי ישראל

להאזנה לדברי הועידה בשידור חוזר:

'קול מבי מדרשא' 077-2519000 שלוחה 188, זבן בקו 'ועידת בני הישיבות' 0723-181860, ובקול הלשון.

מדרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א

במסיבת חנוכה בביתו

תלמידו של רבי משה טודק, מעיין בספר החדש

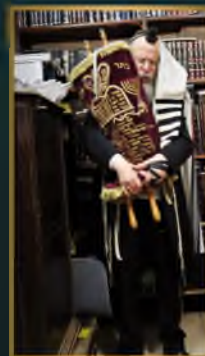

מדרן ראש הישיבה הגר"ז ברלין
מעתיד בתפילה בכותל המערבי

מסיבת ייסוד כולל אחה"צ בכולל "נחמדים מזהב"
במודיעין עלית שע"י משפחת קהת
בהשתתפות הגאון רבי א"ד אפשטיין שליט"א

מדרן הגר"ח פ ברמן ביזם היארצייט של אביו מדרן הגרמ"ש ברמן זצ"ל
במניין שבבית חמיו מדרן ראש הישיבה שליט"א

שמוחת חנוכה בישיבת פוניבז' בהשתתפות ראשי הישיבה

מדרן המשגיח הגר"ב פינקל בהבדלה

מדרן הגר"ב ויסבקר בהבדלה

"זהדליקו נרות בחצרות קדשיך" מדגן ורבנן גדולי ישראל בהדלקת נרות

מדן הגר"ש שטיינמן

מדן הגר"ב זיסבקר

מדן פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך

המושפיע הגה"צ רבי אלימלך בירדמן

מדן הגר"ב פינקל

מדן הגר"י קרפ

מדן הגר"ד כהן

מדן הגר"י שודרץ

מדן הגר"א קוק

מדן הגר"ז ברלין

המשגיח הגר"ד גולד

מדן המשגיח הגר"א זיסבלום

מדן הגר"מ גרינמן

מדן הגר"מ"ש אדלשטיין

מדן הגר"י אייכנשטיין

דבר בעתו מה טוב

דעת נוטה

ברך שלישי – בראשית

**לרגל
ההוצאה**

סט דעת נוטה
3 כרכים בראשית
במחיר מוזל

תשובות רבינו מרן הגר"ח
קניבסקי זצוקללה"ה
על פרשיות וישלח, וישב,
מקץ, ויגש, ויחי
מחומש בראשית

נלקט מתוך עשרות אלפי
תשובות שהשיב בכתב ידו
ונופו על ידו בי"ג נפה

בתוספת מקורות וביאורים
בעריכת תלמידי חכמים
מופלגים רבני 'שיח אמונה'
בראשות בנו הגר"ש
קניבסקי שליט"א

מכון להאדרת ספרי רשכבה"ג
מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

להשיג בבית מרן זצוק"ל או בחנויות הספרים המובחרות.

לכמויות: מכון שיח אמונה 03-3077700

ניתן להזמין ע"י מערכת "קובץ גליונות" במס': 053-3145900 | מחיר הסט: 100 ₪ בלבד
(משלוח חינם ברחבי הארץ בכפוף למוקדי ההפצה)